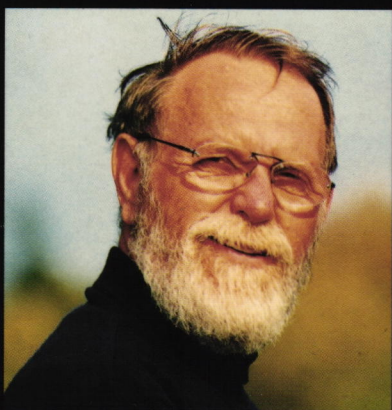

DOBRO MOKRONOGE
97 Stane PEČEK

Moja zgodba

Teta Pavla, očetova sestra, je vedela povedati, da sta se dedek in babica (Josip Peček, doma z Dol. Jesenic in Franciška Hribar, doma iz Zg. Tuhinja pri Lipnjah) spoznala na Lanšprežu. Oba sta služila (svinjska dekla in konjski hlapec) pri Bianki Wurbach pl. Tannenberg, lastnici lanšpreške graščine. Po poroki (kjer jima je bil za pričo posestnik Alfonz Gregorčič z Gomile) se je ded najprej zaposlil na železnici in napredoval do zavirača. Kasneje je postal tesarski mojster v šentjanskem rudniku. Prvi otrok (moj oče Jože) se jima je rodil leta 1904 v Dolgi njivi pri Trebnjem.

Maminemu rodu se je po domače reklo Savinčevi, pravi priimek pa je Gole. Zelo zaprašena legenda pripoveduje, da je priimek prinesel na hrib nek zastaven Francoz. Menda je bil dolgo let nekakšen majordom na dunajskem dvoru. Nekje je srečal Kranjico in vnela se je ljubezen, dovolj močna, da je s prihranjenim denarjem kupil posestvo na dolenjskem griču, Vrhe imenovanem. Tu je leta 1912 privekala na svet moja mama Tončka.

Stane Peček
ZGODBE MOKRONOGE

izdajatelj
Studio 5 Mirna

založnik
KUD Emil Adamič Mokronog

jezikovni pregled
Vesna Magovec Regent

oprema in likovno-grafična ureditev
Borut Dvornik

računalniški prelom
Marginalija d.o.o.

natisnila
Marginalija d.o.o.

Mokronog, 2000

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4 Mokronog)

PEČEK, Stane

Zgodbe Mokronoge / Stane Peček. - Mokronog : KUD Emil Adamič,
2000

ISBN 961-6353-70-5

110115328

KAZALO

1.	POZDRAVLJENI	7
2.	ZA OGREVANJE	11
3.	KAKO JE MOKRONOG DOBIL IME	15
4.	TRŠKE PRAVICE	23
5.	SPORI	37
6.	GRAJSKI	45
7.	RIBIČI	51
8.	O OBRTI IN TRGOVINI	53
9.	FRENGA	65
10.	PRIČA	71
11.	PRI FARNI CERKVICI	75
12.	ZGODBA O MOLKOVI	87
13.	UČILNA ZIDANA	91
14.	DRUŠTVA:	109
	• REPUBLIKA BOSIH NOG	109
	• KRESNA NOČ	140
	• IGRAJ KOLO	148
	• KUD EMIL ADAMIČ	153
	• PROSVETNO DRUŠTVO	160
	• DRUŠTVO UPOKOJENCEV	160
	• MAJOLIKA UNIKATA	161
	• TELOVADNO DRUŠTVO OREL	162
	• SOKOLSKO DRUŠTVO	162
	• TVD PARTIZAN	166
	• ODBOJKA	171
	• ROKOMET	173
	• ATLETIKA	175
	• REKREACIJA	176
	• STRELCI	177
	• ŠAH	180
	• TENIS KLUB MOKRONOG	182
	• SMUČARSKA SEKCIJA	184
	• POSAMEZNIKI	185
	• VORANČEVA POT	186
	• LOVCI	188
	• KOLO JUGOSLOVANSKIH SESTER	193
	• RDEČI KRIŽ	193
	• KARITAS	195
	• OGENJ GASITI	195
15.	NA VODI LEŽI - PA SE TUŠIRA	213
16.	NEDOKONČANA ZGODBA	217
17.	NEKATERI DATUMI, ki so omenjeni v posameznih poglavjih ...	219
18.	FOTOGRAFIJE SO PRISPEVALI	230
18.	VIRI IN LITERATURA	231
19.	IZID KNJIGE SO OMOGOČILI	232

Pozdravljeni!

Sto poti je, ki radovedneža pripeljejo v Mokronog. Morda bo za koga, najbolj vznemirljiva ravno ta, ki jo ponujam. Tiste, ki pričakujejo, da jih bom v udobni kronološki maniri vodil od postaje do postaje, naj kar takoj razočaram. To so preprosto zgodbe o Mokronogu, za katere se mi zdi škoda, da bi se pozabile. Če sem pri tem imel srečo in sem nekatere lahko postavil v dokazljiv prostor in čas, so pač dobile še to razsežnost.

Dela sem se lotil bolj po naključju. Sredi poletja, ko so možgani vse drugo kot voljni, me je obiskal Vincenc Dušan Šparovec - Mokronoški (da bi ne bilo pomote: tako je imel takrat zapisano v osebni izkaznici!), ki je bil v osnovnošolskih časih nekaj let tudi Mokronajzar. Dovolj, da se je zastrupil! Na mizo je odložil uradniško mapo, prevezano s traccema.

»Naredi nekaj iz tega!«

Že naslov fotokopije tipkopisa **“Dr. Hinko Heferle, Zgodovina Mokronoga”** me je prepričeval, da sem popolnoma zgrešena oseba. Dušana Mokronoškega je nekdo naplahtal! Branja sem se vseeno lotil, kajti že prej sem slišal za to Zgodovino, ki se je menda nekje med Mokronogom in Dolenjsko založbo izgubila. Iz avtorjevega pisma takratnemu direktorju založbe Severinu Šaliju je razvidno, da je bila tik pred natisom.

»V Ljubljani, 4. nov. 1964.

Velespoštovani tov. direktor!

Vljudno vas prosim, da omogočite vstavitev dopolnil v mojem tipkopisu ‘Mokronog skozi stoletja’, ki jih navajam v prilogi. Ker verjetno še ni tipkopis pretipkan, se bo moja prošnja v redu rešila.

Oprostite in mnogo prisrčnih pozdravov!

Udani - Hinko Heferle«.

Zakaj ni prišlo do natisa, ne vem. Dr. Ivo Pavšič, ki ga bomo v knjigi srečali kot enega od soustvarjalcev nekaterih odmevnih kulturnih dogodkov v Mokronogu, se spominja: »Z dr. Heferletom sva se dobro poznala, zato sem vedel, da se ubada z zgodovino Mokronoga. Povedal mi je tudi, da je rokopis dokončal in ga ponudil v oceno Severinu Šaliju. Kaj se je potem z rokopisom dogajalo, ne vem. Po Heferletovi smrti je eden od dedičev rokopis ponudil Mokronogu v odkup. Ponudba je potem nekako prišla do Kluba larfarjev, katerega član sem bil. Verjetno je bil naš upravni odbor zanimiv zaradi tega, ker smo se ukvarjali s kulturno dejavnostjo in ker smo bili pravno-formalno pod krovom turističnega društva, ki naj bi ga vsebina zanimala. V klubu smo se takoj

ogreli za knjigo, čeprav nismo imeli denarja. Seveda smo se najprej hoteli podkovati s strokovnim mnenjem. Nalogo so zaupali meni in moja prva pot je vodila k Severinu Šaliju. Ni me preveč 'potrošal'. Predvsem je govoril o tem, da je rokopis preobremenjen s podrobnostmi, zato bi moral pred natisom v temeljito strokovno redakcijo. Vse to pa je bilo pogojeno še z dodatnim denarjem. Na tej točki je potem vse utihnilo.«

Navedbe dr. Pavšiča potrjuje strokovna ocena, ki je dodana tipkopisu. Le-ta je nepodpisana, med drugim pa ugotavlja:

»Rokopis je bil koregiran in očitno zelo skrajšan, deloma so korekture slovnične, v večji meri pa so včasih skoro cele strani krajšane (5, 6, 12, 13, 14, 18 etc.), zlasti Zgodnji srednji vek (str. 31, 32, 33, 34, 35, 36), nič manj Visoki srednji vek (str. 38, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48), kjer je krajšano ok. 40%. Pri poznem srednjem veku je krajšanj manj (55, 56, 58, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74), ok. 30%. Novi vek je krajšan veliko manj, morda le ok. 10%. Strani 123 - 135 sploh manjkajo.«

In naprej:

»Uporabljeni viri in literatura je na nivoju stanja leta 1963, zato so citati za vire - zlasti srednjeveške listine - močno zastareli. Tudi niso dosledno uporabljane vse srednjeveške listine, v katerih se omenja Mokronog, temveč le izbor, ki pa je danes, kot že rečeno, precej zastaran.«

V sklepah ta ocena ponuja med drugim:

»Opombe pa tudi Seznam kratic je treba spraviti

a. na enotno stanje iz 1963 leta, kot je to hotel, a zaradi neznanja ni storil avtor, ali

b. opremiti z opombami z današnjega vidika zgodovinske vede, kar pa je že vprašanje nove redakcije rokopisa, kar pa bi zahtevalo leto dni dela.«

Z vsem spoštovanjem do avtorja sem tipkopis odložil. Ne popolnoma ravnodušno - saj sem Mokronajzar!

Naneslo je, da so se ravno tedaj v Mokronogu obudile želje po lastni občini in se več ali manj vse sklicevale na mogočno preteklost, na »kako je bil Mokronog že od nekdaj nekaj«, »kako smo bili nekdaj že občina« itd. Niso pa želje znale kaj prida utemeljiti te sijajne preteklosti, čeprav so se nekatere sklicevale ravno na Heferletovo Zgodovino, o kateri pa so, priznale ali ne, le nekaj slišale. Pomislil sem, kako bi bilo krasno, če bi dobili potrebne podatke na enem mestu in bi na primer lahko prebrali vsaj toliko kot jaz v okleščenem Heferletovem tipkopisu: »Pred letom 1935 so spadale pod občino Mokronog naslednje vasi: Martinja vas, Zgornje, Srednje in Spodnje Laknice, Trščina, Malkovec, Škovec, Sveti Vrh, Pavla vas, Slepšek, Pugled, Bačje, Križni Vrh, Gorenja vas, Ostrožnik, Log, Glinek, Ribjek in Sveti Križ. V letu 1935 so iz občine Mokronog izločili Trščino, Malkovec, Škovec in Pavlo vas in jih pripojili občini Tržišče, k Mokronogu pa je bila priključena Bruna vas. Iz občine Mokronog je bila izločena tudi vas Glinek in pripojena k Mirni. Občina Mokronog je bila do leta 1935 v sklopu okraja Krško, nato pa je pripadla okraju Novo mesto. Leta 1937 je imel trg Mokronog 809 prebivalcev ter 164 hiš in 20

bajt, osnovno osemrazredno šolo, okrajno sodnijo, davkarijo, finančno stražo, zdravnika, veterinarja in notarja. Trg je imel tudi orožniško postajo, poštni urad s telegrafom in telefonom, pa tudi veliko tovarno usnja in parno žago. V trgu so se ukvarjali v glavnem z obrtjo in gostinstvom, s trgovino, z usnjarstvom, s strojnimi mizarstvom in z žaganjem lesa. Cvetela je zlasti lesna trgovina, izdelovanje železniških pragov itd. Občina Mokronog je imela tega leta 2.045 prebivalcev, ki so posedovali 452 hiš in 81 bajt. Posetnikov je bilo 389, najemnikov pa 32. Površina občine je znašala 2.018,80 ha.«

Torej, res skrajni čas, da bi se nekdo lotil zgodovine Mokronoga. Seveda zahteva to delo strokovno pamet in pero, kot je ugotovljeno že v citirani oceni.

Potem je še enkrat prikolovratil Mokronoški.

Pa dajmo!

Mokronog pred 2. vojno

ZA OGREVANJE

11

Razgibana dolenska pokrajina, odeta v razkošje barv in nabrekla od želje po razdajanju svojih tisočernih možnosti, je že od pamtiveka vabila ljudi, da so v njej iskali vrata v prihodnost. Sledi o bivanju v teh krajih (Rupreč vrh, Kostanjevica, Marovška zijalka pri Šentlovrencu, Lukenjska jama pri Novemu mestu in še kje) so pustili že v kameni dobi, ko so se selili za čredami divjih živali, jih lovili, zavetja pa iskali v skalnih jamah.

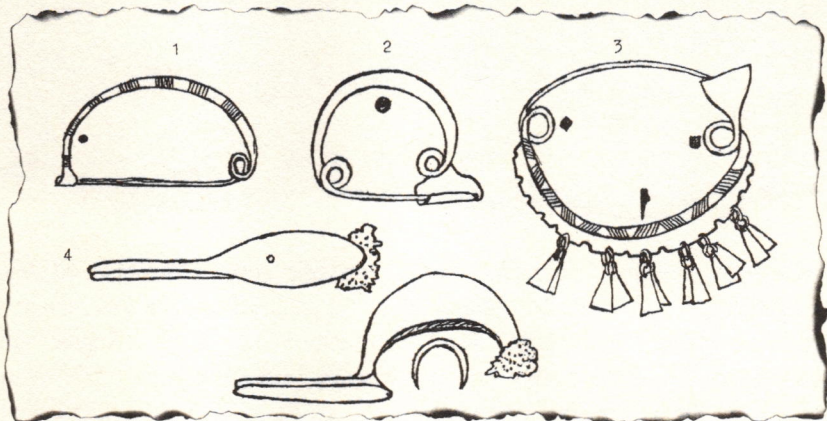
V bronasti dobi so odkrili postopek za izdelovanje doneče kovinske zlitine. Iz bronca so začeli izdelovati orodje, orožje in nakit. Doba se je iztekla v čas, ki je zaradi načina pokopavanja mrtvih dobil ime kultura žarnih grobišč. Umrle so sežigali, njihov pepel pa skupaj z osebnimi predmeti polagali v velike žare in jih pokopavali v zemljo. V tem času je v bližini Mokronoga, na Žempohu nad Ostrožnikom, nastala naselbina z grobiščem na Pašniku. Pri izkopavanju so odkrili bronaste predmete in glinaste posode.

8. stoletje p. n. š. se je zapisalo na časovni trak kot začetek starejše železne (halštatske) dobe. Železarstvo, živinoreja in izdelovanje nakita so bili glavni življenjski viri tega obdobja. Naseljenci naših krajev so prebivali na gradiščih, ki so jih postavljali na hribih. Navadno so jih zavarovali s kamnitim obzidjem in nasipi iz zemlje. Umrle so pokopavali v gomilnih grobiščih ob vznožjih gradišč ali na pobočjih hribov.

Pridobivanje in predelava kovin je zahtevala vedno več livarskih in kovaških rok, mojstrov in delavcev, pa tudi tistih, ki so znali dobro gospodariti, trgovati. Opirale so se nove in nove možnosti, ki so potrebovale nove prostore, več surovin, energije, pa tudi več ljudi, več družin. Vse to je sprožilo velike premike in selitve. Tudi v dolenskem prostoru.

Na mokronoškem zahodnem obrobju, na Križnem Vrh, so v tem času postavili naselbino, kjer je potem teklo življenje tudi skozi mlajšo železno (latensko) dobo, vse do rimske zasedbe. Prebivalci so ob pokopu žare ali trupla polagali v grob tudi razno okrasje, posodo, jedi in vojakom njihovo orožje. Mrtve so nekaj časa sežigali in ostanke polagali v plane (brez posebej nasute zemlje) grobove na Božjem grobu nad Slepškom in na Belem Griču. Kasneje, v sedmem stoletju p. n. š., pa so jih začeli pokopavati v gomile na Božjem grobu in na Rojah nad Ribjekom. Med odkopanimi halštatskimi grobovi sta posebno zanimiva žgani moški grob iz 8. st. p. n. š. (s parom bronastih konjskih brzd in iglo) ter skeletni ženski grob iz 6. stoletja p. n. š. v katerem je bila pokojnica zavita v mrljiški plašč, obšit s stotinami bronastih gumbkov, in okrašena s trinaj-

stimi fibulami, velikimi trakastimi uhani in zapestnicami.

Fibule: 1. in 2. ločni, 3. ločna z obeski, 4. čolnasta

Večino do sedaj omenjenih zgodovinskih dragocenosti iz mokronoške okolice je odkril že Jernej Pečnik, arheolog samouk, ki je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja služboval v Mokronogu kot občinski tajnik. Leta 1885 se mu je posrečil kapitalen odkop. Na Rojah nad Ribjemkom je odkril plane žgane grobove iz latenske dobe. Dogodek je takoj vzbudil veliko pozornost, saj je predstavljal prvo odkrito keltsko grobišče na tedanjem Kranjskem. Grobišče je potem dalo ime največji med štirimi kulturnimi skupinami (mokronoška, viniška, notranjsko-kraška in idrijska), ki so se na Slovenskem oblikovale s prihodom keltskih plemen v 4. st. p. n. š. Njihov vdor je pomenil propad halštatske kulture v tem prostoru, saj so osvajalci domačinom vsilili svojo kulturo. Med drugim so prinesli nov običaj pokopavanja. Mrtve so sežigali in pepel pokopavali v preproste grobne jame. K pepelu so polagali pokojnikovo osebno opremo, ki so jo pred tem namerno poškodovali. Mokronoška skupina je tako pomembna, da je postala sopomenka za keltsko poselitev pri nas. Obsega veliko ozemlje od Zgornjesavske doline do Bilo gore in Moslovačke gore ter od Pohorja do Bele krajine.

Zanimivo pa je, da v samem Mokronogu zemlja še kar naprej skrivnostno molči o tem času, čeprav lahko, glede na dogajanja v neposredni okolici, sklepamo, da je bilo tudi v sotočju treh mokronoških potočkov že takrat živahno. Malo se nam vendarle odtrne, ko omenimo Rimljane. V pričenski hosti, za mokronoškim gradom, je tukajšnji rojak Ivan Šašel 1879. leta izkopal 4.000 rimskih srebrnikov. Najbrž je več odgovorov na vprašanje, kdo je zaklad zakopal in zakaj je to naredil. Morda ravno tale odškrne pogled v preteklost: nek prebivalec rimske kolonije se je zbal vojske, ki se je jeseni 284 po n. š. pod zastavo rimskega nasilnika Julijana odpravila na plenilski pohod iz Panonije v Italijo, in skril svoj zaklad. Tej domnevi je naklonjeno dejstvo, da so bili novci skovani v 24 zaporednih letih (od leta 260 do 284). Zadnji nosi podobo cesarja

Numerianusa, ki je bil umorjen 284. leta, ni pa med kovanci nobenega primerka Numerianusovega naslednika Diokleciana ali kakega kasnejšega vladarja.

Kovance je najditelj razdal številnim muzejem v Avstro-Ogrski in tako bogatijo muzejske zbirke v Ljubljani, Zagrebu, na Dunaju, v Čeških Budjevicah, Olomoucu, Plznu in verjetno tudi mnoge zasebne zbirke.

O bivanju Rimljanov v Mokronogu pripovedujejo tudi sledi rimskega zidanja v neposredni okolici. Za gradom, na bivši graščinski njivi, so našli v zemlji kleti, podobne rimskim zgradbam. Na Šeginkah pod Svetim Florijanom so našli na rimske grobove.

Zelo verjetno je bilo za časa Rimljanov v Mokronogu križišče dveh manjših rimskih cest. Ena se je nekje pod Hmeljnikom odcepila od glavne ceste Ljubljana-Sisak (Emona-Siscia) in se preko Trebelnega (pri Nahtigalovi hiši so našli rimski napisni kamen in precej zidovja iz tistih časov) spustila v Mokronog, od tu naprej v severovzhodni smeri skozi Radeče do Celja (Celeie), kjer se je priključila veliki rimski cesti Ljubljana-Celje-Ptuj (Emona-Celeia-Poetovia). Druga cesta je ovinkarila iz Trebnjega (Praetorium Latobicorum) preko Mirne, Volčjih Njiv, Belega Griča in Slepška skozi Mokronog in naprej po lakenški dolini proti Šmarjeti ter se pri Beli Cerkvi spet priključila glavni cesti Ljubljana-Sisak.

Križišče cest v rimski dobi (po Heferletovi skici)

Po letu 200 n. š. je rimsko cesarstvo zašlo v velike težave. Razne reforme in velika vlaganja v obrambne sisteme niso mogla zaustaviti razpadanja države. Notranjim težavam so se pridružili vdori barbarov, ki jim oslABLJENA rimska vojska ni bila več kos. Ko so ob koncu 4. st. n. š. vdrl v Evropo še azijski Huni

in povzročili velike selitve germanskih ljudstev, je bilo zahodno rimsko cesarstvo na kolenih. Leta 476 je germanski poveljnik rimske cesarske garde Odoaker odstavil zadnjega rimskega cesarja in se sam razglasil za kralja Germanov v Italiji.

Z zatonom rimske države oziroma zahodnega rimskega cesarstva se zaključuje obdobje starega veka, čeprav se je vzhodni del, s središčem v Bizancu (ki ga poznamo tudi kot Konstantinopolis, Istanbul in Carigrad), obdržal še tisoč let.

V spominsko knjigo se je vpisal srednji vek.

Množice napol divjih narodov, sproščene ob razpadu zahodnega rimskega cesarstva, so se pognale v osvajalne pohode. Najhujši so bili Huni, ki so porušili večino večjih rimskih mest, verjetno pa tudi manjše utrdbе in naselja, na katera so naleteli. Za Huni so drvela germanska plemena, med njimi Longobardi. Slovani so skupaj z Obri (Avari) prodirali v Panonijo in vzhodne Alpe. Bili so živinorejci in poljedelci. Okoli 580. l. so prodrli do Poetovie, 590. do Celeie, 595. l. so premagali Bavarce, 602. (skupaj z Longobardi in Obri) oropali Istro, nato tudi več italijanskih mest. Okoli 623. l. so se Slovani uprli Obrom in ustanovili Samovo plemensko zvezo. Ozemlje današnje Koroške je postalo pomembno središče Alpskih Slovanov. Po Krnskem gradu je dežela dobila ime Karantanija. Po Samovi smrti je slovanska plemenska zveza razpadla. Karantanija je ostala neodvisna kneževina.

Sredi 8. st. so Karantaniji znova grozili Avari, zato je knez Borut zaprosil za pomoč germanske Bavarce. Združena vojska je Avare premagala, vendar so Karantanci morali priznati bavarsko nadoblast. Ker pa so bili Bavarci pod frankovsko nadoblastjo, so se tudi Karantanci sklonili pod žezlo velike frankovske države. Karantanci so sicer še volili svoje kneze, potrjeval pa jih je frankovski kralj.

Na Dolenjskem je še pred Samovo državo nastalo nekaj močnih slovanskih naselitvenih jeder, med temi tudi na območju sedanjega Mokronoga. Prišleki so se v začetku raje držali gričevnate okolice in se šele kasneje, ko se je tok preseljevanja umiril, posebno pa po letu 628, ko je Samo pregnal Avare, spustili v dolino, bliže obdelovalni zemlji. Celo naključnega sodobnega popotnika, ki pogledu na ljubo ustavi korak kje na obrobju mokronoške kotlinice, objame prijazen občutek, da se bo potopil v varno zatišje, če bo nadaljeval pot. Za tak občutek so bili še veliko bolj motivirani predniki tukajšnjih prebivalcev.

Točnega podatka, kje je stalo prvotno naselje, ni. Bržčas pa ne bomo dosti grešili, če ga vgnezdimo na nekoliko vzvišen prostor južno od sotočja treh mokronoških potočkov (Pričnice, Paradižnice in Stajniškega potoka), torej tja, kjer se je kasneje razvilo staro trško jedro s cerkvijo in križiščem cest.

Toliko za ogrevanje, sedaj pa k zgodbam.

KAKO JE MOKRONOG DOBIL IME

Zgodovina je res prav muhasta gospa. O pomembnih stvareh največkrat skrivnostno molči in se da na vse načine prositi, nekatere obrobosti pa vam ponuja v vseh podrobnostih. Poglejte, prav natančno si je zapomnila, da mokronoški gostilničarji Vodnik, Avšič, Berg, Lukman, dva Mlakarja, Selešnik, Potokar, Hostnik, Bokovic, Usnik, Šetina, Verhovšek in Sekovšek leta 1736 niso hoteli odkupiti vina od grofa Reissiga, ker je postavil previsoko ceno. Si lahko mislite, kar sedem sedemnajstnikov (siebenzehnerjev) je zahteval za vedro vina?! Kar je preveč, je preveč! Posebno še, ker je vino iz istih sodov grof prodajal tovarnikom le po pet sedemnajstnikov in pol za vedro. Seveda, tovarniki so pogнали konje in z vozovi odškripali naprej, če jim cena ni ugajala. Mokronoški gostilničarji pa so bili na odkup vina, ki ga je grof dobil od podložnikov kot desetino, vezani z odlokom deželnega sodnika. Ta jim je nalaгал, da morajo vsako leto odkupiti od grajskih po štiri vedra vina. To ni tako malo, če si priključimo v spomin, da je bilo vedro mera med 30 in 60 litri, kar pomeni, da so morali mokronoški gostilničarji od grajskih odkupiti najmanj 1680 litrov vina. Poleg tega se mokronoškim birtom in tržanom tudi sam grof Karel Daniel plemeniti Reissig ni zdel niti približno toliko plemenit, kot so hoteli prepričati pridevki pred njegovim imenom. Pravzaprav je bila njegova edina dokazana vrlina, da je znal prav po grofovsko upravljati. Za gospodarjenje z grajskim posestvom se ni kaj dosti brigal, zato je zabredel v velike dolgove. Gospodarski voz so pomagali riniti v močvirje tudi grajski uslužbenci, ki so skrbeli predvsem za svoje žepe in trebuhe. Da bi bila mera polna, se je grof Reissig tudi obnašal veliko bolj kot plemenjak kakor plemeniti in je s svojo pohujšljivostjo bil plat zvona tja do deželnega glavarja v Ljubljani, ki ga je moral večkrat opozarjati, grajati in mu celo groziti. Prav vsem, verjetno tudi grofovi zakoniti ženi Mariji Anni Formentini, roj. Christalnig (Kristalnik), katere rod je segal v dobo, ko so koroški vojvode prisegali narodu v slovenskem jeziku, je bilo znano, da brhka Barbara na gradu ni zaposlena samo kot gospodinja in ključarka, ampak predvsem kot grofova razuzdana ljubica. Tudi to ni bilo poceni! Ščasoma je graščinsko gospodarstvo tako zabredlo, da ni zmoglo odplačevati niti obresti od dolgov.

Je potem čudno, da je grof navijal cene, kjer je mogel? Ali pa, da je protipravno stiskal podložnike pri plačevanju letnih davkov? Česa vsega se niso domislili njegovi uradniški malopridneži, da so za grofa in zase na čim lažji način prišli do denarcev! Kmetu, ki je malo zamudil s plačilom dajatev, so na

primer takoj zapisali dolg v urbar in začeli prištevati čezmerne obresti. Dolg se je potem vlekel kot železna krava (kot so temu takrat rekli) in obresti so lahko postale večje kot dolg ali vrednost posesti. Nič zato, če je bilo tako početje strogo prepovedano in se je šelo za zločin izžemanja davkov (*ratione usurariae pravitatis*)! Kmetje so se pritoževali in ljubljanski deželni glavar je grofu zagrozil, da se bo moral zagovarjati pred inkvizicijsko komisijo, ki jo je takrat vodil grof Vajkard pl. Barbo iz Rakovnika, če ne bo takoj prenehal s takim odiranjem podložnikov in razvratništvom. Ker vse skupaj ni kaj dosti zaleglo, mu je deželni glavar 1. avgusta 1742 poslal ukaz, da mora služabnico Barbaro takoj izgnati izven meja mokronoškega območja, sicer mu grozi globa 1000 goldinarjev. Za nekaj časa je res morala oditi, toliko da se je grožnja malo ohladila, potem se je spet vrnila. Gotovo so se l. 1751, ko je grof Reissig umrl, vsi oddahnili.

Vse te (in številne druge) podrobnosti si je mokronoška zgodovina zapisala, ni pa pustila zapisa o mnogih velikih dogodkih, ki so veliko bolj pomembno zaznamovali podobo Mokronoga. Krst gotovo spada med zelo pomembne dogodke. Na koncu koncev, kaj je kraj brez imena? Kar nima imena, tega preprosto ni! Celo nič ima ime, pač Nič.

In ker ima Mokronog ime, bi bilo dobro tudi vedeti, kje in kdaj ga je dobil. Pa se ne ve! V opravičilo je treba takoj povedati, da človeštvo na svoji življenjski poti doživlja podoben proces kot vsak posameznik: čim starejši je, bolj zrelo se zaveda pomembnosti svojih korenin. In če je bilo, ne daleč nazaj, zapisovanje zgodovine neke skupnosti bolj skrb posameznika, si organizirana družba v tem veku že kar uspešno prizadeva, da bi to skrb vtkala v svoj način življenja. V ta namen je organizirala celo vrsto mehanizmov, ki se potem stekajo v posebno službo za spremljanje dogajanj v prostoru in času. Zapisana, posneta ali kako drugače ujeta dogajanja stroka potem zbira, vrednoti, odbira, urejuje, povezuje... in shrani za zanamce. Tudi hramba zgodovinskega arhiva je že marsikje tako urejena, da ga razne ujme ne morejo uničiti. Niti ogenj ne.

In ravno ogenj je Mokronogu nekajkrat uničil zapisano preteklost. Ko ga je Prometej Zevsu ukradel in ga poklonil Zemljanom, je želel ljudem samo dobro. Takrat še ni mogel vedeti, čeprav je bil bog, da bodo ljudje v srednjeveških trgih živeli v lesenih kočah in domcih brez prave moči za brzdanje ognja, kadar se je temu zahotelo divjanja. In tudi če bi vedel, Prometej verjetno ne bi pomišljal, saj je ogenj za človeka vendarle nenadomestljiva dobrina. Morda bi ljudem le bolj strogo zabíčal, da ga morajo ves čas skrbno varovati, in jih poučil, kako se morajo obnašati z njim. Potem morda Mokronožani ne bi 15. aprila 1681 dočakali v dimu pogorišč, ko so v trgu pogorele domala vse hiše s premoženjem vred. Pogorela je tudi trška hiša z vsemi dokumenti, pogorelo je župnišče z matičnimi knjigami in listinami. Škoda je bila neprecenljiva in trg se je le počasi spet postavil na noge.

Verjetno je gorel tudi grad, katerega lastnica je bila baronica Marija Margareta pl. Kheysell, in zdi se, da jo je požar spravil v denarne škripce, ker je zaprosila za pomoč župnika Schrota. To se da sklepati na podlagi opros-

titvene listine, s katero je baronica leta 1692 župnika oprostila vseh davkov za njegov domec (stal je ob župni cerkvi, najbrž tam, kjer je na Starem trgu hiša s št. 38), za zemljišče ob domcu in za travnik na Loščah. Poleg tega se je graščina obvezala plačevati trgu in državi tudi vse druge predpisane dajatve od župnikovega premoženja. Oprostitvena listina je bila zavezujoča celo za kasnejše lastnike mokronoškega gradu, na drugi strani pa tudi za naslednike župnikovega premoženja. Listina sicer ni natančna, pove pa, da so jo grajski napisali zaradi župnikovih zaslug pri upravljanju z grajskim premoženjem in zato, ker je vplačal neko večjo vsoto.

Seveda je župnik Janez Schrott poskrbel tudi za novo župnišče. Zraslo je v Paradižu, kar nam lepo kaže votivna (zaobljubljena) slika iz leta 1768, ki visi v cerkvi na Žalostni gori.

Oddaljeni nekaj stoletij, si ob tem dovolimo glasno izreči, da je v vsaki stvari tudi nekaj dobrega, kajti hiše, ki so zrasle na pogorišču, so bile boljše, večje, udobnejše in tudi bolj ognjevarne. Kljub temu si je ognjena pošast še večkrat izbrala Mokronog za svojo žrtev. Najhuje je bilo na Jernejevo soboto 1911.

17

19. VII. 1911.

Ob 4^h začelo goriti v tovarni g. Penca pri strojih, najbrže po ne previdnosti morda čimista. Gorilni mlavec rač. Mokronog. Pogorel ves spodnji del trga, do g. Strela morani stani in do hiše posesti. Županičica, Ostale so le hiše Penca, Korič, Mezelj, Zupane in sodnija. Gorilni požar, plamen je svigol višje kot cerkveni stolp sonne enake. V nevarnosti je bil ves trg, le gasilcem iz Mline, pod vodstvom g. Juleca, se je posrečilo, da so omejili ogenj pri ^{hiši g. Zupaničica} poseti, ostalo pa so razdalj goreči Karolec Porveta počeli in pogasili. Vž ni je bil ves spodnji del trga v ognju. Pogorelo je 4^h posestnikov vse, nad 100 gozpodarskih poslopji. Škoda je znašala 514620 K, a ravnovalnina le 392440 K.

Zapis o požaru v šolski kroniki

Bil je semanji dan, največji v letu. Trlo se je prodajalcev, kupcev in radovednežev. Šavrgaso, spodnji del trga, so zavzeli prodajalci živine, po glavnem trgu pa so se nagnetli kramarji s svojimi stojnicami. Ni manjkal niti vrtiljak in otroci

so vriskajoč zapravljali od staršev izprošen drobiž; drugi, ki pri starših niso bili uspešni, so si užitek prislužili s poganjanjem vrtljaka. Trikrat vrtiš, enkrat se pelješ! Tako so bili vsi zadovoljni.

V gneči so bili zaradi praznih oblačil še posebej opazni romarji, ki so se prišli od blizu in od daleč poklonit Mariji na Žalostni gori. Popoldne, ko bo glavni sejem usahnil in bodo vztrajali samo še kramarji s klepetavo robo, se bodo začeli zbirati na gori k romarski pobožnosti. In tako bi se verjetno vse odvijalo v običajnem ritmu, že od nekdaj utečenem, če ne bi okrog poldne v farnem zvoniku udarilo plat zvona. Ognjeni zmaj se je sam predstavil. Planil je skozi streho Pencatove tovarne usnja in z nenasitno požrešnostjo začel požirati vse okrog sebe. Najprej se je lotil parne žage. Požrešno je gotal razžagani les in hlodovino, obenem pa je skozi strehe sosednjih hiš rinil v njihovo notranjost in jo požiral. Niti toliko predaha si ni vzel, da bi se zahvalil sušnemu in vročemu avgustu, ki mu je požrtijo neizmerno olajšal.

Sejem je zgrabila panika, kajti divjanju ognjenega zmaja, zaslepljenega z uničevalno slo, se je pridružil zahodni veter in začel pošast usmerjati proti stojnicam. Vendar je bila panika tokrat prizanesljiva z ljudmi in ni terjala življenj.

Ponoreli zahodni veter je postajal vedno bolj objesten. Mokronoške hiše mu niso bile dovolj. Celo uro hoda daleč je raznašal goreče šope slame in zažigal kozolce. Mimogrede si je za zabavo pekel še nedozorelo sadje na drevju pri Svetem Florijanu.

Domača požarna bramba se je takoj pognala v boj. Zavezništvu ognjenega zmaja in vetra, žal, ni bila kos. V dobri uri se je čez sto stavb spremenilo v plamenice. Na pomoč so prihiteli gasilci z Mirne, iz Šentruperta, Trebnjega, Škocjana, Novega mesta in menda celo iz Velikih Lašč.

Pa je veter v svoji objestnosti vendarle naredil napako, ko je ujmo rinil samo proti vzhodu. Ljudje so ga preliščili in ga v zgornjem delu trga prehiteli z vodo, sicer pa so bitko izgubili. Pogorelo je 43 stanovanjskih hiš in 110 raznih drugih objektov. Tržani so takoj ustanovili odbor za pomoč pogorelcem. Vodil ga je predstojnik sodišča Josip Tekavčič. Odbor je preko časopisov pozval na pomoč. Med prvimi so darovali absolventi Kmetijske šole z Grma pri Novem mestu. V nabiralni akciji so nabrali 87 kron in 23 vinarjev. Kranjska deželna vlada je prispevala 11.000 kron, cesar Franc Jožef je daroval 6.000 kron, nekaj denarja je poslala dunajska vlada, prispevali so tudi posamezniki. Rakovniški grof Barbo in mokronoški grajski gospod sta dovolila v hostah sekati stavbni les. V dobrem letu je bil trg pozidan, lepši, varnejši in bolje urejen. Slamnatih streh ni bilo več, pač pa opečne, pogorišča hiš v spodnjem delu glavnega trga in v Šavrgasi so bila odstranjena, nove stavbe pa sezidane bolj stran od ceste. Tako je trg široko zadihal po vsej dolžini od cerkve mimo Devove gostilne proti Mirni in skozi Šavrgaso proti Sevnici. Nekatere pritlične hiše so dobile nadstropja (Žlajpahova, Bulčeva...), kostanji ob cesti pa so tega leta dobili za družbo pet lesenih klopi.

V spodnjem delu Mokronoga so uspeli rešiti pred ognjem le zidano uradno poslopje, kjer je bila krajevna sodnija, davčni urad, finančna kontrola in straža. Precej dokumentov je vseeno doletela žalostna usoda. In morda je bilo ravno v

teh zapisano, kako si je kraj prislužil ime.

Mokronog po požaru 1911 (razglednica)

19

Poleg požarov so uničevale zapise o Mokronogu in njegovih ljudeh tudi vojske. Raznovrstne, in kadar je le nanoslo, so pridivjale v kraj. Ko je Jan Vitovec 1440 zavzel mokronoški grad, ni razdejal samo židov. Niti kmečki puntarji 1515. l. Mokronogu niso prizanašali. In ko so francoski vojaki na začetku prejšnjega stoletja zapuščali te kraje, so s seboj odnesli tudi svoje (mokronoške) arhive.

In to je le nekaj ujm, groznih in brezobzirnih, da ob njih kar pozabimo na tiste drobne, ki se dogajajo ta trenutek in vsem na očeh, čeprav morda te, v seštevku, pomenijo še večjo nesrečo. Recimo:

V mokronoški krajevni skupnosti so se dogovorili, da bodo prostor med pošto, cerkvijo in grajskimi ruševinami, kjer je bilo svoj čas pokopališče, namenili parkirišču. Med kostmi, ki jih je izrinil stroj, so bili tudi razni predmeti. Grozno! Ampak ne zaradi tistega, na kar ste pomislili. Grozno, če bo za to zvedela spomeniško varstvena služba! Namreč, preden bi teren strokovno obdelali in dali dovoljenje za nadaljevanje del, bo denar krajevne skupnosti izpuhtel. Po drugi strani pa je bilo parkirišče potrebno že od včeraj. Zato psssst! In čim hitreje asfalt.

Seveda to ni značilno samo za Mokronog! Za tak odnos gre velik del krivde pripisati državi, ki svoje deklarirane in uzakonjene skrbi za varstvo dediščine ni oskrbela tudi s finančno močjo. Ljudje spoštujejo dediščino, so pa tudi praktični v zavedanju, da živijo eno samo življenje. In to ta hip.

No, morda pa zadeva z imenom še ni povsem izgubljena. Prav lahko da je krstni list Mokronoga shranjen v kaki posebni skrinjici, morda v Ljubljani, na Dunaju, v Celovcu, Rimu ali pa kje v Mokronogu samem, in jo bo treba še odkriti.

Čas je na strani vztrajnih!

Do tedaj pa potrpiamo z ugibanji, zlasti s tistimi, ki so že toliko oblikovana, da jih lahko zapišemo. Naj vas ne moti, ker so več ali manj ukrojena z literarnimi škarjami, na koncu koncev je tudi zgodovina, pa če se še tako strogo in resno predstavlja, ena sama neprekinjena pesem, včasih žalostna, včasih vesela, vendar pesem.

Profesor dr. Jakob Kelemina (1882 - 1957) na primer meni, da je naselje dobilo ime po povodnem možu, nekakšnem močvirskem bitju, ki ga Štajerci poznajo pod imenom Lahnwaberl - močvirna baba. Ker je bil spodnji del Mokronoga zamočvirjen in je zaradi tega bajeslovno močvirno bitje imelo noč in dan mokre noge, je ta razlaga prikupno umljiva.

Podobno je že pred profesorjem razmišljal znameniti Valvasor (1641- 1693) in tudi znani mokronoški rojak, folklorist in etnograf Ivan Šašelj (1859 - 1944) je bil naklonjen tej zgodbi.

Z vrtinami v podtalnico slovanskega besedotvorja je poskušal priti do imena Mokronožan dr. Hinko Heferle (1900 - 1967). Mokronog leži v zatišju južnega roba Mirnske doline. S treh strani ga varujejo z gozdom poraščeni griči in že sam prostor, na katerem naselje leži, je bil za prve slovanske prišleke, ki so se zaradi dotedanjih varnostnih izkušenj verjetno najprej za nekaj časa ustavili na obrobju doline, več kot prijazno zatišje. Ker so za pojem zatišje menda uporabljali besedo makromnovo, je čisto možno, da so potem tudi naselje, ko so se udomili v njem, tako poimenovali. V ponvi časa se je potem Makromnovo počasi pretalilo v Makromnov - Makronav - Makronag - Mokronog.

Naslednja zgodba, ki jo je še vedno najti med ljudmi, pripoveduje, da se je njega dni pripeljalo v kraj njegovo presvetlo visočanstvo. Dan za obisk je bil prav nesrečno izbran, ker je lilo kot iz škafe. Kočija se je ustavila sredi trga in presvetlost je kar iz kočije dala poklicati predse trškega župana. Pricapljal je bos, kajti čevlji so bili v tistih časih tako dragocen kos garderobe, da jih je bilo nadvse škoda za blato. Visočanstvo, ki je imelo povsem drugačna merila glede vrednosti obuval, je zgroženo vzkliknilo: "Uf, nassenfussar!" Zbrani podaniki, ki so, ravno tako bos, prizor ponižno opazovali, so vzklik njegovega visočanstva razumeli kot največjo pohvalo njihovemu županu, saj se je res potrudil. V spomin na ta dogodek in na (iz srca iztrgani) vzklik njegovega visočanstva so sklenili, da se bo poslej kraj imenoval Nassenfuss, ker pa je beseda nemška, so jo poslovenili v Mokronog.

Lahko pa, da je bilo malo drugače, da je njegovo visočanstvo sezulo škorenjce in pogumno stopilo po blatu do trške hiše (ki je stala približno tam, kjer je do leta 1943 stala Sbilova hiša, v območju sedanjega kulturnega doma). Podanikom je bilo to tako všeč, da so odtis levega stopala, s katerim je plemenitost najprej stopila v blato, vzeli za svoj grb, kraj pa krstili za Mokronog.

Tretji konec iste zgodbe se še malce razlikuje in pravi, da so tržani po trgu razvili preprogo, ki pa (joj, joj!) ni dosegla kočije. Visočanstvo si je zato sezulo čevlje, naredilo nekaj korakov po blatu, potem pa nadaljevalo po preprogi. Domačine je to tako ganilo, da so tisti del preproge, kjer je ostal prvi odtis

blatne noge, izrezali in proglasili za svoj grb. Ker je visočanstvo stopilo na preprogo najprej z levo nogo, je v grbu odtis levega podplata. Preproga je bila bela, zato ima podplat, ki je barve kože, belo ozadje. Seveda so grb v takratni maniri izrezali v obliki štita. Od grba do imena kraja pa je samo prava beseda.

Stane Peček je pred leti brskal po svojih bosopetniških igrah na močvirnih Loščah. Zdelo se mu je, da se je takrat zgodilo marsikaj takega, kar se z običajnimi posvetnimi izkušnjami ne da razložiti. Zato je prepričan, da so pri teh dogodkih sodelovali škratje, ki že od nekdaj, in še sedaj, živijo na Loščah. Škratje so nevidni in ljudje vedo zanje le po odtisih mokrih stopal, ki ostajajo za njimi, kadar podplatajo po naselju. Od nekdaj tako. Praprapradosmačini so o njihovih dobrih delih, pa tudi o porednostih, pripovedovali vsem, ki so jih hoteli poslušati. Škratom so rekli Mokronožci, naselja se je prijelo ime Mokronog, prebivalcev pa Mokronožani. Včasih tudi Mokronajzarji.

Zapišimo tudi (namenoma na koncu, da bo najbolj ostalo v spominu, saj je najbolj verodostojno) do kakšnih spoznanj se je do leta 2000 dokopala znanost. Arheolog in zgodovinar Andrej Pleterski pravi takole:

»Najstarejši zapis imena Mokronog je iz leta 1137 in pomeni grad, katerega ruševine so še vidne na Gorenjem Mokronogu pod cerkvijo sv. Petra, ki je tedaj najverjetneje pripadala gradu. Ko so ustanovili v dolini poseben trg (prvič je omenjen 1279), se je tudi nanj razširilo ime Mokronog. Da bi ga ločili od prvotnega Mokronoga, so ga začeli označevati kot Dolenji Mokronog. S tem vzdevkom je prvič omenjen 1349. Nato so za povsem nedvoumno ločevanje začeli uporabljati tudi za prvotni Mokronog še vzdevek Gorenji, vsaj od leta 1364 dalje. Nato sta bili stoletja v uporabi obe imeni - Dolenji Mokronog, Gorenji Mokronog. Ko je v 16. st. prvotni grad (Gorenji) Mokronog propadel, je trg Dolenji Mokronog dobil večji pomen z novim gradom in sedanja oblika imena je v rabi prevladala.

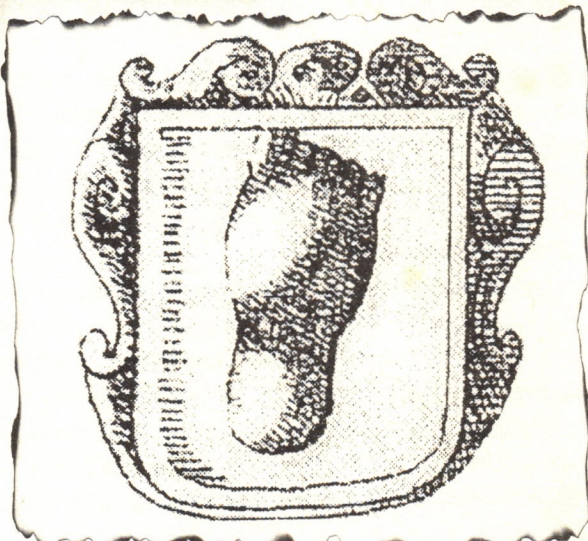
Ime Mokronog je prvotno pomenilo prostor grajskih ruševin na Gorenjem Mokronogu in cerkve sv. Petra. V staroslovanskem, poganskem obdobju (8. do 10. st.) so tam častili božanstvo neba, ki je med drugim skrbelo tudi za dež. Vdolbine v skalah, ki jih ljudje razlagajo kot odtise božje noge, so poznane širom po svetu. V Sloveniji je znan odtis noge sv. Uršule na Uršlji gori in studenec Božja noga na Svetih gorah nad Sotlo. Voda iz takih vdolbin velja za čudodelno. Na takih mestih so pogosto gradili cerkve, krščanska zamenjava za nebesnega boga je večkrat postal sv. Peter. Tudi cerkev sv. Petra na Gorenjem Mokronogu je sezidana na skali. Zelo verjetna je misel, da je bila v tej skali nekoč vdolbina v obliki stopala, ki jo je napolnjevala mokrota. V njej so ljudje lahko videli sled boga Mokronoga, ki jim je nosil dež in blagostanje. In kot so pozneje prenesli ime Mokronoga v dolino, so že v 14. st. vključili podobo noge v trški pečatnik.«

Kakorkoli že, Mokronog je že dolgo Mokronog. In tudi nobenega dvoma ni, da je 1279 najpomembnejša mokronoška letnica. Zapisana je na pergamentni listini, ki je shranjena v Koroškem deželni arhivu v Celovcu, in razodeva, da je bil Mokronog že takrat trg s trškimi pravicami.

Mokronožci, ilustracija Jelke Godec Schmidt v istoimeni knjigi S. Pečka

TRŠKE PRAVICE

Bosa noga - grb Mokronoga

Gospod - danes spoštljiv naslov za odraslega moškega in verjetno tudi policični zgodovinarji ne dobijo ob tem kakšnih drugačnih prisluhov. Seveda pa se odnos takoj spremeni, če začnemo gospoda določati s pridevki kot grajski, mestni, trški, zemljiški. V trenutku smo v srednjem veku, v fevdalni družbi, ko je beseda gospod največkrat vsebovala tudi gospodarsko in oblastno moč. Zemljiški gospod je bil na primer neposredni ali posredni lastnik določenega ozemlja, ki ga je treba razumeti v tako širokem pomenu, da vidimo na njem tudi gradove, dvorce, pristave, marofe, gospodstvu podložne kmetije in kmete, ceste, vodovje in naselja. Če k lastništvu dodamo še največji ali malo manjši nagrabek oblasti, lahko brez posebnih pomislekov opredelimo zemljiško gospodstvo kot gospodarsko in pravno enoto tega časa. Koliko je imelo neko gospodstvo oblasti, je bilo predvsem odvisno od gospodovega stanu. Tako so nekatera gospodstva lahko na svojem ozemlju izvrševala tudi višjo sodno, vojaško in policijsko oblast.

Krški škofje so že v času cesarja Henrika IV. (1056 - 1106) postali neodvisni od grajskih sodišč, kar je potrdil v posebni listini tudi Rudolf I. Habsburžan, ko je 1280. l. Krki podelil pravico krvnega sodstva. Poleg posestvenih in sodnih

pravic je imela Krka pravico deliti pomilostitve, lahko je podeljevala trške pravice, pobirala carino, kovala svoj denar in izvajala gorsko pravo.

Krški škofje so bili od l. 1072 do 1616 tudi mokronoški zemljiški gospodje. Gosposčini in samemu kraju so kaj kmalu podelili nekatere pravice. Spomnimo se spet, da je Mokronog že 1279 omenjen kot trg.

In kakšne so bile te pravice?

Zelo skromne, bi nemara rekli danes. Preberimo jih nekaj iz Antonijeve listine iz leta 1531. Dokument pravzaprav samo potrjuje (konfirmira - konfirmacijske listine) svoboščine, ki so jih tržanom dodelili že predhodniki škofa Antonija.

»Mi, Antonij, po milosti božji administrator krške škofije, priznamo za nas in naše naslednike na imenovani ustanovi, kot je storil to visoko častiti gospod in knez Matej, krški škof, ki je ustanovil svetovalstvo in komisarijski red na naši gosposčini Spodnji Mokronog, kar spoznamo tudi mi za dobro in koristno in katerega naj se tudi naš oskrbnik in tržani držijo, dokler bomo soglašali in dokler ne bomo preklicali naslednjega:

Najprej, kar zadeva vinske desetine in gorščine, ki pripada gosposčini Spodnji Mokronog po gorskem pravu, se odreja in sklene, naj to vino oskrbnik odslej vsako leto pobira in toči. Od tega naj en sod vina postavi v točilnici v območju deželne sodnije, toda ne v bližini trga, in ga naj toči. Drugi sod vina naj porabi zase in za potrebe gradu. Tretji sod vina naj stoči v štirih tednih po dnevu sv. Martina in pred božičnimi prazniki; četrti sod vina naj stoči po sv. Treh kraljih. Kadar pa oskrbnik namerava določen sod vina nastaviti za točenje, mora 14 dni prej naznaniiti tržanom, da bi ne trpeli škode v svojih točilnicah. Ob vsakem točenju določenega sode tlačanskega vina pa morajo tlačani prenehati točiti lastno vino. Oskrbnik mora to vino točiti po taki ceni kakor tržani svojega, zvesto in brez strahu. Toda pred božičem in pred sv. Tremi kralji naj tržani točijo svoje vino in ta čas oskrbnik ne sme točiti tlačanskega vina, da se tržani ne bi vznemirjali. Ko pa stoči vse tlačansko vino, naj vsaka stranka toči vino kadarkoli želi in po kakršnikoli ceni.

S trškim sodiščem naj bo v prihodnje tako, da trški sodnik v prihodnje razsoja v zapuščinskih zadevah in sodi male prekrške ter jih kaznuje, ne da bi se v to smel vmešavati oskrbnik. Kar pa zadeva zločine, ki presegajo vrednost 4 mark, mora oskrbnik hudodelca prijeti, ga zapreti in poskrbeti, da bo zaradi tako velikega zločina kaznovan, vendar se mu ne sme zgoditi krivica. Oskrbnik mora v teh zadevah pomagati trškemu sodniku in tržanom s svetom in jih tudi sicer podpreti. Kar se pa pri taistem krivcu najde denarja ali drugega blaga, naj si ga oskrbnik in sodnik med seboj razdelita po deželni navadi in za stroške sodne obravnave, nastale zaradi njegovega dejanja.

Odrejamo tudi, da tujec iz kake druge gosposčine, ki pride v trg in postane tržan, lahko z vednostjo in dovoljenjem sodnika zopet odide kamor želi in vzame s seboj svoje premoženje, seveda mora prej poravnati svoje račune v trgu in drugod po gosposčini. Pri tem ga oskrbnik ne sme zadrževati, niti se sme v to vtikati. Če pa je ta tržan rojen v tej gosposčini, lahko odide na kako nezasedeno

kmetijo v gospoščini, zvesto in brez strahu.

Oskrbnik tudi ne sme odpeljati tržana v grad, prav tako si ne sme prilastiti kakega zapuščinskega premoženja v trgu, niti ga ne sme odpeljati v grad, da bi ga tamkaj shranil. Če pa oskrbnik ve za kak prekršek tržana, naj se posvetuje s trškim sodnikom, nakar se naj tržan kaznuje za storjeno dejanje. Če bi bilo to dejanje zločin, ki presega vrednost 4 mark, lahko oskrbnik takega tržana prime, ga zapre in postopa z njim, kot je že prej povedano.

Odrejamo tudi, da lahko tržani brez strahu lovijo ribe v potokih in v Mirni vsak petek in postni dan, ne smejo pa uporabljati kako neobičajno orodje in tudi ne loviti v trumah.

Če bi bila naš sodnik in tržan malomarna v svojih pravicah in prekrškov ne bi kaznovala ter bi tudi sicer zametavala drugi dobri red in se ga ne držala, tedaj ima naš oskrbnik namesto nas pravico in oblast, da se zločin primerno kaznuje in da se dobri zaščitijo pred hudobnimi.

Če se oskrbniku neopravičeno zgodi kakšno nasilje ali ga doleti nesreča, mu morajo sodnik in tržani pomagati in ga ščititi.

Kot že od nekdaj se sodnik voli in umesti vsako leto o božiču.

Antonij.

Listina je izdana na našem gradu Strassburgu, dne 23. februarja 1531.«

Nasledniki škofa Antonija so to listino spet potrjevali, vsak pa je dodal še kakšno novo pravico. Navadno v svojo korist. Tako je škof Urban Sagastetter leta 1567 pristavil, da noben tržan ne sme prodati svoje hiše ali posestva tujemu gospodu ali njegovemu podložniku brez vednosti krških škofov. Če se spomnimo, da je bil v tem času na pohodu protestantizem, hitro pomislimo, zakaj ta Urbanova skrb. Verjetno je hotel tudi s kontrolo priseljevanja preprečiti, da bi se v trg vtihotapil Lutrov nauk. Ta skrb je škofa verjetno celo dvignila na naporno pot po krških gradovih. Obiskal je tudi Mokronog. Verjetno se je hotel na lastne oči prepričati o verskem in gospodarskem položaju. Ob tem obisku je škof izročil grajskemu oskrbniku pisno navodilo o postopanju s tržani in urbarskimi (kmečkimi) ljudmi.

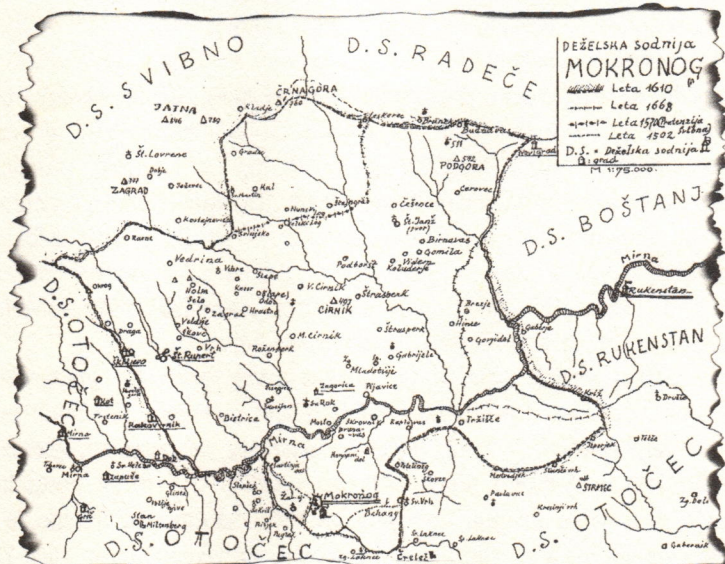
V prvi točki navodil je zapoved, da mora oskrbnik stanovati v gradu, da bi v primeru potrebe lahko neposredno varoval tržane in kmete, jim nudil pravno pomoč in delil pravico. V drugi točki so navodila za pobiranje gorščine in vinske desetine po gorskem pravu. Nato so napotila o vodenju postopka pri dediščinah, pri sojenju manjših prekrškov in večjih zločinov. Zapisano je tudi, da grajski oskrbnik ne sme siliti kmetov k prodaji ali nakupu žita in vina. Ravno tako ne sme brez zadostnih razlogov odvzeti kmetije. Če kmetija zaradi gospodarjeve smrti zapade, mora oskrbnik najti najbližjega sorodnika, sicer pa poiskati za izpraznjeno kmetijo kakega drugega redoljubnega kmeta.

Urbarski ljudje morajo vsako leto po dva dni ročno tlačaniti, dva dni pa morajo priti na tlako s konjem. Tlaka traja od devetih zjutraj do petih popoldne. Kmetje morajo tudi pokositi grajske travnike in seno pripeljati na grad. Oskrbnik pa kmetov ne sme siliti, da bi delali preko predpisanega števila dni in ur.

Glede davkov naj ostane v veljavi običaj, je tudi zapisano v navodilih oskrbniku, da se plačujejo v dveh obrokih.

Listine torej določajo pravice in dolžnosti tako za tržane kot za urbarske ljudi, za trško in za grajsko oblast. Urbar iz leta 1502 nam pove teritorialni obseg mokronoškega gospodstva oziroma mokronoške deželne sodnije. Nekako takole pravi opis:

»...od grička za mokronoškim gradom se spusti meja v potoček, ki teče za grajskim hlevom do mostu in naprej proti Martinji vasi. Tu se vzpne na most in potuje po poti do mostu čez reko Mirno, kjer cesta zavije proti Šentrupertu. Meja potem teče ob reki Mirni vse do potoka, ki izvira pri Škrļevem. Ob njem se dvigne do Svete Barbare na Okrogu. Od tu gre do Raven in naprej do pota, ki pod Kladjem vodi proti Svibnem. Izpod cerkve v Leskovcu se po hribu spusti proti Šentjanžu, pride do Budne vasi, potem do potoka Loka in do Kamenskega potoka, s katerim potuje vse do izliva v Mirno. Tu meja prestopi reko in se napoti do Velikega Vrha, potem naprej do vasi Križ (ki pripada Mokronogu), Slančnjega Vrha (vse pod potjo spada k Mokronogu), in do Medvejeka. Nekaj časa potuje nad Konopnim dolom in po grebenu gričkov do Marijine cerkve na Svetem Vrhu ter po poti proti Pičmanovemu vinogradu k potoku Lupinje. Od tu navzgor k vinogradom na Priči in spet na griček za gradom.«

Teritorialni obseg Deželne sodnije Mokronog (po Heferletovi skici)

Herman Wiesser je leta 1951 na Dunaju objavil urbarje škofije Krke na Koroškem pod naslovom Guker Urbare. Zgodovinar Janez Kos je po tej knjigi pripravil članek:

»Vinske gore, gorniki in gorska pravda gospodstva Mokronog 1502 na Šentjanskem.

Zemljiško gospodstvo, ki je bilo last škofije na Krki na Koroškem, je imelo leta 1502 vinske gore na Okrogu, Homu (Honski gori), na gričih nad Škrljevim (Smitzpergu), na območju sedanje krajevne skupnosti Šentjanž pa na Strašperku (Strasberg) in Cirkiku (Im Zyrih), na Ovsenem (Haberberg) ter še na Žabjeku (Im Sabiak) ter kraju 'Pogorelko'. Več kot polovica mokronoških vinogradov je bilo na območju Šentjanža. Od večjih in boljših vinogradov je gospodstvo pobiralo letno po eno ali dvoje veder vina, od manjših in slabših pa četr, pol ali tričetr vedra. Dajatev vina se je imenovala gorska pravda (gornina). V vseh svojih vinskih gorah je mokronoško gospodstvo pobralo letno 184 veder in 8 virtlov vina. Na Ovsenem in Cirkiku je pobralo 124 veder in tričetr. Vedro na Cirkiku in na Ovsenem je merilo 12 virtlov. Na Žabjeku je gospodstvo pobralo 18 veder gornine. (Žabješko vedro je merilo 13 virtlov).

Za uživanje vinogradov na Ovsenem so Janez z Velikega Cirkika, Štefan in Martin Kovač (Smid) s Kala (Kall), Primož z Nunskega loga (Numenair), Pavel in Martin s Požarč (Posteritz ?) in Matevž iz Gabrc (Gabriakh) morali vsak za svoj vinograd gospodstvu dajati letno po eno vedro vina, župan Janže je moral dajati tričetr vedra, Marin Volk (Wolff) iz Podboršta (Forst) pa je dajal po dva vedra. Skupaj je bilo na Ovsenem 9 vinogradov, ki so bili podložni mokronošskemu gospodstvu.

Vinogradov na 'Pogorelku' je bilo sedem, dva sta imela Gregor z Brezja (Pirk) in 'Merkowisa' iz Hinjc (Vichniz). Na Žabjeku je bilo 22 vinogradov, ki so jih imeli podložniki iz Mladetič, Gabrijel, Polja in Mokronoga in Urban iz Hinjc.

Na Strašperku je bilo 112 vinogradov. Sestavljaletc urbarja je verjetno pod Strašperk zapisal tudi vinograde njegove okolice. Z Malega in Velikega Cirkika so na Strašperku imeli vinograde Marin, Merin in njegov brat Matija, Pankracij in Jernej, s Svinjskega (Sweindorff) Marin, s Strašperka Peter, iz Hinj (Vichna, Virchna) Jakob, Lavre Erko, Cigan (Zygeiner), 'Schkalnihkgs supan', Jakob in njegov sin Jurij, iz Koluder (Galnder) Martin Kovač (Smid), Gregorin, Jakob Lesjak in Gregor Zupan, z Gomile (Gamul) Ulrik, Klemen, Merko, s Podboršta 'Therstak', Pankracij, Jakob, Maksimin, Miha in Dolenček, iz Birne vasi (Wernstorff) Miha, Ulrikov sin, 'Schellacher' in Jurij, iz Gabrc pa 'Supista', iz Dvora (Hoff, danes Šentjanž) Brate, z Vidma (Widem) Andrej in 'Rewdarch', s Potoka (pach) Jakob in 'Wirdlista' ter iz Česnjic (Kerstorff) Urban in Merin. Na Strašperku so imeli vinograde še ljudje iz Mosteca, Gabrijel, Bistrice, Mladetič, Mokronoga, Martinje vasi, Zagorice in od drugod. Na Strašperku je užival vinograd tudi Miha, sin gorskega mojstra Gregorja.

Na Cirkiku je bilo 17 mokronoških vinogradov. Gornino so za njihovo uživanje dajali poleg drugih gornikov Jurij in župan iz Česnjic, Pavel s Požarč, Jane s Cirkika, Martin s Pristave (Mayrhoff), Miha 'Ergawbicz' iz Hinj, Jurij in županov sin iz Podboršta ter 'Slayde' z Vidma.

Zanimivo je, da mokronoški urbar (urbar je popis podložniške posesti in

podložnikov, ki so jo uživali, ter njihovih obveznosti do zemljiškega gospoda) iz leta 1502 še ne navaja vinogradov, ki so nam poznani iz mlajših zapisov. Najbrž smemo zato sklepati, da vinogradov konec 15. in v začetku 16. stoletja drugod na Šentjanškem gosposčina še ni imela.»

Meje so se seveda spreminjale, saj so krški škofje pogosto prodajali, kupovali ali zamenjavali svoja posestva s podaniki vred. Tako je npr. škof Henrik Krški kupil Martinjo vas pri Mokronogu za 60 oglejskih mark. Za prejeti denar mu je prodajalec Gunther Mokronoški 6. decembra 1306 izstavil potrdilo. Isti škof je 24. oktobra 1318 kupil od Ulrika pl. Weissenckha in njegove žene Marije vas Drago pri Šentrupertu. Plačal je 110 oglejskih mark. Krški škof Gerold je 24. decembra 1326 od Greifa Čreteškega kupil devet kmetij pri Bruni vasi. 17. decembra 1341 je Ulrik Cherner pl. Gawichberg prodal krškemu škofu 61 kmetij na Priči pri Mokronogu za 19 mark beneške veljave.

Sredi 18. st. je mokronoška deželna sodnija obsegala trg Mokronog, grado-va Mokronog in Škrljevo, gradič Zagorico, župni dvorec Šentrupert in blizu 100 vasi, med njimi Bistrice, Bruno vas, Brunk, Budno vas, Cerovec, Česnjice, Drago, Gabrje, Gabrijele, Goveji Dol, Grič, Hinjce, Hrastovico, Kamnje, Kapljo vas, Koluderje, Mali Cirknik, Mali Hom, Martinjo vas, Most, Okrog, Pijavice, Polje, Prelesje, Preloge, Rakovnik, Ravne, Skrovnik, Spodnje Hrastno, Spodnje Mladetiče, Spodnje Svinjsko, Spodnje Vodale, Sveti Rok, Šentrupert, Trato, Trebelno, Tržišče, Veliki Cirknik, Veliki Hom, Zagorico, Zagrad, Zgornje Hrastno, Zgornje Mladetiče, Zgornje Svinjsko, Zgornje Vodale. Svoj sedež je imela v mokronoškem gradu. Sodila je hudodelstva, ki so presegala vrednost štirih mark. V letih med 1526 in 1787 je to sodišče lahko izrekalo tudi smrtne obsodbe. Zadnjo je izreklo leta 1736. Obsojeni je bil 22. oktobra istega leta obešen na Gavžnem hribu.

Deželna sodnija je izgubila svojo funkcijo, ko so krški škofje Mokronog prodali.

Oskrbništvo (upraviteljstvo) so krški škofje najraje prepuščali raznim plemičem, pa tudi drugim, seveda proti najemnini. Tako je leta 1608 napisana pogodba:

»Mi Janez Jakob, po milosti božji škof krški (itd, itd), priznamo za nas in naše naslednike v ustanovi krški, da smo našemu tržanu iz Spodnjega Mokronoga, ljubemu in zvestemu Sebastianu Schrottu, na njegovo prošnjo ter zaradi zvestega službovanja pri naših častitih prednikih v krški ustanovi skozi precejšnjo vrsto let, kakor tudi zaradi drugih vzrokov - naš in naše ustanove grad in gosposčino Spodnji Mokronog v deželi Kranjski, z uradom in sodnijo istotam, z vsemi njenimi dohodki in pritiklinami za tri leta - od Jurjeva v tekočem letu 1608 do Jurjeva v letu 1611 - za letno dogovorjeno najemnino, se pravi 1200 renskih goldinarjev, 15 reparjev ali 60 krajcarjev v italijanskih librah, kot so ta čas v deželi Kranjski v veljavi, v oskrbo in najem milostno zapisali, pre-pustili in izročili s pogojem, da imenovani Sebastian Schrott povsod pravo, staro katoliško vero, kakor tudi vsi njegovi v našem gradu Spodnji Mokronog, obdrži-jo in njej vdani ostati želijo.«

Listina še naroča, da mora oskrbnik na lastne stroške varovati lastnino krških škofov in braniti graščinske podložnike. Vse dohodke mora skrbno spravljati in ne sme ničesar odtegovati. Podložnikov ne sme obremenjevati in držati se mora starih navad, tako v duhovnih kot v posvetnih zadevah.

Pravila igre so bila torej že tedaj kar določena. Igralci pa kot igralci, nič drugače kot danes: brez sodnika igra ne teče!

Žal so se nesoglasja med grajskimi in drugimi reševala tudi drugače. Gradič Zagorica, ki je sedaj že desetletja v lasti družine Kržič, je mogočna enonadstropna stavba na pobočju hriba nad Hrastovico. Leta 1740 je bil v rokah dedičev Vincenca pl. Bartholisa.

Ravno to leto se je pisalo in v nedeljo dopoldan je bilo, ko so zagoriški podložni kmetje zgrabili grajskega valpta. Najprej sploh ni mogel verjeti, da se kaj takega lahko zgodi. Potem je hotel, po svoji navadi, dogajanje ustrahovati z glasom, vendar kmečke roke niso zadržale, preveč gneva je bilo sesirjenega v krvi. Začel je klicati na pomoč. Služinčad se je poskrila in mu privoščila. Drugih na gradiču ni bilo. Nazadnje je postal ves mehak in sluzast kot polž. Začel je prositi in obljubljati.

Mrkogledi kmetje so mu medtem brez besed zvezali roke in mu okrog vratu nataknili zanko. Mogočna lipa, ki je stala na dvorišču, je sama ponujala vejo. Toda kmetje, ki so zakorakali čez dvorišče in valpta vlekli na vrvi kot živinče, se pod vejo niso ustavili. Usmerili so se proti dolini. Valpet si je za trenutek oddahnil, morda ga le ne kanijo obesiti.

Spustili so se skozi Hrastovico proti Mostu. Obe vasi sta bili kot izumrli. Doma so ostale le ženske in otroci. Skozi skromna okenca pritlikavih hišic so s strahom opazovali procesijo njihovih črnogledih moških z osovraženim valptom.

Kaj se bo spletlo iz tega?

To je drvelo tudi po valptu. Če bi kmetje vsaj besedo izpljunili. Ujel bi se nanjo in jo že kako obrnil sebi v prid. Morda pa le ne nameravajo najhujšega? Zakaj ga niso na vejo? Se bojijo?

Upanje je izparelo, ko je zagledal reko. Potuhnjeno se je plazila po mokronoški gmajni in bila tako zelo podobna vrvi, da je začutil, kako mu drsi okrog vratu. Zataknila se je za Adamovo jabolko in mu jemala sapo. Spotaknil se je in padel. Med padanjem se mu je zdelo, da se potaplja v tolmun, obtežen s kamni, in velika hladna očesa samo čakajo, kdaj se bo umiril v mulju.

Začel je spet prositi za milost. Mrki kmetje mu niso odgovarjali. Naj se usmili družine, je rotil. Kmetje so brez besed pospešili korak. Ko so prišli do reke, se je uprl in vrgel na tla. Kmetje so ga zgrabili in z njim na ramah po mostičku prečkali vodo.

Na drugi strani reke je spet shodil. Upanje, čeprav nedoločeno, se je vrnilo. Le kaj nameravajo? V reki bi se ga najlaže znebili. Nihče ne bi zvedel, če se sami ne bi izdali. Morda pa ga le ne mislijo ubiti?

Procesijo je začel ogovarjati po imenih. Vsakemu posebej je odpuščal in obljubljal. Kmetje so hodili brez besed in se ustavili šele na mokronoškem

glavnem trgu. Valpta so privezali na sramotilni steber in počakali, da je bila dopoldanska maša končana. Ljudje iz cerkve so napolnili prostor, vendar niso siliли preveč blizu, kajti kaj se ve, kako se bo na vse skupaj odzvala mokronoška gosposka. Navsezadnje "gliha vkup štriha"!

»Ali bo še ena maša?« je nekdo iz množice pomenljivo vprašal.

»Ne!« je odločno odgovoril čokar zagoriški kmet in vsem je bilo jasno, da on vodi to ceremonijo. »Samo spoved bo!«

Potem je začel naštevati vse krivice, ki so jih bili deležni od valpta. Kar je pozabil, so povedali drugi.

Valpet je z očmi iskal grajske. Zaman. Zaradi enega valpta, ki je bil tudi njim znan kot odirač in surovež, se že ne bodo spravljali v kakšen tvegan položaj.

Tržani so seveda pričakovali predstavo, vsaj tako, ki jo vidijo, kadar kakemu malopridnežu, privezanemu na sramotilni steber, z bičem vtepajo v hrbet eno ali več božjih zapovedi. Nič od tega, čeprav so jih valptu očitali vseh deset in še kakšno. Kmetje so bili kristjani. Po svoji veri in svoji vesti so zahtevali od njega, naj pred Bogom in vsemi ljudmi na trgu priseže, da bo odslej ravnal po dobrih navadah in zapisanih pravicah.

Valpet ni niti za trenutek pomišljal, čeprav se je ves čas oziral proti gradu.

Kmetje so ga nato spustili.

Razočarani tržani, ki so bili ob glavni del predstave, so kmetom oponašali, da so butci, kajti takle valpet ne bo nikoli držal besede, pa če je stokrat prisegel.

Imeli so prav.

Teden, ki je sledil, je bil še hujši. Kmetje, ujeti v svojo nemoč, kot bolečina v zobu, so komajda še krotili razsodnost. »Valptu je oblast tako prepojila telo«, so kleli, »da je zmanjkalo prostora za človečnost in takemu telesu je treba odreti kožo, da se vsaj duša reši!« Na koncu so se vendarle umirili v nameri, da okrutneža še enkrat odpeljejo do sramotilnega stebra v Mokronog. Če tudi to ne bo pomagalo, potem...

...potem se je na Loščah razpočilo nedeljsko jutro in zagoriški gradič je zaspalo mežikal zaradi preobilja svetlobe. Podložniki so po skrbno dogovorjenem načrtu začeli osvajati prostor pred zagoriškim dvorcem. Predvidevali so, da valpet ne bo prišel na doseg njihovih rok, če bo kaj zaslutil. Večina je zato ostala skrita za drevesi, nekaj pa jih je stopilo pred grajska vrata. Izgledalo je, kot bi prišli predstavniki vasi gospoda prosit za nedeljski dar.

Tedaj so iz skrivališč planili najeti vojaki.

Mrtvih je bilo 17 kmetov.

Pokopali so jih zunaj pokopališča, drugim v strah in opomin.

* * *

Trg je bil, kot se da razbrati, od samega začetka samostojno upravno telo in je v mejah svojih pristojnosti neodvisno odločal o trških zadevah, čeprav se je moral za svoje pravice ves čas hudo potegovati. In če je v tem še kar uspeval v času krških škofov, je po letu 1616 vedno bolj drsel pod varstvo in bič grajske oblasti.

Gradič Zagorica I. 2000

Za udejanjanje tržanstva so imeli trško upravo. Poslovanje je bilo preprosto, naklonjeno nepisanim navadam. V trški blagajni so večkrat zazijale primanjkljajske luknje, ki so nastajale tudi zaradi lepljivih prstov. Trško sodišče je obravnavalo le manjše prekrške, urejalo zapuščinske zadeve, izdelovalo ženitna pisma, potrdila o vpisu in izbrisu tržanstva, izdajalo potna dovoljenja za preselitev v druga gospostva ipd. Za sodne stroške so pri vsaki obravnavi pobirali posebno takso (uslugo), ravno tako so pobirali posebne takse za izstavljanje raznih potrdil, spričeval, ženitnih pisem itd.

V trški upravi so bili trški sodnik, mali trški sodnik, trški pisar, trški sluga in trški svetniki (svetovalci, prisedniki).

Trškega sodnika so tržani volili vsako leto o božiču. Ko ga je potrdil še grajski gospod, je dobil na gradu sodniško žezlo kot znak svoje sodne oblasti. Nato je z žezlom v roki in v spremstvu svetovalcev in tržanov obšel trg v slavnostnem sprevodu. Takrat so bile na gradu in v trgu tudi gostije.

Poleg ostalih dolžnosti je trški sodnik upravljal še s trškim premoženjem in izvajal policijsko oblast v trgu. Skupaj s trškim svetom je imel pravico sopodpisovati prezentacijske listine na novo nastavljenih župnikov, vodil je zemljiško knjigo in davčni seznam (trški urbarij). Opravljal je nadzor nad premoženjem trških sirot oziroma upravljal s tozadevnim skladom. V času mandata je bil za svoj domec in posest oproščen vseh trških davkov. Gostače (tržane, ki so stanovali kot podnajemniki) je smel klicati na tlako, seveda je moral v času tlake ljudi oskrbeti s hrano. Užival je "sodnikov" travnik na Loščah in njivo na Šeginkah. To se mu je štelo v plačo. Od vsakega lonca, ki so ga pripeljali na trg v prodajo, je dobil po en sold, za vsako košaro sadja pa za en sold sadja.

Ob podpisu trškega sodnika je pisar vedno pritisnil trški pečat. Na pomembne listine je sodil veliki pečat (sigillum magnum) z napisom "Sigillum civitatis Nassenfues", na navadne listine pa mali pečat (sigillum parvum) z napisom "D. Mark Nassenfues". Prvi pečat je imel v premeru 38 mm, drugi 23, oba pa sta

imela v sredini upodobljen mokronoški grb - stopalo leve noge. Pečata sta izgubljena.

Služba malega sodnika je bila menda posebnost mokronoške trške uprave. Med njegove dolžnosti je spadalo cimentiranje (uradno označevanje mere) vin-skih posod po gostilnah, kar je počel štirikrat letno. Tretjina taks, ki so jih za to opravilo plačali gostilničarji, je pripadla malemu sodniku. Ker je gostilničarjem svoj obisk navadno namignil, je bil deležen tudi napitnine. Mali sodnik je pomagal trškemu hlapcu ob aretacijah raznih malopridnežev, pri nadziranju paše na pašnikih in pri ugotavljanju škode, ki jo je na pašnikih naredila živina. Pomagal je tudi pri izterjavi davkov in drugih dajatev.

Trški pisar je na leto zaslužil 5 goldinarjev in 23 krajcarjev. Plačo je dobil o sv. Matiji. Užival je njivo na Šeginkah in travnik na Loščah. Ob plači je dobil še goldinar in 4 krajcarje priboljška, sicer pa je dobil plačilo tudi za vsak izgotovljen dokument. Za ženitno pismo je dobil goldinar in 42 krajcarjev, za prepis oporoke 34 krajcarjev.

Trški sluga (hlapec) je imel letno plačo 5 goldinarjev in 57 krajcarjev. Poleg tega je dobival od vsakega tovarnika vina na konju po dva solda, od vsakega vedra tovorjenega vina, bodisi na konju ali na vozu, pa po en sold. To je letno zneslo približno 3 goldinarje in 24 krajcarjev, in tako je letno zaslužil približno 10 goldinarjev. Ob že omenjenih opravilih, pri katerih mu je pomagal mali sodnik, je bila njegova najpomembnejša naloga razglašati odloke in ukaze trškega sodnika in trškega sveta.

Svetniki niso dobivali stalne plače. Nagrajevani so bili le občasno, na primer za navzočnost pri inventuri, ko jim je trški sodnik dal od svojega prejemka po tri sedemnajstnike.

Grajska gosposka se je, kot smo že ugotovili, ves čas trudila, da bi čim več trških pravic spravila pod svojo streho. V to smer so v 18. st. usodno pomagale terezijanske reforme v upravi, sodstvu, davčnem sistemu, vojski in šolstvu. Njihov namen je bil (med drugim) povečati državne dohodke, centralizirati državo in s tem povečati njeno učinkovitost. Upravne reforme so močno omejile avtonomijo dežel, mest, trgov in zemljiških gosposčin, njihovo delo pa je bilo postavljeno pod strožji državni nadzor.

Z Novim načrtom upravljanja, ki je izšel 1784, je trg postal skoraj popolnoma podložen grajski gosposki. Trški sodnik je poravnaval le še neznatne spore med tržani in je lahko izrekal kazni do treh dni zapor. Tržani so postali tudi osebno podložni grajskim in so jih morali priznavati kot svojo zemljiško in varstveno oblast. Vseeno so še ohranili drobne prednosti pred okoliškimi vaškimi podložniki. Trški sin je na primer lahko odšel z vsem premoženjem iz trga in se kjer koli naselil. Grajska gosposka ga pri tem ni smela ovirati. Če je to hotel narediti kak trški priseljenec, je moral plačati odhodni davek, šele nato je od trškega sodnika dobil ustrezno listino, ki pa jo je morala graščina potrditi.

Pri vojaškem naboru je trški sodnik lahko odbiral primerne mladeniče, ki bi jih v trgu najlažje pogrešili; tudi ta izbor je moral potrditi grajski urad. Nov načrt upravljanja je poleg sodnika dopuščal še dva prisednika, ki so ju volili na

tri leta.

Trški sodnik je moral varovati trško lastnino, na željo tržanov je lahko izdajal pogodbene in druge listine, ki pa jih je morala pregledati in potrditi grajska oblast. V teh primerih je taksa vendarle pripadala trški blagajni. Trg je tudi smel pobirati stojnino na tedenskih in letnih sejmih, moral pa je za vsakega gostilničarja v trgu grajskim nakazati po 34 krajcarjev.

Skratka, predprave, ki so jih Mokronožani uživali pod vladavino krških škofov, so skoraj skopnele, ostanke pa so pobrale Napoleonove Ilirske province med leti 1809 in 1813. Zemljiška gospoda je takrat izgubila vse javno-pravne funkcije, ukinjeno je bilo patrimonialno (iz podedovanih pravic izvira-joče) sodstvo, sodišča so bila podržavljena, davčni sistem poenostavljen, ukinjeni so bili davčni privilegiji, uvedena splošna vojaška obveznost - vse v načelu, da so vsi državljani enaki pred zakonom.

Tudi tržani!

Vsa omenjena in neomenjena dogajanja pa so, hote ali ne, prispevala k boljšemu zapisovanju zgodovine. Tako je reforma vojske, ki je najemniško vojsko zamenjala s splošno vojaško obveznostjo, prinesla prvi popis prebivalstva (1754) in oštevilčenje hiš (1770). Davčne reforme, izpeljane na podlagi terezijanskega katastra, popisa in ocenitve dohodkov od zemljišč, so obdavčile tudi dominikalno (zemljiško-gosposko) zemljo. V davčni napovedi mokronoške trške zemljiške posesti na primer preberemo, da je bilo v tistem času v trgu 18 najemnikov trških njiv, travniških zaplat in vrtičev, da so bile njihve različne in da so na največji lahko posejali 5 mernikov (prostorninska mera za žito: en mernik je približno 30 litrov) žita. Največ njiv je bilo na mokronoškem polju »Za bišnam«, nekaj tudi na Šeginkah. Poleg njiv je imel trg še 2 vinska hrama in več kozolcev, ki so imeli skupaj 31 oken. Trg je oddajal v najem eno kaščo in dve mesnici. Vsa najemnina je trgu prinašala 22 goldinarjev in 77 krajcarjev. Iz davčne napovedi mokronoškega trškega sodnika za leto 1775 pa med drugim zvemo, da je bila dejanska storitev tlačana, potem ko je bila odračunana njegova hrana, ocenjena na 2 krajcarja dnevno. Namreč, kadar so tlačani prišli na delo, jim je moral trški sodnik pripraviti tri tople obroke in dati petkrat po četrť kilograma kruha. Na leto ni smelo biti več kot dvanajst tlačanskih dni.

1774 je bil v trgu narejen popis za vojaške potrebe. S popisne table je razvidno, da je kraj imel 94 hišnih števil (82 jih je bilo v trgu, druge na Šeginkah in na Žalostni gori). Popisani so bili vsi hišni posetniki, gostači, hlapci in otroci; niso pa popisane ženske, razen vdov, če so bile lastnice domceev. Brez žensk in stanovalcev gradu je bilo takrat v Mokronogu 144 oseb - skupaj verjetno okrog 400. Popis živine pa je izkazal 33 konj, 2 žrebeti in 6 volov.

Naj mimogrede omenimo, da so bili huda nadloga teh časov vseh vrst tolovaj, od tihotapcev, vojnih odpustnikov, dezertarjev, skrivačev, ciganov, do rokovnjačev in turško-bosanskih razbojniških tol. Seveda so si svoj kos rezali tudi domači nepridipravi. Ta nadloga se je posebno razbohotila po odhodu Francozov. Tako je 1828. leta vojno ministrstvo poslalo v novomeški okraj

deset vojaških enot po 140 mož, kajti razbojništvo se je tako razpaslo, da ni bilo nikjer več varno, potovanje po glavnih cestah pa je postalo prava igra na srečo. Nepridipravov ljudje niso prijavljali, ker so se bali maščevanja.

Za zatiranje tihotapstva je država ustanovila posebne mejne straže in paznike, ki so povsod stikali za tihotapskim blagom. Tako so na primer lahko ustavili vsakega kadilca in če ta ni mogel dokazati, da je tobak dobil po legalni poti, so ga takoj kaznovali. Zaradi tega ljudje paznikov niso marali. Med pazniki in tihotapci so se včasih vnele prave bitke. Tako se ve za spopad na Okrogu, leta 1840, v katerem je padel paznik Čuber. Njegov sin je kasneje dobil plemstvo in naslov »von Okrogh«.

Po razpadu Napoleonove vladavine se je dunajski dvor na vse načine prizadeval, da bi priklical stare čase, med drugim tudi z novim upravnim redom. 1814 je ozemlja bivših francoskih občin oziroma komun uzakonil kot glavne občine, ki so jih vodili višji rihtarji (nadžupani oziroma župani). Tem so bili podrejeni rihtarji (župani oziroma podžupani) podobčin. V Mokronogu se kot župani omenjajo Janez Knoblehar (1822), Franc Deu (1826) in Janez Pibernik (1830).

Politični dogodki, ki so marca 1848 zavreli na Dunaju, so ogreli tudi Mokronog. Na cvetno nedeljo so s prižnice mokronoške župnijske cerkve brali:

»Njih veličanstvo, Cesar Ferdinand I., so z narkviškim patentam od 15. Sušca 1848, ki je že na znanje dan, iz od ljubezni unetniga serca očetovskega svojim zvestim narodam darove naklonil: Tiskarno svobodo! Narodno stražo! Konstitucio! Darove, ki očitno pričajo, da oče svoje otroke ljubijo in de jih mislijo dovolj stare.

Kaj je zdaj nam zvestim otrokam storiti?

Pred vsim se ozrimo gori k Njemu, vsigausmiljenimu gospodarju nad zvezdami, in zahvalimo se mu iz celiga serca za to, da je naše srečno cesarstvo po tako srečni poti obilni blagoslov ali shegen doseglo, kterigo so si, kakor nam zgodbe sveta, kakor nam prigodki današnjih dni kažejo, vsi drugi narodi, kakor njih prednji rodovi tako tudi današnji rod z potoki krvi in solz kupiti mogli, in prosimo ga z vročo serčnostjo, de nam um in voljo dodeli, z edinostjo in ljubeznijo, s poterpežljivostjo in z zaupanjem, v pokoji in miru delo končati, ki je tako srečno začeto.

In potem obermimo svojo srca k Cesarju. Oče Ferdinand! hočemo reči, ljubezni polni in preljubeznivi Oče. Darove si nam dodelil, darove davno željene. Polne periša, vse si dal, z zaupanjem si dal! Tvoja zvesta Kranjska...«

... se je uprla, kljub tako mili razlagi »Narkviškiga konstitucijskega patenta« in obljubam v njem. V nekaterih krajih je prišlo do pravih izbruhov kmečkega nezadovoljstva, ki so jih mirili z vojsko. Večina kmetov je prenehala izpolnjevati fevdalne obveznosti, v ospredju pa je bilo vprašanje zemljiške odveze in nacionalno vprašanje.

V Mokronogu je bila ustanovljena Narodna straža. Moštvo sicer ni imelo uniform, je pa bilo oboroženo s puškami. Na Prelogah, na vaški gmajni, so imeli vadbišče. Ob nedeljah so tam prirejali velike veselice. Sredi prireditvenega

prostora so postavili visok mlaj, ki so ga prej obelili in namazali z milnico. Vrh mlaja so okrasili s šopkom, v šopek pa zataknilo tolar. Kdor je uspel prvi preplezati do tolarja, ga je lahko vzel za nagrado.

10. septembra 1848 je bila na Otočcu velika proslava »Praznika pobratimije«. Prišle so vse narodne straže (garde) Dolenjske, med njimi tudi mokronoška.

1849. l. je izšel Provizorični zakon o občinah, ki je izhajal iz ideje »Svobodna občina je temelj svobodne države«. Podatek o tem, kdaj natančno se je v Mokronogu prelil v življenje, pritajeno čepi v kakšnem arhivu, ravno tako tudi ime prvega župana te in take občine. Med kasnejšimi župani se omenja Jožef Pehani (1865), kot tajnik pa Janez Pober.

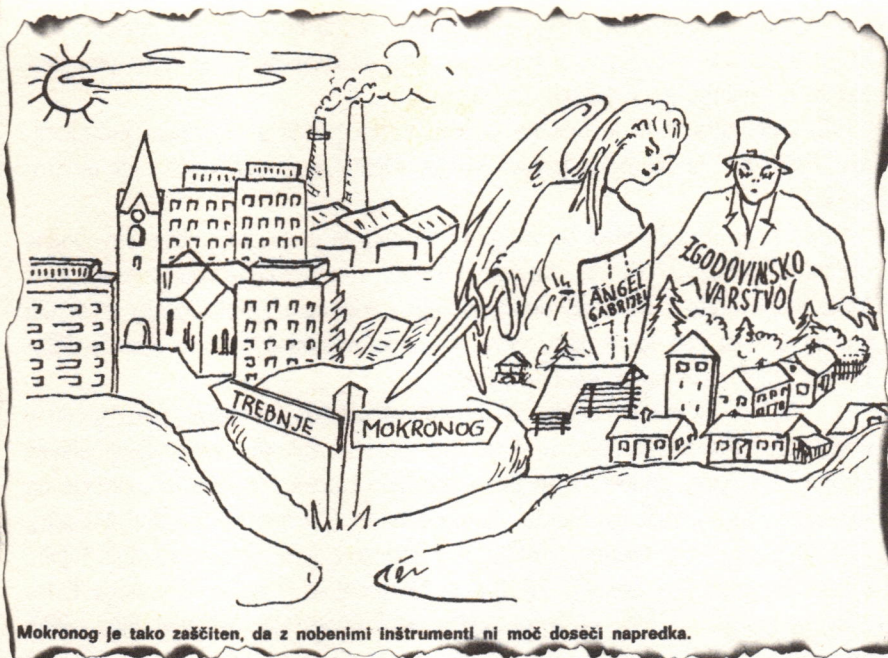
L. 1862 je bil sprejet zakon, ki je postavil okvirna načela za novo ureditev občin. Dvanajst let kasneje, 1874, je bila po tem zakonu ustanovljena glavna občina Mokronog, podobčine so bile ukinjene. O prvem županu nič, kasneje pa so županovali Pižmah, gostilničar Anton Majcen (po domače spodnji Majcen), nasledil ga je Josip Gorjup, gostilničar z Žalostne gore. Tudi naslednji župan, Franc Zupančič (po domače Fižolk), je bil gostilničar, doma s Svetega Križa (Belega Griča). Kasneje se je preselil v Mokronog, kjer je kupil hišo (sedaj Stari trg št. 29). Za njim je l. 1911 županstvo spet prevzel Josip Gorjup, 1921 pa je na volitvah zmagal Franc Penca.

Po šestojanuarski diktaturi so Kraljevino Jugoslavijo razdelili na 9 banovin. Občina Mokronog je bila v Dravski banovini in v krškem okraju. Taka razdelitev je trajala od 1929. l. do 2. svetovne vojne.

Nekaj časa po 2. svetovni vojni so bile lokalne enote kraji, okraji in okrožja. L. 1952 je najmanjša enota postala občina (komuna), okrožja pa so bila odpravljena že prej, leta 1947. Občina je bila samoupravna organizacija teritorialnega tipa in hkrati tudi del države.

V letih med 1955 in 1957 je prišlo do združevanja občin. 1955 so se združile občine Dobrnič, Trebnje, Velika Loka in Veliki Gaber v občino Trebnje, Mirna in Šentrupert v občino Mirna, Trebelno in Mokronog pa v občino Mokronog. Naslednje spremembe so nastale leta 1959, ko sta bili občina Mirna in Mokronog priključeni občini Trebnje. Mokronoški vplivni možje (npr. odposlanec Kočevskega zbora Aleksander Majcen) so se zelo trudili, da bi v Mokronogu obdržali občino. Niso uspeli. Trg Mokronog je izgubil še zadnjo bitko za predpravo.

Seveda pa že od Ilirskih provinc naprej ne moremo več govoriti o trških pravicah.

Mokronog je tako zaščiten, da z nobenimi inštrumenti ni moč doseči napredka.

Karikaturo je leta 1976 narisal Rafko Bijec za glasilo Mokronoška Larfarija.

Odnosi med grajskimi in tržani so se usodno zaostri, ko so 1616. l. krški škofje grad in trg Mokronog prodali v posvetne roke. Novi lastniki so se vedno manj menili za stare trške privilegije in so jih skušali odpraviti. Vse češče so posegali v trške pravice, tržani pa so zato vse večkrat iskali pravico na višjih sodiščih. Tožili pa so tudi grajski. 1672. l. so na primer vložili pritožbo zoper trškega sodnika in trški svet, da si nezakonito lastita pravico prve sodne stopnje. Deželno sodišče se je oprlo na konfirmacijske listine krških škofov in razsodilo v korist trga. Vendar grajski za njih nevšečnih rozsodb niso preveč radi spoštovali, raje so iskali ugodnejše poti. Trškemu sodniku so recimo preprosto ukazali, naj odstopi, ali pa so, kot na primer leta 1737, zvito podtaknili za trškega sodnika svojega zaupnika Antona Lukmana. Seveda se je trg takoj pritožil na deželno glavarstvo in dosegel, da so ga morali odstaviti.

Tudi tržani niso bili preveč vestni v izvajanju sodnih odločitev, kajti navadno so te odnašale denarce. Tako je bila 1672. l. pritožba v zvezi z obdavitvijo vina rešena v prid grajskih. Očitno pa si mokronoški gostilničarji tega niso jemali k srcu, saj je moralo deželno glavarstvo čez pet let ponoviti ukaz, da vino lahko taksirajo (določijo ceno) samo grajski, nikakor pa ne trški pooblaščenci.

Posebno korajžna je postala gosposka v času Marije Terezije, katere odloki so imeli očiten namen, da zmanjšajo samoupravo trgov in mest.

V tistih časih je bil na primer v Mokronogu ustanovljen policijski komisariat. Njegova naloga je bila skrbeti za javni red in mir, nadzorovati sanitarne razmere v trgu, zlasti higieno mesnic, pekarn in gostiln; kontroliral je tudi uteži in druge mere, vinske posode itd. Za komisarja je bil imenovan tedanji grajski upravitelj Jakob Schuller.

Seveda se je trški sodnik, skupaj s trškim svetom, takoj pritožil na kresijo (okrožni urad) v Novem mestu, češ da je z uvedbo komisariata okrnjena trška svoboščina, ki je bila priznana že od krških škofov.

Okrožno glavarstvo je menilo, v škodo trške samouprave, da je policijski komisariat prav v Mokronogu nujno potreben, bolj kot v drugih krajih, zato naj ostane v veljavi. To je grajskim dalo krila, da so l. 1774 sprožili veliko preiskavo o trških prekrških in nerednostih.

Prav zanimive so ob tej preiskavi pripombe okrožnega glavarja Janeza Karla pl. Claffenaua. Nekako takole pravi:

»Ljudje so nepismeni. Hranijo se kakor poljedelci. O civilizaciji ne vedo nič. Nekaj je vinskih trgovcev in kramarjev, vendar je trgovina slaba. Je tudi nekaj

obrnikov, od katerih pa večina ni kos svojemu poklicu. Med tržani so tudi odsluženi graščinski upravitelji in gospodarski uradniki, ki pa so ubožni in se morajo v glavnem ukvarjati s kmetijstvom ali trgovanjem. So pa večči pisanja. Zato jih trški sodnik upošteva in se jim da voditi, predvsem ko govorijo o nekdanjih pravicah trga in o njegovi neodvisnosti. Nič pa ne povedo, da so te pravice potrdili krški škofje, ne pa sedanji lastniki gradu. Te pravice so torej že zdavnaj ugasnile. Vendar pa so nekatere šege še vedno v rabi.

V trgu je navada, da brez vednosti nadrejene oblasti sprejemajo v tržansko zvezo razne prišleke, od katerih pobirajo samovoljno postavljene takse, ki se navadno ravna po premoženjskih razmerah sprejetih. Tako plačujejo po 4, 6 ali 8 sedemnajstnikov ali pa tudi po enega in več dukatov. Lastniki domcev sprejemajo gostače na stanovanje brez vednosti grajske gosposčine in celo brez obveščanja trškega sodnika. Tako niti trški sodnik niti grad ne vesta pravega števila teh najemnikov. Kljub jasni prepovedi deželnega glavarstva z dne 24. marca 1764 samovoljno sprejemajo v tržanstvo celo benečanske podanike (Karnijce), čeprav ti nimajo svojih hiš v trgu. Iz obračuna trškega sodnika za leto 1768 je razvidno, da so dali tržanstvo dvema benečanskima trgovcema, obenem z njunima ženama in otroki. Eden je za to plačal 7, drugi pa 9 goldinarjev in 20 krajcarjev.

Trški sodnik in svet le redkokdaj taksirata kruh, meso in vino. Določanje cen je samovoljno in nestalno. Prekrške mesarjev kaznuje sodnik vedno zgolj z globami, ki jih navadno samo zapiše in ne pobere, mesarji pa jih kljub temu prevalijo na potrošnike. Telesne kazni si lahko obsojenci odkupijo z denarjem.

V trgu je samo en pek in dela, kar hoče. V pekarni ni prave čistoče, tudi v gostilnah in mesnicah je dosti nesnage.

Velika pomanjkljivost je tudi, da trg nima potrebne priprave za gašenje požara.

Z odredbo najvišjega urada na Dunaju, z dne 21. marca 1767, bi morali biti v trgu ob četrtkih tedenski sejmi. Vendar teh sejmov ni, ker si tržani več ali manj sami pridelujejo sočivje in zelenjavo. Tudi trije letni sejmi, ki so vnovič dovoljeni, niso 8 dni po godovanju sv. Tilna oziroma sv. Simona in Jude ter 8 dni po velikem četrtku, ampak točno na dan sv. Tilna, na dan sv. Simona in Jude ter na veliki četrtek, kar je v nasprotju z odločbo cesarice Marije Terezije in je v škodo nekaterim drugim krajem Dolenjske, na primer Novemu mestu, Višnji Gori in drugim, ki imajo tedaj svoje sejme.

Trg si je brez vednosti grajske gosposčine izposodil 300 goldinarjev za kritje stroškov pri nabavi sejemske diplome. Stojnino v višini 5 do 6 goldinarjev, ki jo trg pobere ob sejmi, ne porabi za plačevanje obresti obstoječega dolga, ampak ga troši v druge namene.

Številne so sodne obravnave pred trškim sodnikom, kjer tržane kaznujejo s precejšnjimi globami, ne glede na njihovo premoženjsko stanje. Tudi sicer jih obremenjujejo z izrednimi prispevki, ki jih trški sodnik in trški svet porabljata največ za kritje stroškov raznih pravnih. Te pa začenjata proti graščini ob vsaki malenkosti. »

1. februarja 1775 je deželni glavar za Kranjsko Marija Jožef grof Turjaški izdal usodne nove *Instrukcije za municipalni trg Mokronog*, ki so bile izdelane po preiskavi zaradi malomarnega uradovanja trškega sodnika in trškega sveta, slabega trškega gospodarjenja, največ pa zaradi pritiska grajske gosposčine na višjo gosposko.

V uvodu k inštrukcijam je bilo ugotovljeno slabo gospodarsko stanje trga, ki je hromilo njegovo davčno sposobnost. Nadalje je bilo dokazano, da so za trške sodnike volili tudi nepismene in hudo nemoralne tržane. Zaradi tega morajo v bodoče vse volitve izpeljati pod predsedstvom okrožnega glavarja ali njegovega namestnika oziroma predstavnika zemljiške gosposke. Kandidatom za trškega sodnika je prepovedano, da bi se kakorkoli potegovali za glasove ali da bi v ta namen volilcem dajali darila. Tržani, ki so do drugega kolena v sorodstvu s kandidatom, ne smejo sodelovati na volitvah. Izvolitev trškega sodnika mora potrditi grajska gosposka. Če ta kandidata ne potrdi, se morajo volitve ponoviti. V posebnih primerih ima grajska gosposka pravico sama imenovati primerno osebo za to službo. Volitve naj se tudi v prihodnje opravljajo vsako leto o božiču. Prepovedano je nadalje, da bi novo izvoljeni sodnik prirejal tržanom in grajski gosposčini pojedine, in tudi obratno, grajska gosposčina ne sme darovati sodniku običajnega vedra vina (med 30 in 60 litri) oziroma po maseljc žganja (vrček okrog 3 dcl) ljudem, ki spremljajo sodnika k potrditvi na grad.

Instrukcije so trgu naložile, da mora takoj odpraviti službe trškega pisarja, sluge in pastirja. Od dotedanjih dvanajstih trških svetnikov naj ostaneta samo dva. S prihranki, ki jih bo trška uprava ustvarila z zmanjšanjem osebja, naj poravnajo trške dolgove. Tudi trški sodnik ni bil več oproščen davkov za svojo hišo v trgu.

V prihodnje naj bi bile vse pomembnejše uradne listine shranjene v posebni skrinji, v kateri naj bo shranjen tudi trški denar. Skrinja naj ostane v varstvu trškega sodnika, mora pa imeti dve različni ključavnici in dva ključa, enega dobi sodnik, drugega starejši od obeh članov trškega sveta. Pri odpiranju skrinje pa mora biti prisoten tudi drugi svetnik. Za vsak poseg v blagajno morajo sestaviti zapisnik, istočasno morajo o tem obvestiti grajsko gosposčino.

»Instrukcije« so trško samoupravo skoraj ohromile, vendar zaradi tega bitka z grajskimi ni pojenjala.

Zanimiva je pritožba lastnika mokronoške graščine in trga, barona Formentinija, ki jo je napisal 10. junija 1775 in jo poslal na okrožno glavarstvo. Vsebuje kar 16 točk. Večina jih govori o že znanih napakah v trgu. Prav slikovita pa je sedma, ki pravi, da sta se sodnik in trški svet pritožila proti baronu, ker je dal kaznovati nekega tržana. Baron je bil namreč prepričan, da ima kot lastnik deželskega sodišča v Mokronogu pravico kaznovati tudi tržane.

V deveti točki se baron pritožuje, da tržani rovarijo proti grajskemu upravitelju, ki je hkrati tudi policijski komisar, in se z vsemi silami trudijo, da bi ga odstavili. V deseti točki se zgraža, da tržani na svojih sejah in sestankih pijančujejo na račun občine, v trinajsti pa, kako tržani zmerjajo barona in nje-

govo družino z raznimi grdimi pridevki (na primer, ciganski pritepenci).

V šestnajsti točki se baron pritožuje zaradi nesorazmerja med obveznostmi trških kmetij in kmetij, ki so podložne gradu. Predvsem je to vidno pri vzdrževanju cest in pri dajanju priprege. V tej točki je tudi navedeno, da ima trg 42 celih in 2 tretjinski kmetiji, graščina pa 300 celih in 1 polovinsko kmetijo.

Trg ni miroval. Vložil je pritožbo zaradi nepravilnega ravnanja graščine. Med drugim v pritožbi zahteva, naj grajska gosposka takoj vrne zadržano sodniško žezlo in potrdi za trškega sodnika Janeza Mlakarja, ki je bil izvoljen na trškem svetu.

5. aprila 1776 je deželno glavarstvo odredilo, da mora baron Formentini v 14 dneh izročiti žezlo Mlakarju in ga potrditi za trškega sodnika, sicer bo zadeva izročena višjemu sodišču, pri pasarju pa bo na baronove stroške naročeno novo sodniško žezlo.

40
Formentini se ni dal in je že 12. aprila vložil ugovor na deželno glavarstvo s prošnjo, da bi ugotovilo npravne kvalitete izvoljenega trškega sodnika Mlakarja. Hkrati pa je zaprosil deželno glavarstvo, da bi naročilo okrožnemu glavarstvu v Novem mestu, naj uvede postopek proti upornemu bivšemu trškemu sodniku Mitji Povšetu.

Pravdanje se je vlekle celo desetletje, tja do leta 1785. V tem času Mokronog ni imel svobodno izvoljenih sodnikov. Upravo trga je vodil »in politico« policijski komisar Schuller, »in oeconomico« pa nastavljeni sodni upravitelj Anton Strel. Leta 1785 je bil svobodno izvoljen za trškega sodnika že znani Mitja Povše. Ta izvolitev ponuja tudi sklep, da je trg pravdo dobil. Ker pa je pri tem utrpel veliko finančno škodo, so se tržani obvezali, da bodo poravnali sodne stroške iz posebnega prispevka, da ne bi bremenili občinske blagajne.

Spori so se nadaljevali.

V času, ko je na gradu gospodovala Marija Ana Storch pl. Sturmbrand, so se grajski na primer lotili popravila ceste skozi trg. Napeljali so toliko gramoza in peska, da je nasip ponekod segal do oken. Za to delo so zvito najeli tuje delavce, tržane pa usmerili na cestno delo med Bistrico in Rakovnikom. Oboje je bilo protizakonito. Zato so tržani 27. marca 1793 vložili pritožbo na okrožni urad v Novem mestu. Sodišče je dosodilo v korist grajskih, kar jih je še bolj vzpodbudilo k nagajanju. Čez potok na spodnjem koncu trga, v Šavrgasi, so dali zgraditi kamnit most. Ker je bil most (namenoma) prenizek, je voda pod njim zastajala in ob vsakem večjem dežju poplavljalala okolico in vdiralala v bližnje hiše. Zlasti hudo je bilo spomladi in jeseni.

Nadaljevali pa so tudi s popravljanjem cest.

V maju 1803. l. je grajska gosposka odredila, da morajo vsi tržani, ki nimajo vprežne živine, priti na ročno delo na »komercialni cesti«. Ker ni nihče vedel, kje je ta cesta, so vprašali. Namesto odgovora je graščina poslala vojaškega eksekventa (izvršitelja). Trg se je sicer pritožil, vendar je bila pritožba odbita in trg je moral plačati izvršiteljske stroške, izvršitelju pa petdnevno prehrano in pijačo ter pripadajoče takse. Za nameček pa je graščina nagnala tržane še na cesto v Konopen dol, kjer je bila graščinska pristava.

V juniju istega leta, ko je bilo žito v polnem razcvetu, so izkopali ob cesti globoke jarke, izkopano zemljo pa nametali po njivah.

Grajska gosposka je začela izstavlјati tržanom tudi razne listine, tako kupoprodajne pogodbe, ženitne listine in druge dokumente; listine, ki jih je izdajal trški gospodarski urad, pa je razveljavljala.

Zaradi naštetih (in še drugih) protizakonitih posegov v trške pravice, je trg 1805. l. vložil pritožbo zoper že omenjeno lastnico mokronoškega gradu. Verjetno je pritožbo sestavil odvetnik Franc Repič iz Ljubljane, kajti trg mu je v ta namen odstopil 150 aktov iz svojega arhiva, in njegov koncept pritožbe, ki je ohranjen, se na številnih mestih sklicuje nanje.

Pritožba se opira na 14 protizakonitih grajskih posegov v trško samoupravo in v pravice trga Mokronog:

1. Razglasitev grajske gosposčine z dne 28. julija 1793, da je trg povsem podložen graščini, kot ostale njene vasi, je protizakonita. Do skrajnosti je pretirana trditev, da trg po novi uredbi nima več nobenih predpravil, saj je vendar kresijski urad v Novem mestu sporočil, da se grajski gosposki ni posrečilo dokazati, da bi imela zemljiško oblast v trgu.

2. Odvzem trškega gospodarskega urada in vztrajanje pri tej nezakonitosti je nezakonito. Odločitev vrhovnega sodišča v Ljubljani iz leta 1769 namreč jasno določa, da mora grad vrniti trgu gospodarski urad, ker je prisvajanje nasprotno dvornemu dekretu z dne 16. avgusta 1785.

3. Odvzem dveh domcev iz trške skupnosti z "osvobodilnim dekretom", s katerim je graščina poklonila domca svojemu bivšemu upravitelju Guttmanu, je trg prizadelo kot samostojni dominij, v katerem je sam zemljiški gospod in ne grad. Grad je omenjena dvorca iztrgal trški podložnosti samovoljno, ne da bi mu to dovolila deželna gosposka in ne da bi o tem obvestil trg.

4. Nabor v trgu po novih odredbah sicer ni nezakonito dejanje, vendar pa je protizakonit način, kako vojaške novince rekrutirajo. Naborna komisija pobere v trgu odstotno mnogo več mladcev kot v okolici.

5. Grajska gosposčina je sicer zakonito odvzela trgu sodni urad in ga pridružila svoji deželski sodniji, toda pristranske in krivične razsodbe povzročajo med tržani nevoljo, tako da si trg želi, da bi prišel pod sodstveno oblast kake bližnje gosposčine, na primer rakovniške.

6. Grajska gosposčina je svojo vodilno oblast izrabljala tako, da je trgu naprtila čimveč dela na cestah, tržanom pa zaradi previsokega nasipavanja ceste povzročila veliko škodo.

7. Porušenje trške sodne hiše v letu 1803 je nepojmljiv zločinski ukrep grajske gosposke in je v nasprotju s trškimi svoboščinami. Zato je grajska gosposčina dolžna, da jo ponovno sežida.

8. Ograditev trškega pašnika pri sv. Florijanu je objestno nastopanje in naganje trškim prebivalcem, ki so imeli že od nekdaj, vsekakor pa več kot 30 let in 1 dan, pravico do paše na tem travniku med gilitno Turn in Švabijo. Da je ta pašnik že od nekdaj skupna lastnina trških prebivalcev, je dokazala graščina sama, ko je 1697. l. prosila trg, da ji dovoli pot preko tega zemljišča do njenega

kozolca.

9. Graščina je v letu 1756 protipostavno spremenila dotedanji dvorni belič z zneskom 19 goldinarjev, 49 in 3/4 krajcarja v zemljarino z zneskom 50 goldinarjev in 51 krajcarjev. Graščina je dolžna pojasniti ta ukrep, sicer mora za dobo 49 let poravnati vsa preplačila, kar znaša skupno 1.525 goldinarjev, 56 in 3/16 krajcarja. Trg odklanja graščinsko pojasnilo, da je bila ta davščina tedaj rektificirana (popravljen). Ker je to izvedla sama, brez vednosti trga, graščina sama priznava, da je pobrala več, kot bi smela. To je zadosten dokaz za njeno krivdo.

10. Izdajanje dovoljenj za opravljanje mesarske obrti le osebam, ki so graščini všeč in ki ji prodajajo meso po nižjih cenah kot tržanom, je nasprotno vsakemu pravnemu občutju.

11. Gosposčina si tudi prilašča pravico, da kontrolira uteži v pekarni in mesnicah. Tako je 22. junija 1804 odšel Vencelj Storch pl. Sturmbrand, soproj lastnice gradu, v pekarno in tam kontroliral težo kruha. Zaplenil je kruh, ki ni ustrežal predpisom, ter ga razdelil med grajske posle, medtem ko trškim revežem ni dal ničesar.

12. Graščina, njen policijski komisariat, večkrat na leto opravlja nočne preglede v trgu. Takrat nepričakovano vdira tudi v privatne hiše in stanovanja. Pri tem izganja slučajno prisotne goste, jih ustrahuje in jim dela nasilje.

13. Grajska gosposčina pobira v trgu rustikalni (kmečki) davek, ki bi ga morali plačevati njeni neposredni podložniki, kmetje. Tako morajo tržani plačati na leto 780 goldinarjev tega davka, ki bi ga morali plačati kmetje (270 kmetij). Isto velja za "mesni krajcar", ki naj bi ga plačevali kmetje, zato ker imajo pravico prodajati meso v trgih in mestih. V 33 letih, odkar graščina nezakonito pobira ta davek v trgu, se je nabralo za 2.772 goldinarjev krivično pobrane davščine. Trg sedaj zahteva od graščine, da mu ta znesek vrne, ker je graščina to davščino samovoljno naložila trgu kot posebno dajatev.

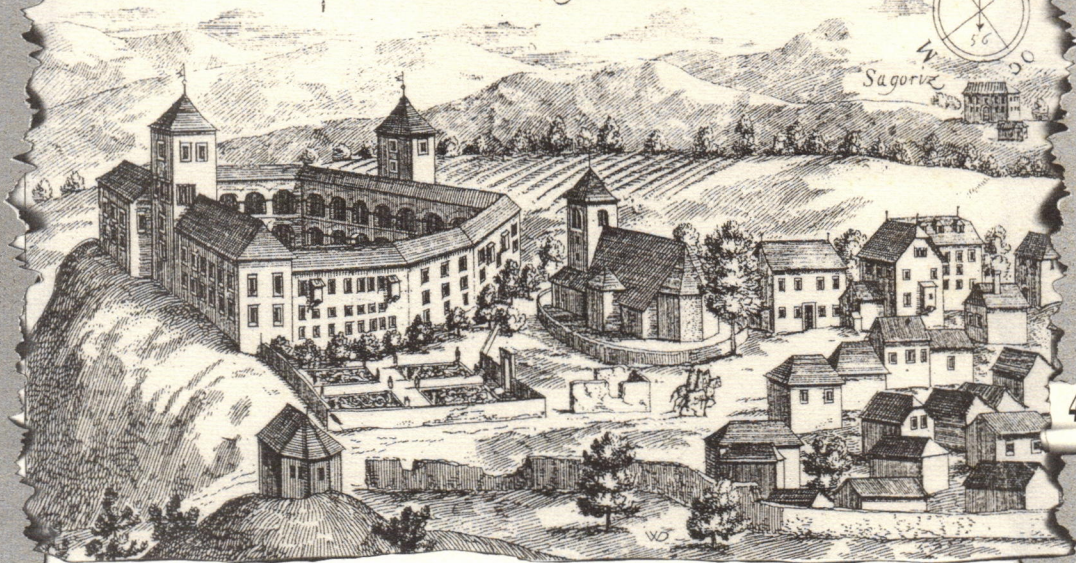
14. Odvzem patronatske pravice pri nastavljanju vsakokratnega novega župnika v Mokronogu je v nasprotju z dokumentom novomeškega arhidiaconata z dne 7. marca 1721, ki zagotavlja trgu patronatsko pravo skupaj z gosposčino. Pa ne samo to! Grajska gosposčina si prilašča tudi pravico, da razpolaga s cerkveno lastnino po svoji volji ter nastavlja in odstavlja cerkvene ključarje brez vednosti in soglasja trga in celo brez vednosti župnika. Graščina izstavlja tudi cerkvene račune in jih predlaga višji oblasti brez vednosti in soglasja trškega sodnika. Cerkevni kapital in miloradi, kakor tudi drugi dohodki cerkve, so tako brez vsake kontrole trškega sodnika in tržanov, kar je docela v nasprotju s patronatskimi pravicami trga.

Usoda pritožbe ni znana. Morda ni bila niti poslana na deželno glavarstvo. Mogoče je obtičala v kakem trškem predalu ali pa je na višjem upravnem mestu ostala nerešena, saj lahko z gotovostjo trdimo, da čas ni bil več naklonjen tržanom.

Schloß und Markt
NASSENFELS
 Makronag

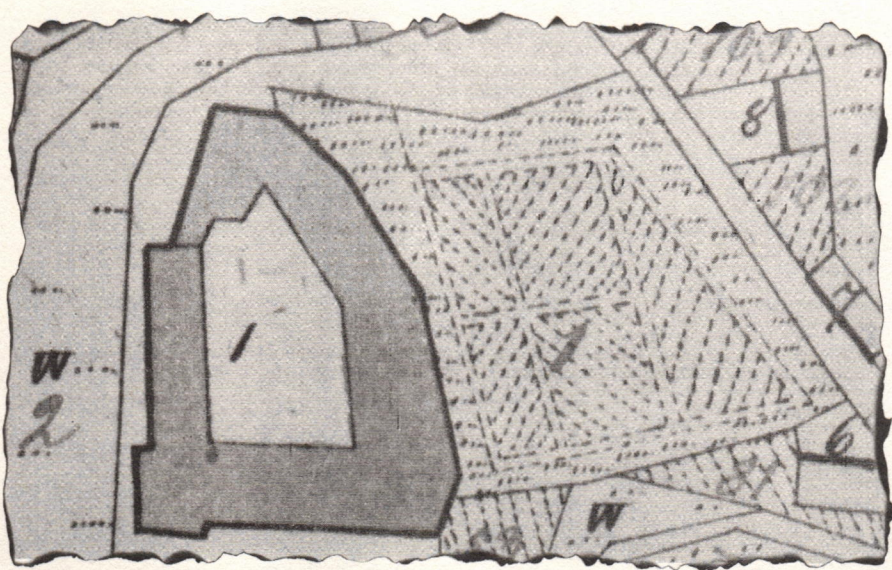

Sagoritz

43

Mokronog - po Valvasorjevem bakrorezu

Tloris mokronoške graščine po katastrski mapi

GRAJSKI

Mokronoška gosposčina je bila v 11. stoletju v lasti savinjskega grofa Viljema iz Brež, ki je bil poročen z grofico in kasnejšo svetnico Hemo Krško. Po Viljemovi smrti (1016) in smrti obeh sinov (1035) je Hema posest razdelila raznim cerkvam in pomagala ustanoviti več župnij in samostanov, med njimi leta 1043 samostan benediktink na Krki, kjer je skromno živela do smrti (1045?). Zaradi pohujšljivega vedenja redovnic, ki se niso niti malo zgledovale po Hemi, so cerkvene oblasti samostan razpustile in ustanovile krško škofijo. Ta je podedovala tudi samostansko premoženje. Namenjeno je bilo za vzdrževanje škofije. Na ta način je prvi krški škof Gunther 1072. l. dobil zase in za svoje naslednike obširna posestva, med temi tudi mokronoško gosposčino. Krški škofje so imeli svoj sedež na gradu v Strassburgu na Koroškem in so bili hkrati cerkveni in posvetni knezi. V Mokronogu so imeli le posvetno oblast. Posest so krški škofje obdržali do 1616. leta, ko je škof Janez Jakob gospostvo prodal Jožefu Maherčiču.

45

Mokronoški grad v Valvasorjevih časih

Od Maherčiča je gospostvo kupil Ernest Mihael pl. Schemburg. Prodal ga je svojemu zetu Janezu Danijelu baronu Kheysellu, ki je umrl l. 1674. Njegova vdova Marija Margareta je 1693 l. gospostvo prodala baronu Wintershofnu. Izkupiček od prodaje bi morala podedovati njena hči Elizabeta, vendar se je njen soprog, baron Russenstein, dediščini odpovedal v korist grofa Reissiga. Naslednji lastnik je bil Reissigov sin Karel Jožef Daniel Reissig. Leta 1750 je bilo gospostvo s prisojilno listino dodeljeno njegovi hčeri Mariji Jožefi, ta pa ga je za 10.000 goldinarjev prepustila svoji materi, grofici Christalnig. Grofica Marija Anna Christalnig je 1758 l. gospostvo podarila svojemu drugemu možu Jožefu Ignacu baronu Formentiniju. 1789. leta je baron Formentini zaradi visoke starosti izročil gospostvo vnukinji svoje žene, baronici Schafmann, pod pogojem, da zanj skrbi do smrti.

Po Mariji Ani Schafmann, poročeni Storch pl. Sturmbrand, je gospostvo podedovala hči, po imenu tudi Marija Ana. Le-ta je polovico gospostva prepustila svojemu možu Ludviku baronu Mandlu. Mandlov delež je 1850. l. podedovala hči Luiza, njena mati Ana baronica Mandel pa je svoj delež istega leta izročila zetu Gustavu baronu Bergu za 60.000 goldinarjev. Gustav je 1876. l. izročil posestvo sinu Ludviku.

V času, ko je bilo grajsko posestvo v rokah družine Berg, je grad dobil prikupno zunanjo podobo. Na grad je bila iz trga okrog leta 1868 speljana dovozna cesta, okrog gradu pa je zrastel čudovit park z veliko plemenitega okrasnega drevja. Mogočni ginko še danes kljubuje času in objestnejšem. Dobro je ob tem vedeti, da so bili Bergi veleposestniki in so posedovali grad kot zasebno lastnino, kar je med drugim pomenilo, da so morali sami kriti vse stroške vzdrževanja; tudi delovno silo so morali najemati. Dohodek so ustvarjali z živinorejo in prodajo lesa. Velike pašnike in hleve so imeli na pristavi v Konopnem dolu in ob dvorcu v Zagorici. V Štatenberku so imeli žago za razrez lesa.

1902. leta je grad prešel v meščanske roke. Za 510.000 kron sta ga kupila trgovca Janez Hladnik iz Broda pri Dolenjem Logatcu in Ljubljčan Janez Bahovec. Čez dve leti je slednji postal edini lastnik gradu, saj je Hladnik zaradi dolgov moral svoj delež odprodati. Od Bahovca je grad in del zemljišč kupil Mavsar, živinski prekupčevalec iz Šentruperta, večji del preostalega posestva je kupil baron Wamboldt s Hmeljnika, posamezne njive, pašnike in gozdne parcele pa je pokupilo 140 drugih posestnikov.

Grad je Mavsar prodal nekemu Smrekarju, 26. marca 1912 pa ga je na javni dražbi kupil dr. Valenčak iz Ljubljane.

Med prvo svetovno vojno je na gradu gospodaril "direktor" Hoffman, ki je vodil rudarska dela v Hrastnem pri Šentrupertu, kjer je ležišče železove rude.

Kmalu po 1. svetovni vojni je grad kupil ravnatelj Ljubljanske kreditne banke Ladislav Pečenko. Zaradi prezadolženosti je bil potem grad prodan Ljubljanski kreditni banki za 280.000 dinarjev. 1940 leta ga je kupil tovarnar Savel Kalin, ki ga je uporabljal predvsem za skladišča.

Med drugo svetovno vojno je bil grad bombardiran in požgan.

Žal premalo Mokronožanov ve, da je DVOKRPI GINKO najstarejša še živeča drevesna vrsta na svetu. Pred 150 milijoni leti je bilo drevo razširjeno po vsej zemlji. V ledeni dobi se je ohranilo samo na Kitajskem, od koder so ga kasneje prenesli na Japonsko in v Korejo, kjer so ga častili kot sveto tempeljsko drevo. V srednjem veku so ga spet zanesli v Evropo. Drevo lahko doseže starost 1000 let.

Izmed vseh lastnikov gradu je opazno sled v ljudskem spominu pustila le sveta Hema.

Zapisali smo že, da je Hema svojo posest, na kateri je bival pretežno slovenski živelj, darovala raznim cerkvam v oglejski in salzburški nadškofiji. Hemino posestvo v Mirnski dolini, h kateremu je spadalo tudi mokronoško, je bilo precej obsežno. Od šentruperskih gričev se je čez Okrog raztezalo do mokronoške Priče in naprej do črte Sveti Vrh - Slančnji Vrh - Brunk. Kadar je grofica obiskala to posestvo, je navadno prebivala na gradu Škrljevo. Tam še danes vedo pokazati "Hemino sobo", podolgovat prostor v zgornjem nadstropju na severozahodnem delu poslopja.

Ni dokazano, da bi bila grofica Hema kdaj tudi v Mokronogu, čeprav je bil v vitrini mokronoškega grajskega salona vse do 1902. leta shranjen Hemin

“šolen”. Narejen je iz belega usnja, dolg 20 cm in največ 6 in pol cm širok, z dvema podpetnikoma, ki sta ravno tako oblečena v belo usnje, okrašeno z vtisnjenimi ornamentami. Ljudski glas se ne sprašuje, ob kakšni priložnosti naj bi ta hoduljasti šolen dobrotljive grofice ostal v Mokronogu, ve pa povedati, da je bil, preden se je preselil v grajsko vitrino, najprej dolgo časa shranjen v grajski kapeli, kjer je bil tudi kip svete Heme. Ljudski glas tudi ne dvomi, da je

Mokronog po bombardiranju 5. oktobra 1943

“šolenc” res nosila grofica Hema, on je v to prepričan, kljub temu da je arheolog Alfons Mullner (1840 - 1918), med drugim tudi kustos Kranjskega deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani, neizpodbitno ugotovil, da je obuvalo veliko mlajše. Take čevljuje so namreč nosile dame šele v 15. in 16. stoletju. V tistem času je bilo tudi v navadi, da so kipe svetnic oblačili v svilena oblačila in jih obuvali v lepa obuvala. Prav verjetno je torej, da je čevljuje za Hemin kip podaril kak romar ali kak drug častilec svetnice, ki je bila med ljudstvom zelo priljubljena in čaščena. Častiti so jo začeli že kmalu po njeni smrti, leta 1287 jo je cerkev proglasila za blaženo, 1938 pa za svetnico.

Znameniti šolenc je sedaj, skupaj s Heminim klobukom, razstavljen v cerkvi na Krki. Ko je 1902. l. tedanji lastnik baron Berg grad prodal in se odselil v Gradec, je odnesel tudi čevljev. Mokronoškemu župniku Virantu je baron sicer obljubil (zapisano je v župnijski kroniki), da bo po njegovi smrti čevljev dobila v last mokronoška župnijska cerkev, vendar se to ni zgodilo. Njegovi dediči (ali kdo drug) niso spoštovali zapisane obljube.

Morda pa še ni bilo nobenega pravega Mokronožana, ki bi dediče ali pa sedanje cerkvene ljudi na Krki spomnil na obljubo barona Berga?!

Prav je, da tu posebej omenimo še obrambni stolp, ki zadnja stoletja nekako od strani opazuje mokronoška dogajanja, zato je malce zagrenjen, saj je bil dolgo pomembna celica v satju mokronoških dogajanj, nenazadnje tudi grča mokronoškega obrambnega obzidja. Že leta 1279 ga skupaj z Mokronogom

Strelov turn kmalu po 2. svetovni vojni

zasledimo v listini, s katero naj bi Vilijem Svibenski Mokronog in stolp vrnil krškim škofom. Skupaj z Mokronogom je leto pozneje omenjen tudi v listini Rudolfa I. Habsburškega ("forum in Nazzenvoz cum turri").

Proti koncu 17. stoletja je stolp od Schernburgov kupil grof Strassoldo, skupaj s spodnjim delom Mokronoga. Nastala je gosposčina Turn. Kasnejši lastniki so bili še Hoeferji in baroni Galli. Mokronoškemu gospostvu je bila gosposčina Turn spet priključena 1822. leta.

Kako je srednjeveški obrambni stolp postal Strelov turn, pa se v Mokronogu ni dalo izvedeti.

Na mokronoški grad spominjajo samo še ruševine. Tudi grajske dragocenosti so se več ali manj brez sledi razhodile na razne konce sveta in se Mokronogu odtujile. Malo več sreče je imela freska o lovu (pravzaprav le nekateri deli), ki je dobila zatočišče v Dolenjskem muzeju v Novem mestu. O umetnini je France Stele zapisal:

»...zelo pomemben spomenik iz srede XV. st. smo izgubili s porušenjem gradu v Mokronogu. (c)lo je za obsežno kompozicijo, ki je predstavljala lov. Od leve je zasledoval zajca lovec z rogom in s psi na vrvi v smeri gozda sredi kompozicije, kjer je bil upodobljen lov na ptice, desno od tega gozda se je razvijala krajina z nekaj osebami, usmerjenimi h gradu na desnem robu.«

Fotografijo freske je posodil Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto.

RIBIČI

51

V času turških ujm je bil Mokronog dobro utrjen kraj in ni znano, da bi ga turška vojska kdaj osvojila. Verjetno ga je še bolj kot obzidje varovala zatišna lega in ga harači, ki so se raje držali velikih cest, niso niti opazili, pritajenega med griči.

So pa zato ljudem v Mirnski dolini grenile življenje razprtije gosposke. Friderik in Albert, sinova Ernesta Železnega, ki je bil zadnji ustoličen na Gosposvetskem polju, sta se sprla zaradi dediščine. Friderika so podpirali Turjačani in krški škofje, na Albertovo stran pa so stopili Celjani, ki so bili jezni na Friderika, ker jim ni dovolil, da bi dobskemu gradu (danes del kaznilnice) dozidali obrambni stolp. Leta 1437 se je še krški škof Sodrman sprl s Celjani, ker so menda delali škodo na njegovih posestvih pri Celju. Seveda se je v to razprtijo takoj vtaknil vojvoda Friderik.

Nekaj časa se je tako kuhalo, potem je godlja prekipela. Pamet je popolnoma omagala in nastopili so vojaki. Celjski vojski je poveljeval Jan Vitovec. Vojskovodja je najprej onesrečil krške škofo po posestvih na Spodnjem Štajerskem. Kar po vrsti so padali gradovi Vitanje, Bizeljsko, Podsreda. Nato je planil na Gorenjsko in osvojil Turen ob Kokri, Šenpeter pri Kranju in Kropo. Brez premora se je spustil v Zasavje in se iz Radeč povzpел do gradu Erkerstein pri Brunku. Tako hudo ga je razdejal, da ga niso več pozidali. (Kasneje so tu postavili vasico Novi Grad).

Vitovec je nato odrinil v Mirnsko dolino. Vojsko je zbral v okolici Šentruperta in se pripravljaj na osvajanje škrljevskega in mokronoškega gradu. Vojsko je okrepil z nekaj svežimi četami iz Krapine.

Seveda tudi krški škof ni čakal križem rok. Ukazal je nepremagljivo obrambo Mokronoga. Vojvoda Friderik mu je poslal v okrepitev nekaj čet, ki jim je poveljeval stotnik Dirmbacher. Stotniku, profesionalcu, je bilo zaupano poveljstvo nad vsemi branilci Mokronoga. Razporedil jih je v čvrst obrambni sistem, na katerem naj bi si Vitovec polomil zobe.

Nekega dne, tistega daljnega leta 1440, so se vojaki na obrambnih položajih prebudili v tako zapeljivo jutro, da so se jim začele rojevati čisto civilne ideje, ki so bile odločno v navzkrižju z vojaško doktrino. Vojaki so nemara razmišljali o svoji nesrečni usodi, ki jih je zgrabila in za dolga leta priklenila v ta stan, za kmečko pamet tako nepotrebno, kot je nepotreben bič za dobrega konja. Starešine so se predajali občutkom, ki jih bodo doživljali ob zmagi. Oboji pa so sanjali o ženskah, dobri hrani in vinu.

Usodni ribolov

V opravičilo je treba vendarle povedati, da o sovražniku ni bilo še nobenega sluha. In morda je ravno to napeljalo poveljnika Dirmbacherja, da si je zaželel svežih rib in je podrejenim nemara ukazal: "V bajerju pod mirskim gradom se ribe komajda še ogibajo druga drugi. Naredili bomo pohod in tam organizirali ribolov. Za nekaj dni se bomo založili s hrano, vmes pa še pogledali, če je Vitovčeva sodrga že uspela pridrsati v dolino."

Po dveh urah pohoda se je vojska že spremenila v ribiče, obilen ulov pa v pravo ribiško veselico. Verjetno bi ta dan ostal vsem, razen ribam in Mirčanom, v čudovitem spominu, če ga ne bi Vitovec zelo grdo začinil. Takoj ko so mu ogleduhi prinesli vest, da so se branilci Mokronoga spravili nad ribe v mirskem ribniku, je svoje čete poslal v napad. Ribiči so se sicer postavili v bran, vendar neuspešno. Tudi beg ni pomagal, kajti Vitovčeva vojska ni bila milostna in malo jih je bilo, ki so bili nagrajeni z ujetništvom. Med srečneži, ki so jih odgnali v Krapino in zaprli v trdnjavski stolp, je bil tudi glavni ribič, stotnik Dirmbacher.

Poveljniku celjskih čet, Janu Vitovcu, je bila pot do škrljevskega in mokronoškega gradu na stežaj odprta.

Čez čas je sprta gosposka sklenila mir. Škrljevski in mokronoški grad sta bila vrnjena krškim škofom.

(Pisec ni mogel stakniti podatkov o tem, komu so bila vrnjena ubita življenja.)

O OBRTI IN TRGOVINI

53

Morda bi ljudje še danes hodili po zemlji brez prave pameti, če se ne bi zasmilili Prometeju, da jih je začel učiti delati in misliti. Bogovom, še posebej Zeusu, vladarju vseh bogov na Olimpu, to ni bilo posebno všeč, kajti ljudje so zaradi Prometejeve vneme postajali že preveč samostojni in so kar pozabljali na obveznosti do bogov. Poklical je Prometeja in mu razložil nejevoljo. Vendar je Prometej še kar naprej pomagal ljudem, dokler ni Zeusu prekipelo: Prometeja je treba ustaviti, dokler še ni do konca zabredel s svojo neposlušnostjo! Ko je razmišljal, kako naj to izpelje, se mu je zdelo, da bo najbolje, če ga da za nekaj časa prikovati. Seveda pa potomca božanskega rodu Titanov ne more vkovati kar nekdo. Zato je Zeus stopil med razžarjene vulkane, kjer je imel bog Hefajst svoje kovaške delavnice, in mu naročil, naj Prometeja z najtrdnejšimi verigami prikuje k skali na Kavkazu. Hefajst je Zeusovo naročilo izpolnil.

Bajko iz grške mitologije lahko beremo tudi tako, da so se že v najstarejših obdobjih posamezniki specializirali za določena dela oziroma da so ljudje kmalu ugotovili, da gre nekaterim med njimi neko delo bolje od rok. Kljub temu je zemlja še tisočletja predstavljala glavni vir preživetja in šele v času nastopajočega fevdalizma, nekako od 11. stoletja naprej, so vse večje potrebe po rokodelskih izdelkih in vedno bolj živahne trgovske poti potisnile v ospredje pomen rokodelcev. Vedno več kmetov je postajalo kovačev, tkalcev, usnjarjev, čevljarjev, tesarjev, mizarjev, kolarjev, sodarjev, zidarjev, kamnosekov, mlinarjev, pekov, mesarjev, krojačev... in obrti so sčasoma dosegle tisto razvojno stopnjo, da so se začele ločevati od kmetijstva in zemljiškega gospodarstva in so samostojno zaživele v novih gospodarskih središčih, mestih in trgih. Nekateri fevdalci so hitro zgrabili možnosti, ki so se jim s tem ponudile. Gospodarska središča so nastajala na njihovi zemlji, kar jim je zagotavljalo nove prihodke in oblast. Z rastjo mestnega prebivalstva in krepitvijo gospodarske moči mest pa so rasli tudi apetiti fevdalcev. To je med meščani sprožilo boj za mestne pravice oziroma za neodvisnost. Uspeh je bil največkrat odvisen od gospodarske moči mesta. Mnoga manjša mesta se niso mogla rešiti zemljiškega gospoda in so uveljavljala samoupravo le v mejah, ki jih je on načrtoval.

Mokronogu so trške pravice, kot že vemo, določili in podelili škofje s Krke.

V srednjem veku so se začeli obrtniki združevati tudi v poklicne zveze, tako imenovane cehe. Najprej so bili cehi svobodne združbe obrtnikov, kasneje pa je postalo članstvo obvezno. Kdor se ni vključil, so mu zaprli delavnico. Cehi

»Na plac« - trško središče

so, med drugim, članom zagotavljali pravico do prodaje svojih izdelkov na domačem tržišču. Cehovska pravila so tudi določala število samostojnih mojstrov v mestu ali trgu, število pomočnikov in vajencev, ki jih je smel zaposliti obrtnik, delovni postopek, enotne cene blaga, enake pomočniške mezde itd. Prekršitelje so strogo kaznovali, še posebej so bili občutljivi na sleparije.

V Mokronogu so obstajale različne obrti: barvarstvo, tkalstvo, lončarstvo, mizarstvo in mesarstvo. Iz tako imenovane komercialne tabele za leto 1762 zvemo, da je bilo takrat v trgu 17 obrtnih mojstrov: 4 usnjarji, 3 mesarji, 2 čevljarja, 2 črnobarvilca, 3 tkalci in po en kovač, mizar in lončar. Usnjarji so tisto leto predelali kože desetih volov, petnajstih krav, desetih telet in petnajstih ovac. Prodali so dvakrat po 40 kosov usnja in 240 parov podplatov, nekaj doma, drugo v Šentrupertu, Tržišču, na Mirni, Žalostni gori in v Novem mestu. Usnjarji se v tabeli pritožujejo nad visoko mitnino in trdijo, da ne živijo samo od obrti, temveč tudi od poljedelstva in jim je obrtništvo le dodatna dejavnost.

Ista tabela sporoča, da so mesarji 1762. l. zaklali 10 volov, 24 krav, 40 telet in 60 ovc. Meso so prodajali doma in v okolici, med drugim na gradu Otočec, v Novem mestu in celo v Ljubljani. Prodali so tudi vseh 134 kož.

Mokronoški lončar je v tem letu izdelal 300 loncev, 70 skled in 180 vrčev. Glino je dobival v gosposčini Rakovnik. Tudi on ni vseh izdelkov prodal doma.

Mokronoški obrtniki so bili verjetno včlanjeni v ustreznih cehih v Novem mestu, razen usnjarjev in čevljarjev, ki so imeli svoj ceh v Mokronogu. To potrjuje ohranjena pogodba med "Privilegirano častitljivo zadrugo čevljarjev in usnjarjev v Novem mestu ter zadrugo čevljarjev in usnjarjev v municipalnem trgu Mokronog", sklenjeno 7. januarja 1768. V tej pogodbi so Novomeščani prodali mokronoškemu cehu 1/4 "skrinje" z vsemi sklepi, uredbo, pravom in sodstvom. Mokronoški ceh je obdržal tudi vse že prej podeljene svoboščine. Po tej pogodbi je ceh obsegal območje mirske gosposčine, Veselo Goro, Šentrupert, Mokronog, Trebelno, do Hmeljnika z vsemi vmesnimi vasmami, ki jih je imel

že prej. Ceh je bil razpuščen l. 1814. Še dolgo pa je nanj spominjal grb, ki je visel v posebni sobi gostilne »Pri stari pošti«, kjer so še do leta 1880 neuradno proglašali in potrjevali novo pečene obrtne pomočnike in jih starim običajem primerno krstili.

Pisemska glava Mokronoške tovarne usnja. V spodnjem levem kotu je znak tovarne: na usnju so črke MTU (mokronoška tovarna usnja), spodaj napis Mokronog in letnica 1828.

Sicer pa se je usnjarstvo v Mokronogu obdržalo in razvijalo. Verjetno je kakšno korenino poglajalo tudi iz sosednjega Rakovnika, kjer so rakovniški gospodje Barbo imeli pri graščini Dob veliko usnjarno, ki je obratovala od leta 1789 do francoskih vojn 1797. leta. Neposredni začetnik pa je bil Andrej Penca, podjeten in sposoben usnjar, ki se je v trg preselil iz Novega mesta in najprej ustanovil večjo obrtno delavnico ter jo leta 1828 še razširil. To leto lahko šteje-mo za nastanek tovarne, saj so letnico 1828 vgradili v tovarniški znak. 1911 je poslopje uničil ogenj, vendar je na pogorišču zrastle nova usnjarna. Lastnik Franc Penca (sin Andreja Pence) jo je opremil s sodobnejšimi stroji in kot stransko panogo je dobila usnjarna še parno žago in lesno industrijo.

Delavci Pencatove tovarne usnja. V sredini (s kapo) sedi obratovodja Franc Pleteršek, pred njim sedi "po turško" Peter Gorenc.

Pencatova tovarna je imela celo svojo elektrarno. Od 1920. l. je z elektriko oskrbovala tudi trške hiše. Šele 1938. l. so v Mokronogu, ob cesti Deu - pokopališče zgradili transformator in v mokronoško omrežje spustili tok banovinske elektrarne.

Svetovna gospodarska kriza v tridesetih letih je tudi Pencatovo tovarno usnja spravila na kolena. Savel Kalin je postopoma pokupil vse delnice usnjarske družbe in postal edini lastnik usnjarne. Tovarno je potem preuredil v moderno podjetje, v katerem so izdelovali prvovrstno usnje za podplate in galanterijo. Dnevno so lahko predelali 200 govejih in 300 svinjskih kož.

Mokronoška tovarna usnja je v glavnem dobila vse osnovne surovine doma. V neposredni okolici je odkupila vso razpoložljivo smrekovo skorjo in druga domača strojila, kot ježice in hrastovo čreslo. V enem letu je to količinsko zneslo več sto vagonov. Tovarna je v okolici odkupovala tudi velike količine drv in apna.

V tridesetih letih je usnjarna zaposlovala okrog 200 delavcev in nameščencev, vendar je število v tem času, zaradi razmer na svetovnem trgu, precej nihalo. Tako zasledimo sredi desetletja podatek o 60 zaposlenih, proti letu 1940 pa celo o 400.

Pogled na Mokronog okrog leta 1937, levo tovarna usnja

Morda ni odveč povedati, da je tovarna slovela po kakovosti. Leta 1940 je na primer prejela na razstavi v Londonu zlato odličje za galanterijsko usnje.

Te statistične številke imajo tudi drugo, temno plat. Kronist mokronoške župnije je leta 1934 zapisal: »Pol župnije strada, ker jim je toča pobila vse. Davki so strašni, vse je zarubljeno, ker ljudje ne morejo plačati davkov. Kmetijski pridelek ne velja nič. Ljudje so slabo napravljeni, v cerkev ne morejo. Otroci so oblečeni, da bi se človek zjokal. Ljudje sekajo hosto, pa kaj, ko je kubični meter suhih bukovih drv 40 din. Kaj je s tem plačano? Drva? Delo? Vožnja? V naših krajih ni zaslužka. Usnjarna v trgu, last Savla Kalina, dela s polno paro, kruh

ima 60 delavcev, ampak plača?! Za deset ur dela 18 din, in od tega naj živi delavec in družina!«

O slabih razmerah v tovarni so Milanu Brezovarju, piscu brošurice »Stavka v mokronoški tovarni usnja - 1936« pripovedovali tudi Ferdo Šetrajčič, Ignac Golob, Jože Brlogar iz Martinje vasi, Ciril Brzin, izučen usnjarski delavec (gerber) iz Brune vasi, Jože Bale s Svetega Vrha, Slavko Levstik z Malkovca, Daniel Hočevar, tovarniški šofer s Puščave, in Polde Arko, tovarniški kurjač iz Martinje vasi.

Nezadovoljstvo med tovarniškimi delavci je leta 1936 izbruhnilo v štrajk. Stavkajoči delavci so izvolili šestčlanski stavkovni odbor: Anton Finc - predsednik, Ivan Tratar, Ferdo Šetrajčič, Jože Kralj, Ciril Brzin in Slavko Levstik. Lastnik Kalin je moral popustiti, delavcem je zvišal mezde do 25%. S tem pa so dosegli le en del svojih zahtev, drugi del, da bi v usnjarni ustanovili sindikalno organizacijo, ki bi bila sposobna ščititi delavske pravice, ni naletel na razumevanje. Delavci so kljub temu ustanovili pripravljalni odbor in 10. novembra 1936 je Kraljevska banska uprava Dravske banovine odobrila Pravila podružnice Zveze združenih delavcev. Predlagatelji so bili Anton Finc, Janez Zore in Fani Zore. Podružnica je bila iz neznanih razlogov 16. julija 1937 črtana iz seznama delujočih društev. Drugi poizkus ustanovitve je bil 13. marca 1937, ko je oblast odobrila Pravila Delavske strokovne organizacije Mokronoške tovarne usnja v Mokronogu. Predlagatelji so bili Josip Kralj, Alojz Gornik in Ludvik Janežič. Na ustanovnem občnem zboru so bili izvoljeni Franc Kos za predsednika, Jože Kralj za tajnika, Ivan Rihtar za blagajnika, za odbornike pa Alojz Gornik, Jože Štrbenc, Jože Zupančič, Janez Orešnik, Ludvik Janežič in Rudolf Pleteršek. Pregledovalca računov sta postala Josip Markič in Karl Nadlišek, namestnika pa Pavel Lončarič in Ciril Brzin. Vse kaže, da je organizacija zaživela zelo dinamično, kajti že čez nekaj mesecev, 8. avgusta istega leta, so sklicali izredni občni zbor in izbrali novo vodstvo. Predsednik je postal Anton Finc, podpredsednik Ludvik Janežič, tajnik Jože Kralj, blagajnik Franc Tegelj, odborniki pa Franc Bah, Alojz Škoda, Ignac Perpar, Ciril Brzin in Rudolf Pleteršek; pregledovalca računov sta postala Josip Majcen in Jakob Majhen, namestnika pa Anton Hribar in Pavle Lončarič.

Društvo, ki je delovalo nestransko, je med drugim dajalo svojim članom kratkoročna posojila v višini 14-dnevne plače in podporo v času bolezni. Sredstva so pridobivali tudi z gledališkimi predstavami in prirejanjem veselí.

Na rednem občnem zboru, 20. februarja 1938, je bil izvoljen nov odbor: Ludvik Janežič - predsednik, Jože Blatnik - podpredsednik, Jože Kralj - tajnik, Franc Tegelj - blagajnik in odborniki Franc Bah, Alojz Škoda, Ignac Perpar, Anton Finc in Pavle Lončarič. Pregledovanje računov je bilo zaupano Ivanu Riharju in Cirilu Brzinu.

5. oktobra 1943 so tovarno zadele bombe iz nemških letal. Poškodovano je bilo predvsem skladišče, kjer je izbruhnil požar. Gasilci so ga kmalu ukrotili. Andrej Zupančič je v dnevniku zračni napad opisal takole: *»Prvič po italijanski okupaciji je bilo to noč v šoli prazno in tiho. Zjutraj smo vstali zgodaj. Ob*

Delavke ravnaajo čreslovino; med njimi tudi mati diplomata Ignaca Goloba

sedmi uri smo bili že pripravljeni na odhod. Bila je gosta megla in že je letal nek avion nad Mokronogom. Ob 10. uri je bila megla bolj redka in prileteli so avioni. Sirena v tovarni je zatulila, oglasil se je zvon na Gori. Opoldne so prileteli znova in to pot je šlo zares. Tovarniška sirena je zapiskala in zapiskale so padajoče bombe. Prve bombe so padle pri cerkvi, Ziherlovi in Zbilovi hiši. Odjeknile so močne detonacije. Čeprav so padale bombe tudi po 200 metrov stran, so na tej daljavi popokale vse šipe in se sesul ves omet. Mokronog je bil v črnem, rdečem dimu. Avioni, ki so strmoglavili, so povzročali pošastne žvižge. Zemlja se je tresla, zračni puh pa je bil kot sunek viharja. Naslednje bombe so padle na obeh straneh ceste po trgu navzdol. Avioni so krožili tako, da so prihajali nad Mokronog od juga. Vrgli so približno 70 bomb. Mrtvih je bilo razmeroma malo, ker so bili ljudje obveščeni in so bežali iz trga že zjutraj v megli. Mrtvi: Zbilova, stara 80 let, ni zjutraj zbežala, unaknila se je v vežo pod obok, ubilo pa jo je od strani; stara Koračinka in vnukinja, Pavletova hčerka; stara Sebanka (pri Stajniku); štiri leta star otrok, sin pismonoše Kranjca (mati je držala otroka v naročju, njej je odtrgalo roko); stara Šmitova: oče slep in bolan, mati stara in bolna. Torej sedem mrtvih: starci in otroci. Od partizanov, borcev ni bil nihče prizadet. To bombardiranje je bilo v strateškem pomenu neumnost, glede posledic pa zločin.«

6. novembra, ob devetih zvečer, so tovarno obiskali še partizani. Da bi Nemcem preprečili oskrbovanje z usnjem, so jo zažgali.

Od takrat se tovarna ni več pobrala. 1944. l. je Kalin prenesel proizvodnjo na Vrhniko. Ljudski glas sicer pravi, da so bile takoj po vojni ponujene možnosti za obnovo usnjarne v Mokronogu. Takratni mokronoški veljaki so ponudbo menda z visokim nosom odklonili, češ, nam pa že ne bo smrdelo.

* * *

Za srednjeveška mesta (pa tudi manjše naselbine obrtnikov in trgovcev) je bilo značilno predvsem to, da so njihovi prebivalci živeli od zamenjave blaga. V trgovini se je vedno bolj uveljavljal denar. Trgovci, ki sprva niso imeli tako vidne vloge, so pridobivali na moči, saj je trgovina prinašala hitrejši zaslužek

Tovarna gori (6. novembra 1943)

kot obrt. V naših krajih so živahno trgovali z živino, kožami, žitom, vinom, lesom, železom, s suknom in soljo.

Stalna shajališča srednjeveških trgovcev so bili sejmi. Manjši krajevni sejmi so bili namenjeni pretežno za preskrbo prebivalstva, večji, mesečni in letni, pa so bili za tiste čase nekaj takega, kot so današnji mednarodni sejmi. Ni čudno torej, da so se mesta in trgi tako borili za pravico do prirejanja sejmov.

Tudi trg Mokronog ni bil izjema. Pravico do sejmov so mu ukinjali, spet dajali, zahtevali dokazila, za katera so verjetno vsi vedeli, da so zgorela v požaru ipd. Na drugi strani pa so tržani vztrajali in moledovali in le zaradi tega, zaradi njihove vztrajnosti, lahko še sedaj vsako tretjo soboto v mesecu Mokronog postane središče sveta.

Prav ste prebrali: središče sveta. Je v tem malo pretiravanja?

Morda. Ampak, kako bi vi opisali dogajanje,

če bi se tretjo soboto v mesecu sprehodili navzdol po mokronoški glavni ulici in bi vam nasproti Žlajpahove gostilne stojničar ponujal prave tirolske dokolenke in italijanske igrače, njegova v ruto zamarušena soseda prekmurski čebulček, z druge strani pa bi vas vabil do konca navit japonski tranzistor in opozarjal na najbolj poceni (prešvercano? Bog ne daj!) avdio sodobnost? Poleg stojnice s tranzistorji je zastaven možakar, na las podoben Martinu z Vrha pri Sveti Trojici, kar ob dostavnem vozilu razložil sekire, majhne, večje, največje, vse pa gorenjsko ostre. Na malem trgu, ki se odpre nekaj korakov nižje, pred prijazno Cvetanovo gostilno in mesarijo, se vam bodo ponudile kavbojke s hrvaškim naglasom, suha roba v zabeljenem ribniškem napevu in spominki v kičasti ljubljansčini. Na robu ovinka, ki ga skrbno nadzira okrepečevalnica "Pod lipo", se smehljajo gvinejske grmovnice, holandske gomoljnice, afriški datelji, mirmske rožice in usnjena bižuterija z Notranjske. Tu vas bo gotovo dosegel značilen smeh mesarja Cirila, vendar se ozrite le, če ste dovolj trdni, sicer vas bo zvalil ne glede na vaše gastronomske potrebe. Nikar pa se ne ustrašite pogleda v križišče, zmešnjava je samo na pogled grozljiva, kajti že v naslednjem trenutku

boste ugotovili, da so konjske moči, žive in tiste v valje ujete, ukročene na never-jemo polžjo hitrost. Mimogrede lahko s pogledom ošvrknete še zdolgočasene obraze švicarskih ur, a nikar ne poizkušajte ugotoviti, katera ponuja pravi čas. Tudi sicer čas ni pomemben, če je, raje ne pojdite na sejem.

Vendar, če ste že tu, se vsaj za srk ustavite še pri trebanjskem prijaznežu s čebelarskimi eliksirji in medtem razmislite, ali morda res ne potrebujete ravno takšnih copat, kot se dobrikajo izpod platnene strehe domžalskega prodajalca. Korak naprej se vam ponujajo škropilnice (če niste vinogradnik, ste sadjar ali vsaj neke sorte vrtičkar!) z najbolj ekonomičnimi nemškimi razpršilci in kuhinjski noži, ki so večni, saj so iz najbolj pravega švedskega jekla. Nikar pa ne kupite plastičnega bogca, raje se domenite, da vam do drugič izdelajo lesenega. Je bolj domač.

Morda pa potrebujete sod ali sodček, lesen ali iz nerjaveče pločevine, uporaben ali pa samo za okras na kuhinjski polici? In kaj pravite za pravo slovensko motiko? Njen skovan in ukaljen obraz hudomušno ponuja še eno lastnost: je polavtomatska. Ne verjamete? Prodajalec vam takoj demonstrira: dvigne jo z močjo svojih rok, dol pade sama.

Kaj pa doma napletene jopice z norveškim vzorcem? Morda špansko olivno olje, štajerski alfa kotli, belokranjske brezove metle, ročno izdelane ključavnice, angleška sončna očala, ruske kučme, ameriške video kasete in šentjernejski petelinčki, ki jih napolniš z vodo in potem poredno kikirikajo, ko jim piháš v ritko?

Če ste ljubitelj gledališča, nikar ne zamudite vsaj ene od predstav na živinskem delu sejma. Edinstveno je že to, da vstopnine ne plačajo gledalci, temveč nastopajoči, drugače jih mitničar sploh ne spusti na sceno. Povečajte na primer gručo, sredi katere živahno stopica dedec, tako zelo podoben Krjavlju, da je prav čudno, ker ne prodaja koze ampak pesni odo o kobili z arabskimi geni. "Lahko jo vprežeš na levo ali desno stran", pravi in takoj pokaže, kje je leva in kje desna stran, "nogo dvigne na povelje, breja je štiri mesece in krotka kot golo-bička, cena pa je, kaj še! to sploh ni cena, to je zastonj!" Če vas bo med predsta-vo butnil v hrbet goveji mavelj, vas je hotel samo opozoriti, da je cena nizka samo za tiste, ki ne vedo, da je izražena v nemških markah. Sicer pa, kaj bi v času traktorjev s konjem! Raje si oglejte pravo tovarno mleka, kajti ona, rojena holandka, je prav to!

Tri korake naprej se vam že dobrikajo pujski, veliki in majhni, vsi pa šent-jernejsko šegavi, kot njihov lastnik, ki ti z najbolj resnim obrazom zagotovi, da je cena pač svinjska. Kakšna pa! Saj ne prodaja sladkorja.

V vrvežu ste morda prezrli pravega Kitajca. Njegove poševne oči so tako žalostne, da morate kupiti vsaj kitajsko mast, ki pomaga proti vsem vrstam glavobolov.

Na koncu prečne ulice se vam naravnost v žejo zasmehlja kdo ve koliko desetletij star obesek »Zlata kaplja« in - joj! S korakom ste skoraj zašli med lončeno razkošje, razstavljeno sredi ceste, no, morda ne natančno na sredini. Še preden ste se začeli lončarju čuditi ali opravičevati (učinek je v obeh primerih

enak), vas je zgrabila melodija mojstra Andreja iz Sodražice: »Imate morda doma velik kup pšenice? Nimate? Škoda! Poglejte tole past za miške. Pri milijonih zrn bi se miška odločila ravno za zrnce, nastavljeno v pasti. V čem je skrivnost? Gospod moj, potrebno je poznati psihologijo! Če ne veš, kako miška misli, je ne boš ujel!«

In tako naprej.

In tako od nekdaj.

Vendar, kot smo že omenili, ne čisto gladko. Kar precej so se morali tržani truditi, da so sejme spravili v tradicijo.

Sejem

Rekli smo že, da so bili sejmi eden glavnih privilegijev mest in trgov. Pravica je bila navadno zapisana že v ustanovni listini, ki so jo podeljevali vladarji in deželni knezi. Verjetno tudi v primeru Mokronoga ni bilo drugače. Prvi pisni dokument o mokronoških sejmih je šele iz leta 1569. Ta trgu sporoča, da mu je odvzeta pravica do tedenskega sejma, ki se je do tedaj odvijal vsak četrtek. Zakaj ta ukrep, se ne ve. Tržani so seveda takoj prosili vlado, da bi jim sejem vrnila. Čez dve leti, 17. februarja 1571, se je odzval nadvojvoda Karel. Kranjskemu vicedomu Herbertu Turjaškemu je poslal ukaz, naj prouči prošnjo Mokronožanov, predvsem pa naj ugotovi, če je imel ukinjeni sejem resnično tradicijo. Ne glede na takratne možnosti komunikacije so se stvari silno polzevo odvijale, saj je mokronoška trška oblast šele 1. januarja 1575 lahko potrdila nadvojvodi Karlu, da je sprejela dokument o ponovni dodelitvi pravice tedenskega sejma.

Tudi za letne sejme ni oprijemljivih virov. Verjetno bi na vprašanje o začetku spet lahko odgovorila trška ustanovna listina, skoraj gotovo pa je, da so se odvijali v istih dnevih kot kasnejše čase, to je na dan proščenja farnega patrona sv. Tilna, na dan Simona in Jude ter na Veliki četrtek. To lahko sklepamo tudi iz prošnje trškega sodnika in trškega sveta cesarici Mariji

Tereziji, naj vendarle potrdi pravico prirejanja letnih sejmov. Namreč, l. 1747 so te sejme ukinili, menda zato, ker trg Mokronog ni mogel predložiti nobenega dokumenta, ki bi to pravico izpričal. 9. maja istega leta je preko deželnega glavarstva Vojvodine Kranjske prispel odgovor deželne komercialne reprezentacije v Ljubljani, da je cesarica naklonjena Mokronožanom, vendar je treba poizvedeti, če mogoče ti sejmi ne bi škodovali sejmom v drugih kraljevskih mestih na Dolenjskem. Iz akta deželnega glavarstva v Ljubljani, datiranega 14. avgusta 1767, zvemo, da so bili trgu odobreni trije letni sejmi, in sicer na Veliki četrtek ter 8 dni po prazniku sv. Tilna in 8 dni po sv. Simonu in Judi. O tem je bila izdana posebna diploma z visečim voščenim pečatom. Z diplomom je bilo tudi določeno, da na sejmih lahko prodajajo samo domači trgovci, in to samo dovoljeno blago.

Tako so bili v Mokronogu po dvajsetih letih spet obnovljeni letni sejmi. Prvi tak je bil 28. oktobra 1767.

V času francoske zasedbe Mokronožani niso imeli težav s prirejanjem sejmov. Poučeni iz preteklosti, so kmalu po njihovem odhodu zaprosili cesarja Ferdinanda, da jim potrdi to pravico. 31. oktobra 1842 je z dvora prišla diploma, ki je potrdila sejme: v soboto pred tiho nedeljo, v soboto pred godom sv. Jerneja, na dan sv. Simona in Jude ter 9. decembra.

Lepotec na mokronoškem živalskem sejmu

Trg pa je še naprej vztrajal.

1905 so oblasti končno dovolile še dva letna sejma. Eden je dobil dan pred praznikom Srca Jezusovega, drugi pa tretjo soboto v septembru. Istočasno je dobila dovoljenje tudi sejmica za prašiče. Določena je bila za vsak prvi četrtek v mesecu in tam se je obdržala do danes.

Med mokronoškimi trgovci se je iz 17. st. ohranilo ime Matija Strel, med kramarji Jernej Kavčič, kot tobačni založnik pa se omenja Gregor Milač. Iz 18. st. so znani Jakob Jaky in žena Liza ter kramarica Marta Tekalčič.

Na razvoj obrti in trgovine v Mirnski dolini je pomembno vplivala novozgrajena železnica Trebnje-Šentjanž, ki so jo spustili v promet 1908. leta. Žal je Mokronog obšla, saj je mokronoška železniška postaja skoraj tri kilometre oddaljena od kraja. Ljudski glas spet ve povedati, da zato, ker so se vaški veljaki, ki so se poleg obrti in trgovine ukvarjali še s prevozništvom, zbal, da bodo

zaradi železnice ob zaslužek. Verjetno pa bolj drži, da je za tako speljane železniške tire kriv grof Barbo, ki je bil takrat deželni glavar v avstrijskem parlamentu. Zahteval je postajo pred svojim gradom na Rakovniku (pri Slovenski vasi) in tako se je železnica Mokronogu izognila. Morda pa je bila grofova zahteva podprta z željo prevoznikov? Kdo ve?

Restavracija »Zajc« pri kolodvoru Mokronog - Bistrica

Proti koncu 19. st. je v Mokronogu zacvetela trgovina z lesom, ogljem in poljskimi pridelki. Najbolj močni trgovci s tem blagom so bili baron Berg, Ignac Majcen in Ivan Dev, med trgovci s špecerijo in manufakturo pa Josip Šircelj, Jernej Sbil, Franc Erat in kasneje Ivan Ziherl, Gregor Koželj in Franc Strel.

V ljudskem spominu je na trgovce ostalo kar nekaj zgodbic, vendar že iz novejšega časa. Med njimi tudi tale, ki je morda vredna, da se ohrani:

Henrik Zbil je bil mokronoški posebnež. V mladih letih je prijateljeval s Cankarjem, ročno metal iz ljubljanskih kavarnic ponemškujene Slovence, igral violino, pisal priložnostne pesmice, slikal, sestavljal kmetom prošnje za davkarstvo in pritožbe na uradniške odločitve, duhovičil, zabavljal čez oblast, po grlu žlahtno kapljico pretaaaaakal... česa vsega gospod Henrik ni počenjal! Med drugim je nekaj časa prodajal tudi "alfa" kotle, kot v teh krajih še danes rečejo prekucnim kotlom za kuhanje prašičje hrane.

Pa je tisti teden naneslo, da si je za sidrišče izbral gostilno »Pri spodnjem Bulcu«. Seveda so Henrikovo lokacijo takoj zavohale mokronoške vinske mušice, kar pa sploh ni bilo težko, saj je Henrik delil veselje s tako širokimi zamahi, da je pljuskalo tudi čez rob mokronoške latvice.

Žal je vsakega veselja enkrat konec. Denarja tudi. In tako se je proti koncu tedna, ko v žepih že tudi drobiž ni več delal drenja in ko so okrog njega krilile samo še najbolj vztrajne sence, Henrik globoko zamislil.

»A veš kaj, spoštovani gospod Tone, ali bi ti meni naredil eno poslovno uslugo?«

»Henč...«

»Gospod Henrik, prosim!«

»Gospod Henrik, zate vse!«

»Pojdi v zgornjo trgovino, k Zihlerletu, in vprašaj, če imajo alfa kotle. In nikar ne povej, da te jaz pošiljam!«

Tone se je kmalu vrnil. Odgovor, verjetno pričakovan, je bil klasičen: ravno včeraj je zadnjega prodal, bo pa takoj poslal naročilo za nove.

Čez kake pol ure je Henrik zaprosil za enako uslugo Lojzeta, kasneje še Slavca, Ivana in Korla. Pozno popoldne se je v trgovino k Zihlerletu odpravil še sam.

»Zastopam firmo za alfa kotle, morda ste zainteresirani?«

Trгоvec Zihlerl ga ni pustil do konca povedati: »Sam bog vas je poslal!«

»Ja, ampak Merkur! Saj veste, tisti s perutni na gležnjih in krilato palico, ovito z dvema kačama.«

»O čem govorite?«

»O zaščitniku trgovcev.«

»Pustiva bogove, raje povejte, v kakšnem času lahko kotle dostavite?«

»Odvisno od količine. Za enega...«

»Pet. Ne! Sedem kosov bi rabil že včeraj.«

»Že pišem: v ponedeljek ekspresno na železniško postajo Mokronog. Ste rekli deset? Tako je prav! Malo zaloge mora biti, kajti pravi trgovec ne sme nikoli priti v zadrego.«

Kotli so res prispeli ekspresno in trgovec je novico še bolj ekspresno sporočil interesentom. Toda, saj ne more biti res!? Zanimanje za nakup je popolnoma izparelo!

»Saj ste vendar hodili spraševat za te kotle!« se je čudil trgovec, malo pa tudi jezil na Toneta, Lojzeta... in kmalu še na druge Mokronožane, ki so, ko se je zgodnica razvedela, tudi hodili samo poizvedovat in opazovat. Kaj ne! Deset alfa kotlov na kupu se v Mokronogu do tedaj še ni dalo videti.

Srečko Šircelj, trgovina z mešanim blagom na glavni ulici

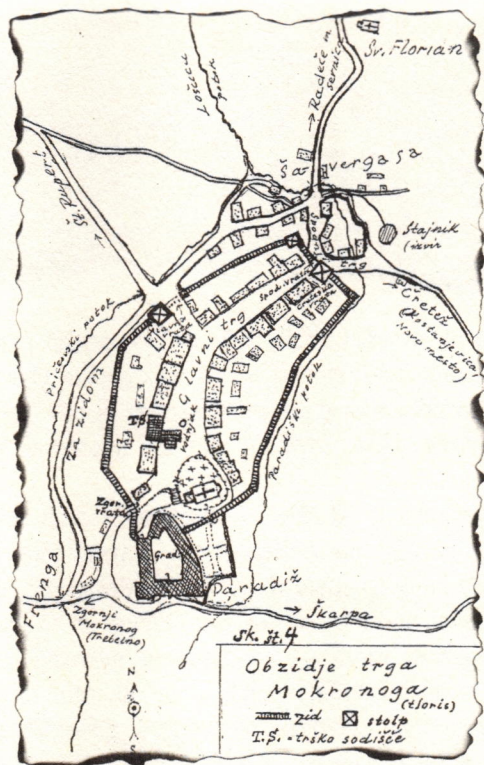
FRENGA

65

Tudi če niste mokronoški rojak, bi že na prvi pogled prisodili Žalostno goro k Mokronogu, morda celo obratno, saj so mokronoške nove hiše zlezle že skoraj v naročje tega prijaznega griča; za Frengo pa bi brez premisleka rekli, da je od nekdanj del trškega jedra. Drži! Le tisto »od nekdanj« ni tako od nekdanj, kot se sliši.

Že v srednjem veku je bil glavni trg razložen z obeh strani ceste od cerkve do spodnjih vrat oziroma do sedanje gostilne Cvetan (Stari trg 23) in Bulčeve hiše (Stari trg 24) na drugi strani ceste. Ta del Mokronoga je bil tudi zavarovan z obrambnim zidom, medtem ko Šavrgasa, Frenga in Škarpa niso bile deležne te ugodnosti. Kamniti varuh se je spustil od jugovzhodne grajske stene po gričku navzdol, dohitel Paradiški potok in se ob njem raztegnil čez vrtove in njive do spodnjega trga. Približno tam, kjer je danes klavnica, se je prelomil proti Cvetanovi gostilni. Tam je stal stolpič, ki je varoval Spodnja ali Čretežka vrata. Ozka vrata so se na drugi strani ceste nadaljevala z obzidjem nekako do sedanjega dvorišča Bizjakove mesnice (Stari trg 22). Tam je zid dobil še enega stražarja, za stolpičem pa se je zid obrnil proti zahodu in ob desnem bregu Pričnice varoval drugi bok trga. Vmes so bila postavljena mogočna glavna vrata s še bolj mogočnim stolpom. Ta še vedno kljubuje času in potrpežljivo čaka na s(p)odobnejšo funkcijo, kot jo ima ta trenutek: počasi hira. Stolp je po dolgotrajnih lastnikih dobil ime Strelov turn. Marsikaj kaže na to, da je bil najprej sezidan kot gradič oziroma pristava škrljevskega gradu. Kasneje, ko so zgradili na hribčku večji grad in ko so se namenili kraj obzidati, so pristavo spretno preuredili v čuvarja glavnih trških vrat. Zid je od tu nadaljeval proti današnjemu domu kulture (Pod gradom 2), kjer so bila zgornja vrata, se povzpel do zahodnega boka gradu in tako z grajskim pročeljem na južni strani sklenil oklep okrog trga. Glavna vrata so nadzorovala promet iz šentrupeške in sevniške strani, iz spodnjih vrat je vodila glavna pot čez Škarpo in Smetovšče po Lakniški dolini proti Novemu mestu, tretja pa se je skozi zgornja vrata poganjala proti Žalostni gori, Gorenjemu Mokronogu, Trebelnemu in naprej.

Med Frengo in obrambnim zidom je takrat, kot smo že rekli, domišljavo tekla Pričnica. Kako ne, saj ni bila samo bister potok izpod Priče, bila je tudi meja med dvema gospostvoma. Desni breg je bil mokronoški, levi pa je bil last gospode z Otočca na Krki. Tako sta Frenga in Žalostna gora pripadali Otočcu. Morda se je takrat napletlo tudi ime za ta predel Mokronoga, kajti čisto verjetna je izpeljava iz nemškega Fremde (tujina!) v Fremda > Fremga > Frenga.

Mokronoško obzidje - po Heferletu

Danes, na začetku enaindvajsetega stoletja, je to davno mejo nemogoče pokazati. Od obrambnega zidu so sem in tja sicer še vidni sledovi, večji del pa se je preselil v zidove mokronoških stavb in v škarpo elegantno speljane poti na grad. Seveda potoček še vztraja, vendar pod zemljo. Tja so ga z betonsko logiko prisilili sodobni in brezčutni komunalni praktiki.

Pisalo se je leto 1749.

Hudo pomembna uradna opravila so morala prepričati upravitelja Otočca, da je sredi februarskega mraza velel osedlati konje, je pomislil obrtnik Franc Kalčič, ko se je premražena skupina konjenikov nagnela okrog peči v njegovem vinotoču. Hitro je ukazal hlapcu, naj poskrbi za konje, sam pa se je posvetil obiskovalcem. Tekoče sonce iz Spečne, vinorodnega popka na trebuhu Svetega Vrha, je hitro odtajalo zaledenele ude. Svoje so dodali tudi pečeni kosi mesa, ki jih je Kalčič skrbno odbral v lastni mesnici. Zaradi tega se ni kaj dosti zamudil, saj je bila mesnica v isti hiši in je vanjo stopil kar skozi vrata gostinske sobe.

Matijo Ažbeta, upravitelja otoške graščine, je Kalčič na videz poznal, iz pripovedovanja drugih pa je vedel, da je trd človek in da je pri uradnih zadevah pristaš tiste uporabne modrosti bogatih, ki pravi, da bog nima brata. Drugi trije konjeniki so bili samo spremljevalci. Tega ni bilo treba ugibati, saj za prigrizek niso sedli skupaj z upraviteljem, temveč za mizo, ki je stala za njim. Pravzaprav niso kaj dosti spremenili potovalne formacije, le tisti iz predhodnice se je preselil

Tu nekje se je začela zgodba o Frengi

v zaščitnico.

Kalčič se je zelo prizadeval s postrežbo, zakaj hitro je uganil, da jezdeci niso samo prehodni gostje, ki bi radi sebi in konjem obnovili moči, potem pa odpekotali, kamor so že namenjeni. Upravitelj otoške graščine je bil namenjen prav k njemu. To je tudi povedal, takoj ko je koža na njegovih licih in rokah dobila običajno barvo.

“Posodo bom cimentiral in uteži pregledal.”

Kalčič si je oddahnil. Pravzaprav ni niti vedel, zakaj je bil ves čas tako napet. Verjetno zato, ker pri gosposki nikoli ne veš, kakšen bo njen naslednji korak.

»Če mi gospod grajski upravitelj otoški dovolijo, bi rad povedal, da imam posodo že cimentirano od mokronoškega trškega sodnika. Tudi uteži imam potrjene. In naj mi bo dovoljeno še povedati, da redno plačujem vse naložene pristojbine. Brez godrnjanja. Celo pristojbino ‘volovski jezik’, ki jo, kolikor mi je znano, imamo samo v pomeriju naše deželne sodnije. Dovolim si pripomniti, če morebiti ne veste, da to pomeni dajatev od vsakega zaklanega vola nad dve leti starega. Ne upiram se dajati dodatnega mesnega novca, niti takse za vino. Da je vse to res, vam bo z veseljem potrdil trški uradnik, zakupnik Janez Vodnik, ki pri teh stvareh, to pa že moram reči, ne pozna šale. Red mora biti, pravim tudi jaz!«

Oskrbnikovi prsti so se ves ta čas krčevito odpirali in zapirali v pest, kot bi stiskali nevidno črpalko, ki je v njegova lica črpala razpoloženja. Nekaj časa so bila rdeča, potem so prevladovala modra, pa bela, pa spet rdeča in na kocu sivozelena.

»Utihnii!« je nenadoma zavpil, da so njegovi spremljevalci takoj skočili v pripravljenost.

Kalčič se ni dal zmeti.

»Brez zamere. Hočem vam le povedati, da sem redoljuben človek in da spoštujem postav. Če je kaj narobe, se boste morali drugje domeniti. Meni je

pravzaprav vseeno, komu plačujem.«

Bržčas je oskrbnik pomislil, da ima morebiti mesar in točilec celo prav, sicer ne bi siknil: »Le kako si upa!«

»To pa jaz ne vem, gospod otoški,« je Kalčič pomirjevalno zapel v mokronoški intonaciji in natočil iz steklenice, ki jo je cimentiral mokronoški trški uradnik.

Seveda je pri vsej stvari šlo zgolj za denarce. Že ko je Kalčič postavljaval hišo, mu je prirožljalo na ušesa, da verjetno gradi na zemljišču, ki je v lasti otoških gospodov, čeprav ni prav nič kazalo, da ima tista zemlja kakega lastnika. Bila je močvirna, neobdelana in nobeni gosposki ni bilo mar zanjo, še mokronoški ne, pa jo je imela pred nosom. Mar je bila edino okoliškim rejcem živine. Mokronoški so svoje šavre prignali za zidom in jih pri zgornjih vratih usmerili čez mostiček, od koder so same odbežljale na gmajno. Še bolj gosposko so na pašo pognali žalostnogorski, ki so samo odprli hleve in liske so same zamukale navzdol.

Tako desetletja in stoletja.

Nekega poletja pa sta na spodnjem robu gmajne, kjer bi dober odziv čez Pričnico lahko doskočil pod grajskim obzidjem, bojazljivo zrastle hiški bratov Pretner, Jurija in Andreja. Nihče se ni obregnil in postalo je vabljivo še za druge. Podjetni Kalčič je namreč prišel na misel, da bi na tem kraju ob cesti, blizu trških vrat, lahko dobro vnovčil svojo obrt. Seveda je vedel, da bo gosposka prej ali slej prišla po svoje, ni si pa mogel misliti, da se bo za mokronoško pojavila še otoška. In to sredi zime! Očitno jim gre pomanjkanje denarja bolj za nohte kot mraz.

Upravitelj Ažbe je z nevidno črpalko v pesteh še kar naprej menjal barve na obrazu. Potem je vendarle zmanjkalo barv. Enemu od spremljevalcev je tedaj ukazal, naj odjaše v trg in pokliče trškega sodnika. Obrtniku Kalčiču je šlo skoraj na smeh, ko se je konjenik vmil z odgovorom, da je trški sodnik ravno pri obedu in da mu niti na pamet ne pride, da bi si ga pokvaril.

Že trenutek za tem se Kalčiču ni več smejalo. Upravitelj otoške posesti je odgovor razumel po svoje in se lotil posla tako, kot ga je bil vajen opravljati na ozemlju, ki je bilo last njegovega otoškega gospoda. Zacimentiral je vinsko posodo, pregledal uteži v mesnici in na koncu zahteval plačilo pristojbin.

»Vse sem že plačal!« je skušal spet dopovedati Kalčič. »Ne morete od mene zahtevati, da dvakrat plačam za isto stvar!«

»Obrt opravljaš na zemlji, s katero jaz upravljam. Meni nisi plačal še ničesar!«

»Vse sem že plačal!« je vztrajal Kalčič in oskrbniku kazal potrdila mokronoškega sodnika.

Ni zaleglo, Kalčič pa tudi ni hotel plačati. Vročina je naraščala in grozila, da bo zavrela v pretep. Glede na tedanje navade je bil zaključek ravsa zelo predvidljiv: oskrbnikovi spremljevalci bodo obrtnika uklenili in ga odpeljali pred sodnika na Otočec.

Tako bi se tudi zgodilo, če bratov Pretner ne bi začela že prej srbeti radovednost. Ko sta opazila, da so se konjeniki zadržali v vinotoču, sta se še sama odpravila tja. Takoj sta doumela, da pri sporu med oskrbnikom in Kalčičem ne

gre samo za obrtnikovo pristojbino. Tudi proti njuni hišici je brcal ta spor, čeprav še ne odkrito. Grajski oskrbnik bo najprej opravil z mesarjem, potem bo še njima prišel povedat, da stojita hiški na otoški zemlji. Kaj to pomeni, se ve! Zato je eden od bratov takoj zapustil vinotoč, češ da je pozabil denar, v resnici pa je od doma brž poslal otroke z naročilom žalostnogorskim možakarjem.

Prišli so še pravi čas. Napolnili so vinotoč in oskrbnik Ažbe, ki je samo še čakal, kdaj se bo Kalčič spozabil, da bo potem lažje ukazal svojim spremljevalcem, naj ga zgrabijo, naenkrat ni imel niti toliko prostora več, da bi menjal barve na obrazu. Zato se je izrinil proti izhodu kar s sivozeleno. Ko je bil spet na konju in obkrožen s spremljevalci, je prijezdil do vrat in zapovedal v notranjost: »Kalčič, prepovedujem ti opravljati obrt, dokler ne boš plačal vseh pristojbin!«

»Samo da me vrag ni uklenil!« se je Kalčič potem zahvaljeval Pretnarjema in žalostnogorskim možakarjem. »Če bi me spravil pred otoškega sodnika, ne vem, kdaj bi spet videl sonce. Z mokronoško gosposko se bom lažje menil. Na koncu koncev sem tudi plačal, da me varujejo! Kar se pa prepovedi tiče...« Kalčič ni povedal do konca. Razumeli so vsi, tudi če ne bi dvignil leveice pred nos in naredil fige.

Mokronoški sodnik in trški svet sta potem obrtnika res vzela v bran. Na višje sodišče v Novo mesto je odpotoval oster protest in začela se je pravda. Vlekla se je in vlekla kot žabji sluz. Vlekla se je toliko časa, da so na Kalčiča kar pozabili, kajti v ospredje je stopilo ugotavljanje teritorialne pripadnosti novo nastalega zaselka Frenga.

Pravdo je vodil in v korist Mokronoga zaključil Wolf Engelbert pl. Buzetski, ki se je res potrudil. Ugotovil je namreč, da je Frenga z Žalostno goro postala sestavni del mokronoškega trškega ozemlja že leta 1610, vendar so na to vsi, eni hote, drugi nehote, pozabili. Razlog je zelo preprost in zelo razumljiv tudi sedanjemu času. Ker od zamočvirjene gmajne ni bilo nobene druge koristi kot paša za nekaj mokronoških in žalostnogorskih šavr in lisk, je bil prostor stoletja nezanimiv. So se pa apetiti takoj prebudili, ko je tam zrastle nekaj hišic, zlasti še, ko je podjetni Kalčič začel ustvarjati denar.

Ustvarjeni denar pa ni nikoli samo tistega, ki ga ustvari. Že od nekdaj.

Tihožitje z grajskim obzidjem (Kolbova hiša)

PRICA

71

Vijugasta asfaltna cesta iz Mokronoga proti Trebelnemu se v Zgornjem Mokronogu, takoj po odcepu za Jelševce, razpotegne v neskončen ovinek, kot da bi se zaljubila v hrib in ga želi na vso moč objeti. Voznika stare diane, s potepuško odprto streho, je nepregledna zaljubljenost ceste spravljala v nekakšno objestno veselje, da bo v naslednjem trenutku dohitel samega sebe; podobno kot te dopoldanski sončni lok pripelje do točke, ko lahko stopiš na glavo lastni senci. Ni bil te sreče. Cesta se je vendarle prej zavedla svojega poslanstva, sprostila objem in odhitela naprej, v naslednji ovinek. Sama. Kajti voznikova sopotnica je medtem presenečeno opazila, da je vožnjo skozi ovinek ves čas budno spremljala prijazna cerkvena, ugnježena tik nad cesto.

To pa že morata videti!

Vozilo pustita ob robu ceste in se vzpeneta po bregu. Že po nekaj korakih je trud poplačan. Cerkvena ni sama, družbo ji dela kapela, starejša gospa, ponižno dostojanstvena v svoji romanski maniri.

In, kot naročen, človek, domačin. Pravzaprav Mokronožan, kot se izkaže kasneje. Predstavi se tako, da pove, da je to cerkvico vzel v svoj roman Pavle Zidar, ki je, takrat še z imenom Zdravko Slamnik, poučeval na Trebelnem in v Mokronogu. Tudi njega je učil in že takrat je rekel, da bi bilo treba nekaj storiti za ta kotic slovenske zgodovine. Pol stoletja je od takrat, pa...? Ja, učitelj, ki je že v grobu, bi bil še bolj žalosten, kot je bil takrat. Pove tudi, da je kapela sv. Mihaela pozno romanska kostnica, strokovnjaki jo postavljajo v trinajsto stoletje. Od kod in od kdaj so kosti, ki jih je v kostnici kljub stoletnemu raznašanju še vedno dovolj za srhljiv pogled, ne ve povedati. Verjetno je bilo okrog cerkve nekoč pokopališče in ko so delali cesto, so pokopališče shranili v kostnico, na Trebelnem pa zastavili novo.

Domačin ne more oceniti, kako je s popotnikoma. Rad pripoveduje, ne mara pa dolgočasiti!

»Mlada znanca, sta od daleč?«

»Kakor se vzame«, se nasmejeta. »Ona je, jaz sem pa Mokronajzar in vas poznam.«

»Potem se pa opravičujem za vsiljivost.«

»Prav prijazni ste,« pohiti mladi Mokronajzar. »Nerad priznam, ampak v tem trenutku me rešujete. Za ta kraj sicer vem, ne morem pa reči, da ga poznam.«

»Če ste hodili tu v šolo..?« se je zareklo starejšemu, da je obžalujoče utihnil.

»Gospod, res želite, da vam odgovorim?« je resno poprijel mladenič.
 »Lahko izzveni celo kot očitek vaši generaciji!«

»Daj, no!« je dekle očitajoče navrglo mladeniču in skušalo vse skupaj speljati v šalo, ko ga je po učiteljsko polasalo.

»V redu, gospodična,« se je zasmel starejši, »midva sva Mokronajzarja.«

»Če že hočete!«

Vzel si je čas za razmislek, preden je izjavil, da se zgodovina začne pri zaznavi lastnih korenin.

»Gre preprosto za odgovor na vprašanje, ali je bil Julij Cezar v Mokronogu?«

»Pa je bil?«

»Bil! Morda ne osebno, kar pa je nepomembno. Pomembno je, če to, kot način gledanja na zgodovino, potegne v korenine. Takrat jih vznemiri. Začutiš, da si del sveta. Da si nadaljevanje večtisočletnega ustvarjanja. Priznam, da je očitek napuha na mestu, vendar brez njega ne gre, le doziran mora biti v pravih odmerkih. Če ga je preveč, postane rakast, če ga ni, ne začutiš zgodovine. Tega vaša generacija ni doumela. Zgodovino je poučevala. Poučevanju pa moraš verjeti, saj je od tega odvisno tvoje napredovanje.«

Nekaj časa so molčali. Moška sta bila resna in vsak zase premlevala. Mladenka se je spustila k cerkvi. V superge obut korak je pod zvonikom stopil na magnetno os in začel stopicati v eno in drugo smer, kot igla na kompasu. Dala si je opravka z imeni, datumi in risbami, ki so jih obiskovalci z raznimi pisali pustili na stenah in obokih. Čudno zapisovanje v zgodovino! Nekateri so si morali narediti podstavke, da so dosegli tako visoko. Morda so drug drugemu sedali za vrat.

»Če boste dobro prisluhnili,« je starejši svetoval mladenki, »boste odkrili znamenja svetih bratov Cirila in Metoda.« Besede je zlagal počasi in premišljeno, kot bi v rastišču mlade jablane s prsti tipal za koreninami, da bi jih naknadno obložil z naravnimi hranljivimi snovmi. Te, naravne, morajo najprej do kapilar, drugače se ne osvestijo. Novodobni sadjarji to prevečkrat pozabljajo ali pa namerno prezrejo.

Pogledal je mladca in čakal na potrdilo.

Mladenka ni vedela, kaj bi počela z nasvetom. Obstala je in pričakovala dodatno pojasnilo. Ker ga ni bilo, ga je s pogledom poskušala poiskati pri mlajšem, vendar je ta že raztresal smeh po hribu. Trenutek za tem sta to počela že oba moška. Če bi bil smeh voda, je pomislila mladenka, bi me odplavilo.

»Vas je pa težko spraviti v zadrego!« je bil zadovoljen mlajši.

»Hvala! Mislim pa, da tudi vaša generacija še ni dojela tega, kar mi očitata!«

»Vidva, Mokronajzarja, ali sta lahko za spoznanje bolj razumljiva?«

Izzvana sta nekaj časa drug drugemu vljudnostno držala odprte duri, potem se je odločil starejši:

»Pričakoval sem, da vaš prijatelj, ki je tu obiskoval osnovno šolo... ne! Drugače bom začel. Z zgodovino bi se morali srečati na domačem pragu, v domačem kraju, v domačem okolju, saj se na tem pragu, kraju in okolju začne

pot v vsak svet, tudi v zgodovinski. In drugo, faktografija, s katero državno uradništvo v maniri lastne samovšečnosti vozlja gobelin splošne izobrazbe, dobi svoj neoporečni smisel šele, ko razni zakaji dobijo nedvoumne zatoje, ko posledice vedo za svoje vzroke.«

Mladenka se je strinjala. Tudi odgovor na vprašanje okrog Julija Cezarja je lahko pospravila pod to streho. Ni pa ji uspelo razvozlati namiga s Cirilom in Metodom, preveč direktno je bil vezan na cerkvico. To je tudi povedala.

»Menda je eden od bratov tu maševal,« je razložil starejši.

Mladenka se je s premišljenimi koraki vzbela po hribu in ko je ujela celo stavbo v pogled, se je ustavila in jo pretipala.

»Da je maševal? Pa ne v tej cerkvi! Že povprečen nedeljski ljubitelj kulturne dediščine lahko ugotovi, da je cerkva mlajša od kapele, ki je, kot sami pravite, iz trinajstega stoletja. Brata Ciril in Metod, če se lahko v dobrobit resnice pohvalim s svojim arhiviranjem letnic, pa bi se tu lahko oglasila kvečjemu leta 867, med svojim potovanjem v Rim. Kasneje že ne, kajti Ciril, če smo natančni, mu je bilo takrat ime Konstantin, je utrujen in bolan stopil v Rimu v samostan, prevzel ime Kyrillos in 869. l. umrl.«

»Seveda imate prav!« je bil starejši Mokronožan iskreno navdušen s sogo-vornico. »Mogoče je na tem mestu že prej stala cerkva, ki so jo porušili in naredili novo. Lahko pa bi maševala v grajski kapeli. Če zalučate kamen v dolino proti vzhodu, bo padel na še komajda vidne ostanke nekdanjega gradu. Kot dedina plemenitih Nassenfussov ali Mokronoških se grad omenja že v dvanajstem stoletju. Torej lahko trdimo, da je bil pozidan že veliko prej. Sploh se zdi, da je bil Gorenji Mokronog, kot se ta kraj z nekaj čez dvajset prebivalci imenuje, svoj čas pomembnejše naselje.«

»Prepričljivo, toda za obisk Cirila in Metoda premalo, če mi ne zamerite.«

»Zelo verjetno je, da je bilo v Mokronogu križišče dveh manjših rimskih cest in brata bi prav lahko pri Beli Cerkvi zavila z glavne poti, si ogledala Mokronog in maševala na tem kraju.«

»Ljudski glas?«

»Podcenjujete?«

»Ne, vendar je lahko le priloga k dokumentom ali pa vzrok za raziskovalno vznemirjenje.«

»Imate prav, čeprav velikokrat preživi le nepreverljiva zgodba. Na domnevno potovanje svetih mož se je ohranila še ena.«

»Sama ušesa so naju!« je za oba rekel mlajši Mokronožan.

Nekega dne sta brata hitela iz Mokronoga po poti ob potočku, ki je nervozno žlobudral v koritu, kot bi hotel popotnikoma nekaj pomembnega povedati. Sveta moža sta se ustavila in se trudila razvozlati njegovo govorico. "Ah!" sta čez čas zamahnila z roko, "potoček je pravkar privrel iz utrobe hriba in sedaj presrečen veselači v dolino, da še sam sebe ne razume!" Ko sta se že odpravila naprej, sta iz goščave zaslišala presunljiv jok. Stopila sta za glasom in našla mlado žensko, ki je pravkar rodila krepkega otročička. Stiskala ga je k sebi in jokala. Sveta moža ne bi bila sveta, če ne bi takoj pomagala, čeprav sta brez

vprašanj vedela, da je bil novorojenček spočet v grehu. Potolažila sta nesrečno mamico in se pripravila, da bosta otroka krstila. Metod je pobrskal po popotni bisagi in zdelo se mu je, da bo prt, s katerim sta pri bogoslužju navadno pregrinjala mizo, ravno pravšnji. Pregrinjalo je ponudil mamici in drobna štručka je bila kmalu ovita v mehko belino.

»Če ti je prav, mlada mama, bom jaz boter?« se je ponudil Metod in vzel otročka v naročje. Brat Ciril je medtem pokleknil k potočku, ga blagoslovil in z usločeno dlanjo zajel.

»Kaj pa priča?« je tedaj vprašal Metod in spomnil, da je pri obredu krsta potrebna tudi priča.

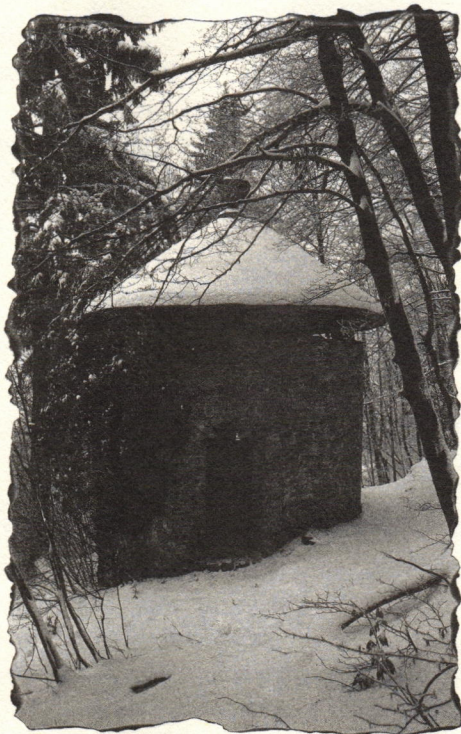
Ciril je samo trenutek pomišljal. Z odločno kretnjo je pokazal navzgor po hribu, pod katerim se je vse dogajalo.

»Ta hrib naj bo za pričo!«

»Tako je hrib na južni strani Mokronoga dobil ime Priča, ki ga nosi še danes, potoček, v katerem je bil otrok krščen, pa je od tedaj Pričnica,« je starejši Mokronožan zaključil zgodbo. Nekaj časa so vsi molčali. Zdelo se je, da čakajo nekoga, ki bo prišel in povedal, kaj je bilo potem z mlado mamico, kaj z otročkom. Ljudje ga že niso mogli zmerjati s pankrtom, saj je bil krščen.

»Prav lahko, da je bil ta otroček začetnik mojega rodu!« je mladi Mokronožan začel kobacati iz legende. Morda pa vanjo.

Prav lahko!

Romanska kostnica pri cerkvi sv. Petra

PRI FARNI CERKVICI

75

Nekateri menijo, da je imel Mokronog že v 13. st. svojo župnijo. V ustanovni listini cistercijskega samostana v Kostanjevici na Krki iz leta 1249 se res omenja »Otto plebanus de Nazzefouvz« (mokronoški župnik Oto), vendar gre verjetno za župnika iz Gorenjega Mokronoga. Ravno tako se podatek, ki ga preberemo v neki listini iz leta 1370, da mora »capella de Nazzenfues« papežu plačevati desetino, lahko tiče Gorenjega Mokronoga ali (Spodnjega) Mokronoga.

Tudi ugibanja o postavitvi prve cerkve bodo za zdaj še kar ugibanja. Prav verjetno pa je, da je letnica 1296, ko naj bi bila cerkev po nekih virih zgrajena, v tesni zvezi z graditvijo mokronoškega gradu, kajti v navadi je bilo svetega Egidija (s. Aegydius) kot zaščitnika gradov postavljati za patrona v cerkvah, ki so zrastle v njihovi bližini. Nekateri tudi navajajo, da je prva cerkev ohranjena na Valvasorjevi risbi Mokronoga. Glede na njen gotski videz je bila cerkev z risbe sezidana šele v 14. st. in torej ne vzdrži domneve.

Toliko o ugibanjih.

Prva zanesljiva letnica za cerkev sv. Egidija je 1349, ki pove, da je v Spodnjem Mokronogu (Nider Nazzenfus) stal oltar Naše gospe, in druga, 1364, ki izpričuje, da je bila tega leta postavljena cerkev sv. Tilna z oltarjem Naše gospe (der Nazzenfus in sand Gilten chirchen auf unser frawen altar).

Nobenega dvoma pa ni, da je v cerkvenem pogledu Mokronog dolgo spadal pod Šentrupert, tudi še potem, ko se je os na kompasu posvetne pomembnosti premaknila v Mokronog. Na to namiguje listina oglejskega patriarha Ivana iz leta 1393, v kateri je Šentrupert omenjen kot kraj pri Mokronogu (...sancti Ruperti bey Nassenfuss).

Župnijski vikariat (namestništvo) v Mokronogu je bil ustanovljen 1509. Po obsegu ni bil velik. Združeval je predvsem trg oziroma trški pomerij. Vikarje je nastavljal šentruperski župnik, potrjeval novomeški kapitelj, pri izbiri pa je imela besedo tudi grajska gosposka in tržani.

V začetku 17. stoletja, ko je v naših krajih prevladala katoliška protireformacija, se je cerkev organizacijsko (in tudi sicer) preurejala. V Mokronogu so začeli zavzeto razmišljati o lastni župniji in ustvarjati materialne pogoje zanjo. Pomembno vlogo je odigral denarni sklad graščaka Ernesta pl. Scherenburga, ki je s testamentom namenil bodoči župniji 1000 goldinarjev. Dogodek ustanovitve se je zapisal v letu 1649, čeprav je bila župnija najbrž ustanovljena že tri leta prej. Zapletlo se je namreč pri imenovanju župnika. Ivan Wallej je

Votivna slika, ki visi v cerkvi na Žalostni gori

dobil listino o imenovanju že 20. aprila 1646, vendar se je kostanjeviški opat Jurij Zagošen pritožil pri novomeškem proštu Francu Mravu in zahteval zase vse pravice v mokronoških cerkvenih zadevah, torej tudi pravico imenovanja župnikov. Prošt je ovrgel opatovo zahtevo, češ da je brez pravne osnove, kajti mokronoška župnija se ni izločila iz kostanjeviške, temveč iz šentruperške prafare, ki je bila vedno pod patronatom novomeškega kapitlja. Pravda se je malo zavlekla, z njo tudi potrditev župnika.

1677. leta je Walleja nasledil župnik Janez Schrott. Po strahotnem požaru 1681, v katerem je žalostna usoda uničila tudi župnišče in v njem rojstno, poročno in mrliško knjigo, je v Paradižu, tik pod gradom, sezidal župnišče, hišo za cerkovnika pa je postavil nekje na prostoru sedanjega kulturnega doma.

Za rojstvo podružnične cerkvice na Šeginkah, ki je posvečena svetemu Florijanu, se poteguje kar nekaj letnic. Heferle nastopa z letnico 1650, Enciklopedija Slovenije jo dela natančno za deset let mlajšo, za zmedo pa poskrbi še popis zvonov iz leta 1915, ki zatrjuje, da sta bila dva zvonova iz svet-florjanskega zvonika odlita 1653, eden pa 1669. Tem letnicam gre kar verjeti, saj so bile odlite z zvonovi vred. Kaj dosti nam to ne pomaga, lahko pa skoraj z gotovostjo sklepamo, da je bila podružnična cerkev svetega Florijana dokončana pred podružnično cerkvijo Žalostne Matere Božje na Žalostni gori.

Ljudski glas tu dvigne dva prsta in mi mu damo besedo:

V nekega bogatega kmeta, recimo mu Nenadej, se je naselila huda bolezen. Zagospodarila je v njem in si vedno bolj širila bivanjski prostor. Kot v basni o lisici in ježu, le da Nenadej ježu ni nikoli odprl vrat. Vsaj hote ne. In tako mu je z vsakim dnem postajalo bolj tesno, vedno več bodic se je upiralo njegovemu bivanju. Čutil je, da obstaja samo še zaradi tega, ker se bolezní še ni zljubilo, da bi ga izgnala iz njegovega lastnega telesa. Nihče mu ni znal pomagati, nobeno

zdravilo ni delovalo. Niti kletev. Niti molitev. Niti prošnja. Niti tožba.

Da je uročen, so šepetali.

Da je garač in skopuh, so glasno govorili.

Tako zadrt skopuh, da niti lastnih otrok noče imeti, ker bi jim potem moral od premoženja deliti.

In kaj če mu sedaj vse njive in travniki in hoste in živina?

Božja kazen!

Kmet Nenadej je vse to slišal. Zato je bilo vse še huje.

Sredi neke noči je začutil konec. Bolečina si je privoščila zadnjo pojedino. Valila se je po votlini in na bodice nabirala ocvirke, ki so ji pri prejšnjem obilju padali iz nenasitnega gobca. Nenadej je vstal in se izmuznil v noč. Nekašna nora kljubovalnost ga je napolnila in tiščala naprej. »Čas si ti izbrala,« je režal vase, »kraj bom jaz! Prekleteo, vsaj nekaj bo po moje!«

Ni vedel, kam ga nosijo koraki. Noč ga je zgrabila s tako gosto temo, da mu je pogled ostal v očeh. Tudi trudil se ni, da bi kaj prepoznal ali korakom določil cilj. Saj je vseeno, le tam ne, kjer si je bolezen zamislila. Trmasto je krevsal v noč. Kadar ga je kaj ustavilo, kako drevo, grm ali kamen, je toliko časa drsel ob njem, da se je tema spet odprla v temo. Čez dolgo je opazil, da ga koraki nosijo v hrib. Naj ga! Tudi vseeno, na kateri hrib.

Potem je začutil, da je na vrhu. Da ni več kam naprej. Da tudi nima nobene-ga smisla. Bolečina tako in tako ne bo čutila nobene bolečine, če ga ne bo položila doma.

Poizkusil je dognati, kje je. Nebo se je toliko zmehčalo, da je nekaj korakov pred seboj prepoznal obrise kapelice Matere božje. Razveselil se je in sedel k njenemu vznožju, kot je v otroških letih sedel k materi.

»Ej, mati božja, niti najmanj nisem mislil, da bom nocoj tu. Korakov nisem sam usmerjal, hodili so po svoji volji. Samo svojo zadnjo moč sem jim dal. Vso. Niti toliko je nimam več v sebi, da bi pokleknil k molitvi. Ti boš to razumela. Boš, ker si tudi sama trpela. Morda še bolj kot jaz? Pravim morda, ker je bila tvoja bolečina drugačna. Saj veš, da nimam svojih otrok in zato ne vem, kako otrokova bolečina boli starše. Pa bi rad vedel. Veš, govorijo, da sem tak skopuh, da niti otrok nočem imeti. Ti veš, da to ni res. Pokimaj, Marija, da to ni res! No, vidiš! Skopuh pa sem, to priznam, ko pa je tako lepo imeti več. Malo ste pa tudi božji krivi za to. Če bi z ženo lahko imela otroke, bi se imela komu razdajati. Tako pa, naj garam zato, da bom drugim razdajal? Molčiš, Marija? Saj, kaj pa bi mi lahko rekla? Da se je Jezus razdajal drugim? To že. Ampak, Marija, jaz sem samo človek. Kmet. Tak kot zemlja. Včasih je dobra, včasih je hudobna. Vendar me ima rada. Tako kot imam jaz tebe rad. In tvojega sina. In nebeško družino. Zato tudi lahko povem, da ste malo tudi vi iz nebeške družine krivi za moje skopuštvo. Vendar, Marija, ali je to res tak greh, da moram toliko trpeti? Boš kaj rekla? Nič? Že veš. Jaz te imam vseeno rad. Sedaj sem pa do kraja izčrpan. Še bolečina se je utrudila. Kar zaspal bom. Ampak, milostna mati, kapelico imaš pa tako majhno, da niti nog ne morem iztegniti. Če se bom še kdaj zbudil, ti dam narediti veliko cerkev. Do Kuma se bo videla.«

Šele opoldansko sonce mu je odprlo veke. Vstal je in se razgledal. Med veselimi hišami v dolini je opazil eno žalostno. Iz njenega dimnika se ni sukljal dim. Prepoznal jo je. Kaj danes ne bo kosila?

Pognal se je po hribu. Po nekaj korakih se je ustavil.

»Je to res?« se je glasno vprašal in se začel otipavati. Potem se je ozrl nazaj. Razločno je videl, da mu je Marija prikimala.

»Marija, oprosti, saj vidiš, da sem čisto zmeden! Zdaj pa hitim, žena še zakurila ni, gotovo me kje išče, jaz sem pa za deset let nazaj lačen!«

Tisto poletje so začeli na Žalostno goro voziti gradbeni material. Menda se je pisalo petnajststopenindesetdeseto, ko je bila cerkev dograjena.

Letnica se seveda ne ujema z drugimi in tudi ni običajno, da bi bil ljudski glas tako vesten pri času. Toda nekako je že morala priti v zgodbo.

Žalostna gora

V zloženci, ki jo je ob 300-letnici cerkve (zaradi spoštovanja ljudskega glasu dodajmo k letnici vprašaj) izdal mokronoški župnijski urad, je dr. Marko Marin zapisal:

»Poglejmo Žalostno goro s katerekoli strani, z vzhoda: kakor v prividu stkan

obris igrivih linij stavbne gmote, ki kipi proti nebu, okrašena z različnimi nadrobnostmi, in se izteče že tako visoko segajoči zvonik tudi v vogelnih stolpičih v nebesne višave, kakor da bi hotel stegniti roke proti zvonikom sestrinske cerkve na Veseli Gori.

Poglejmo z zahoda: Mokronoga ni, le Žalostna gora določa in usmerja pogled naprej v trebeljansko pogorje in za njim v dolino Laknice.

Poglejmo z južne strani: kot bi se šentrupertske hribe počutili slabo brez bisera v svojem okolju.

In končno s severa: kako klavrn bi bil v svoji ošabnosti Debenc, če ga ne bi na nasprotni strani izzivala Žalostna gora.

Lepota brez primere.

Kaj pa stavbne gmote? Najprej kapelice na vznožju hriba; šest jih je, v vsaki slika zgodbe, ki je žalostila Marijo. Dve podobi Marijinih žalosti sta vdelani v steno svetih stopnic.

Slikoviti zunanosti sledi še slikovitejša upodobitev Jezusovega trpljenja v notranjosti svetih stopnic, z letnico nastanka 1767. S freskami jih je obogatil Anton Postl. Z vso zgovornostjo, ki je značilna za tega slikarja, je na svetih stopnicah naslikal vse, kar je mogel videti pri pasijonskih igrah - v 27 prizorih nas na pretresljiv način seznanja s trpljenjem in vstajenjem Odrašenika.

Cerkev Žalostne Matere Božje je stala na Žalostni gori že veliko prej kot kapelice na pobočju in baročno razgibane svete stopnice pod njo. Izredni sposobnosti oblikovalcev moremo pripisati prilagajanje svetih stopnic že obstoječi poznorenesančni in zgodnjebaročni kompoziciji cerkve in še kasneje prilagajanje kapelic že obstoječima stavbama in svetim stopnicam.

Sedanja cerkev je bila sezidana v dveh razmeroma kratkih obdobjih: 1797. leta je bila dokončana ladja, svetišče pa vsaj 1735, ko je Franc Jelovšek poslikal njegov obok.

Na zunaj preprosta, je cerkev znotraj bogata. V svetišču stoji veliki oltar izjemne umetnostne kakovosti, posvečen Žalostni Materi Božji. Nastal je v delavnici mojstra Mihaela Kuša. Gre za tip črnega marmornatega, s stebri poudarjenega oltarja, z barvno inkrustracijo v spodnjih predelih stebrov, venčnih zidih in atikah. Po stenah svetišča je galerija votivnih slik. Freske na oboku svetišča presenečajo z umirjenimi barvnimi toni in iz renesanse izhajajočim ravnotežjem kompozicije in kolorita. Stranski oltarji so opremljeni z Metzingerjevimi slikami; na vsakem oltarju sta po dve. Tudi križev pot v ladji je kvalitetno delo, nastalo v prvih desetletjih tega stoletja, ki se zgleduje pri toksanskih renesančnih mojstrih iz druge polovice 15. stoletja.

Tako Marko Marin.

Ljudsko izročilo tudi pripoveduje, da je dal Svete stopnice sezidati pomorski kapitan Lukman, mokronoški rojak, v zahvalo za rešitev iz hude morske nevihte, ko je v službi barona Zoisa plul ob španski obali. V cerkvi na Žalostni gori še danes visi debela vrv z Lukmanove ladje in votivna slika »Marija, rešenica ladij v viharju«.

Leta 1753 je mokronoška župnija, skupaj z drugimi v dolenskem arhidi-

akonatu, prišla pod goriško nadškofijo. Tako je bilo v naših krajih končano cerkveno gospostvo oglejskega patriarha. 1784. l. (župnik je bil Franc Berneker) je bila mokronoška župnija vključena v ljubljansko škofijo.

Staro trško pokopališče okrog župnijske cerkvice na glavnem trgu je bilo opuščeno l. 1786. Na sedanjem pokopališču je bila med prvimi pokopana baronica Formentini, rojena Kristalnik, kot je bilo napisano na najstarejšem spomeniku pokopališča. Spomenik ni ohranjen.

Šentruperški dekan je 1790. l. dobil nalogo, da nekatere oddaljene vasi mirnskega in tržiškega vikariata ter šentruperške in trebeljanske župnije pridruži mokronoški župniji. Naštete so vasi Log, Podlog, Ostrožnik, Gorenja vas, Sveti Križ (Beli Grič), Križni Vrh, Slepšek, Ribjek, Pugled, Martinja vas, Bruna vas, Sveti Vrh, Zgornje Laknice in Brezovica. Z novimi mejami pa niso bile zadovoljne posvetne oblasti. Še najbolj hudi so bili na Mirni. Cerkveni odločujoči so ocenili, da bi kazalo malo počakati in so, po raznih razprtijah, nove meje uveljavili čez leta.

Tudi mokronoška trška oblast se je večkrat prepirala s cerkveno. Župnik Jožef Widmayer, ki je župnijo prevzel od Schrotta, je bil na primer v nenehnih sporih s tržani zaradi peskokopa na Žalostni gori, češ da zajeda v cerkveno lastnino.

Prav zanimivo pa se je pletla zgodba okrog trške cerkve in župnišča.

Staro trško cerkvico v Mokronogu sta čas in premajhna skrb tako načela, da je začela nevarno groziti vernikom. Zato je 1811. l. škofijski ordinariat zahteval od mokronoške občine, naj jo popravi. Istočasno je škofija opozorila, da v bodoče ne bo več dovolila, da bi kaplan stanoval ob župnijski cerkvi v trgu, župnik pa ob podružnični cerkvi na Žalostni gori, kamor se je preselil, ko so na gori zgradili župnišče. Narobe svet! Če občina župniku ne bo uredila prostorov v trgu, bo za župno cerkev proglašena cerkev na Žalostni gori.

To se je tudi zgodilo, čeprav samo začasno.

Vse kaže, da so se potem v trgu zganili, saj je septembra 1814 trebanjski dekan poslal ljubljanski škofiji sporočilo, da nameravajo Mokronožani porušiti staro cerkev in sezidati novo. K sporočilu pa je dodal zanimivo mnenje, da bi nova cerkev koristila samo tržanom, za okoličane pa ne bi imela pravega pomena in zato zidavo odsvetuje. Mnenje je utemeljil še s tem, da okoliški verniki izrecno želijo, da bi se služba božja opravljala na Žalostni gori, kjer je prekrasna cerkev in župnišče. Iz škofije so odgovorili: *"Tudi če bi graščina staro trško cerkev popravila oziroma naredila novo, ordinariat ne bo dovolil brati maše v tej cerkvi, dokler ne bosta župnik in kaplan dobila župnišča v Mokronogu, kjer bi lahko blizu cerkve skupaj živela."* Škofija je to povedala tudi mokronoški gosposki, grajski in trški.

Čas pa je medtem pridno delal svoje in po svojih načrtih. Stara cerkvica se je 1815. l. sama zrušila.

Leto kasneje je trebanjski dekan Mušič poslal škofiji poročilo, da je bil na osebno povabilo okrožnega glavarja in gubernijskega svetnika v Novem mestu prisoten na komisijskem ogledu prostora, kjer naj bi se v Mokronogu zgradila

nova cerkev. Komisija je dala soglasje, čeprav je gradnji nasprotovalo devet okoliških vasi. Z odločitvijo komisije je bil zadovoljen tudi ordinariat, ki se je strinjal z vrnitvijo župnije v trg, vendar šele takrat, ko bo tam nova cerkev in ko bo poleg nje tudi primerno župnišče za oba duhovnika.

Samo ugibamo lahko, kakšni vzroki so napeljali takratnega župnika Stareta, da je zaprosil za premestitev. 1819. l. je bila župnija dodeljena Luki Verčiču. Naslednje leto je spraševal v Ljubljano, ali naj uporablja mokronoški ali žalostnogorski pečat. Tudi ne ve, kako je s krstnim kamnom na Žalostni gori. Obenem pa sporoča, da je po petih letih mokronoška cerkvena še vedno v ruševinah in da še prav nič ne kaže na novogradnjo.

Iz Ljubljane so župnika prijazno 'potroštali', češ da je zadeva v teku in Mokronožani so 1822. l. res začeli z novogradnjo.

Zanimivo je na tem mestu spet prisluhniti ljudskemu glasu, ki ve povedati, zakaj je bilo treba na začetek gradnje čakati kar sedem let. Menda so grajski zahtevali, naj cerkev zidajo na drugi strani glavnega trga, farani pa so vztrajali na stari lokaciji. Ko zadeva na koncu le ni stekla po volji grajskih in je bila cerkev postavljena, kjer so želeli verniki, je dal graščak Mandel, iz same togote seveda, na drugi strani glavnega trga sezidati konjušnico, ki je potem dišavila mokronoški glavni trg tja do druge svetovne vojne. Ljudski glas ve tudi povedati, da je isti baron že l. 1815, ko se je zrušila stara cerkvena, povabil na grad slikarja Langusa, da je naslikal veliko oltarno sliko za bodočo novo cerkev. Menda je naslikanemu svetemu Tilnu baron celo posodil svoj obraz, angelu pa hči Luiza. Potem je morala slika čakati kar devet let, da je leta 1824, ko je bila cerkev vendarle dograjena in blagoslovljena, prišla na oltar.

Matevž Langus: Oltarna slika v župni cerkvi

Mokronožani so torej imeli blagoslovljeno cerkev, kar pa še ni pomenilo, da se lahko v njej mašuje. Zato so ljubljanski škofiji vztrajno obljubljali, da bodo zgradili tudi zahtevano župnišče. Škofija ni hotela verjeti, popustila je le toliko, da je trebanjskemu dekanu prepustila odločitev, ali bo v novi cerkvi vendarle dovolil po eno mašo ob nedeljah in zapovedanih praznikih ali ne.

Sedež župnije? Ni govora! Najprej izpolnjene obljube!

Zato so iz trga še naprej romale v Ljubljano ganljive prošnje in obljube. Končno je 1828. leta trško cerkev posvetil škof Anton Alojzij Wolf. Vendar je sedež župnije še naprej ostal na Žalostni gori, kajti o župnišču se je še vedno samo govorilo. 1829. l. so se nekako dogovorili, da bodo obnovili in preuredili staro župnijsko stavbo. Čez kaki dve leti so se res lotili obnavljanja. Izgleda pa, da niso imeli srečne roke pri izbiri mojstrov ali pa ni bilo prave volje in denarja, saj je župnik Jožef Kos sporočil trebanjskemu dekanu Mušiču, da so tla slaba, da v kuhinjo teče voda in da so jedilnico podrli, niso pa naredili nove. Dekan je vse to raportiral škofiji, ta pa si je vzela za dolžnost, da obvesti vlado. Kmalu je okrožni urad v Novem mestu dobil nalogo, naj vse skupaj spravi v red.

Ampak, zgodba se je še kar vlekla in se šele 1832 napol zaključila s tem, da so trško cerkev proglasili za župnijsko, zahtevanega in obljubljenega župnišča pa v Mokronogu še dandanašnji ni.

Kdo ve, morda je takrat nastal rek: »Kdor se z Mokronajzarjem brat', nima s čim orat«!

V sedemdesetih letih devetnajstega stoletja je cerkev na Žalostni gori doletela nesreča. Nevihtni oblak se je sprostil v zvonik in ga zažgal. 1875 je bil zvonik popravljen, dobil je tudi nov izgled. Njegova baročna dobrodušnost se je raztegnila v gotsko discipliniranost.

Vredno je zapisati tudi letnico 1879, ko je mokronoška župnija začela uporabljati pečat s slovenskim napisom: Fara sv. Tilna v Mokronogu. Ravno tako se spodobi ohraniti v spominu Janeza Viranta (za mokronoškega župnika je bil imenovan 7. aprila 1888), ker je bil prvi mokronoški duhovnik, ki se je začel dopisovati z oblastmi v slovenskem jeziku. Zelo se je tudi trudil, da bi popravili cerkve v župniji. Uspelo mu je organizirati ljudi in denar za postavitev novih orgel v župni cerkvi. Izdelal jih je Franc Goršič, eden najboljših izdelovalcev tega instrumenta. Nove orgle so imele pnevmatsko trakturo (poseben mehanizem) in so bile prve te vrste na Kranjskem. Nekaj velja tudi to, da je »krono« za orgle izdelal domačin, mizar Melhior Umberger. Orgle so bile postavljene 1897. leta.

Po Virantu, ki je bil 1906 imenovan za kolegiatnega dekana novomeškega kapitlja, je župnijo prevzel Henrik Bukowitz. Za njim se je ohranil glas, da je bil visoke postave, odličen govornik in gospodar. Pripravil je zahteven program obnove cerkva in ga začel uresničevati. 5. maja 1907 so v cerkvi na Žalostni gori podrli dva stranska lesena oltarja, baročno delo iz leta 1757. Na listni strani je bila slika sv. Peregrina, na evangelijski pa sv. Apolonija. Tlak iz črnosivih plošč, velikih in težkih, da jih je moralo nositi po deset ljudi, so porabili za

tlakovanje cerkva na Belem Griču (Svetem Križu) in v Slepšku. Pri odstranjevanju ometa so naleteli na freske, ki pa jih niso mogli rešiti.

9. maja 1910 so začeli prenavljati župnijsko cerkev v trgu. Velik požar v naslednjem letu je za nekaj časa dela ustavil. 1912. l. so najprej obnovili Svete stopnice na Žalostni gori, leto kasneje tudi župnijsko cerkev. Dobila je nov oltar. Iz marmorja ga je izdelal kamnosek Vatovec. Tabernakelj je ostal, vendar ga je mojster Poglajen iz Bele Cerkve temeljito prenovil.

Kdo ve, če so verniki in prizadevni župnik Bukowitz lahko vsaj za trenutek uživali v dobro opravljenem delu ali jih je prehitela grozota prve svetovne vojne in namesto da bi se v molitvi veselili življenja, so prosili zanj.

17. oktobra 1915 so na zahtevo vojske popisali vse zvonove.

ŽUPNIJSKA CERKEV

1. Zvon s premerom 61 cm in napisom *Sancta Maria ora pro nobis, Johannes Jacob Samassa Labaci 1800*; podobe: križ, Brezmadežna, sv. Ambrož.

2. Zvon s premerom 75 cm in enakim napisom kot prvi; podobe: Mati božja z otrokom, križ, sv. Florijan, sv. Vincenc.

3. Zvon s premerom 88 cm in napisom: *Jesu Christe a fulgore et tempestate Opus Zachariae Reidt Labaci 1767*; podobe: sv. Ambrož, sv. Mihael, sv. Vincenc, sv. Florijan.

4. Zvon s premerom 102 cm in napisom *Casparus Francisce me fudit anno 1706*; podobe: križ, sv. Florijan, Mati božja z otrokom, sv. Jernej.

CERKEV NA ŽALOSTNI GORI

1. Zvon s premerom 67 cm in napisom: *Opus Antonii Samassa Labaci 1848 No. 695*; podobe: Brezmadežna, sv. Mihael, križ.

2. Zvon s premerom 114 cm in napisom kot zgoraj, le številka je No 696; podobe: križ, Žalostna mati božja, sv. Trojica.

3. Zvon s premerom 90 cm in napisom: *A fulgore et tempestate libera nos Domine 1757*; podobe: križ, Žalostna mati božja, sv. Jožef, sv. Izidor. (Zvon je bil kasneje prepeljan v cerkvico Svetega križa na Belem Griču.)

SVETE STOPNICE NA ŽALOSTNI GORI

1. Mali zvonček brez napisa.

CERKEV SVETEGA FLORIJANA NA ŠEGINKAH

1. Zvon s premerom 56 cm in napisom: *Sancte Floriane, ora pro nobis 1653*; podoba: križ. (Zvon je bil počen.)

2. Zvon s premerom 66 cm in napisom: *Ecce crucem Domini fugite partes adversae 1653*; podobe: Mati božja z otrokom, sv. Jurij. (Zvon je bil počen.)

3. Zvon s premerom 73 cm in napisom *Jesus solus vera vitae resurrectio misere nobis, 1669. In namen Gottes bin ich geflossen Nicolaus Boset zu Cilli hat mich gegossen*; podoba: križ.

CERKEV V SLEPŠKU

1. Zvonček »Lovrenček« s premerom 19 cm, brez napisa in podob.

2. Zvon s premerom 53 cm in napisom *Baltasar Schneider me fudit anno 1762*; podobe: Mati božja z otrokom, križ. (Zvon počen.)

3. Zvon s premerom 60 cm in napisom: No. 347 Albert Samassa, Labaci 1873;

podobe: ornament v listih, sv. Martin, križ.

CERKEV NA SVETEM KRIŽU (BELEM GRIČU)

1. Zvon s premerom 60 cm in napisom *Opus Johannis Jacob Samassa anno 1800*; podobe: Kristus na križu, sv. Lenart, Mati božja.

2. Zvon s premerom 97 cm in napisom *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis 1691*; podobe: Mati božja z otrokom, sv. Frančišek Asiški, sv. Ignacij Loyola.

3. Zvon s premerom 107 cm in napisom *Sancta Maria ora pro nobis anno 1680*; podobe: sv. Lenart, sv. Miklavž, sv. Urban, Žalostna mati božja, sv. Gregor.

CERKEV V MARTINJI VASI

1. Zvon s premerom 62 cm in napisom *Opus Jahannis Reidt, Labaci 1781*; podoba: križani Zveličar.

2. Zvon s premerom 68 cm in napisom *Sancta Maria ora pro nobis, Caspar Baltasar*

Schneider Cilliae me fudit A.D. 1773.

1917 so po zvonove prišli vojaki. Januarja so jih odpeljali šest, oktobra so prišli še po ostale. Od dvajsetih, kolikor jih je bilo v fari, jih je ostalo le pet.

Ljudje so molče opazovali vojake, ko so v zvoniku snemali zvonove. Nobenega smisla bi ne imele prošnje, še manj upiranje. Ljudje so vedeli, da vojaki samo izpolnjujejo ukaz neke nerazumljive uničevalne sile, ki se ji niso mogli (niti smeli) upreti. Obrazi vojakov so bili odsotni. V nekem drugem svetu. Kot bi se bali pogledati v dan. Morda bi v njem odkrili obrise domačega kraja. Zagledali bi znana drevesa in hiše in cerkve z zvonovi v zvonikih. Zagledali bi tam neke druge vojake, ki tudi ne smejo gledati v dan. To bi jih zlomilo in potem ne bi imeli moči, da bi snete zvonove zmetali skozi line. Tako so vojaki, skupaj z ljudmi pod zvoniki, poslušali bolestne treske. In vedeli so, da zvonovom poka-jo duše, kajti preveč kruta je bila usoda, ki jim jo je namenil demon vojne: namesto čaščenja božjega se bodo v tovarnah pretopili v žrela, ki bruhamo smrt.

Ljudje pod zvoniki so to čutili.

Ljudje v uniformah tega niso smeli občutiti, čeprav so vedeli. Zato so molče sprejeli pomoč ljudi pod zvoniki. Skupaj so naložili ubite zvonove. Ženske so prinesle cvetje in jih okrasile. Zraven so pele tihe domače pesmi. Marijine. Otožne.

Ko so ljudje v uniformah pognali, so se ljudje v civilnih oblekah zvrstili v procesijo. Za vozovi. Edini zvon, ki je še ostal v zvoniku, je zvonil tenko. Kot pri zadnji uri.

In tako iz vseh zvonikov v mokronoški fari tistega nesrečnega vojnega leta. Ljudje so se od zvonov poslovili šele na železniški postaji, ko je žvižg parne lokomotive brezčutno oznanil odhod.

Decembra 1926 so na Žalostno goro pripeljali nove zvonove. Ljudje so se za njimi spet zvrstili v procesijo in peli. Vendar so bile to čisto drugačne pesmi.

O binkoštih 1931 l. je ljubljanski škof odločil, naj se iz trebeljanske župnije odcepijo vasi Sveti Vrh, Zgornje, Srednje in Spodnje Laknice ter se priključijo mokronoški. Sveti Vrh je imel tedaj 30 hiš, Zg. Laknice 31, Srednje 17 in

Blagoslovitev zvonov

Spodnje 22. Vse so bile v občini Mokronog in v okraju Krško. Odcepitev ni bila čisto zastoj. Župnija Trebelno je namreč s tem izgubila precej dohodkov. Tako na primer 100 litrov vinske bere in 12 mernikov pšenice. Zato so morali vaščani odcepljenih vasi župnemu uradu Trebelno nakazati na hranilno knjižico hipotekarne banke 15.000 din. Obresti od glavnice so si potem po tretjinah delili oba trebeljanska kaplana in cerkovnik. Poleg tega so morali nakazati župnišču še 2.000 din kot prispevek za popravilo trebeljanske cerkve.

Istega leta je bil posodobljen zvonik na cerkvi sv. Florijana. S strehe so odstranili škrilje in jo prekrili s pločevino.

V ozadju (desno) cerkev sv. Florijana

1934. l. je slikar Miha Maleš v župnijski cerkvi prenovil Langusovo sliko sv. Egidija. Prepleskana sta bila tudi kipa sv. Petra in Pavla ter tabernakelj.

Naj spomnimo, da se je vse to dogajalo v času župnikovanja Henrika Bukowitza, ki je 3. novembra 1937, po 36 letih dela v Mokronogu, odšel v pokoj. Najprej je živel v Mostah, nato na Brezjem, od koder so ga Nemci 1941 pregnali v Ljubljano. Tu je 1947 dočkal svoj večni mir.

Župnijo je prevzel župnik Janez Sladič, doma iz Zabrdja pri Mirni. Že v prvih mesecih mu je uspelo veliko delo: v župni cerkvi, cerkvi na Žalostni gori in v župnišču so zažarele električne žarnice. Župna cerkev je postala bogatejša tudi za dva lestenca. Sredino ladje je okrasil nov lepoteč, drugi, morda še vrednejši, saj so ga izdelali beneški mojstri, je dobil prostor pred glavnim oltarjem, morda zato, da bi se sv. Florijan na Šeginkah vsaj malo potolažil, ker so mu ga odnesli.

Marca 1940 se je župnik Sladič lotil še preurejanja cerkvenega zvonika, ki je na to potrpežljivo čakal že od l. 1871, ko ga je poškodoval potres. Bil je tudi prenizek in s svojo težko kapo iz škrljevih ploščic je prav zamorjeno spominjal na pritlikavca. Načrte za prenovo je naredil arhitekt Valentinčič, učenec Plečnikove šole, za izvajalca pa so izbrali Franca Krištofa z Mirne. Ko so odkopali zemljo okrog temeljev... Tu bi človek spet pričakoval zgodbo, snovi zanjo je bilo dovolj. (Namreč okrog zvonika in pod njim je bilo polno okostnjakov. Nekateri so ležali tako, kot bi bili vzdani v zvonikovo posteljo. Na grajski strani je bil zvonik kar nadzidan na cerkveni zid in na grajsko škarmo.) Vendar se je zgodba izgubila ali pa se sploh ni utegnila roditi, kajti proti Mokronogu se je takrat že vedno glasneje valila grozota druge svetovne vojne.

Župnijska cerkev leta 2000

ZGODBA O MOLKOVI

Vojaške in upravne potrebe so že najstarejšim kulturam narekovale organiziran prenos sporočil. Rimsko cesarstvo je s postavljanjem stalnih postaj ob cestah, v katerih se je oskrbovala kurirska in transportna služba, pripravilo kakovostne nastavke za razvoj javne poštne službe, vendar srednji vek s svojim fevdalnim vrtičkarstvom ni bil naklonjen splošnim koristim. Prenos dopisovanja si je, poenostavljeno povedano, organiziral vsak zase in tako so od kraja do kraja hiteli dvorni, cerkveni, mestni, cehovski in še kateri sli, ki so bili stalno ali občasno najeti za to delo.

Razvoj je vseeno imel dovolj moči.

Na Slovenskem je bila vzpostavljena prva redna poštna zveza med Gradcem in Ljubljano za časa Karla II. (1573). Vedno večje potrebe državne uprave po komuniciranju, razmah trgovine, razvoj prometa, pa tudi vse večje zasebno dopisovanje, so poštne poti nezadržno razpredali po deželi. Sprva je bila poštna služba v privatnih rokah, 1722. l. pa jo je prevzela pod svojo upravo državna oblast na Dunaju. Reforme Marije Terezije so tudi poštnemu prometu natančno določile način poslovanja, dolžnosti in pravice poštne osebe, odgovornost do pošiljatelja in obratno. Uredba, ki je stopila v veljavo 1. 11. 1751, je natančno določala tudi poštino. Uvedeni so bili poštni žigi in čez stoletje, 1850, tudi poštna znamka, za katero je bil idejni pobudnik Slovenec Lovrenc Košir.

Jezdna in vozna pošta, ki je spodrinila peš-pošto, je sprva sprejemala samo pisma in lažje zavitke, kasneje so začeli prisedati tudi potniki. Potovanje s pošno kočijo pa so si lahko privoščili le petičneži in uradni potniki, za druge je bilo predrago.

Prav zanimivo bi bilo vedeti, kdaj je v Mokronog prišel prvi poštari. Gotovo že veliko pred 18. stoletjem. Ljudski glas hrani v spominu poštnega upravitelja iz časov Napoleona. Žal zgodba ni najprijetnejša. Tudi zato se najprej še malo razglejmo po takratnih razmerah.

Napoleonova Ilirija je v vojaškem nahrbtniku prinesla nov red. Stare trške predprave in pravice, za katere so Mokronožani stoletja trošili pamet, znoj in denar, je brezčutno pometla na smetišče. Odpravila je sejme in tržne dneve, obrtnikom razpustila cehe in jim ponudila obrtno svobodo, v zameno pa take patentne davke, da so se mnogi raje spet oprijeli poljedelstva. Je pa kraj zato postal središče 10. kantona (upravnega okraja) v Dolenjskem distriktu (okrožju) Kranjske province, kar se prav pomembno sliši, zlasti še, ko zvemo,

da je v tem kantonu živelu blizu devetindvajset tisoč prebivalcev in sicer v občinah Boštanj, Mirna, Mokronog, Radeče, Šentrupert, Škocjan in Šmarjeta. Pomembnost Mokronoga v tem času je morda še bolj vidna, če naštejemo tudi druge okraje novomeškega okrožja: Črnomelj, Kočevje, Kostanjevica, Litija, Metlika, Ribnica, Višnja Gora in Žužemberk.

Seveda je bila poleg okrajne tudi občinska uprava (mairie), ki ji je načeloval župan. Imel je tajnika in dvanajst svetovalcev. Vse občinske pomembneže je imenovala vlada. Župan je moral ob nedeljah na glavnem trgu brati nove vladne razglase in ukaze ter jih razlagati občanom.

V Mokronog so prišli tudi francoski vojaki.

Molkova se je nerada sprijaznila, da je polovico njenega domca zasedel častnik s svojo madame in je tako postala služkinja v lastni hiši. Kmalu se je izkazalo, da je bilo to najbolje, kar se ji je moglo zgoditi. Francoski par je sicer imel svoje navade, ki jih je od prvega dne uveljavil, je pa njene usluge redno plačeval.

Molkova je bila vdova. Že dolgo. Hči Lojzka je takrat komajda zlezla iz pleníc, ko so prišli žalostni možje s še bolj žalostno žalostjo. Že prej ji ni bilo lahko, kajti žene vozarjev so bile v večnem precepu: če je bil mož predolgo doma, je zmanjkovalo v loncu, če je bil zdoma, se je sušilo v srcu. Še najlepše je bilo, ko je sneg zamedel poti in so se vozarske družine stisnile okrog krušnih peči ter živele od neizživetega, kot polhi od nabrane tolšče. Vozarjem se je odtajal jezik, da so lahko oblizovali znoj in prah poletnih poti, družine pa so se že prej naložile na vozove in potrpežljivo čakale na prvi hi-hot. Potem so skupaj potovali čez naporne klance, ki jih nobena druga vprega ni zmogla, le njihova; skozi nevihte, ko je povsod okrog treskalo, le v njihov voz ni; čez temne hoste, kjer so za vsakim drevesom prežali razbojniki, vendar so njihov voz vedno pustili pri miru, ker so se že prej ustrašili postavnega in najbolj hrabrega vozarja.

Na zadnji vožnji, iz Trsta se je vračal z izkupičkom od prodanega oglja, skuhanega v trebeljanskih kopah, se ga razbojniki niso ustrašili.

Desetletna hči Lojzka je hitro pobirala besede pojočega jezika in z njeno pomočjo kmalu ni bilo več zadreg v sporazumevanju. Hiša se je ujela v novem ritmu in ga zaživela. Madam je vodila gospodinjstvo, hodila z deklico po nakupih in jo mimogrede učila francoske omike. Deklica je bila še sobarica in strežnica, medtem ko je Molkova kuhala, prala in opravljala druga manj prijetna opravila.

Na silvestrovo sta madame in monsieur Molkovo presenetila. Za preprosto žensko, ravno toliko pismeno, da se ji ni bilo treba pod uradnimi papirji križati, je bila ponudba francoskega para pretresljiva, boleče ponižujoča, hkrati pa prijazno velikodušna. Molkova je kmalu, ko so zaživelí skupaj, začutila, da ji madame malo po malo jemlje hčer. Že od samega začetka jo je klicala Luiza in tudi druge na nek nevsiljiv način prisilila, da je niso več klicali s krstnim imenom. Potem jo je začela razvijati z drobnimi darilci in učiti francosko pisavo. Ko sta monsieur in madame Molkovo čez čas povabila za vsakodnevno mizo, je čutila, da je to zaradi otroka. Postala je oprezna in užaljena: »Madame naj bi si pravočasno pridelala svojega otroka! Gotovo ni hotela žrtvovati svoje preščip-

njene postave, gospa oficirska! Sicer pa je še vedno v rodnih letih in monsieur kar poka od moči. Tudi privoščita si ga lahko, če je vsaj pol tistega res, kar govoriča o svojem posestvu v Franciji.«

Vendar se je Molkova hitro privadila. Njena praktična narava ni pustila, da bi čustva vzela vajeti. Hči Lojzka raste v lepo dekle in bo slej ko prej splela svoje gnezdo. Pri tem ji ljubezen uglednega in bogatega para lahko samo pomaga.

Silvesterska ponudba, da bi njeno hčer posvojila, jo je vseeno hudo pretresla, čeprav je včasih že sama pomislila, kako krasno bi bilo, če bi se to zgodilo. Lojzka bi bila preskrbljena.

»Ne razumite naju narobe,« je s pomočjo Luize pojasneval monsieur, »grozna bolezen v mladosti je moji ženi naredila hudo krivico. Vzela ji je dar rojevanja. In midva si na tem svetu ničesar bolj ne želiva kot svojega otroka. Luiza se nama je tako priljubila, da bi želela imeti ravno tako hčer. Med nami se ne bo nič spremenilo, le vsi bomo bogatejši.«

Vzeti dar rojevanja je Molkovo prepričal. To je razumela. To je bilo tako, kot so njej vzeli moža. Ne, to je bilo huje!

Čez kak mesec je morda mokronoški notar Franc Zurschaleg v prisotnosti župana Searsa že sestavil posvojitveno listino.

Življenje v domcu se zaradi tega res ni dosti spremenilo. Morda le toliko, da je Luiza še veliko več časa preživela s francosko mamo pri knjigah.

Potem so morali Francozi naglo zapustiti naše kraje. Luiza je odšla s krušnimi starši. Molkova je bila mirna. Vse je dobro premislila in zdelo se ji je, da hči odhaja v službo na bogat dvor, kjer bo preskrbljena, kjer ji bo lepo in kjer jo bo kmalu zasnuvil ..., ni pomebno! Da bo le dober z njo in da ne bo mlad umrl, kot je Lojzkin oče.

Morda so minila tri leta, ko je za Molkovo prišlo pismo iz Francije. Čuden strah je iz ovojnice zagomazel po njenih prstih in se po rokah preselil v prsi in grlo, da je komaj zmogla zaprositi poštnega upravitelja Rozmana, naj pismo prebere. Navadni ljudje v tistih časih niso pisali niti prejeli pisem, če že, potem so bila pisma uradna, le-ta pa niso nikoli prinašala dobrih novic. Zato so se jih bali. Bali so se jih tudi, ker sami niso znali brati.

Poštar Rozman se je pošteno namučil, preden je pismo razumno ubesedil. Nekateri slovenski glasovi so bili napisani s francoskimi znaki in tudi precej francoskih besed se je prerivalo med domačimi. Pismo je Molkovi napisala hči. Sporoča ji, da sta zaradi neke hude nalezljive bolezni umrla oba krušna starša in je tako postala edina dedinja precej velikega posestva. Ko bo uredila vse potrebno, jo bo prišla iskat.

Kmalu je v Mokronog spet prispelo pismo iz Francije. Poštni upravitelj je bil poleg vsega še praktičen človek. Molkova bo tako in tako prosila, da ji pismo prebere, zato ga je sam odprl. Zadeva pa se pokazala za veliko bolj zapleteno. Pismo je bilo napisano v francoščini in opremljeno z žigom. Upravitelj ni bil toliko več tujemu uradnemu jeziku, da bi se dokopal do natančne vsebine. Zanesljivo je razbral le to, da je gospodična Luiza umrla, da pa gre za dediščino, je sklepal v povezavi z vsebino prvega pisma. Dovolj, da je njegova lakomnost

zavohala plen. In ker »gliha vkup štriha«, mu ni bilo težko privabiti k tuhtanju še svojega velikega prijatelja Marquarta, grajskega oskrbnika, domačega s francosčino in domačega z življenjem na veliki nogi.

Čez leto, dve so v Mokronogu naekrat čudežno zrastle tri hiše. Na Frengi se je bohotno zazrla proti trgu enonadstropnica, ki je danes znana kot Majcnova hiša (Gubčeva ul. 12) in starejši domačini še vedo povedati, da je bila v njej gostilna "Pri pošti". Ime je povzela po dejavnosti, ki se je prej odvijala v njej. Zgradiiti jo je dal mokronoški poštni upravitelj Rozman.

Na začetku Škarpe je dobila razkošen dvorec ljubica grajskega oskrbnika. Mokronožani poznajo stavbo kot Tratarjevo hišo.

Skrivnostno se je dvignila pod nebo tudi hiša sredi trga, danes znana pod imenom Šircljeva hiša.

Ljudje niso dosti ugibali, od kod poštnemu upravitelju in grajskemu oskrbniku naenkrat toliko denarja. Tudi v tistih časih svet ni bil tako velik, da se niti ne bi mogle povezati v berljiv vzorec.

In Molkova?

Govorice so jo pognale na pot v daljnjo Francijo. Tam se ji je resnica razkri-la. Nazaj je prišla na pol nora in kmalu je umrla v človeka nedostojni bedi.

Kaj je res in kaj ni, dandanes niti ni več pomembno. Hiše stojijo in molčijo. Sedanji lastniki bodo morda sedaj prvič slišali za to zgodbo in morda je to celo dobro. Kot je dobro, da je v drugi polovici 19. st. stekla vozovna poštna zveza proti Trebnjemu. Prvi mokronoški voznik, ki mu je bila zaupana ta pomembna služba, je bil menda Janez Pleskovič. Stanoval je v lastni hiši na glavnem trgu. Iz tega časa izvira prvi mokronoški poštni žig, ki nosi datum 19. 7. 185?. Okoli 1901 je bila vzpostavljena še zveza proti Sevnici. Poštne kočije so tako povezo-vale Mokronog z novomeško-ljubljansko in zagrebško-celjsko smerjo. Vozile so po določenem voznem redu. Dopoldne, ob pol desetih, je v Mokronog pripeljala poštna kočija iz Sevnice. V Mokronogu so pošiljke razvrstili za Trebelno, Škocjan, Tržišče, Šentrupert, Mirno in seveda za sam Mokronog z okolico. Kočija je potem oddrdrala naprej proti Trebnjemu. Tja je prispela opoldne. Čez štiri ure so v Trebnjem spet pognali konje, ki so se po treh urah ustavili v Mokronogu. Ob pol osmih zvečer je vprega nadaljevala proti Sevnici.

Seveda to ni bila samo ena vprega in en voz. Za trebanjsko smer smo že povedali, na sevniški smeri pa je prevoz pošte prvi opravljal Ivan Vrhovšek, po domače Grmček.

Poštne kočije so prevažale tudi potnike. Vožnja do Trebnjega je stala en goldinar.

Železna cesta od Trebnjega do Krmelja (1908) in kasneje še do Sevnice (1928) je mokronoške poštne vozove upokojila. Ne popolnoma, kajti do prevlade avtomobilov so posamezniki (Nagode, Uhan) še vedno vzdrževali zvezo med trgom in železniško postajo ter skoraj do današnjih dni prevažali pošto in potnike.

UČILNA ZIDANA

91

Splošna šolska naredba, sprejeta 1774. l. na Dunaju, predstavlja prvi avstrijski osnovnošolski zakon oziroma rojstvo splošnih državnih šol v habsburških deželah. Marija Terezija je torej tudi Slovencem zapovedala prvi šolski red. Do tedaj je bilo izobraževanje prostovoljno in v privatnih rokah. Zakon je določil splošno šolsko obveznost za otroke od 6. do 12. leta. Določil je tudi, da se na podeželju ustanovijo trivialke, enorazredne šole za poučevanje branja, pisanja, računanja, verouka, posvetne morale in osnovnih pojmov gospodarstva, večjim mestom je namenil glavne šole, Ljubljani, glavnemu mestu pokrajine, pa vzorno štirirazredno šolo, imenovano normalka.

Zakon je naletel na godrnjanje pri fevdalcih in duhovščini, saj so se bali izobraženih podanikov, poleg tega pa je ustanavljanje šol za njih, torej za vse, ki so tvorili lokalno oblast, pomenilo veliko finančno breme, kajti država (ne prvič, ne zadnjič) ni zagotovila virov, ki bi bili za izvajanje zakona potrebni. Težave so bile tudi z učitelji, ki jih je bilo samo za vzorec. Zato je »Splošna šolska naredba« zelo po polzevo prepričevala slovensko deželo. Gotovo tudi zaradi tega, ker ni predvidevala nobenih nevšečnosti za tiste lokalne oblasti, ki je niso ubogale. Šola je bila torej še vedno prostovoljna za učitelje in učence.

1805. l. je država obelodanila nov zakon »Politična šolska ustanova nemških šol«, ki je ustanavljanje šol uzakonil. Trg Mokronog naj bi ustanovil trivialko.

Kdaj in kako je v tej smeri narejen prvi mokronoški korak, ni natančno znano. Vlado Schmidt je pri raziskovanju zgodovine šolstva in pedagogike na Slovenskem izbrskal omembo mokronoškega učitelja, ki je leta 1782 za poučevanje prejel 18, za cerkovniško službo pa 24 goldinarjev. Torej podobno kot drugje po deželi: cerkovnik je bil hkrati tudi učitelj, ne glede na to, ali je imel kaj pedagoškega znanja. Bolj pomembno je bilo, da je bil, kot cerkovnik ali organist ali oboje skupaj, gmotno za silo že preskrbljen. Pouk na tej ravni je potekal domala tri desetletja. Mokronožani so se v tem času zanesljivo trudili, da bi čim več otrok prišlo do izobrazbe, navsezadnje jih je v to priganjal takratni položaj trga. In ko jim je država najprej z enim, nato še z drugim zakonom odprla možnost, so jo gotovo hoteli udejaniti. O tem priča tudi pismo, ki so ga 12. avgusta 1806. l. poslali nadškofovskemu ordinariatu.

»Prečastiti,

visoko učeni milostljivi gospod!

5-tega dne preteklega meseca julija je na moje prigovarjanje že 6 meščanov prosilo pri oskrbniku gospostva za ustanovitev normalne šole, hkrati s prošnjo,

da če naj bi bile kake okoliščine, ki so protivne, prosimo za vse primerne odgovore. Vendar ni nobenega odgovora, in ni niti s strani gospostvenega oskrbnništva niti od (častitega) župnika upanja za ustanovitev normalne šole, vsi meščani bi radi imeli šolo. Milostni gospod, potem ko je trg Mokronog edini nesrečni kraj v cesarskih deželah, da ne bi imel šole za mladež. V imenu naslednjih meščanov: Gutman-a, Šušter-ja, Drmota, Strela, Smrekarja, Usenika in vsega mokronoškega trga prosim za ustanovitev normalne šole, ker ni nobenega pribežališča kakor pri Vaši milosti, more milostjivi gospod ukreniti, da bi naši otroci dobili pouk, da bi postali sposobni meščani. V tolažilnem upanju pričakujemo od vaše milosti podpore, decina mladostna molitev naj bo plačilo za vaše milosti, sami smo v spoštovanju.

Vaši milosti najudanejši Janez Šušter v imenu vseh meščanov.«

Tako meščani oziroma tržani, kar pa je bilo premalo, saj mokronoško gospostvo in občina Mokronog nista zmogli ustvariti sklada, ki bi zadostoval za izgradnjo šolskega poslopja in zagotovil učitelju redne dohodka. V takih primerih je zakon dovoljeval, da se v sklad vključi tudi cerkveno premoženje. Mokronoška župnijska cerkev je bila bogata. Največje prihodke je dobivala od prodanih njiv. Kupnina je namreč dotekala v obrokih, ki so bili obteženi z visokimi obrestmi. Tako je urad v Novem mestu, pri katerem je trg zaprosil za pravno pomoč, izračunal, da mokronoška župnijska cerkev lahko samo s temi obrestmi zagotovi potreben denar za izgradnjo šole in za učiteljevo plačo. Po istem zakonu (in izračunu) je bila cerkev dolžna financirati še gradbenega mojstra, občina pa poskrbeti za nekvalificirano delovno silo in navoziti gradbeni material, medtem ko je mokronoškem gospostvu izračun odrlil le strošek za apno. V tej situaciji je bilo odločeno, da za šolske potrebe ne bodo gradili nove stavbe, temveč le dogradili in popravili cerkovnikovo hišico, ki je stala pod gradom blizu cerkve. Dela so stekla in trg je 1808. l. dobil šolsko poslopje z dvema sobama in vežo. Manjša soba je bila namenjena učitelju za stanovanje, druga, ki je merila približno 5m x 4m in bila 2m visoka, je bila učilnica. V njej so postavili 8 šolskih klopi in leta 1808 je vanje sedlo 22 šolarjev, čeprav je bilo v Mokronogu 54 šoloobveznih otrok.

Hkrati z gradbenimi deli so odgovorne pestile tudi kadrovske brige. Organist in cerkovnik Janez Zweek, ki je do tedaj poučeval mokronoško šolsko mladež, je bil premeščen v Šentjernej. Na javni razpis se je prijavil samo Matija Tomšič z Dobrega Polja, ki pa ni imel ustrezne izobrazbe. Novega kandidata Franca Malenška so poiskali na Raki in ga 28. junija 1808 pogojno sprejeli: če se bo izkazal z delom, bo naslednje leto potrjen. Nadaljevanje njegove zgodbe ni znano. Verjetno ga je nasledil Štefan Strnad, za katerega se ve, da je bil 1814. l. iz Mokronoga premeščen v Kranjsko Goro. Kot provizornega učitelja so nato septembra 1815. imenovali Gašperja Pevca, ki je bil še istega leta, 2. novembra, z dekretom postavljen za prvega učitelja v Mokronogu.

Leto 1808 tudi šteje, vsaj za praznovanje jubilejev, kot začetek osnovne šole v Mokronogu. Podatek pa drži samo na pol, kajti ni znano, kdaj je deželno glavarstvo tudi uradno potrdilo mokronoško trivialko; verjetno šele 1809. leta.

Bitka za boljšo šolo, ki se je začela s prvim "mežnarjem", pa je, ne glede na uradne postopke, tekla naprej.

3. januarja 1809. l. je krajevni šolski preglednik Janez Šušter, ki ga že poznamo kot podpisnika pisma nadškofijskemu ordinariatu, vendar je bil takrat še trški ranocelnik, naslovil prošnjo na cesarski Dunaj. Globoko je potarnal, kako je pred tem že na vseh možnih krajih razložil, da je šolsko poslopje premajhno in da ima učitelj ušivo plačo, vendar je povsod naletel na razumevajoče obraze in zaklenjene blagajne. V prošnji je še z grenkobo dodal, da povsod drugje, v mestih in na podeželju, veliko bolje skrbijo za šolo kot v Mokronogu, čeprav je temu kraju šola več kot potrebna, saj nanjo čaka 300 šoloobveznih otrok. Šolski preglednik je ob koncu trg malo opravičil, ko je zapisal, da je za nemogoče razmere kriva tudi revščina tukajšnjega prebivalstva. Cesarskemu dvoru je zato predlagal, da bi za ureditev mokronoških šolskih prostorov in povišanje učiteljeve plače morali poiskati denar kje drugje.

Cesar ni odpisal, kajti 1809. l. so bile ustanovljene Ilirske province, oblast se je zamenjala, mokronoške šolske reve pa so ostale prej ko slej mokronoške. In učitelji so se še naprej trudili v premajhnih prostorih za premajhno plačo. Poleg že imenovanih se omenjata še Martin Novak in Filip Avsec.

Po odhodu Francozov je bila mokronoška trivialna šola še vedno eno-razredna in tudi pouk se je še vedno odvijal v premajhnem prostoru.

Šolski nadzornik Šušter je 8. julija 1815 spet napisal prošnjo za izboljšanje razmer. Tokrat jo je poslal na kresijski urad v Novo mesto. Svetuje, da bi bilo najbolje, če bi šolsko poslopje vrnil cerkovniku, šolo pa prestavili v kaplanijo, kjer sedaj stanuje cerkovnik. Kaplanija je na samem, pouk bi bil v prvem nadstropju in učenci bi bili tako manj moteni. Zapiše tudi, da šolo obiskuje komaj tretjina šoloobveznih otrok, največ zato, ker starši ne zmorejo stroškov za šolnino in za knjige.

Janez Šušter očitno ni bil zgolj uradniško zavzet za stvar. Kresiji je celo predlagal načrt, kako bi mokronoške šolske stiske rešili brez poseganja v državno blagajno. Takole si je zamislil. Grajska gosposka je imela v prejšnjem sistemu pravico, da je ob Jernejevem sejmu na Žalostni gori pobirala stojnino (takso za postavitev stojnic). Po novem so ji bili ti dohodki vzeti, ker je država dodelila to pravico trgu. Denar, ki so ga grajski navzlic temu še vedno in protizakonito pobirali, naj bi preusmerili v trško blagajno, namensko za potrebe šole. Predlagatelj je bil prepričan, da bi na ta način v nekaj letih lahko pridobili še eno učilnico, poravnali šolnino za revne učence, nabavili potrebne učne knjige in izboljšali učiteljevo plačo.

Kresija je odgovorila 26. septembra 1815 in ukazala grajskemu oskrbniku, da sporazumno s šolskim preglednikom odpravijo pomanjkljivosti v šoli. Takoj naj začnejo z najnujnejšimi deli in ko bodo opravili, naj pošljejo natančno poročilo o porabljenih sredstvih. Hkrati naj predložijo tudi seznam stroškov za nabavljene učne knjige in za šolsko tablo. Istočasno je kresija zahtevala še podrobno poročilo o neplačanih šolninah.

Vendar vse skupaj ni kaj dosti zaleгло in šolski preglednik je pošiljal kresiji

nova poročila in prošnje. Kresija je zato zahtevala poročilo še od mokronoške grajske gosposke in zvedela, da so okna v šoli že popravljena, učilnica opremljena s tablo, za revne učence pa nabavljene knjige. Poleg tega so uredili plačevanje šolnine, tako da jo starši plačujejo glede na premoženjsko stanje.

Krajevni šolski preglednik pa sploh ni bil zadovoljen. V poročilu, ki ga je za kresijo spisal 5. aprila 1817, je spet ponovil znane stvari o slabem šolskem poslopu in zahtevo za zvišanje učiteljevih dohodkov.

Kresija je odgovorila že 22. maja. Šolskemu pregledniku in tržanom je pohitela razložiti, da grajska gosposka res pobira stojnino na Žalostni gori, vendar zato, ker mora po kalkulacijski tabeli plačati stojnino v kataster. Verjetno pa na kresiji tudi sami niso preveč verjeli navedbam v svojem pisanju, sicer ne bi dodali, da se bodo sporni dohodki v bodoče stekali v občinsko blagajno, kjer bodo čakali, dokler zadeva ne bo pravno razčiščena. V zvezi z učiteljevo plačo je uradna kresija svetovala, naj denar začasno prispevajo starši šoloobveznih otrok, saj imajo na koncu koncev največ koristi od učitelja. Kresija je tudi odkrito podvomila v možnost, da bo trg Mokronog kdaj dobil iz šolskega sklada denar za ureditev svojih težav.

Šušter je kasneje poslal v Novo mesto tudi tole poročilo: *"Na podlagi ustnega naloga za izboljšanje učiteljevih dohodkov so trški posestniki izjavili, da pri teh slabih letinah ne morejo izboljšati učitelju kolekture, ki ostane zato nespremenjena. Pač pa odstopa trg svoje dohodke od pobiranja stojnine na Žalostni gori (letno 100 goldinarjev) za izboljšanje učiteljeve plače. Stojnina zadnjih treh let, v znesku 300 goldinarjev, pa naj se porabi za popravilo šolskega poslopja."*

Prebrisano, bi lahko rekli, čeprav uboga učiteljska para ni imela kaj dosti od tega (še naprej si je morala pomagati sama). Morda je že v teh časih, gotovo pa v takih razmerah, nastala zgodbica, ki se je v raznih odsevih ohranila med ljudmi. Tale, ki sledi, je z Ančko Škofljančevo odraščala celo preko velike luže in se od tam po desetletjih v pismu Mici Koračinovi vrnila v Mokronog, čeprav ni nujno, da je nastala ravno tu.

Gospod župnik in učenik (tako so rekli učiteljem) nista samo dobro sodelovala pri vzgoji mokronoške podrasti, bila sta tudi izredna prijatelja. Nekega dne je župnik predlagal:

»Dragi moj, rodila se mi je imenitna zamisel, ki bo obema prinesla koristi.«

»Le na dan z njo!«

»Ker vam oblasti z denarjem bolj slabo plačujejo, in tudi z bero, kot slišim, Mokronajzarji niso kaj preveč radodarni, bi lahko nekaterim ponudili možnost, da svoje prispevajo s pomijami.«

»Pa menda ne mislite, gospod župnik, da bom pomije žrl!« je bil zgrožen učenik.

Gospod župnik je kar nekaj časa užival v prijateljevih občutkih, preden mu je do konca razložil svojo zamisel.

»Oh, seveda ne! Kaj si pa mislite! S pomijami bi vzredili dva prašička, enega zame, drugega zase.«

Gospod župnik je spet neizmerno užival, saj je pričakoval natačno tako

vprašanje, kot ga je učenik zastavil:

»Kje pa naj prašička dobim? Saj veste, da živim iz rok v usta!«

»Ravno zato! Jaz na sejmiči kupim dva prašička, vi ju vzredite in za božič bo mesar oba spravil v šunke in klobase. Enega zame, drugega za vas.«

To pa, to! Rečeno - storjeno.

Prašička sta dobro napredovala. Vendar učenik ni mogel čakati do božiča, zato je oba rejenca že prej doletela presnova. In prav čudna zadrega je začela kolcati po učenikovi sobi, ko se je prišel župnik pred božičem dogovarjat za čas kolin.

»O katerih prašičih pa govorite, gospod župnik?«

»O tistih, ki sem ju kupil za rejo.«

»O teh pa jaz prav nič ne vem!«

Gospod župnik dolgo ni mogel verjeti svojim ušesom, potem se je odločil:

»Veste kaj, gospod učenik, tole pa vseeno presega vse meje. Prijateljstvo gor, prijateljstvo dol, na sodnijo bova šla, naj vam dajo, kar vam pripada!«

Na dan, ko sta se morala zglasiti pri sodniku, je gospod župnik z zapravljivčkom zapeljal mimo učenikovega stanovanja. Učenik je stal med vrati. Bos.

»Obujte se in prisedite!« je župnik vrgel proti vratom. »Peljem vas zato, da boste vedeli, da nisem jezen na vas ampak na vaš greh!«

»Saj vem, da ste najboljši človek, obuti pa se vseeno ne morem, ker nimam čevljev!«

Kaj je kazalo drugega gospodu župniku, kot da je konja naravnal nazaj proti župnišču in učeniku pripeljal svoje čevlje.

Trški sodnik je mrko pogledal učenika in ga z najbolj strogim glasom vprašal, če je res, kar trdi gospod župnik.

»Gospod sodnik, naj tudi jaz najprej potrdim, da sva z gospodom župnikom najboljša prijatelja. Imamo pa vsi svoje napake. Tako gospoda župnika včasih zgrabi neka domišljija, v kateri trdi prav neverjetne stvari. Recimo to s prašički, ko trdi, da jih je kupil in sem jih jaz sam pojedel. Kakšna sramota zame! Ampak jaz gospodu župniku ne zamerim, ker vem, da tega ne dela namenoma. To menda kar samo pride.«

»Gospod učenik, se vam ne zdi, da tale trenutek vas grabi neka domišljija? Ali lahko to dokažete?« je bil hud sodnik.

»Že vidim, da mi ne verjamete. Ampak z mojim prijateljem se to res dogaja. Kar prime ga. Tudi danes ga nekaj drži. Naredite preizkus, gospod sodnik. Vprašajte ga na primer, čigavi so čevlji, ki jih imam na nogah. Gotovo bo rekel, da njegovi.«

»Saj tudi so!« je tako gromovito potrdil gospod župnik, da je sodniku zaprlo sapo. Nekaj trenutkov je oba opazoval, potem pa začel tako nespodobno govoriti, da sta se župnik in učenik zaskrbljeno prekrižala, preden sta zaprla vrata za sabo.

V prvih brazdah mokronoškega šolstva najdemo še priimke Šerko, Zdražnik, Palčič, Jurman, Drijani in Šerek. 1837. l. je nastopil Jožef Potokar.

Pod gradom, desno od zvonika je stavba najstarejše šole.

Leta 1853 so staro šolsko poslopje vendarle porušili in na istem mestu sezidali enonadstropnico. Naslednje leto je v njej, to je hiša, ki se je najstarejši Mokronožani spominjajo kot »stara šola«, sicer pa je ni več, stekel pouk.

Velik korak v razvoju šolstva je prinesel zakon, ki je bil sprejet v dunajskem parlamentu 1869. l. pod naslovom "Načela za poučevanje v avstrijskih šolah". Šole so postale državne in deželne ustanove, nadzorstvo nad njimi je bilo organizirano z deželnimi, okrajnimi in krajevnimi šolskimi sveti, financiranje učiteljev je bilo naloženo deželnim oblastem, učitelj ni smel več opravljati cerkveniške službe, vodstvo šole je bilo zaupano učitelju, ki je dobil naziv nadučitelj. Zakon je uvedel tudi nove učne vsebine: naravoslovje, zemljepis, zgodovino, nauk o geometričnih likih, petje in telovadbo. Te predmete so lahko poučevali le izobraženi učitelji laiki, medtem ko je katehet lahko poučeval le verouk.

1873. l. sta na šoli dobila zaposlitev Dragotin Kaligar in Amalija Regnard. Dve leti kasneje so enorazrednico razširili v trirazrednico. Učitelj Jožef Potokar je bil imenovan za nadučitelja. Leta 1879 je, po 42 letih službovanja v Mokronogu, odšel v pokoj. Za zasluge pri razvoju šole je bil odlikovan s srebrnim križcem s krono. Nasledil ga je nadučitelj Anton Gerčar. V Mokronog je bil premeščen iz Šentruperta, 1892. l. pa je po zapovedi dekreta odrajal v Radovljico. Njegovo mesto je zasedel litijski nadučitelj Jernej Ravnikar, ki je l. 1903 v Mokronogu zaslužil pokojnino. Ravnikar se je tudi prvi ukvarjal z zgodovino mokronoške šole. Za potrebe pouka je sestavil posebno gradivo, v katerem je opisal Mokronog z okolico.

V tem času so v Mokronogu službovali(e) še Ana Bauer, Ernestina Clarici, Marija Mihel, Dragotin Trost, Janez Levec, Eduvard Vohinjc, Ludovika Košenini in Amalija Donati.

Upokojenega upravitelja Ravnikarja je zamenjal nadučitelj Ludvik Fettich Frankheim. V Mokronog je bil premeščen iz Postojne.

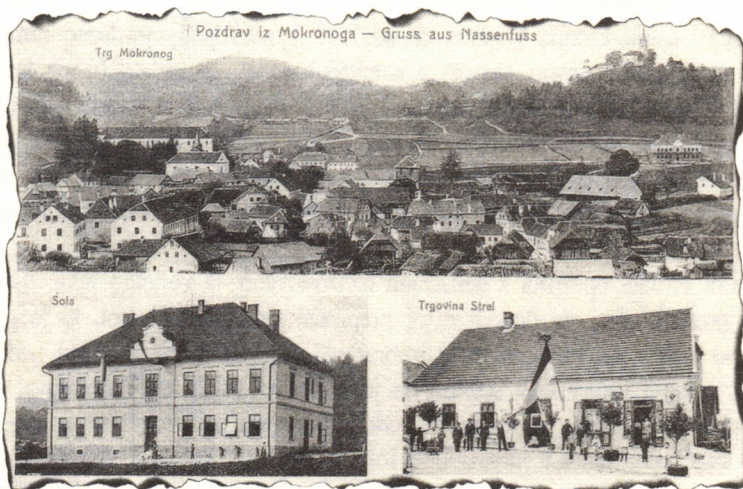
Leta 1890, ko so mokronoško trirazrednico razširili v štirirazrednico, je njen šolski okoliš obsegal vasi Mokronog, Bačje, Gorenjo vas, Sv. Križ in Križni Vrh ter Bruno vas iz tržiške občine, Gorenje, Srednje in Spodnje Laknice iz občine Trebelno in Hrastovico iz občine Šentrupert. Šolski okoliš je premogel nekaj

čez 300 šolarjev, kar je pomenilo po 80 učencev na eno učilnico. Zato so morali uvesti dvoizmenski pouk.

Vedno številnejši šoloobvezni naraščaj je odgovorne glave prisilil v resen razmislek o novem šolskem posloppju, tako resen, da so končno le naročili načrte, ki so bili 1904. l. odobreni. Potem je steklo. Maja istega leta so navozili na gradbišče gradbeni material, stavba je bila dograjena spomladi 1905 in že 18. septembra so z veliko slovesnostjo začeli s poukom.

Kar tukaj povejmo, kaj je 1940. l. o tej gradnji zapisano v šolski kroniki:

Ko je bilo povečano igrišče, je bilo odkopane in odpeljane veliko zemlje. V temeljnem zidu je bila med neoblikovanimi kamni kar zemlja ali pa luknje. Pokazalo se je, da so bili temeljni zidovi izvršeni zelo pomanjkljivo, brez betona in ponekod celo brez navadne malte. Letos je zabetonirano približno 1/4 obsega. Radi varnosti in radi vlage bo treba okrog in okrog poslopja odkopati zemljo in temelje (luknje) zadelati (zaliti) z betonom.

Trg, šola in trgovina Strel (razglednica, natisnjena okoli leta 1910)

Nadučitelja Fetticha, ki je imel veliko zaslug, da so šolsko poslopje zgradili (in verjetno prav nobenih za slabe temelje), je 1908. l. pobrala tuberkuloza. Iz časa njegovega vodenja šole je vredno omeniti še dogodek, ki kaže na liberalno držo takratnega učiteljskega zbora. Sestavljali so ga Amalija Donati, Fani Čerov, Ludovika Košenini, Jožef Odlasek, Jožef Tratar in seveda Ludovik Fettich Frankheim. 1907. l. je mokronoški župnijski urad povabil učiteljski zbor k sprejemu knežškofa Jegliča, kar pa so vsi člani odločno odklonili. Svojo odločitev so obrazložili v pismu, v katerem, med drugim, zapišejo: »Že mnogo let, posebno pa zadnji čas, piše krščansko oziroma klerikalno časopisje na način, ki mrgoli napadov na šolo in obče na vse učiteljstvo. Ljudstvo je po tej pisavi tako posurovelo, da noče več poznati nobene avtoritete, sklicujoč se vedno kaj piše 'Slovenec' in 'Domoljub'. Ker smatra učiteljski zbor prevzvišenega knežškofa, ki bi lahko jednim migljajem ustavil tako (sramotočo učiteljev, šole)

pisavo krščanskih listov, ki nas sramotijo, grdijo in ščuvajo ljudstvo naravnost do upora proti šoli in dalje, ker smatra učiteljski zbor prevzvišenega nadškofa kot glavo one politične stranke, koje načelnik se je izrazil, da raje razbije deželni zbor, nego privoli izboljšanje učiteljskih plač, isti načelnik je dalje izjavil, da naj učitelji svoje kosti numerirajo, ko pridejo na kakšen shod, dalje se je izrazil, da je šola prekletstvo... Očigled navedenim dejstvom, bi bila velika hinavščina, ako bi učiteljski zbor z veseljem in častjo sprejel presvetlega knežškofa.»

Pokojnega nadučitelja Frankheima je začasno nadomestil mokronoški rojak Josip Tratar. Naslednje leto je bil na njegovo mesto imenovan Ivan Pirnat.

Nadučitelj Pirnat je bil gotovo človek, ki je v mokronoško rast prispeval toliko svoje ustvarjalne osebnosti, da bi zaslužil posebno mesto v spominu. Bil je odličen organizator in pedagog. Pred šolskim poslopjem je na prej zanemaranem prostoru z učenci uredil lep park s cvetjem in okrasnim drevjem. Za poslopjem je nastal vzoren sadni vrt, kjer je kmečko mladino seznanjal s skrivnostmi naprednega sadjarjenja in drugimi kmečkimi opravili ter čebelarjenjem. V šolski kroniki beremo, da so 1911. l. prekopali zapuščeno zemljo na južni strani šolske stavbe, zasadili 5 kanadskih renat, 20 nizkodebelnih hrušk, 7 akacij, 7 španskih bezgov, 20 vrtnic, 2 grmiča jasmina. Kot začetek drevesnice so učenci sami zasadili in cepili 244 sadik. Med počitnicami so postavili drvarnico, v šolski hodnik pa odprto omaro z razstavljenimi učili, kar je bilo za tisti čas več kot napredno. In tako vsako leto nekaj, 1913. l. so recimo posadili tudi 50 trt in lipo.

Če bi Pirnata opisovali z današnjim izrazoslovjem, bi verjetno rekli, da je bil pravi profesionallec, saj dogodkov ni prepuščal naključju. Za pot, ki jo je zastavil, se je ves čas tudi sam trdo izobraževal. Kar nekajkrat si je od nadrejene oblasti izprosil večmesečni dopust, da je lahko na višjih šolah obiskoval tečaje iz kmetijstva, risanja, trgovskih in podobnih predmetov. K temu je spodbujal tudi druge učne moči v mokronoški šoli, obenem pa skupaj s krajevnimi veljaki ustvarjal vzdušje za ustanovitev šole, ki bi obrtniškemu podmladku Mirnske doline širila obzorje. 19. marca 1913 je bilo prizadevanje nagrajeno z odlokom deželne vlade v Ljubljani, s katerim je Mokronog dobil dovoljenje za ustanovitev obrtniške nadaljevalne šole. Že jeseni je bilo vse nared. Pouk se je odvijal v prostorih ljudske šole in z domačimi učnimi močmi.

Nadaljevalna obrtna šola je 1927. l. zaradi finančnih težav, žal, izdihnila.

Seveda je treba povedati, da zaradi obrtne šole pouk v ljudski šoli ni trpel. Še več. Uspešnost kolektiva, pritisk lokalne oblasti, ki je podpirala Pirnatove ideje, in vedno večje zanimanje za znanje je prepričalo odgovorne šolske oblasti, da je šola po korakih prišla do osemletke, kar se je zgodilo leta 1919. Leto kasneje se je v mokronoški šoli prvič poučevala francoščina in italijanščina. Oba jezika je, ob drugih predmetih, poučeval Pirnat.

Za svoje delo je bil nadučitelj Pirnat (in kolektiv) večkrat pohvaljen in tudi odlikovan. 1918. l. je bil deželni šolski nadzornik, dr. Mihael Opeka, tako zadovoljen pri nadzornem ogledu šole, da je šolo v uradnem zapisniku imenoval »Musterschule«.

Toda tudi ta zgodba, kot mnoge druge, ima lepotno napako. Imenuje se spor z župnikom Bukowitzem.

Septembra 1919. l. je Pirnat prosil župnika, naj v nedeljo, 14. 9., oznani začetek pouka in, kot je bilo takrat običajno, daruje sveto mašo s klicanjem svetega Duha. Zgodilo se je tako, da je začetek pouka oznanil občinski sluga, in to šele naslednjo nedeljo, maše s klicanjem svetega Duha pa tistega leta ni bilo. Seveda je bilo vse skupaj zelo moreče za šolo. O ozadju dogodka brez primere lahko samo ugibamo. Verjetno je bil samo posledica niza nasprotij v njunih odnosih, morda pestovanih z najbolj človeškim ljubosumjem: Pirnatov ugled je vendarle segal (pre)daleč čez robove nadučitelja in ni puščal kaj dosti prostora za vplivnost cerkvenega uradnika. Šolo je usmerjal v vzpodbujanje obrtne dejavnosti in kmetijstva, povezal jo je z delovanjem Sokolov itd., kar župniku gotovo ni bilo všečno. Resnici na ljubo pa ne gre prezreti tudi nekatere poteze, ki namigujejo, da je bil Pirnat precej konfliktna osebnost. Kakorkoli že, nesoglasje je dobilo svoj odmev v šolskem svetu, katerega član je bil župnik Bukowitz, in našlo ga je tudi v Pirnatovem delu: začel ga je zane-marjati. Vse skupaj je pripeljalo do njegove premestitve v Žužemberk. Dolžnosti šolskega upravitelja na mokronoški šoli je bil razrešen na seji krajevnega šolskega sveta 9. 6. 1925.

Zadeva Bukowitz - Pirnat pa s tem še ni bila končana. Pirnat je v času upraviteljavanja šolo zadolžil za 16.000 din. Upnica je bila Učiteljska tiskarna, ki je poravnavo dolga zahtevala od krajevnega šolskega sveta. Ta o tem ni hotel nič slišati in je vse prevailil na Pirnata. Tiskarna je zato zadevo izročila sodnim mlinom. Na okrožnem sodišču v Novem mestu so razsodili v korist krajevnega sveta, na prizivnem sodišču v Ljubljani so dali prav tiskarni in ko so na šolskem krajevnem svetu sklenili, da bodo zadevo preverili še na revizijskem sodišču v Zagrebu, se je šolski odbornik župnik Bukowitz, ki je imel v šolskem svetu na skrbi blagajno, nenadoma odločil za odstop. Dejanje je šolski svet pognalo v ponovno domačo analizo zadeve župnik-upravitelj. Zakaj so se potem odločili najeti posojilo, da bi tiskarni poravnali dolg in ne za postopek na revizijskem sodišču v Zagrebu, lahko spet le ugibamo.

V tem času so (nekateri le leto, dve, drugi celo obdobje), poleg že imenovanih, učili še Mimi Bernot, Tončka Brinšek, Roza Gosak, Frida Lužar, Vida Heferle, Antonija Randl, Roza Mejak, Vida Kovačič, Jakob Gospodarič, Josip Tratar, Vida Soklič, Edmund Turnher, Ladislav Vanič, Emilija Ažman, Alfonza Babnik, Marija Dolžan, Joža Ahačič, Minka Perko...

Ja, tudi gosposdična učiteljica Minka Perko.

Od 1919 tja do 1957 je mokronoškim generacijam vlivala v glavo in srce Trubarjevo in ostalih imenitnikov dediščino. Koščena ženska, strogih oči, ki niso znale potemneti v mlakužo zamere, filigransko urejena in zravnane postave, kljub ogromnemu cekarju iz ličkanja, v katerem je dan na dan nosila domov šolske naloge in jih zjutraj, pregledane in popravljene, vračala v šolske klopi. Nesrečniki, ki so ji popili preveč rdečila, so morali ostati po pouku. Bili so zaprti. Vendar skupaj z njo in z napakami. Vsak dan tako, dokler se napake

niso naveličale.

Samo da je že konec! so se oddahnili ob zaključnem spričevalu. Vsi. Le napake so se vedno vračale na začetek. K drugim generacijam. In Minka.

Kasneje so se spet vračali. Iz meščanskih, obrtnih, srednjih in visokih šol. In s kmetov. In tovarn. Pa cestarji. Čevljarji. Mizarji. Peki. Kakšen oficir. Kakšna učiteljica. Kakšen takšen. K Minki. Kar tako. Kot se pride včasih zadovoljen kupec pohvalit nazaj v trgovino, češ, pri vas sem res dobro kupil! Prej sploh nisem vedel.

V pajčevine spomina, raztrešene po mokronoški latvici in po širnem svetu, kjerkoli so se razhodili njeni učenci, pa so se ujele prijavnice, ki še vedno svetlikajo kot kapljice rose v vresju svežega jutra.

Izberimo eno.

Bližje šoli je prihajal, bolj tesno mu je bilo. Saj ne more spet reči, da je zaspal. Vse druge izgovore je že zdavnaj porabil. Prekleta, le zakaj morajo stanovati samo petnajst minut stran od šole? Pavlu, ki pešači uro in pol v eno smer, učiteljica vedno verjame, čeprav se včasih tako zlaže, da se kar kadi. Pred dnevi je zamudo opravičil tako, da je nahrbtnik s pretežkimi šolskimi potrebščinami obesil na železniško zapornico. To je bilo tako novo, da je Perkočka, kot so jo v pogovornem jeziku imenovali, kar zastrigla z ušesi:

»Kam praviš, Pavle, da si obesil nahrbtnik?«

»Na zapornico. Ko sem pridiral po poti, je bila spuščena. Res bi lahko spodlezal, toda takrat sem se spomnil, da ste nas vi učili, kako je to nevarno. Smrtno nevarno!«

Tu se je Pavlu zazdelo, da je ujel pravo smer, zato je pomenljivo pogledal po razredu in se nazadnje prikupljivo nasmehnil še učiteljici. Vendar se ni dala pretentati s tako prozornim dobrikanjem.

»In potem, ko si se spomnil, da je smrtno nevarno?«

»Potem sem čakal, da bo pripeljal vlak.«

»Zakaj si pa nahrbtnik obesil na zapornico?«

»Zato, ker je težak. Če bi ga dal na tla, bi se umazal.«

»Aha. In potem?«

»Potem je pripeljal vlak in še preden je zadnji vagon odpeljal mimo, je zaporničar dvignil zapornico skupaj z mojim rukzacom...«

»Nahrbtnikom, Pavle!«

»...nahrbtnikom. Potem sem čakal na naslednji vlak.«

»Zakaj pa nisi zaporničarja prosil, da bi spustil zapornico?«

»Zaporničar je en zelo hud stric. Velike brke ima in jabolčnik pije. Moj ata pravi, da so taki, ki pijejo jabolčnik, najhujši!«

»Potem bo že res, če tako pravi.«

Samo to. Nobenih pridig, celo tega mu ni rekla, naj gre drugič vseeno malo prej od doma. Tako je to, če si prvi nekaj izmisliš! Vsak nima te sreče. Tudi možnosti ne. Na njegovem kilometru poti ni nobenih zapornic in se sploh nič posebnega ne more zgoditi.

Še vedno brez ideje, je pred vrati učilnice sezul čevlje in vstopil.

»Zdravo!«

»Škoda, da si se sezul!«

Glas ga je popolnoma zmedel. Preveč prijazen je bil za to priložnost. Navadno se je, kadar je zamudil, pred njim odprla votla tišina in so vsi samo nestrpno čakali, kako bo padel vanjo. Zato je otrpil med vrati kot miška, ko jo doseže hipnotičen pogled strupenjače. Medtem je učiteljica v svojem ogromnem cekarju poiskala denarnico in mu ponudila bankovec.

»Tri kilograme žabje volne boš prinesel.«

»Kakšne barve?« se je v trenutku oprijel naročila, kot bi se bal, da se bo učiteljica premislila. Namreč to, da je koga poslala v trgovino, ni bilo nič nenavadnega, nenavadno je bilo, da je poslala njega in ne kake vzorne odličnjakinje.

»Zelene vendar!«

Celo čevlje je pozabil obuti, tako je stekel. Sicer pa je tisto leto pomlad pohitela in je bilo že precej otrok bosih. Malo tudi zato, ker so čevlje čez zimo prerasli ali ponosili.

Trgovski vajenec se ni in ni mogel načuditi naročilu, stari trgovec pa je takoj vedel za kakšno robo gre.

»Veš kaj, pobček, takole bomo naredili. Učiteljici Minki boš povedal, da žabje volne trenutno nimamo, imamo pa nadomestek, ki je še boljši.«

Izginil je nekam zadaj in se čez čas vrnil z debelušno papirnato vrečko, kake dva kilograma težko.

»Povej ji, da lahko vrne, če ne bo zadovoljna!«

Tekel je nazaj, veseli dneva, ki se je tako lepo izvil iz grdega jutranjega primeža. Toda takoj, ko je vstopil, je opazil, da nekaj le ni čisto tako kot bi moralo biti. Učiteljica je bila prej presenečena kot hvaležna, in tudi sošolci so bili nenavadno pozorni, ko je zelo počasi odpirala vrečko. Nekaj časa je strmela v vsebino, vmes iznad očal pogledovala vanj, kot bi ga ocenjevala, in nazadnje rekla, naj se pobere v klop. Potem je šla od klopi do klopi in iz vrečke delila prave, pravcate bonbone. Vsakemu po pet. Tudi njemu.

Gledali so jih z rokami na hrbtu, saj so bonbone poznali bolj po pripovedovanju kot zares. V tistih revnih časih še zobozdravniki niso poznali nobenega stavka, ki bi se spotikal ob trde in pisane sladkorčke.

»To bo še za drugič!« je odločila učiteljica Minka Perko in spravila vrečko v cekar. »Sedaj pa ližite! Bonboni so pravi, čeprav je danes prvi april!«

Za Pirnatom je upraviteljske posle prevzel Pavel Herbst, ki je bil 1936. l. premeščen v Cerklje. Začasno ga je nadomeščal Andrej Zupančič, dokler ni bil za upravitelja imenovan Friderik Hegler (zasebno se je menda podpisoval Fritz Hogler, verjetno zato, ker je bil kočevski Nemec). Ob prevzemu poslov, borih dvanajst let po odhodu nadučitelja Ivana Pirnata, takole zapiše v šolsko kroniko:

Šolsko poslopje je v zelo zanemarjenem stanju. Klet sploh ni uporabna, ker se po vsakokratnem večjem deževju napolni z vodo, ki zamaka zidovje do nadmetrske višine. Premalo je stranišč. Gnojnica se pretaka v bližnji šolski vodnjak,

tako da vsebuje voda razen gnojnice tudi še različne kale in da torej šolska voda glasom analize po higijenskem zavodu v Ljubljani ni pitna. Igrišče je za 420 otrok premajhno. Po steni majhne shrambe poleg kuhinje se cedi seč iz straniščne cevi, kar povzroča neznosen smrad. Vrata in okna so razrahljana, okna deloma brez šip, okno v stranišču je zabito kar z deskami. Šolski vrt je zanemarjen do skrajnosti. Ograja leži deloma kar po tleh. Vsled tega imajo ljudje neoviran dostop na šolski vrt in k vodnjaku, kamor so si hodile ženske po poljskem delu umivat umazane noge.

Disciplina šolske mladine je pod vsako kritiko. Pouk ni na željeni višini, ker je po skoraj vseh razredih preveč repetentov. Pogrešam ono tesno povezanost med šolsko mladino in učiteljstvom, kakor tudi med učiteljstvom in starši, ki je neobhodno potrebna za šolski pouk.

Šolski otroci uživajo preveč alkohola. Tako je n.pr. šolska mladina 4. osnovnega razreda popila dnevno povprečno 18 (osemnajst!) litrov vina, razen žganja!

Bajtarjeva žena Meserko je svojemu pijanemu možu kratkomalo glavo odsekala. Več šolodolžnih otrok te nesrečne družine pride zato na občino.

Dovolj poguma in dela bo treba, če hočemo popraviti, kar se popraviti še da.

Žal upravitelj Hegler ni zmogel. Celo sam sebi je ušel z vajeti. Naslednje šolsko leto je bil suspendiran in premeščen, ker je »štirinajstletno učenko tipal po prsih, ji segel z roko pod krilo ter jo otipaval po bedrih«.

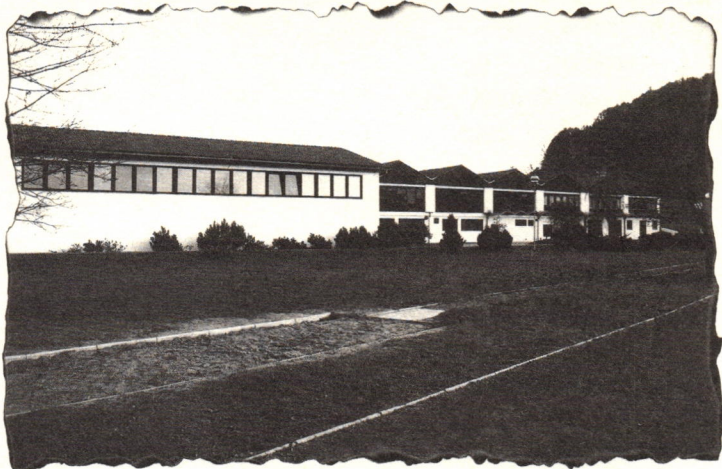
Upraviteljske posle je spet prevzel Andrej Zupančič in s tem bremenom dočakal vojno. Kot mokronoški kronist jo je v živo začutil med šolskimi počitnicami 1940. Iz Ljubljane so 1. julija pripeljali v Mokronog 68 dečkov in jih nastanili v šolski stavbi. Ležali so na slamnjačah, položenih po tleh, njihovi učitelji pa na zločljivih železnih posteljah. 9. avgusta je dečke zamenjala 55 glava skupina deklic. Glede na način transporta otrok, izvajanje programa med letovanjem in samim načinom življenja v tem času je Zupančič sklepal, da je bil pravzaprav priča poizkusni evakuaciji. Odgovorna skrb države, bi lahko komentirali, če ne bi vedeli, da je potem, med napadom fašistično-nacistične vojske, država pozabila na svoje ljudstvo, ki se je organiziralo samo, kakor je vedelo in znalo.

Napis LJUDSKA ŠOLA na pročelju mokronoškega vodnjaka znanja je bil kmalu nasilno preveden v tuj jezik.

Iz te stavbe se je 4. 9. 1976 pouk preselil v novo poslopje, starka pa od tedaj služi industriji.

Kdo ve, če ji je to všeč?

Za konec tega poglavja se spomnimo še, da so za vsako učilno zidano, ne glede na čas in družbeno politični sistem, najbolj pomembni rezultati in uspehi. Tako tisti, ki jih opazijo šolski inšpektorji in statistike, še bolj tisti, ki se potem plemenitijo in bogatijo v nadaljnjem letu skozi nova in nova spoznanja, ko nekatera zažarijo močno in visoko, da se v njihovi luči okopa vsa dolina, pokrajina, domovina... Kje je v tem smislu Mokronog? So zrasli v tem kraju ljudje, ki so prispevali nekaj več?

Šola leta 2000, pogled s Prelog

Omenimo vsaj nekatere.

JANEŽ STREL, pesnik, rojen v Mokronogu 1790, umrl v Trebnjem 1847. Kot kaplan, vikar in župnik je služboval po raznih krajih Slovenije. Bil je zelo razgledan in je obvladal celo vrsto jezikov. V slovenski literarni zgodovini je žal ohranjen samo s pesmijo

POPOTNIK

Popotnik pridem čez goro,
od doma vzamem še slovo
in kamor se oko ozre,
povsod se mi nov svet odpre.

Tud tukaj sonce gre okrog,
dolino vidim, hrib in log;
pa naš hrib lepše zeleni
in sonce naše bolj blešči.

Tud tu cveto cvetličice,
po njih šume čebelice;
pa naših rož je lepši cvet,
čebelic naših slajši med.

Skoz mesta hodim in vasi,
povsod drugač se govori;
jaz, tuje, nikogar ne poznam
in sred ljudi povsod sem sam.

Prijatli se objemajo,
pojejo, si napivajo;
jaz grem po poti tih mem njih,
vse prazno v prsih je mojih.

Dežela ljuba, kje ležiš,
ki jezik moj mi govoriš,
kjer znanci moji še žive,
prijatli moji v grobu spe?

Zdihujem, prašam vedno: kje?
Prijatli, k vam želi srce;
peruti imeti si želim,
da k vam domov ko ptič zletim.
(1836)

IVAN GUTMAN, rojen v Mokronogu 18. 6. 1808, umrl na Zgornjem Jezerskem 6. 9. 1875, je bil politik. Leta 1847 je bil imenovan za prvega magistratnega svetnika v Ljubljani in bil večkrat namestnik ljubljanskega župana. Aktiven je bil pri organiziranju ljubljanske garde, na pobudo Slovenskega društva je dal ljubljanskim ulicam pripisati slovenska imena (prej so bila samo nemška), leta 1848 je sestavil prošnjo cesarju za ustanovitev univerze in realke v Ljubljani in leta 1861 še za ustanovitev višje realke. Zavzemal se je za izsuševanje Ljubljanskega barja, za ustanovitev kreditnega zavoda za mala posestva in deželno zavarovalnico proti ognju v Ljubljani. Od leta 1861 do 1866 je v deželnem zboru zastopal Ljubljano in se zavzemal za enakopravnost Slovencev. Povejmo tudi, da je bil 1849. l. imenovan za častnega meščana ljubljanskega.

IVAN ŠAŠELJ, zbiratelj ljudskega izročila, je bil rojen 13. 5. 1859 v Mokronogu, na Frengi. V Ljubljani je končal bogoslovje in službena pot ga je l. 1885 pripeljala za župnika v Adlešiče, kjer je ostal 37 let. Raziskoval je cerkveno in krajevno zgodovino ter zbiral ljudsko blago, predvsem iz Bele krajine. V razne časopise in revije je napisal čez 170 člankov ter več knjig. Njegovo delo je bilo opaženo celo na Dunaju, saj ga je Osrednja komisija za ohranjanje zgodovinskih spomenikov leta 1887 imenovala za dopisnega člana. Za Deželni muzej v Ljubljani je zbiral ljudska oblačila, vezenine in druge predmete iz Bele krajine. Odlikovan je bil z Zlatim zaslužnim križcem s krono. Upokojska leta je preživel v Šentlovrencu in tam 15. 10. 1944 tudi umrl.

FRAN KSAVERIJ DEV je bil orglarski mojster. Luč sveta je ugledal v Mokronogu 2. 9. 1834. Nekaj časa je izdeloval orgle v Sevnici, potem se je odselil v Ljubljano, kjer je 18. 12. 1872 umrl. Njegove orgle so slovele po mehki uglašenosti in neverjetno odzivni mehaniki. Veliko slovenskih cerkva se je ponašalo z njimi.

VIKTOR GRČAR, pedagog in politični delavec. Iz Mokronoga, kjer je

11. 4. 1881 prvič zadihal, ga je želja po znanju pripeljala v Ljubljano. Končal je učiteljske. Prva svetovna vojna ga je porinila v rusko ujetništvo, od koder je kot prostovoljec odkorakal na solunsko fronto. Aprila 1919 je postal šolski upravitelj v Mariboru. Dve leti kasneje je kandidiral na občinskih volitvah in bil izvoljen za prvega župana v Mariboru. V treh letih županovanja je vplival zlasti na preusmeritev mariborske industrije, komunalni razvoj mesta in utrditev kulturnih ustanov. Julija 1941 ga je okupator z družino izgnal v Srbijo. Umrli je v Čačku, 6. januarja 1942.

Pravnik OTON PAPEŽ se je rodil v Mokronogu 14. 4. 1867, umrl v Ljubljani 12. 1. 1940. Na Dunaju je doktoriral iz prava in delal v sodstvu po raznih krajih v Sloveniji. 1910. l. je bil imenovan za deželno sodnega svetnika, osem let kasneje pa za višjega deželno sodnega svetnika in predsednika deželno sodišča v Ljubljani. Slovel je kot strokovnjak za civilno pravo.

Ob poti proti Žalostni gori stoji hiša z vzdano ploščo, na kateri piše: »V tej hiši je živel in ustvarjal svoja najlepša dela akademski kipar, slikar, rezbar in fotograf JOŽE PLETERŠEK, 1876 - 1956.« Rojen je bil v Krmelju, vendar se je že kot otrok s starši preselil v Mokronog. Svoje znanje je nabiral v obrtni šoli v Ljubljani, prakso opravil pri kamnoseku Feliksu Tomanu in kiparju Rovšku, pet let delal v Gradcu, nato odšel na izpopolnjevanje v München, na akademijo za upodabljajočo umetnost. Med drugim je klesal portal zagrebške stolnice, za cerkev v Teharjih je izklesal dva kipa v naravni velikosti, ustvaril kip Matere božje za kapelo v Češnjicah na Gorenjskem ..., najraje pa se je prepuščal rezbarjenju.

ANTE KORNIČ, rojen v Mokronogu 1. 12. 1892, umrl v Ljubljani 14. 4. 1973, fotograf. S fotografijo se je ukvarjal amatersko. Bil je dve leti (1950-52) fotograf pri Triglav filmu. Leta 1958 je postal častni član Društva oblikovalcev Slovenije. Zelo pomemben je njegov prispevek k razvoju planinske fotografije.

DANIJELE SMREKAR (Mokronog, 21. 7. 1915 - Ljubljana, 10. 8. 1992), konstruktor, statik. Diplomiral je na Tehnični fakulteti v Ljubljani. Med leti 1946 in 1976 je bil glavni statik pri Slovenija projektu v Ljubljani. Ukvarjal se je z dvoranskimi stavbami iz ojačenega betona. Projektiral je prve lupinske ojačenobetonske nadstreške na ljubljanski železniški postaji ter večetažne skelete iz ojačenega betona: Radiotelevizija, Klinični center in bežigraski poslovni center - vse v Ljubljani. Njegovi najpomembnejši dvoranski objekti pa so: tri Litostrojeve dvorane, Tovarna močnih krmil in dvorana tovarne elektronike v Pržanju v Ljubljani, tovarna pnevmatik Sava in Tekstilindus v Kranju, hladne valjarne in predelovalni obrati na Jesenicah, livarna v Kidričevem, Impol v Slovenski Bistrici, jeklarna v Štorah, hala v TAM-u v Mariboru, Elanove dvorane v Begunjah, Tomos v Kopru, Novoles v Straži pri Novem mestu in še.

RAFAEL AJLEC, Mokronog, 29. 8. 1915 - Ljubljana, 11. 12. 1977, glasbeni pisec in pedagog. Bil je urednik za komorno glasbo pri RTV Ljubljana, kjer je posvečal posebno skrb oddajam s skladbami slovenskih avtorjev. Na Pedagoški akademiji v Ljubljani je predaval glasbeno zgodovino. Kot glasbeni kritik se je

odlikoval po klenih in nepristranskih sodbah. Sodeloval je pri Muzički enciklopediji Jugoslovanskega leksikonografskega zavoda in pri Slovenskem biografskem leksikonu. Svoje znanstveno delo je usmeril predvsem v proučevanje J. Gallusa.

GOJMIR DEMŠAR, Mokronog, 21. 10. 1915, pianist in glasbeni pedagog. V Ljubljani je končal pravo, na konservatoriju v Trstu pa klavir. Po letu 1945 je bil v Trstu vodja glasbenih oddaj na radiu, nato vodja glasbenega oddelka kopskega radia, od leta 1949 do 1976 pa ravnatelj tržaške Glasbene matice. Deloval je kot koncentrant, kritik in publicist.

NACE MAJCEN - TARAS (Mokronog, 2. 5. 1919 - Ankaran, 6. 11. 1985), vojaški politični delavec, nosilec partizanske spomenice 1941. Po kapitulaciji jugoslovanske vojske, leta 1941, je organiziral odbore OF v Mirnski dolini, bil politični komisar Krškega odreda, Vzhodnodolenjskega in Zapadnodolenjskega odreda, 18. divizije ter vodja personalnega odseka pri 7. korpusu. Nazadnje je bil pomočnik sekretarja za notranje zadeve SR Slovenije.

Iz Brune vasi je doma MILAN RIJAVEC, rojen 5. 6. 1922, slikar in likovni pedagog. Diplomiral je na na Likovni akademiji v Ljubljani, nato je bil sedemnajst let likovni pedagog na gimnaziji v Trbovljah, od leta 1977 živi v Ljubljani. Umetnostni zgodovinar in likovni kritik Milček Komelj (nekateri Mokronožani vedo povedati, da je bil v otroštvu tudi Mokronožan) o njem med drugim zapiše: "Rijavec sodi v krog oblikovno sorodnih revirskih slikarjev, ki so po vojni vnesli v slovensko slikarstvo trpko neidilični tip t.i. industrijske krajine."

Mokronožan je bil tudi SLAVKO ŽNIDARŠIČ (11. 4. 1925 - 28. 1. 2000), harmonikar in skladatelj razigranih plesnih skladbic (valček, fox, swing, slow). Prva glasbena znanja je kot otrok ekonomskih emigrantov nabiral v Franciji in na raznih tekmovanjih osvajal laskava strokovna priznanja. Vendar je bil poklic glasbenika preveč tvegan, zato so ga starši usmerili v računovodstvo. Glasba je vseeno ostala njegova ljubezen. Po vrnitvi v domovino je veliko nastopal na raznih prireditvah, samostojnih koncertih, bil večkrat gost v Francoskem centru v Ljubljani, sodeloval pri raznih projektih, denimo z Borutom Lesjakom pri projektu "Edith Piaf". Na gramofonski plošči ga najdemo v družbi s pihalnim orkestrom Francija Puharja s skladbo Princ mojih sanj, za katero je besedilo napisala Mokronožanka Barica Videčnik, pela pa jo je Majda Renko. Izdal je tudi samostojno ploščo in tik pred koncem svoje poti še avdio kaseto "Pariška harmonika". S tv ekranov se je Slovencem predstavil v samostojnem večeru, za slovensko nacionalno radijsko hišo pa je posnel čez 200 skladb.

Baletnega plesalca in koreografa JANEZA MEJAČA (Mokronog, 30. 5. 1936) smo srečali že kot koreografa pravljič Vidov ples in Sejem. Uveljavil se je predvsem kot plesalec nosilnih vlog v klasičnih baletih: Princ v Trnuljčici in Labodjem jezeru P. I. Čajkovskega, Albrecht v Giselle A. Adama, Carjevič Ivan v Ognjeni ptici I. F. Stravinskega, Romeo v Romeu in Juliji S. S. Prokofjeva in P. I. Čajkovskega, Colen v Navihanki Anonimusa; nepozaben je tudi v karakternih vlogah Otelo v Beneškem zamorcu B. Blacherja in Hamlet v istoimenem baletu istega avtorja, ter v naslovni vlogi v Čudežnem mandarinu

B. Bartoka. Eno sezono je bil baletni solist v Göteborgu. Sedaj se ukvarja s koreografijo dramskih in televizijskih predstav ter s pedagoškim delom. V letih med 1981 - 85 je vodil baletni ansambel SNG v Ljubljani.

ANICA ZIDAR, pisateljica, se je rodila 29. 8. 1936 v Martinji vasi, za lučaj stran od Mokronoga. Osnovno šolo je obiskovala v Mokronogu, gimnazijo z veliko maturo je opravila v Novem mestu, diferencialne izpite pa na Učiteljski v Novem mestu. Po poklicu je razredna učiteljica. Poučevala je v Mokronogu, kjer je 1990 dočakala upokojitve. Njene zgodbe in črtice so objavili Dolenjski list, Kmečki glas, Otrok in družina, Naša žena, Rodna gruda, Zdravje, Samorastniška beseda, Rast, Sodobna pedagogika, Prosvetni delavec, Vzajemnost. V Kmečki knjižni zbirki so izšla dela UMIRAJOČA KMETIJA (1975), STRASTI V GRAPI (1977), ZAČUTILA SEM TVOJO LJUBEZEN (1980), POMLADNE VODE (1982), SENCE NA MAVRICI (1985) in PRIDI K TOLMUNU (1989). Pri založbi DRUMAC Maribor je 1999 izšla knjiga ZAPOJ, GOLOBICA BELA.

Z Mosta je hodil v mokronoško osnovno šolo geograf, zgodovinar in politik LOJZE PETERLE (rojen 5. 7. 1948 v Čužnji vasi). Na parlamentarnih volitvah aprila 1990 je bil izvoljen za republiškega poslanca in kot predsednik SKD (Slovenski krščanski demokrati), najmočnejše stranke v koaliciji Demos, postal predsednik IS Skupščine Republike Slovenije oziroma prvi predsednik vlade v samostojni Sloveniji (do maja 1992). Bil je tudi zunanji minister. Je avtor ali soavtor preko 100 člankov, ocen in raziskovalnih nalog s področja svoje stroke in politike. Odlikovan je z zlatim častnim znakom Republike Slovenije in papeškim odlikovanjem vitez Pijevega reda z velikim križem.

Akademski slikar MITJA BERCE se je rodil 24. 3. 1959. Po končani osnovni šoli v Mokronogu in Srednji kmetijski šoli v Novem mestu se je vpisal na Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je diplomiral pri prof. Janezu Berniku in potem končal še slikarsko specialko pri prof. Gustavu Gnamošu. Leta 1984 je postal član Društva slovenskih likovnih umetnikov. Živi kot samostojni umetnik v Slepšku pri Mokronogu. Samostojne razstave: 1984 - Čačak (Srbija); 1985 - Rovinj (Hrvaška), Pazin (Hrvaška), Trebnje; 1989 - Dolenjska galerija, Novo mesto, Galerija Eburna, Ljubljana, Galerija Loža, Koper, Centro Cultural "No se lo digas a nadie", Madrid (Španija); 1990 - Galerija likovnih samorastnikov Trebnje, Pokrajinski muzej, Ptuj, Patronato municipal de mostoles, Madrid (Španija); 1991 - KUD France Prešeren, Ljubljana; 1992 - Casa Veneta, Muggia/Milje (Italija), Lamutov likovni salon, Kostanjevica na Krki; 1994 - Galerija Labirint, Ljubljana. Skupinske razstave: 1981 - Razstava študentov ALU v Mestni galeriji, Ljubljana; 1982 - Risbe študentov ALU v Poslovnem centru Iskra, Ljubljana, XVI. slikarska kolonija mladih v Ivanjici (Srbija), Razstava študentov ALU v Mestni galeriji, Ljubljana; 1984 - Novi člani ZDSLU v Galeriji ZDSLU, Ljubljana; 1987 - XIV. bienale mladih v Moderni galeriji, Rijeka (Hrvaška); 1989 - XV. bienale mladih v Moderni galeriji, Rijeka; 1990 - Bienale skulpture in slikarstva, Ponteverda (Španija); 1991 - Razstava natečaja sodobnega slikarstva v Muzeju, Ponteverda

(Španija); 1993 - Sodobna slovenska umetnost, M. K. Čiurlionis Art Museum, Kaunas (Litva); 1994 - 14+1, pluralizem osemdesetih in neomodernizem devetdesetih let v Sloveniji v Jiangsu Art Gallery, Nanjing (Kitajska); 1999 - Pogled 1 VIEW v Galeriji Božidar Jakac, Kostanjevica na Krki.

DRUŠTVA

REPUBLIKA BOSIH NOG

Če je imel pipec od nekdanj lesen ročaj z enim pregibnim rezilom in se ga je dalo spraviti v žep, potem se je nemara nekoč v gostilni Deu oglasil sam Martin Krpan. Je že kako, zaradi kakšnega prebrisanega vzroka, zavil z notranjskih stez na dolensjske poti. Morda zato, da bi financarjem zapletel sledi. Saj ne da bi se jih bal (to je znano slehernemu Slovincu!), le sitnosti ni hotel imeti z njimi. Financarji so bili takrat (in danes) nadležni kot obadi na poletni paši. Rešiš se dveh, pet novih pride! Ali pa je Martin Krpan, in to je še najbolj verjetno, kar sam raznašal pretihotapljeno sol po deželi kranjski. Njegov biograf Levstik namreč nikjer ne omenja, da bi bil grosist in bi imel kje pri Sveti Trojici,

109

Čisto lahko, da je pipec v gostilni Deu pozabil Martin Krpan.

Ljubljani, Novem mestu ali Mariboru kakšno centralno skladišče, od koder bi potem njegovi pomočniki robo razpečavali po dobro organizirani mreži do potrošnikov. In ker so mokronoške gostilne prav gotovo že od samega začetka hrano solile, so sol torej potrebovale in kupovale. Zakaj ne od Martina Krpana, ki je ponujal najcenejšo in še na prag jo je prinesel?! Potem ko je z gospodarjem opravil kupčijo, mu je ta postregel z bogato malico. Za take in podobne hruste imajo v dobrih mokronoških gostilnah od nekdaj pripravljene klobase, zelo zelo počasi zaokrožene in jih je najbolje rezati s pipcem. Martin Krpan je torej vzel pipec iz žepa in se predal užutkom. Ob nekem obisku, gotovo je bilo na Jernejevo soboto, ob največjem mokronoškem sejmu, pa so ga radovedneži tako zamotili s pogovorom, ko jim je moral do podrobnosti razlagati, kako je bilo na dunajskem dvoru in če je morda tudi ročaj njegovega pipca iz cesaričine lipe, da je pipec pozabil ali pa ga je namenoma pustil in se tako rešil tečnežev. Krčmar je potem pipec obesil pod strop nad točilno mizo, kjer še sedaj čaka Krpana. Za druge tako nima prave vrednosti, saj ne gre v noben drug žep.

Sedanji gospodar se izmišljaji od srca nasmeje, vendar ne zanika, kajti gost ima vedno prav! Mimogrede vendarle omeni, da je bilo v Mokronogu nekoč zelo zagrizeno pipčarsko društvo. Delovalo je po nepisanih pravilih, ki so bila zelo enostavna. Članstvo v društvu je bilo prostovoljno, pogoj je bil le, da je član imel vedno pri sebi pipec. Tudi kontrola je bila zelo enostavna. Kadar je ob srečanju dveh članov eden segel v žep za pipcem, je moral drugi storiti isto. Če ga ni imel pri sebi, je moral pri Devu, kjer je društvo imelo sedež, plačati dogovorjeno količino vina, navadno en štefan (dva litra). Enkrat tedensko so se pipčarji zbrali in nabrane kazni likvidirali.

Gostilna Zlata kaplja, Ivan Deu (med obema vojnama)

Lahko se vam je zgodilo, v Mokronogu seveda, da ste sredi zgrbljenega zimskega popoldneva zagledali možakarja, ki je, kot bi se strgal z verige, planil

Gostilna in mesnica Žlajpah (med obema vojnama)

iz Žlajpahove gostilne. Stekel je navzdol in že izginil za ovinkom. Čeprav niste tak radovednež, da bi vas vsak tekač vznemiril, ste vseeno obstali in poizkušali urediti sliko. Saj ne more biti res, ste si dejali. Če bi bilo poletje, potem že. Ne pa sedaj, ko je snega do kolen! Verjetno ste sami toliko premraženi, da se vam zaradi tega prikazujejo čudne stvari. Kar hitro domov! A glej, šmenta! Tekoč se je prikazal z zgornje strani trga. Sopihal je kot parna lokomotiva in tudi zavil je bil v pravi oblak pare. Verjetno je v tem času obtekel pol Mokronoga, mimo spodnjega Bulca, nazaj "za zidom" ob Strelovem turnu do Sokolskega doma in okrog njega, nato ob grajski škarpri in navzdol po glavnem trgu, spet mimo vas, nazaj v Žlajpahovo gostilno. In, križana gora! prav ste videli: tekač je bil bos!

Ravno v pravi čas pride mimo domačin.

»Oprostite, tale tekač, ki je pravkar izginil...«

»Laufarji spet mečejo karte. Kdor je trikrat durak, mora preteči kazenski krog. Bos, seveda!«

To je bila samo ena od domislic Društva laufarjev (tekačev). Za nekatere akcije so se posebej organizirali in napisali pravila. Tako so 15. januarja 1971 sklenili:

1. Teknovanje se prične 26. 1. 1971 in konča 27. 2. 1971.
2. Teče se vsak torek.
3. Štartno mesto je pred gostilno Žlajpah, cilj pri cerkvenih vratih.
4. Kako bodo tekači na startu oblečeni ali obuti, je stvar prejšnjega dogovora.
5. Teknuje se v parih, ki so izžrebani pred startom.
6. Vsak poraženec plača blagajniku 5 din.
7. V finalu tečejo prvi štirje tekači.
8. Startati mora vsak član in preteči najmanj 15 metrov. Če ne starta,

plača 5 din kazni. Teka je oproščen samo predsednik Alojz Ivančič.

9. Če član ne pride na štart, plača 5 din. To lahko ponovi tolikokrat, dokler se ne izrabi njegova članarina. Potem se ga izbriše iz članstva.

10. Poizkusni štart bo 19. 1. 1971.

11. Za opravičen izostanek se štejeta samo služba in bolezen.

Takih društev (ki v smislu današnjega pojmovanja društva niti ne vzdržijo te oznake) je bilo v zgodovini Mokronoga veliko. Nastajala so spontano, vztrajala do praga dolgočasje in zamrla ali pa so se pred dolgočasjem že vnaprej zavarovala tako, da so se ustanovila samo za strogo določen čas. Ohranil se je Pravilnik, ki ga je sprejel ustanovni odbor kluba fajfarjev in piparjev. Napisali so ga 20. marca 1969.

1. Na podlagi že obstoječega kluba brkležev (ki so nosili brke) in larfarjev, se ustanovi še novi klub fajfarjev in piparjev.

2. Ustanovitelji so Alojz Ivančič, Otmar Meglič, Emil Jevšek, Anton Koračin, Jože Simončič, Marko Uhan, Jože Urigl in Rafko Bijec.

3. Pravico vstopa v klub fajfarjev in piparjev ima vsaka oseba, moški in ženska, ki se bo disciplinirano pokoravala sklepom, sprejetim s tem pravilnikom. Članstvo je prostovoljno.

4. Sprejeti član mora obvezno, ob vsakem času in vremenu, nositi fajfo v ustih, rokah ali v žepu.

5. Fajfa mora biti:

a. brezhibna za vsakega kadilca,

b. odprtina za tobak mora biti najmanj tako velika, da gre vanjo kazalec,

c. velikost fajfe se ne omejuje,

d. pokrov ni obvezen, tudi vrsta tobaka ni predpisana,

e. ženske smejo nositi fajfo manjše izvedbe; dovoljen je tudi okrasek v obliki fajfe.

6. Pravico kontrole ima vsak član ob vsakem času in ob vsakem vremenu. Fajfo mora pokazati tudi tisti, ki kontrolira. Če član nima pri sebi fajfe, je to hud prekršek, ki se kaznuje z 1 din. Če fajfe noče pokazati, se smatra, da je nima. Kazen gre iz zastavljene članarine. Člana, ki dvakrat zaporedoma noče plačati kazni, se izključi.

7. Vpispnina znaša 10 din. Član prejme članarino nazaj, če ni bil kaznovan oziroma če je kazni sproti plačeval.

8. Blagajnik je Jože Simončič. Lovci na prestopnike nosijo denar blagajniku, ki vodi evidenco. Ves denar gre za HOLADRI-CVIČEK.

9. Ob slavnostnem zaključku akcije bo najboljša fajfa nagrajena.

10. Na slavnostni zaključek se povabijo vsi člani. Vsak član sme pripeljati s seboj tudi ženo, vendar mora plačati vstopnino 10 din, če ni član.

11. Ta pravila veljajo od 23. 3. 1969 od 6. ure zjutraj do 31. maja 1969 do 20. ure. Odbor lahko ta čas podaljša, vendar ne več kot za 30 dni.

Kar precej Mokronožanov je sodelovalo v tej zabavni akciji. Na seznamu kaznovanih je zapisanih 67 priimkov, ki so skupaj plačali za 90 din kazni.

Najboljši lovec na kršitelje je bil Jože Simončič, ki je oglobil kar 14 fajfarjev. Denar so, kot je bilo določeno s pravili, vložili v družabno prireditve, kjer so se spet kresale nove iskrice.

Omenjeno društvo brkležev je bilo iz istega gnezda in je delovalo na podoben način. Deset, petnajst možakarjev se je domenilo, da se dva meseca ne bo brilo pod nosom. Napisali so pravila, vplačali vpisnino (kavcijo) in v določenem trenutku so pravila začela veljati. Brki so rastle kot za stavo in člani so bili kmalu razpoznavni. Otmar Meglič se spominja, kako je nekoč sam predsednik Ivančič prišel v škripce. Nekaj je zbolel in žena ga je prepričala, da tako neurejen, z brki, ki mu štrlijo že čez spodnjo ustnico, res ne more k zdravniku! Predsednik je ženo ubogal in je potem od zdravnika dobil zdravila, od lovca na kršitelje pa kazen!

Ni odveč povedati, da je v teh igricah sodelovalo veliko Mokronožanov, prav gotovo pa so se vsi zabavali, saj je bilo sodelujočim v interesu, da so se stvari odvijale pred čim večjim avditorijem.

Društva z bolj ambiciozno vsebino so znala svoje delovanje razvijati desetletja in več ter ga pripeljati do zavirljivih višin, družabnih in umetniških. Če so pri tem potrebovala profesionalne izkušnje in moči, so jih brez zadreg vpregla, v jedru pa ves čas ostajala ljubiteljska.

Žal tudi pretirano skromna, celo naivna v vrednotenju lastnega dela.

Kako sicer razložiti, da je mokronoško Društvo larfarjev, ki je več kot desetletje pripravljalo (uradno pod krovom Turističnega društva) po vsej Sloveniji odmeven Mokronoški pustni karneval, svoje glavne tvorce zapisalo samo v nezanesljivi ljudski spomin in v nekaj ohranjenih zapisnikov s sej, čeprav so ob dogodkih izdajali celo svoje glasilo »Mokronoška larfarija«, kjer bi lahko sproti zapisovali tudi ta del zgodovine. Avtorji časopisa so ostali brezimeni, maskirani, kajti »uredniški odbor sestavljajo 3 larfarji in 2 maškari«.

1972 zapišejo v glasilo:

»Pustne priredive v večjem ali manjšem obsegu so v Mokronogu že stara navada. Vselej so se našli organizatorji, ki so znali zbrati za Pusta maškare za šaljiv prikaz raznih dogodkov javnega življenja. Stari Mokronožani zatrjujejo, da so Pusta praznovali, kar pomnijo in kar so pomnili njihovi predniki... Iz sive davnine nimamo podatkov o mokronoških pustnih igrah in šalah, imamo jih pa od ustanovitve Kluba larfarjev, kmalu po drugi vojni. Porušene hiše, borba za obnovo, stare širne z onesnaženo vodo, blatna cesta skozi trg, propadanje obrtništva, nacionalizacija, arondacija, združevanje nekdanjih občin i.p. je dalo dovolj gradiva za domiselne in nemalokrat zelo duhovite šale za masovne maškarade. Seveda niso nikdar izostale tudi pikre in grenke bodice na račun posameznih Mokronajzarjev, ki jim še na misel ne pride, da bi pustu karkoli zamerili.

Ker je bilo vsako upanje za kakršnokoli tovarno brezplodno, so jo za pusta pripeljale maškare na vozovih. Inženirji-maškare so trasirali novo asfaltno cesto in prikazovali načrte za vodovod. Ob ukinitvi občine so napravili pravi pravcati vlak na bencinski pogon in z njim odpeljali v novi občinski center še tisto

“malo”, kar so novi vladarji pozabili pobrati.

Velik karneval je bil leta 1969 ob ustanovitvi pustne države C. Nassenfuss in ob izstrelitvi prve rakete na Dolenjskem, leta 1970. Naslednje leto se je kozmonavt vrnil iz vesolja in pristal točno v raziskovalnem centru na Puščavi.

Za tako velike podvige so bila seveda potrebna ogromna sredstva, za katera pa je vselej poskrbel v svojem testamentu umrli in na pustno sredo zažgani Pust. Tako se že leta zaključujejo pustne prireditve ob branju pustovega testamenta, s sežiganjem nepozabnega mecena v zasilnem krematoriju, ob joku mnogoštevilnega sorodstva, ki potem vse leto žaluje na način, da razmišlja, kako in s čim bodo zagodli sebi in drugim ob naslednjem praznovanju.«

Prapor in grb - simbola Larfarije

Niko Kuret v študiji »Maske slovenskih pokrajin«, 1984, o prireditvi zapiše:

»Njeno izročilo sega v čas pred vojsko. V prvih letih po zlomu Avstrije so »Mokronajzarji« že prirejali pustne sprevede, v katerih so si privoščili takratne aktualne probleme. Na konjih in vozovih so odhajali tudi v Šentrupert, na Mirno, v Trebnje. V 14 mokronoških gostilnah se je od svečnice dalje vrstil »bal« za »balom«, na katerih so nastopale tudi maskare. Vsakič so volili najlepšo masko. Nato je začel maškarade prirejati »Sokol«. Vsako leto je bila maškarada pod drugim geslom, tako npr. v času vojske v Abesiniji »Noč v Adis Abebi«. Dvorana je bila vselej okrašena geslu primerno. Po drugi svetovni vojni se je za maškarado zavzela Lovska družina, potem pa so ustanovili »Klub larfarjev«.

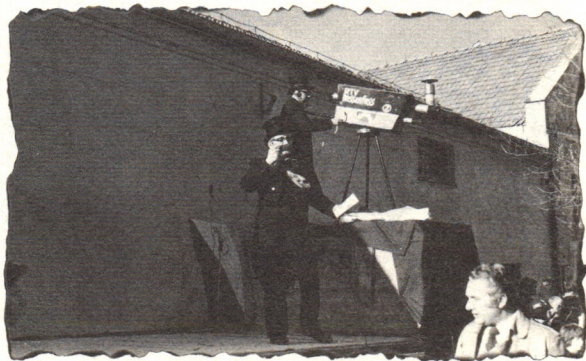
Na pustno nedeljo, ob 6. uri zjutraj, so proglasili »Republiko bosih nog«. Vse hiše so bile okrašene z zastavami različnih barv, a vsaka je imela mokronoški grb - odtis bosega stopala. Ob 14. uri se je začela maškarada. Sodelovalo je pri njej do 500 ljudi na konjih, vozovih, traktorjih, avtomobilih. Sprevod je spremljala maskirana godba na pihala. Na čelu spreveda so vozili velik ščit z mokronoškim grbom. Vsako leto so si izbrali drugo geslo, pod katerim so oblikovali sprevod: Spušcanje vesoljca v vesolje, Vrnitev vesoljca iz vesoljca, Poroke z vseh delov sveta, Cirkus (Dopolnimo: Harem in njihove sladkosti - 1966, Gospodarski razvoj Mokronoga v prihodnosti - 1967, Kmečke ohceti na

Dolenjskem - 1968, Razvoj obrti in kmetijstva doma in drugje - 1969, Mokronoški astronaut odpluje z raketo v vesolje - 1970, Pristanek kozmonavta v Mokronogu - 1971, Prva barvna televizija na Dolenjskem - 1972, Mokronog se proglasi za velemesto, kjer se vršijo ohceti z vsega sveta - 1973, Mokronoški larfarji rešujejo energetske krize - 1974, Mokronoški larfarji rešujejo probleme varstva človeka, njegovega okolja in vesolja - 1975, Parada instrumentov - 1976). *Kostume so si izposojali večinoma v Ljubljani. Na maškerado je prišlo tudi do osem tisoč ljudi. Prodajali so značke in nabrali precejšnje zneske. Nekoč so izkupiček izročili krajevni skupnosti kot prispevek za asfaltiranje cest. Izdajali so tudi pustni časopis "Larfarija". V njem so krcali vse tisto, kar je bilo čez leto v občini in pri posameznikih graje vredno.*

Na pustni torek je ležal Kurent na mrtvaškem odru in so ga hodili »kropiti«. Naslednjega dne se je razvil spet velik pogrebni sprevod. Prebrali so Kurentov testament, nato pa so slamnato lutko sežgali.«

1973

Mokronog se proglasi za velemesto, kjer se vršijo ohceti z vsega sveta

Napovedovalec Stanko REČNIK, levo Lojze DVORNIK, desno Ivo PAVŠIČ - oba iz vodstva prireditve

Glavni šef karnevala Jože JERIČ (mikrofon mu drži napovedovalec Stanko REČNIK) pred praporščaki (Antonom TRATARJEM, Rafkom BIJECEM in Emilom JEVŠKOM) razglša, da se karneval lahko začne.

Visoka sodna uradnika Vilko VIDEČNIK in Milan UHAN

Visoka cerkvena dostojanstvenika Anton ZIDAR in Jože NOVAK v varstvu policaja Sandija BORŠTNARJA

Nastop najmlajših

Poročni par iz Afrike

Poročni par iz Holandije

Poročni par iz Mehike

Poročni par iz Francije

Turški harem

Indijanski pari

Stare ženske v mlin - mlade iz njega

Sva midva tudi poročni par?

1974

Larfarji rešujejo energetske krize

Na čelu povorke, kot vedno, grb larfarije

Mokronoške mažorete (vodi jih Pia Pavšič)

Vozilo kralja karnevala s spremstvom

MO(krono)ŠKA VODA

PORIVABUS

Pogon na sončno energijo

INŠTITUT MOKROGON

Zanesljiv prihranek pri bencinu

Moška voda za delovne kolektive

Danes skoraj zastoj! (prodajalec Peter DEU)

Vse je snemala mokronoška TV

1975

**Mokronoški larfarji rešujejo probleme varstva človeka,
njegovega okolja in veselja**

123

Napovedovalec Stanko Rečnik nagovarja gledalce

Varstvo zraka

Turisti v zdravem okolju

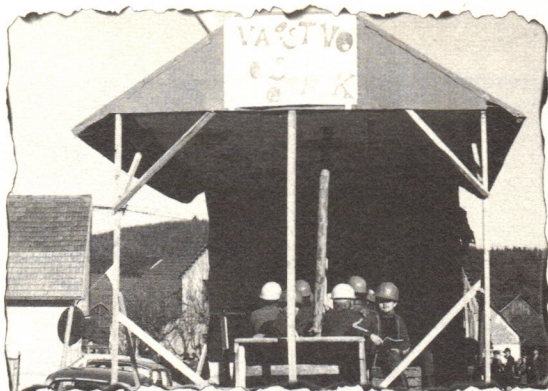
*Trebanjska godba in mokronoški kapelnik
Slavko ŽNIDARŠIČ*

Varstvo žena pred občani

Čiščenje vesolja

Varstvo otrok

1976
PARADA INSTRUMENTOV

Mačka in miši

Inštrument prekleti

Inštrument nočnega turizma

Inštrument nočnega turizma (od blizu)

Dinar - izigrani instrument

127

Stroj za tiskanje denarja - inflacijski instrument

Inštrument obveznega parjenja

Samoprispevek za izgradnjo mokronoškega stanovanjskega bloka

128

Pustovanje je trajalo od nedelje do srede. Osrednja prireditev (karneval) je bila v nedeljo, ponedeljek je bil čas za počitek, torek in sredo pa sta bila namenjena slovesu od Kurenta (Pusta).

Na tem mestu velja povedati, da je bil tudi pokop Kurenta (Pusta) pravo kulturno doživetje, saj je bil pravzaprav samostojna prireditev, vsako leto z drugačno vsebino, čeprav v podobni obliki. 1969. l. so dogodku dali naslov "Kurentova ohcet". Zgodba je pripovedovala o Kurentu, ki je v spremstvu številnih svatov pripeljal nevesto pred oltar. Tam se je med njima vnel hud spor in nevesta je zabrusila odločen NE!, ko jo je župnik vprašal, ali vzame Kurenta za moža. Razočarani Kurent se je zato ročno obesil in svatbena povorka se je zrušila v žalujoče ostale. Nesrečnega Kurenta so spravili na pare, kjer je ležal do drugega dne. Ves čas so ob njem bedeli, za njegovo ubogo dušo jokali in molili, pa vince in žganje pili in ga, revčka ubogega, na koncu slovesno upepelili.

Pokop Pusta 18. 2. 1969. "Župnik" je Alojz Ivančič, "kaplan" Bojan Koračin, mali "ministrant" pa Srečko Prelesnik.

V ohranjenih zapisnikih iz tega leta beremo:

V organizacijski odbor za Kurentovo ohcet in slovo od njega so bili izvoljeni: Alojz Ivančič, Milan Uhan, Jože Simončič, Ludvik Gulič, Franc Florjančič, Emil Jevšek, Julij Renko, Tomo Saje, Jelena Pavičević in Peter Deu.

Na pustni torek je frizer Milan Uhan organiziral maskirnico v Škarpi in ob 13. uri začel z delom. V ženina in nevesto sta se prelevila Jože Metelko in Rudi Šoberl. Otmar Meglič in Janez Borštnar sta postala starešini, Emil Jevšek je raztegoval meh, še preden je bil našemljen. Dojenčka je strokovno pripravila zobozdravnica dr. Jelena Pavičević. Z okrašenimi vozovi so prišli na zborna mesto Franc Radenšek, njegov sin in Janez Uhan. Drugi voznik je pripeljal voz z balo, ki jo je pripravil Peter Deu.

Sprevod je šel na pot ob pol treh. Pred njim je z ustreznim simbolom korakal Tone Tratar. Mimo tribune, ki jo je uredil Jože Jerič, so odvriskali, kot da je ni, saj bo postala pomembna šele v zadnjem dejanju. Ustavili pa so se pred vsako gostilno, kjer so gostilničarji, kot velevali običaj, postregli svate z vinom. V Šavrgasi je sprevod zavil po prečni cesti do gostilne Deu in nazaj proti glavnemu trgu. V ožini pri Henčkovi gostilni je medtem zrastle šranga in šrangarji Tone Krese, Miha Bregant, Franc Florjančič in Polde Grebenc se dolgo niso dali »zglihati«.

Na osrednjem trgu je svate sprejel župnik - Alojz Ivančič. In vse bi se srečno razvilo v rajanje, če jeznorita nevesta ne bi zabrusila tistega NE-ja.

Tragičen konec Kurenta je po vseh pravilih mrliško ogledne službe opravil "dohtar" Peter Deu. V tistem trenutku so po službeni dolžnosti najprej zajokali svatje: Rafko Bijec, Henči Bulc, Mici Bulc, Lojze Dvornik, Bogdan Frankovič, Ludvik Gulič, Rudi Janežič, Nace Jelovšek, Tone Koračin, Jože Mikec, Pančo Najdov, Ivan Novak, Jelena Pavičević, Marjan Pavlin, Tone Plavc, France Prešeren, Julij Renko, Tomo Saje, Jože Simončič, Berta Skrinjar, Silvo Švarc, Andrej Tratar, Jože Tršinar, Jože Urigelj, Stane Us. Svatom se je takoj pridružilo še številno občinstvo.

Naslednji dan, v sredo, so se od Kurenta (Pusta) z vsemi častni poslovili in ga sežgali. Še prej so prebrali njegov testament:

»Jaz, Kurent Nassenfussar, sredi placa v Kap Nassenfussu, v prisotnosti vseh pustnih šem, tik pred svojo smrtjo in še vedno pri polni zavesti, izjavljam, da bodo moji dediči, ki jih bom navedel v oporoki, dobili od mene podedovano bogastvo v pisarni nove tovarne usnja v Mokronogu.

Moja zadnja volja je taka:

Milici (policiji) zapuščam svoj stari avto, da ne bo več prosjačila za prevoz, ko bo poklicana na nujno vožnjo na kraj prometne nezgode.

Vsem vinogradnikom zapuščam vinograd v Srbiji, da bodo lažje delali cviček.

Past za voluharje zapuščam tistemu, ki je najboljše njive zasadil s pevcarji, da mu ne bo treba davke plačevati. (Bodica Petru Deu.)

V splošno ljudsko premoženje vlagam 48 milijonov dolga, da se bo povečala aktiva. (Bodica na katastrofalno izgubo mokronoškega Vrbopletarstva.)

Trgovskemu podjetju Runo prepuščam nekaj slabega usnja, da ga bo prodalo za boljšega.

Tomotu (Strelu, tajniku lovske družine) zapuščam krivo puško in slabe patrone, da ne bo vse njegovo, kar teče in leta po hosti.

Jožetu Čikadorfiju (Jožetu Simončiču) poklanjam vse lepe besede, da si bo lahko od žene izprosil dovolilnico za večerno kvartanje. Dajem mu tudi jekleno vrv, ki naj jo uporablja namesto laksa, saj ga je že preveč pustil v Krki.

Milančku (brivcu Uhanu) naj se da moj stari brus, da ne bo več jokal pri reziranju (britju).

Francitu (Strelu) prepuščam moj stari DKW in nekaj ljudi za porivanje. Po dogovoru pa lahko dobi pri Tomotu konja.

Lojzetu (Ivančiču) sem izposloval potno dovoljenje za Novo mesto in nazaj ter pravico, da sme ostati tudi doma.

Mici (Koračinovi) podarjam rezervne roke za nošenje vode.

Pošti dajem ves drat, kolikor ga je v zalogi, da poskrbi za boljše telefonske zveze.

Matičnemu uradu poklanjam svoj edini prt za poročno mizo.

Pekom zapuščam sito za sejanje moke in vzorec za normalne žemlje.

Vilkotu (Videčniku) zapuščam širšo cesto, da mu ne bo treba voziti po hlodih.

Martinjskemu ženinu (Vinkotu Vrabcu) dajem v svojem gozdu najlepšo in najvišjo smreko, da bo imel boljše skrivališče za bodočo ženo.

Ruditu (Bizjaku) zapuščam sto pomočnikov, da bo razširil svoj obrat in vsestransko pomagal remontnemu podjetju Mirna.

Tonkitu (Tonetu Koščaku) zapuščam vekarico (budilko) da ga bo pravi čas poklicala, ter verigo za kolo, da revež ne bo več tekal čez njive na štacjon (železniško postajo), potem pa tam eno uro čakal na vlak.»

Iz Kurentovega testamenta je prav lahko izluščiti tarče, na katere so bile puščice usmerjene. Seveda ni bilo nobene zamere. Tudi zaradi tega ne, ker so več ali manj vsi (tudi podjetja) sodelovali pri pustovanju.

Zanimivo je, kako so se Larfarji sproti odzivali na dogodke, ki so nastajali med pustovanjem. Tako se je 1970. leta na pustno nedeljo, v času osrednjega dogodka, med gledalci sprehajala skupina maškar iz Trebnjega, ki je s "puščo" pobirala denar. Že v sredo, ob Kurentovem pokopu, so bile javno izrečene tele besede:

*Ker je naša dežela Nassenfuss tako zaslovela,
se pri naši Trebanjcih foušija je vnela.
Med njimi se našla brihtna je glava,
na hitro pri njih se je pušca skovala.
S kamionom so jo sem pripeljali
in revčki so miloščino nabrali,
da so si lahko vinčka kupili
in si svoje riti nalili.*

Kurentova ohcet je poleg zabave in veselja prinesla 701 din čistega dobička. Od tega so 100 din namenili mokronošskemu otroškemu vrtcu, ostalo pa naložili

na hranilno knjižico v prid naslednje larfarske prireditve. Za orientacijo naj povemo, da so tega leta v mokronoških gostilnah točili vino po 4 din za liter. Nihče v Mokronogu se ne spomni, da bi larfarske prireditve kdajkoli pridelale izgubo. Verjetno so k temu prispevali tudi prijazni nagovori občinstvu. Tega je nekega leta Kurent kar zapel:

(Po napevu ljudske So ptičice zbrane)

*Jaz prišel med vas sem iz svetih nebes,
ker ljubimo gori tud' godbo in ples.
Prav lušno veselo je včasih bilo,
če Bog da, tud' danes še bo.
Pogledal bom v knjigo,
prelistal prav vso,
če kdo je med vami,
ki pije vodo?
Ga grešnika oštejem,
pocukam za uho,
naženem ga semkaj, v peklo.*

*Grešili čez leto veliko ste vsi
in vaše življenje prav zgledno res ni.
Vi, fantje, bodite bolj mil'ga srca,
naj dana beseda velja!
In, deklica mlada,
poslušaj me ti,
če kdo te pogleda,
povesi oči.
Nikar ne verjemi,
kar fant ti pove,
ker rad bi le tvoje srce.*

*Ženice zakonske, vam tudi povem,
premalo pokorne ste svojim možem.
Jezičke vrtite kot mlinsko kolo,
da možek še zbežal vam bo.
In slabše polovice,
kaj rečem naj vam?
Bodite ponižni,
vdani ženam!
Poslušajte vedno,
kar vam govore,
najboljše pač ženka vse ve!*

Larfariji so imeli tudi svoj zakonik, ki so ga imenovali Furželj (veriga, s katero se pripenja živino k jaslim). Imel je 37 glidov (členov). V 25. glidu

zveno, da je klub imel gospodarsko komisijo, karnevalsko komisijo, komisijo za časopis in zbiranje oglasov, propagandno komisijo, komisijo za maškarado in ples, komisijo za redarstvo, komisijo za tolmačenje (komentatorji in napovedovalci na karnevalu). Tudi karneval (prireditev v nedeljo) se je lahko pohvalil z dobrim dohodkom. Leta 1975 so ga razdelili takole:

Dohodki

- prenos iz leta 1974	71.128
- karneval in maškarada 1975	88.986
	160.114 dinarjev

Odhodki:

- stroški karnevala in maškarade	58.590
- pomoč Turističnemu društvu za urejanje gradu	30.000
- strelski družini za strelišče	10.000
- Gasilskemu društvu Beli Grič za nabavo avtomobila	4.000
- Gasilskemu društvu Mokronog za nabavo opreme	3.000
- Društvu upokojencev za najemnino skladišč	10.000
- KO ZB za pomoč ostarelim	2.000
- KO RK za ostarele občane	1.000
- mokronoškim osmošolcem za končni izlet	1.000
- Lovski družini Mokronog	1.000
- za društveni prapor	2.700
- otroškemu vrtcu	1.800
- otrokom za novoletna darila	4.000

Vsi larfarji so delali brezplačno oziroma, če smo bolj natančni, za malico. Vsak sodelujoči je namreč ob zaključku od predsednika larfarije dobil kupon za malico (klobasa, kruh, pol litra vina). Kupon je lahko vnovčil na veselici, ki so jo vsako leto priredili v sklopu proslave ob Dnevu žena.

Ob svojem brezplačnem delu so se larfarji zelo trudili, da bi naredili čim manj stroškov. Veliko potrebnega materiala so naprosili ali pa dobili na posodo. Včasih se je pri tem tudi kaj zataknilo.

Za dostojen pogreb Kurenta so potrebovali spodoben ornat. In gre Janez Borštnar v župnišče.

»Gospod župnik, prišel sem prosit, če bi nam za karneval posodili mašno obleko in tiste druge reči, ki se uporabljajo pri pogrebnem obredu.«

»Kaj takega! Človek, saj me vendar nagovarjate, da sodelujem pri podjetju, kjer se bo iz mojega duhovniškega poklica norca brilo, če ne celo iz Boga!«

»Nobenega norčevanja ne bo, gospod župnik. Samo Kurenta bi radi dostojno pokopali.«

»Kurent gor, Kurent dol, jaz mašnih oblačil ne posodim!«

»Prav, gospod župnik,« odreže Janez, »bo pač imel Kurent civilni pogreb!«

Ni nujno, da je domislica res zrasla na Janezovem zelniku, je pa zelo verjetno, da se je tako zgodila. No, Kurenta je vseeno pokopal »duhovnik«, Janez je šel pač prosit v drugo župnišče.

Omenili smo že, da je karneval vsakokrat potekal pod drugim geslom, ki je

bilo domiselno izbrano, da so lahko vanj, kot v izložbeno okno, naložili najbolj žgoče gospodarske, politične in druge 'brihtnosti', ki so jih pestile. Ne le Mokronožane, tudi takratno državo in Slovence še posebej. Niti svetovna politika pri tem ni bila izvzeta. Seveda je bilo potrebno vse kritike servirati s pravo mero, da niso izzvale nasprotnih učinkov ali pa celo jezo oblasti. Nekaterim problemom pa sploh niso natikali pustnih mask. Tako zasledimo v drugi številki Mokronoške lارفarie iz leta 1973 naslov »Zakaj so Mokronajzarji zaskrbljeni za prihodnost«, pod katerim je objavljena naslednja primerjalna tabela.

PRIMERJAVA NEKATERIH PODATKOV ZADNJIH 40 LET

	LETO 1933	LETO 1973
Število prebivalcev	2.500	601
Občina	1	-
Občinsko sodišče	1	-
Davčna uprava	1	-
Finančna uprava	1	-
Sodni zapori	1	-
Trški zapori	1	-
Zdravnik	1	občasno
Advokat	3	-
Notar	1	-
Gostilne	12	3
Trgovine	14	8
Lesni trgovci	5	-
Kovači	4	-
Ključavničarji	2	-
Mizarji	3	1
Sedlarji	3	-
Fotograf	1	-
Sodavičar	1	-
Mesarije	3	1
Krojači	7	2
Šivilje	5	-
Usnjarska obrt	2	-
Tovarna usnja	1	-
Avtotaksi	2	-
Avtoprevoznik	1	-
Prevozniki s konji	4	-
Čevljarji	7	1
Pekarije	5	-
Slaščičarna	1	-
Soboslikar	-	1 šušmar
Obrat Iskre	-	1

Rog - konfekcija	-	1
Čevljarsko podjetje	-	1

Tudi taka tabela nas utrjuje v prepričanju, da mokronoško pustovanje ni bilo samo zabava zaradi zabave ali zgolj priložnostni ventil za sprostitve povišanega pritiska v kotlu družbenih razmer, temveč je imelo pošteno željo (pa se je ustvarjalci zavedali ali ne) popravljati svet. To tudi je filozofija pravega humorja, ne glede na pojavno obliko.

Ideje, ki jih res ni zmanjkalo, pa so po drugi strani zahtevale veliko obrtniških in drugih spretnih rok, če so hotele biti uresničene. Preden je na primer s "Cap Nassenfussa" poletel v vesolje kozmonavt, je bilo treba marsikaj narediti, organizirati, uskladiti. V zapisniku s tretje redne seje kluba larfarjev, ki je bila 19. januarja 1970, ob 20. uri v posebni sobi gostilne Deu, beremo:

Navzoči: Alojz Ivančič, Rafko Bijec, Janez Borštnar, Miha Bregant, Peter Deu, Emil Jevšek, Bruno Jurglič, Tone Koračin, Zvone Majhen, Otmar Meglič, Pančo Najdov, Jelena Pavičević, Jože Simončič, Tone Tratar, Marjan Uhan, Milan Uhan, Jože Urigelj, Vilko Videčnik, Ivan Vovk, Tone Zidar.

Predsednik Ivančič poroča, da izdelava rakete lepo napreduje. Celotno osebje za izstrelitev je že pripravljeno in opremljeno. Za vleko rakete sta na razpolago dva para konj.

Jože Urigelj (vodja redarjev) poroča, da je pripravljenih in opremljenih 10 ljudi. Sicer niso še vsi uniformirani, vendar ni bojazni, da ne bi bili.

Vilko Videčnik je izvoljen za direktorja izstrelitvenega odbora, hkrati tudi za uradnega povezovalca prireditve. Besedilo bo pripravil sam.

Prevoz rakete sta prevzela Franci Janežič in Jože Bečaj. Astronavt bo Tone Koračin. Pripeljal se bo s kočijo, ki jo bo pripravil Franc Radenšek. Ta bo dal tudi vprego, par konj.

Otmar Meglič se bo dogovoril s Poldetom Grebencem za konjenico.

Peter Deu se je obvezal, da bo priskrbel zadostno število zastav z mokronoškim grbom.

Tone Zidar se je dogovoril s trebanjsko godbo. Sprevod bo počakala pri pokopališču. Za godbo bo treba izdelati scenarij za protokol ob sprejemanju tujih delegacij in za zaključek.

Emil Jevšek in Pančo Najdov sta pripravila "mokronoško godbo". Ta se bo vozila na gumi-vozu. Voznik bo Janez Uhan.

Otmar Meglič pripravlja carinike (pobiralce vstopnine).

Tone Zidar bo poskrbel za ozvočenje.

Za natančen kraj izstrelitve in postavitev govorniškega odra je izvoljena komisija, v kateri so Alojz Ivančič, Vilko Videčnik, Peter Deu in Jelena Pavičević. Oder, tri traktorske prikolice, bo pripeljal Janez Borštnar.

Na naslednjem sestanku, 6. februarja, so dogovorili še zadnje podrobnosti. Tako so za okrasitev tribun izvolili (nikogar niso odredili, določili, vedno le izvolili!) Toneta Kreseta in Jožeta Švarca, za maskiranje nastopajočih pa Milana Uhana, Slavka Žnidaršiča in Franeta Videčnika.

Povorka se je v nedeljo, 8. februarja 1970, zbrala pri Bohu na Puščavi in se ob 13. uri napotila proti Mokronogu v naslednjem zaporedju:

1. Miličniki na mopedih (šef Jože Urigelj)
2. Praporščak (Sandi Borštnar) z larfarskim praporom in grbom Mokronoga
3. Bobnarji in godba - pred njimi "direktor" Slavko Žnidaršič
4. Predsednik (Lojze Ivančič) s spremstvom
5. Jezdec na konjih (Adolf Berk, Janez Hlade, Niko Janežič, Janez Kisovec, Ivan Mikec, Franc Starič, Stane Us in drugi - bilo naj bi jih do 15 - ki jih, žal, ni na seznamu)
6. Astronavt (Tonček Koračin) s tehničnim osebjem
- odštevalna ura
7. Znanstvene delegacije:
- Lunohod iz Rusije
- Laboratorij iz Amerike
- Znanstveni center Puston z direktorjem Vilkom Videčnikom
8. Državna predstavništva:
- Abesinja s cesarjem Hilem Selassijem (Ivan Vovk),
- Indija z Indiro Gandhi (Jelena Pavičević)
- Kitajska s Ču En-Lajem (Milan Uhan)
- Rusija s Kosiginom (Peter Deu)
- Amerika z Johnsonom (Frane Videčnik)
- Biafra (Miha Bregant)
- Združene arabske republike z Naserjem (Zvone Majhen)
- Ciper z Makariosom (Tone Koščak)
- Albanija z Enverjem Hodžo (Bruno Jurglič)
9. Domača godba na vozu (glavni muzikant Emil Jevšek)
10. Ostale maske

Prireditev je uspela, čeprav se sama izstrelitev ni posrečila, kajti raketi je pred približno 5.000 gledalci, kolikor jih omenjajo časopisna poročila, razneslo motorje. Kriv je bil napačen izvičaj, s katerim so privili glavni vijak.

Ohranjen je

SEZNAM MASK,

ki so aktivno sodelovale pri pustnem karnevalu in so upravičene do denarnih bonov po 10 din, ki jih lahko vnovčijo na veselici 7. marca 1970.

Franc Vovk, Cvelbar, Jože Knez in Marjan Borštnar, Jože in Lojze Glušič, Drago Radminič, Viktor Candelari, Rudi Us, Drago Strnad, Karel Uhan, German Marolt, Vojko Kralj, Jože Kostrevc, Vili Saje, Jože in Franc Tršinar, Jože Drobnič, Rudi Dolensek, Rudi Janežič, Sandi Borštnar in Virant, Žan, Jože, Franc in Stanko Mikec, Jože Stritar, Franc in Jože Bale, Peter in Fric Žibert, Martin Borštnar, Jože Bečaj, Zvonko Kos, Silvo Gregorčič, Ivan Udovč, Adolf Urbič, Jože in Rado Jelenc, Pavel Jevnikar, Peter Kolenc in Tanja Kodrič, Radka, Mici in Henči Bulc, Biba Uljančič, Drago Gorenc, Mira Strel ml., Kika Gorjup, Ana Ivančič, Branka Koščak, Franc Strel, Bojan in Mici

*Astronavt Tone Koračin vstopa
v vesoljsko raketo*

Koračin, Stane Prelesnik, Bogdan Frankovič, Nace Jelovšek ml., Ivan Tori ml., Franc Zajc, Rudi Bizjak, Olga Bijec, Franc Gregorčič, Barica Videčnik in seveda vsi, ki so že imenovani, bodisi v glavnem odboru ali pri drugih zadolžitvah.

Taki sezname pa odkrivajo le naslovno stran registra, kajti za imeni so včasih cele vasi (Sveti Vrh, Laknice, Bruna vas, Hrastovica, Jesenice, Slepšek...), ki so za karnevalsko povorko pripravljale dogovorjene enote. Predstavnik vasi je v odboru prevzel zadolžitev, v vasi so jo potem udeležili. Za imeni pa so, skrite očem in ušesom, tudi številne družine. Tako se je na primer Pavšičevo stanovanje kmalu po novem letu spremenilo v šivalnico kostumov, v katerem je gospa Polona zaposlila vse, od bližnjega do daljnega sorodstva, obenem pa aktivirala vse potrebne zveze z ljubljanskimi gledališkimi hišami, da so prišli do raznih pripomočkov, kot so lasulje, brade, razna pokrivala ip. Marsikatero stvar so pretihotapili tudi iz Trsta. Pri nas se takrat takih stvari še ni dalo kupiti.

K zanimivosti teh priprav je prispevala tudi tajnost dela. Namreč, v predpustnem času so prihajali v Mokronog razni "ogleduhi" iz sosednjih krajev (z Mirne, iz Trebnjega, Litije, Škocjana...), ki so poizkušali izvrtati, kaj se pripravljajo. Seveda so izvedeli samo za naslov glavne teme, vse ostalo pa se je razkrilo šele na pustno nedeljo.

1971. l. so se Larfarji najprej ogreli za geslo »Balkanski cigani«. Dr. Ivo Pavšič je idejo, v katero bi se verjetno z veseljem vtaknila tudi občinska in še kakšna politika, ocenil kot »malo neokusno«. Zato je predlagal, da bi se raje lanski astronavt vrnil na zemljo. Takoj je nastala težava, saj je lani raketo razneslo. Ivo Pavšič ni bil v zadregi in je takoj skomponiral, da se je lanskoletni polet ponesrečil zaradi sabotaže, saj so usodni izvijaj, ki je bil kriv za nesrečo,

podtaknile tuje tajne službe. Zaman! Kajti mokronoški larfarji so imeli v pripravljenosti še eno raketo, ki je imela obliko krožnika. Še isto noč so jo z rezervnim kozmonavtom v največji tajnosti lansirali v vesolje. Poročila, ki jih je potem kozmonavt celo leto pošiljal s svojega potovanja, so polna neverjetnih dogodkov. Tista z Venere pa so prav žgečkljiva.

Ideja je bila sprejemljiva za vse. V ožji štab so bili izvoljeni Lojze Ivančič, Rafko Bijec, Janez Borštnar, Otmar Meglič in Marjan Uhan. Scenarij in komentiranje prireditve je bilo spet zaupano peresu in glasu Vilka Videčnika, medtem ko je bila režija celotnega projekta "po kazni" zaupana dr. Ivu Pavšiču; za asistenta mu je bil dodeljen Tone Zidar. V inženirje so bili promovirani Rafko Bijec (glavni konstruktor), Janez Borštnar, Tonček Koračin, Milan Terzin in Jože Jerič, saj se drugače ne bi znali lotiti načrta in izdelave vesoljske kapsule. Tone Zidar se je obvezal še za značke in drugo propagando, šef šminkerjev je postala Veronika Petrovčič. Skrb za mednarodno povezavo in oblikovanje delegacij znanstvenikov vsega sveta, ki bodo sodelovale na karnevalu, sta prevzela Peter Deu in Jelena Pavičević. Otmar Meglič je postal minister za obrambo in notranjo upravo, kar je v prevodu pomenilo organizirati redarsko službo in prometno varnost. Seveda je pri tako tveganih dogodkih, kot je pristajanje iz vesolja, potrebna tudi visoko usposobljena reševalna ekipa. Organiziral jo bo Jože Simončič, ki tako in tako vozi gasilski kombi. Novi predpisi zahtevajo tudi poslovanje preko žiro računa, za kar bo poskrbela Justi Koračin, blagajničarka kluba, njen mož, Tone Koračin pa bo tudi tokrat kozmonavt. Za ozvočenje bo poskrbel Ladi Abina.

Povorko naj bi, po možnosti, spremljala letala. Idealno bi bilo, če bi se lahko dogovorili, da bi tudi kozmonavt prispel z letalom. Spustili bi ga, lahko tudi s padalom, nekje okrog Martinje vasi, nato pa pripeljali s posebnim vozilom v Cap Nassenfuss.

Tudi ta karneval je uspel, čeprav ne v vseh podrobnostih, ki so jih načrtovali. Recimo pristanek kozmonavta s padalom. Predstavniki larfarjev so se sicer odpeljali na pogovore v Brežice, kjer je bilo vojaško letališče, vendar tam niso imeli pravega razumevanja za njihove ideje: »Kozmonavt s padalom? Saj niste pri pravil!«

Karneval 1972 je bil napovedan z naslednjim protokolom:

*Predsednik C. Nassenfussa,
gospod kralj mokronoških larfarjev,
izdaja strog in nepreklicen
UKAZ*

da se v nedeljo, 13. 2. 1972 ob 14. uri izvede

TRADICIONALNI KARNEVAL

*s postavitvijo barvnega televizijskega oddajnika in otvoritvijo prve dolenske
barvne televizije z naslednjo prvo oddajo:*

- *Pozdrav kralja larfarjev in odkritje oddajnika*
- *Napoved TV sporeda*

- Cik - cak po dolensko
- Poročila iz domačih in tujih logov
- Pet minut za boljši jezik
- Otroška oddaja: Pika Nogavička, dr. Dolič in Razbojniki
 - Naše Malo mesto
- Kmetijska oddaja: Gregorjev sejem na Veseli Gori
 - TV kašipot
 - Rezervirano za smeh
 - Dekameron
 - Izgubljeni v veselju
 - TV križanka
 - Enkrat na teden
 - Zadnja poročila
- Napoved sporeda za leto dni

Predsednik C. Nassenfussa nadalje ukazuje:

1. Da se vse maske na dan velikega slavlja zberejo v našem že dobro poznanem raziskovalnem centru na Puščavi vsaj ob 13. uri, od koder se bo razvil spre-vod.
2. Da se po končani televizijski oddaji vsi larfarji in gostje udeležijo slavnostne zabave v dvorani Doma svobode, kjer bodo na zaslonih prikazovani nek-danji karnevali.
3. Da se v dvorani izvrši izbira najlepše maske in se ji podeli primerna nagrada.
4. Da se na veseličnem prostoru poje in spiše vse, kar bo v ta namen priprav-ljenega.
5. Da se plačuje v vseh možnih valutah, tudi v novih dinarjih.
6. Da hrane in pijače ne zmanjka za sedmino.
7. Da za ples poskrbi ansambel Simboli

Strogo bodo kaznovani vsi državljani C. Nassenfussa:

- če ne bodo praznovali Pusta vsaj tri dni,
- če ne bodo izobesili predpisane zastave že dan pred praznikom in če ne bodo očistili svojih pragov,
- če ne bodo oprali nog, ki so simbol našega grba,
- če se ne bodo odzvali predsednikovemu pozivu za sodelovanje, in sicer v do-stojni nacionalni obleki in maski.

Cenjenim gostom pa preti kazen internacije do enega tedna, v kolikor ne zapra-vijo vsega denarja na veselici.

*Predsenik C. Nassenfussa
in kralj Larfarjev*

Predsenik C. Nassenfussa in kralj Larfarjev je bil od same ustanovitve društva (včasih tudi kluba) in ves čas do nesreče s konjsko vprego, ki ga je stala življenje, Alojz Ivančič. Njegova tapetniška delavnica na Starem trgu 31 (sedaj je tam cvetličarna) je bila skozi vse leto prostor, kjer se je malone vsak larfar

dnevno oglasil vsaj za dober dan. Na ta način so se tam stekale tudi informacije o dnevnih dogodkih in dobivale žlahtno humorno podobo.

»Ti, a si že slišu?«

»Kuga?«

»Kakšn paradajzn zos pradajajo pr Tržan? Če ga žensk na jezik naflojdraš, bo vsaj en tejdn tihu!«

»Pr Mesoizdelkih majo pa tanarbulš čikgumi. Gavednca je ad taku starh krav, da jo po treh dneh kuhaja še zmerm lahku ceu tejdn čikaš, predn jo izpluneš!«

Seveda so pločevinke s pokvarjenim paradižnikom in stara govedina potem našle pot na eno od prireditev larfarskega društva.

Larfariji so imeli tudi svojo himno, ki so jo prepevali na znano melodijo:

*Mokronog dragi, le ne pozabi,
da blo je včasih vse drgač.
Smo bli tržani, nikol meščani,
krivično smo postali vas.
Mokronog naš, drum, drum,
zdaj postal je vele mesto,
poslej krojil, drum, drum,
bo usodo svojo sam.
Saj vrelec naš, drum, drum,
nam prinesel je bogastvo,
to pomembnost vele mesta
zagotavlja pustni čas, drum, drum, drum.*

Refren (ki se je spreminjal vsako leto)

*Pri nas samo, drum, drum,
še udihneš frišno sapo,
pri nas samo, drum, drum,
voda zdrava je za vse.
Za varstvo je, drum, drum,
v našem mestu poskrbljeno,
na naš dinar, cviček, ženo,
larfar vsak priseže rad.
Drum, drum, drum.*

*Mokronog dragi, le ne pozabi,
da bo v bodoče res drugač! Drum!*

Po Ivančičevi smrti je predsedništvo sprejel Jože Jerič. 19. 2. 1976 piše ogorčeno pismo vsem mokronoškim družbenopolitičnim in delovnim organizacijam, društvom in ustanovam. Med drugim zapiše:

»Ugotavljamo, da prav delovne in druge organizacije našega kraja stojijo ob strani, in tudi večina prosvetnih delavcev, ki so nosilec kulture v kraju.

Obsojamo takšno nezainteresiranost, saj je mokronoški pustni karneval največja kulturna in turistična prireditev tega kraja, za kar smo odgovorni vsi, ki tu živimo... Ne prosimo finančne pomoči, prosimo le za sodelovanje in razumevanje!»

V tej funkciji je že leto kasneje doživel prav neprijetno izkušnjo. 1977. l. je Larfarjem uspelo privabiti na karneval nacionalno televizijo. "Prej bi dobil Tita kot televizijo!" se je teh prizadevanj spominjal eden od takratnih larfarjev. Sam Jerič se je pri tem največ trudil. Pa se je zgodilo, da je neka skupina, ki se je vrinila v karnevalsko povorko in se vsebinsko ubadala s slovensko nataliteto, v mimohodu pomočila tv reporterja Tomaža Terčka. Ta je to popolnoma napačno razumel in tako grdo zameril, da je imel predsednik Jerič, pred postavo odgovoren za prireditev, že naslednje jutro zelo uraden pogovor z Alojzom Brunčkom, komandirjem mokronoške milice, potem pa še s trebanjskim sodnikom za prekrške, ki ga je (menda) krepko oglobil.

Nekateri menijo, da je ta dogodek pokopal karneval. Bržkone pa je treba vzroke iskati drugje. Mokronoški pustni karneval je po svojem obsegu prerasel takratne zmogljivosti kraja in preprosto omagal.

Škoda.

Morda pa samo počiva.

Kralj festivala Alojz IVANČIČ na konju

KRESNA NOČ

Naši poganski predniki so svojemu sončnemu bogu Kresniku, sinu še bolj starodavnega Svetovida, kurili kresove v zahvalo in pomoč, saj so se od vsega najbolj bali, da bi sonce umrlo. Pravo praznovanje pa so Kresniku vedno darovali v noči na 24. junij. Ob tem se je razvila množica obrednih opravil, običajev in verovanj. Praprotno seme je imelo v tej noči posebno moč, z njim se je pod določenimi pogoji dalo videti čarovnice, izprositi srečo, dobro letino,

zdravje, ženina... in slišati, kaj se pogovarjajo živali.

V času pokristjanjevanja so pokristjanili tudi Kresnika, skupaj z običaji.

Mokronoške kresne noči so se stoletja prižigale na okoliških vzpetinicah, ostajale intimne in zveste običajem. L. 1973 pa so mokronoški kulturniki prišli na misel, da bi kres zakurili sredi prstana ruševin, ki so še ostale od nekdanj mogočnega mokronoškega gradu.

PLES KRESNIČK (plesale so: Darinka Bevc, Metka Bijec, Milena Jevšek, Metka Kim, Darja Kodrič, Polona Kralj, Polona Lavrinšek, Hermina Ober, Tončka Ogrinc, Pia Pavšič, Irena Pišek, Irena Simončič, Irena Uhan, Branka Vovk, Marija Vranetič, Milči Žagar, Silva Žnidaršič)

Prvi programski list Kresne noči, 23. junija 1973, slabo informira o snovalcih programa. Nekateri se dajo prepoznati med izvajalci: moški pevski zbor prosvetnega društva Emil Adamič je vodil Vilko Videčnik; solisti opere in baleta iz Ljubljane so nastopili pod vodstvom prvaka ljubljanske operne in baletne hiše Janeza Mejača, sicer domačina; Slavko Žnidaršič, Mokronožan, se je predstavil z lastnimi skladbicami za harmoniko; nastop folklornega krožka je v koreografiji Nade Videčnik (in s sodelovanjem Lučke Videčnik) predstavil lirični »Ples kresničk«; Frane Videčnik si je za ostro kritiko družbeno političnih razmer in domačih veleumnosti sposodil osebnost Krjavlja; v čudežno moč praprotnega semena sta obiskovalce prepričevala Pia in Ičko Pavšič z »Magijo kresne noči«; celoten program je povezoval učitelj Stanko Rečnik. Verjetno pa je bil najbolj izviren in duhovno bogat zaključni obred, v katerem so sodelovali vsi obiskovalci. Vsakdo je že z vstopnico dobil svečko. Opolnoči so ugasnile luči. Ob diskretni glasbi murnov se je potem zgodila najbolj vznemirljiva magija noči: obiskovalci so postali kresničke. Kresničke so potem odplavale skozi vonj davnih stoletij izven oklepa gradu in se združile v željo, ki je zagorela v mogočnem kresu. Želje so z iskrami poletele navzgor. K soncu. V prihodnost.

Španske ples so zaplesale balerine SNG Maribor

Prav ta obred (balet in magija ter kasneje ognjemet) je predstavljal ogrodje Kresne noči skozi vseh petnajst let, kolikor je prireditev vztrajala na prizorišču sredi vedno bolj nevarnih grajskih ruševin.

Ne gre prezreti, da je bila 1989. l. na Kresni noči premierno predstavljena izvirna baletna bajka Vidov ples. Na literarno predlogo Staneta Pečka in glasbo Lada Jakše je Janez Mejač postavil balet, ki so ga odplesali plesalci ljubljanske baletne hiše z Markom Omerzelom in Andrejo Hriberšek v naslovni vlogi, škrate mokronožce in vaška dekleta pa so plesale Mateja Bučar, Sabina Selan, Patricia Basailovič, Kaja Štiglic, Polona Hartman, Helena Klasič, Dijana Benedičič, Marinka Ribič, Monika Dedovič in Olga Kori. Vse kaže, da je Vidov ples sploh prvi dolnjski balet.

Mokronožci - Vidov ples (iz programskega lista)

Dogodek je precej odmeval po slovenskih medijih. Kot pravljica se bere zapis v Kmečkem glasu, ki ga je avtorica Alenka Regally naslovlila Rodili so se Mokronožci.

Kresna noč ni navadna noč, kajti drugače bi jih bilo več v enem letu. Nemogoče bi bilo, da bi se še katero drugo noč v letu dogajale tako čudne reči kakor prav na kresno noč. Če ste slučajno imeli praprotno seme v kotičku žepa, potem ste videli vsa čuda, drugače pa glejte, da tega prihodnje leto ne zamudite. Vsekakor pa morate priti v Mokronog, na kresno noč, ki bo drugo leto, prav zanesljivo, že štirinajsti zapored na odprti sceni mokronoškega gradu. Letos so namreč pripravili trinajsto in morda je res v številki vraža, ki je bila kriva slabemu vremenu, ki jo je godlo, pa vendar ne zagodlo prirediteljem. Bilo je namreč prav takšno, kakršno je že od Medarda sem - kot najbolj muhasta deklina se obnaša - dež pa sonce pa dež. Res so imeli mokronoški prireditelji veliko težav, da so konec koncev le nekoliko skrpali prireditev pod težkimi črnimi oblaki, ki so vsak hip malo porosili, na začetku pa kar dobro porožljali s kapljami.

In kot vsaka noč ni kresna, tako tudi vsaka baletna prireditev - in teh je bilo že nemalo na mokronoškem gradu - ni krstna. Tokratna pa je bila in težko bi bilo reči, da gre zahvala tistim čudnim kresnikom, ki so menda povezani s kresno nočjo. Bolj zanesljivo je, da je sreča v tem, da so v Mokronogu, iz Mokronoga ali pa vsaj iz njegove bližje okolice, ljudje, ki se družijo ali vsaj spogledujejo z različnimi muzami. Sicer pa je začetek novega slovenskega baletnega dela v neki preteklosti, daljni ali pa bližnji, kot pravi pisec libreta Stane Peček. Mokronožani se sicer ne spominjajo nobene legende o malih škratih Mokronožcih, ki naj bi prebivali v loščevju ob vodi. Tako je vse skupaj lahko konec koncev tudi stvar piščeve domišljije in Mokronožce lahko tako uvrstimo kar v novo mitologijo.

Gre za zgodbo o deklicah, ki na kresni večer pridejo k potoku po vodo in jim škratki nagajajo. Med njimi je škrat Vid, ki se zaljubi v Gozdano. To ga tudi stane večnega škratjega življenja, kajti ljubezen ga spremeni v človeka. Torej preprosta in lepa zgodba je bila dovolj, da je Lado Jakša napisal glasbo, mokronoški rojak - Janez Mejač - pa koreografijo za balet in Milena Kumer kostume zanj. Balet so odplesali baletniki iz Ljubljane. Bili so dobesedno mokronožci, kajti dež je močil in močil prizorišče. Čeprav kratka, baletna predstava je bila na mokronoškem gradu pravo doživetje, kresna miniatūra, ki je s svojo močjo - glasbeno, plesno - konec koncev celo pregnala oblake, tako da so za njo lahko nastopili celo čarovniki, ki so tudi sicer vsakoletni gostje kresne noči. Bili so pravi mojstri svoje stroke, kar je potrjeval tudi glasen aplavz. Tisti, namenjen izvrstnim baletnikom, je bil precej šibkejši, vendar sem trdno prepričana, da to samo zato, ker so vsi gledalci držali takrat v rokah marele - in potem je res težko ploskati, kajne? Tudi Kresniček, ki je prireditev pričel, je verjetno mislil enako, čeprav bo morda pri njegovem nastopu le bolj držalo, da imajo ljudje vsakdanjih političnih zgodbic, četudi so prekresnjene v kresniščino, že malce dovolj.

Bilo je torej vse, le pravega kresa ni bilo, če odmislimo ogenjček, ki je grel žar, in tudi vso pot v črni noči od Mokronoga do Ljubljane se ni na nobenem hribčku

nič zasvetilo, celo kresničke so ostale skrite. Ostala pa je lepa misel, ki jo je spodbudil balet na mokronoškem gradu: koliko umetnikov bi lahko svojemu kraju dalo košček lepega doživetja, kakor so ga Jakša, Mejač in Peček pa baletniki iz Ljubljane dali Mokronogu na kresno noč.

Ista avtorska ekipa je naslednje leto, 1990, ustvarila nov balet Sejem, ki so ga odplesali Ciganka - Mateja Bučar, Tatca - Marinka Ribič, Policaj - Marko Omerzel, Mešetar - Mijo Basailovič, Mokronožci - Sabina Selan, Polona Hartman, Patricija Basailovič, Diana Benedičič in Irena Kloboves, v vlogi ljudstva je nastopila novomeška folklorna skupina Kres (vodila jo je Branka Moškon). Obakrat je bila kostumografka Milena Kumer.

V »magiji kresne noči« so več let nastopali slovenski mojstri čaranja Marjan Drogenik, Dani Gorjup, Jani Jošovec, Vlado Mikek - Wladimir, Ivo Pavšič, Ivo Pavšič - Ičko, Miran Plohl, Franc Zupan, Augustino in Peter Gunn.

Naštevaje sporeda in izvajalcev kaže, na kako visoki ravni se je prireditve dogajala.

Že omenjeni Krjavelj, ki ga je spremljala živa koza, vsebinsko niti ni spadal najboljše v pravljičnost kresne noči, vendar ga je publika imela rada, saj je v njenem imenu na humoren način (in v dialektu) zabavljajl čez križe in težave časa.

Skica enega Krjavljevega nastopa se je ohranila:

KRJAVELJ - Frane Videčnik
- na prvi kresni noči, 1973

»Čutim, da bo Mokronog še dolgo živel, saj ga poleg čistega okolja varuje še spomeniško varstvo, da ja ne bi kdo kaj novega postavil.

Pravite, da je energetska kriza? Seveda, če samo čakate, kdaj se bo kakšnemu

strokovnjaku posvetilo tudi v glavi in ne, kot pri kresničkih, samo na riti. Prav lahko bi se zgledovali po onih naših, saj veste, ki tiste čudne buče tja v jerbas mečejo. Prav krasno so jim letos posvetili v Beogradu.» (Gre za zmago slovenskih košarkarjev v Beogradu).

»Včasih smo imeli zmake in druge zveri, zdaj pa slišim, da imate neko inflacijo, ki da je še hujša in da ga ni junaka, ki bi jo ugnal. Jaz pravim, če bi tiste, ki samo govorijo, poslali s klobukom fehtat, bi to zver takoj ugnali.

Vsak dan poslušam, kako se časi spreminjajo. Mi smo se včasih vse kar pri Obrščaku zmenili, danes pa je toliko delegatov in delegacij ter raznih teles, da se sprašujem, ali sploh še kdo dela čez dan.

Nekaj mi pravi, da bodo velike spremembe, da celo davkov ne bo več. Zdaj bodo samo še takse, dajatve, prispevki, samoprispevki, posojila in samoupravni sporazumi.

Veliko sem slišal govoriti o programskih jedrih v šolstvu. Mladina pa je kot avantgarda to takoj začela izvajati in je na skupnem nastopu ob Dnevu mladosti imela že vse napise v cirilici.

Slišati je, da bodo v Trebnjem začeli s celodnevno šolo. Lahko njim, ko se je že v Mokronogu tako "krasno" obnesla!

V naši občini je kraj, ki je najbolj zdrav na svetu. Da je to res, se vidi že po tem, da so že skoraj vse zdravnike odgnali.» (Misli na Mokronog, ki je imel nekaj časa samo občasnega zdravnika).

»Vsi kraji kažejo napredek in tekmujejo med seboj. Sam vrh pa bo gotovo dosegel Mokronog, saj bo uvedel brezžični telefon na že postavljenih drogovih.

V tovarni keramike na Račjem Selu poteka odločna akcija proti alkoholizmu, ki jo navdušeno podpira občinska in še višja politika. Zato bodo raje še naprej delali ploščice v izgubo, kot da bi razširili Dano, ki proizvaja alkohol z dobičkom.

Slišal sem tudi, da sestavljate neke nove slovarje, pa leksikone in imate težave z razlago besed. Pa vam bom pomagal. Vzemimo za primer KRES in pogledjmo, kaj vse je povezano z njim. Najprej seveda naša KRESNA NOČ. Potem: **kresati** ogenj, besede; fantje so se **skresali**; moj mož bo nocoj **nakresan**; tako ga bom **kresnila**, da bo jutri ves **skresan**; Krpan je tovoril **kresilni** kamen, v današnjih časih pa ga **krešemo** kar brez teh priprav. Sedaj pa slišim, da fantje že **krešejo kresničke**, bom pa še jaz svojo kozo **podkresnil** in se spet za eno leto **umaknil** v svojo **skresano** kočuro. Pa če je odkresanim besedotvorcem prav ali pa ne.»

Zadnja leta je Krjavlja zamenjal Kresniček (Lojze Podboj).

Uradni organizator Kresne noči (in Pustnega karnevala) je bilo vsa leta TURISTIČNO DRUŠTVO MOKRONOG. O začetkih društva (pa tudi sicer) ni zapisov in tudi v mokronoškem spominu je ostalo bore malo. Vzrok za tako neopaznost v prostoru je gotovo tudi (ali predvsem!) v takratnem načinu razmišljanja o tej dejavnosti. Društvo je delalo, če poenostavimo, od danes do jutri in ni imelo kakšnih daljnoročnejših razvojnih ciljev. Tudi s stroko se ni povezovalo. Mirno lahko zapišemo, da je bilo do poznih osemdesetih let zgolj uradno registrirana postaja, ki je ob določenih trenutkih (Pustni karneval,

Kresna noč) povabila potnike ter poskrbela za varen prihod in srečanje posameznih kompozicij, ki pa so imele tako in tako svoje vlakovodje in osebje. Potem se je spet vse umirilo. Resen poizkus za kaj več (čeprav še vedno v službi ozkega pragmatizma) je bil narejen v sedemdesetih letih. Društvo, ki mu je takrat predsedoval Jože Jerič, je naročilo načrte za funkcionalno ureditev grajskih ruševin. Zidovje so nameravali okružiti do zdravega jedra (in ga tako zaščititi pred nadaljnjim propadanjem), v dvorišču pa postaviti betonski oder, garderobe, priročni bife, dovolj velike toaletne prostore in urediti prostor za gledalce. Vendar ta imenitna ideja nekako ni našla dovolj prepričljivega odmeva v kraju. S finančno pomočjo Občinske kulturne skupnosti Trebnje je bil vendarle vlit betonski oder, napeljana elektrika in urejen prostor za gledalce. Tako je obstalo (in propadlo).

Prvi dokumentirani poizkusi plavanja v vsebinskih tokovih, ki jih turističnim asociacijam (amaterskim in profesionalnim) narekuje sodobnost, so v Turističnem društvu Mokronog zabeleženi pred koncem osemdesetih let, ko postane predsednik društva Marko Kapus. 4. februarja 1989 je sklical občni zbor in predstavil program:

- skrb za varstvo naravne in kulturne dediščine,
- prireditvi Igraj kolo in Kresna noč
- izdelava turistične karte Mokronoga,
- dejavnost turistične sekcije v Osnovni šoli Mokronog,
- izobraževanje kadrov za delo v turističnem društvu,
- informacijski sistem in banka podatkov TD Mokronog,
- metodologija skupnega nastopanja turizma, gostinstva in trgovine,
- formiranje Turističnega društva Mokronog.

Javna tribuna, s temo "Naravna in kulturna dediščina Mokronoga in okolice", ki je bila le uro po občnem zboru, je privabila številne krajane. Program društva je na ta način dobil tudi širše soglasje in zadeve so se začele postavljati na noge. Shodila je turistična karta Mokronoga, Turistično društvo se je pojavilo s stojnico na mokronoških sejnih, vzpostavljati se je začelo sodelovanje z drugimi turističnimi organizacijami. Prireditve Kresna noč se je osvežila. Borut Dvornik je poskrbel za celostno likovno podobo, Vili Lamovšek se je trudil z razsvetljavo, Jože Novak je imel na skrbi finance, med zastojkarskimi operativci izstopajo še Fani Kapus, Vesna Maver, Marjetaregar, Bojan Koračin... in Osnovna šola Mokronog. Kljub vsem naporom pa se ni premaknilo pri urejevanju grajskih ruševin. Zataknilo se je že pri sodelovanju novomeškega Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki se je nekako izogibal vgrizniti v problem, brez njegovega soglasja pa je bilo zaman trkati na druga vrata. Tudi novonastajajoče politične razmere, vključno z osamosvojitveno vojno, niso bile ravno naklonjenje akciji. Turistično društvo je zato začelo iskati druge rešitve. In jih je našlo. Šestnajsto prireditev Kresna noč (20. 6. 1992) je preselilo v staro trško jedro. Prireditve se je začela z dobrodošlo novostjo: s sejmom izdelkov domače obrti. Večerni del prireditve je vseboval folklorni ples, balet in magijo, za konec še ognjemet in celovečerno zabavo s plesom, ki se je

porazdelila med gostilni Žlajpah in Deu ter okrepčevalnici Kolar in Cvetan.

Kresničke na ulicah Mokronoga, 1993 (svečko nosi Kristina Miklič)

Žal je Kresni noči uspelo samo še enkrat zažareti. Organizator je preko radijskih valov takole povabil:

»Na letošnji prireditvi bodo nastopili priznani baletni solisti, od Vojka Vidmarja, Andreje Hriberšek in Helene Klasič do Nene Vrhovec in Andrewa Stevensa. Zaplesali bosta tudi dve uveljavljeni folklorni skupini, Kres iz Novega mesta in metliška folklorna skupina Ivan Navratil. V magični del večera nas bodo popeljali Wladimir, mednarodni mojster moderne magije, ter Avgustino, Peter Gunn in Džani Gorjup. S kresnim paberkovanjem nas bo zabavala skupina Modra kronika. Gostji večera bosta ugledni slovenski umetnici Svetlana Makarovič in Bogdana Herman. Predstavljena pa bo tudi knjiga pravljič o bosonogih palčkih Mokronožcih, ki je izpod peresa Staneta Pečka izšla pri Dolenjski založbi. Za dobro počutje na prireditvi bodo skrbeli še mokronožski gostinci: Gostilna Deu, Gostilna Žlajpah, Gostišče Cvetan in Gostišče Pod Lipco ter ansambla Melos in Večerni zvon.«

Opolnoči se je velika množica zbrala okoli kresa za Strelovim turnom. Obredni ritual je vodila velika svečenica slovenskega pesništva Svetlana Makarovič, ki je posebej za to priložnost priredila balado o Devetem kralju in občuteno pesem o praproti. In ko se je ozračje že napelo v trenutek pred razodetjem, se je z zabavišnega prostora, kot nož v srce, zarezal zaslužkarski

vrisk narodno zabavne viže. Noč se je razelektrila v vonj po klobasah in razlitem vinu. Kres je izgorel sam vase. V svojo noč.

Res zadnjič?

Različna so mnenja o tem, zakaj je prireditev potem kar ostala pod pepelom in skupaj z njo tudi Turistično društvo Mokronog. Bržkone je med vzroke treba prišteti zamajan odnos do kulturnih dobrin, ki ga je povzročila napačno razumljena tržnost (skupaj z malodane posmehovalnim odnosom do zastojkarskega dela).

Je že tako, ko ljubezen trči na denar, ugasne ali pa se začne prostituirati. Posebej zaskrbljujoče je, če se to zgodi (kot se je v mokronoškem primeru) v letu, ki je bilo v Sloveniji razglašeno kot leto turizma. Svet za proučevanje in varstvo okolja pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je takrat v »Strategiji turističnega razvoja Slovenije« med drugim zapisal: *»Poslovni uspeh je tisti dosežek, ki ne žanje le trenutni dohodek, temveč si zagotavlja vračanje gostov in razvoj, ki skupnost bogati ne da bi ji na drugi strani zmanjševal naravne in druge vrednote. Turizem je gospodarska, družabna in kulturna dejavnost obenem.«*

IGRAJ KOLO

Folklorni ples je bil reden spremljevalec kulturnega dogajanja v kraju, ni pa dolgo imel sreče, da bi ga usmerjal kolikor toliko strokovno podkovan vodja. Zato tudi ni zmozel prestopiti praga priložnostnih nastopov na krajevnih proslavah, otvoritvah raznih objektov in podobnih dogodkih, kjer je bil namen

v dobri meri dosežen že s tem, da se je skupina pojavila v slikovitih narodnih nošah in ni nikogar motilo, da so plesale samo ženske, polovica pač v moških oblačilih in z narisanimi brki. Skupino je po drugi vojni vodila učiteljica Zora Kneissel, kasneje, med leti 1954 in 1957, pa Daniela Kokole - Tička, tudi učiteljica. Kakovostna raven se je precej dvignila, vendar se je l. 1957 skupina razšla.

Nekaj let kasneje se je oživljanja lotila zobotehnica Verica Petrovčič, v študentskih letih plesalka v Emoni. Žal je morala prekmalu drugam v službo.

Prva dokumentirana folklorna skupina: Mimi Žagar, Helga Šetina, Lojzka Kos, Mici Koračin, Mimi Gorjup, Milka Kralj, sedita Anica Žagar in Justi Koščak.

1973. l. se je želja po plesu spet prebudila. Na mokronoški osnovni šoli je bila ustanovljena folklorna skupina, ki je delovala najprej kot šolski krožek, nato tudi kot sekcija pri KUD Emil Adamič. Čeprav so bili začetki zelo podobni tistim izpred dvajsetih let, ko je plesna skupina na več ali manj posrečen način skušala ilustrirati besedilo pesmi (prav primerna je bila pesmica Ob bistrem potočku je mlin), se je vendarle dogajalo nekaj zelo pomembnega - mentorica Lučka Dreža se je istočasno strokovno usposabljala na tečaju za vodje folklornih skupin in koreografe in znanje takoj preverjala v praksi. Delo je bilo tako že v samem startu dovolj obetajoče in čvrsto zastavljeno, da je skupina v relativno kratkem času dozorela do samostojnega koncerta, s plesalci obeh spolov, s svojimi godci in svojimi nošami.

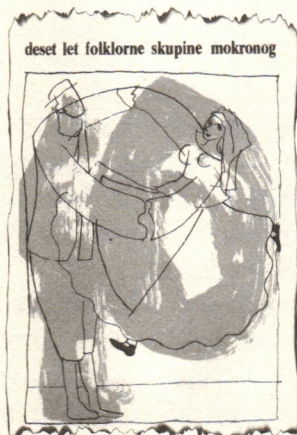
1978. l. se je skupina preimenovala v Folklorno skupino KUD Emil Adamič Mokronog in je ob desetletnici imela na seznamu pol stotnije: Mateja Abina, Dušan Bijec (kontrabasist), Damijana Borštnar, Darinka Dolensek, Balda Dovšek, Jože Dreža (harmonikar), Lučka Dreža (mentorica in voditeljica), Peter Fišter, Mirjam Hočevan, Marjan Kolenc, Tomaž Kolenc, Boštjan Koračin, Darko Lamovšek, Franci Lovše, Janez Malenšek, German Marolt, Jože Mikec, Andreja Pavlič, Ksenija Radminič, Zdenka Radminič Bonin, Stanka Repše, France Rogelj, Alenka Seban, Ksenija Sebunk, Gvido Škarja,

Šolska folklorna skupina, 1978/79, stojijo: Lučka Dreža, Vojko Urbič, Andrej Zornik, Peter Meglič, Tomaž Kolenc, Jože Mikec, Peter Fišter, Janez Borštnar, Miha Bregant, Jože Gutman, Blaž Kirn, Darinka Zupančič, Mateja Abina, Nataša Žnidaršič, Irena Žnidaršič, Ksenija Sebunk, Mateja Šoberl, Renata Janežič, Tatjana Zidar, Suzana Tratar, Joži Kragel, Brigita Gričar in Suzana Bevc.

Zvone Tratar, Zvonko Udovč, Mija Us, Mira Vene, Aleksandra Videčnik, Tomaž Vranešič, Andrej Zornik, Jože Zupet, Milči Žagar (garderoberka), Verica Žibert, Aleksander Žnidaršič, Meta Žnidaršič.

V raznih obdobjih so plesali še: Franček Bartolj, Jelka Berce, Suzana Bevc, Janez Borštnar, Miha Bregant, Mojca Čepin, Balda Dovšek, Bernarda Finc, Peter Fišter, Alenka Flisar, Erika Florjančič, Maja Florjančič, Franci Gregorčič, Robert Gregorčič, Brigita Gričar, Jože Gutman, Maja Hočevnar, Majda Hrovat, Valter Jalšovec, Ludvika Janežič, Mojca Janežič, Renata Janežič, Andreja Jevnikar, Milči Jevnikar, Blaž Kirn, Meta Kirn, Robert Kocjan, Suzana Kolenc, Bojan Kos, Toni Kos, Karmen Kotar, Joži Kragel,

Risba z naslovnice biltena ob desetletnici (Naslovnico je oblikoval akad. slikar Mitja Berce.)

151

*Vabilo na prireditev.
(Oblikoval ga je akad. slikar
Zlatko Gnezda).*

Polona Kralj, Zvonka Krese, Cvetka Krmelj, Janez Malenšek, Vinko Marn, Elizabeta Pavšič, Peter Meglič, Irena Metelko, Vesna Mikec, Zoran Mikec, Mirjana Penca, Katja Penca, Nataša Rman, Mitja Sebanč, Maja Simončič, Melita Strmole, Robert Šere, Mateja Šoberl, Marinka Škarja, Suzana Tratar, Zvonko Tratar, Anja Trkovnik, Marko Tršinar, Aleš Udovč (kontrabas), Bernarda Urbič, Tatjana Zidar, Darinka Zupančič, Franci Zupančič, Janez Žibert, Nataša Žnidaršič, Robi Žnidaršič.

Podatki so nabrani po spominih nekaterih plesalcev, zato je možno, da se je kakšno ime izmuznilo. Popolnih seznamov žal ni.

V čas nastajanja folklorne skupine pada tudi folklorna prireditev IGRAJ

Mokronoški plesalci na trgu

KOLO (s tem imenom je prireditev krstil Stane Peček, tajnik ZKO občine Trebnje). Prvo kolo se je odvrtelo l. 1974, kot del programa medrepubliške kulturniške povezave, v kateri so sodelovale občinske zveze kulturnih organizacij Dolenjske in Bele Krajine ter nekaj zvez Hrvaške in Bosne in Hercegovine. Trebanjska občinska zveza kulturnih organizacij je konkurirala za to prireditev z mislijo na otroško folklorno skupino, ki se je pod vodstvom Lučke Dreža hitro razvijala v mokronoški osnovni šoli. Prvih pet prireditev je bilo organizacijsko izpeljanih v okviru občinske zveze, 1979. l. so jo v celoti prevzeli mokronoški folkloristi.

Prireditev Igraj kolo je že v samem začetku postala priljubljena med slovenskimi, hrvaškimi in bosanskimi folklornimi skupinami in kmalu odmevna v slovenskem prostoru. Verjetno tudi zato, ker je dosegala visoko kakovost, kljub temu da ni bila tekmovalnega značaja in kljub temu, da ni zlezla pod »edino zveličavno strokovno« okrilje takratne Zveze folklornih skupin Slovenije. Nasprotno, malo zviškarski pogled Ljubljančanov je prireditvi celo pomagal, da se je osamosvojila. Sodelujoče je izbirala med skupinami, ki so se prijavile na razpis. In čeprav je plesalcem ljudskih plesov nudila le možnost za nastop, večerjo in priznanje za sodelovanje, se je v poldrugem desetletju na plesišču sredi razvalin mokronoškega gradu zavrtelo blizu štirideset različnih folklornih skupin.

IGRAJ KOLO, 6. junij 1987, posnetek pred nastopom (z leve): Tomaž KOLENC (drži tablo), Franci ZUPANČIČ, Mitja SEBANC, Marjan KOLENC, Zvonko TRATAR, Franci GREGORČIČ, Sandi ŽNIDARŠIČ, Robi GREGORČIČ, Janez ŽILBERT, Zvonka KRESE, Mirjana PENCA, Andreja PAVLIČ, Mirjam HOČEVAR, Cvetka KRMELJ, Nataša RMAN, Vera ŽILBERT, Bernarda URBIČ.

Potem je mokronoška folklorna skupina omagala. Lučka Dreža se je iz zdravstvenih razlogov morala odpovedati vodenju in zgodilo se je, kot se pri

ljubitelskih dejavnostih rado zgodi: rodijo se, rastejo in padejo z enim človekom. Žal. Franci Lovše in Andreja Pavlič sta se nekaj časa sicer še trudila obdržati skupino s priložnostnimi nastopi, nista pa imela sreče, da bi našla strokovno podkovanega voditelja - vaditelja.

Folklorna skupina je leta 1990 dobila še eno vabljivo priložnost za nadaljevanje. Povabljen je bila v zborovsko spevoigro »Dekle, poglej me prav«, ki jo je režijsko vodil Marjan Belina (diplomirani režiser iz Ljubljane), koreografijo je prevzel Janez Mejač, scenografijo in kostumografijo Sašo Kump (slikar in lutkar iz Kranja), glasbeno vodstvo in organizacija pa je bila v rokah Staneta Pečka. Predstava je bila zasnovana kot masovka. V njej so nastopali moški zbor iz Mokronoga, ženski zbor z Mirne in folklorna skupina, skupaj okrog 60 nastopajočih. Premiera je bila napovedana za junij. Žal je izbruhnila vojna.

Ko so se zadeve umirile in se je vrnila volja, je zbrana skupina z grenkobo ugotovila, da je usoda načrtovala drugače. V tem času je namreč zahrbtna gospa s koso povabila režiserja Marjana Belino in scenografa Sašo Kumpa v svoje večno gledališče. Preveč žalostno je bilo, da bi nadaljevali.

Posnetek pred parado folklornih skupin, ki se je vila od šole do prizorišča na gradu.

Zadnja vrsta: Bernarda Urbič, Robert Gregorčič, Franc Zupančič (harmonikar) Nataša Rman, Maja Hočevnar, Andreja Pavlič, Melita Strmole, Mitja Sebanč, Verica Žibert (drži tablo), Cvetka Krmelj, Franc Gregorčič, Franček Bartolj, Janez Žibert, Jože Mikec in Tomaž Kolenc.

KUD EMIL ADAMIČ

PROSVETNO DRUŠTVO EMIL ADAMIČ, ki se je kasneje preimenovalo v KULTURNO UMETNIŠKO DRUŠTVO EMIL ADAMIČ, je bilo formalno ustanovljeno leta 1948. Že prej pa so se ob raznih priložnostih zbirale

različne skupine, ki so pripravljale programe za številne proslave, značilne za povojni čas, obenem pa so se lotevale tudi zahtevnejših projektov. Skoraj neverjetno se sliši, da je v tem času deloval orkester, ki bi mu po zasedbi lahko rekli salonski: violina - Rudi Kuhar (mizar), violončelo - Jože Kuk (župnik), harmonika - Rajko Fenc (zdravnik), klavir - Helka Koželj (trgovka), berda - Milan Uhan (frizer), bobni - Karel Vitman (klepar). Kasneje se je priključil še harmonikar Slavko Žnidaršič (računovodja). Orkester je ustanovil in nekaj časa vodil mokronoški zdravnik dr. Rajko Fenc, po rodu Hrvat. Okrog ansambla se je zbralo precej dobrih pevcev in pevk in skupaj so se lotili celo operete Vasovalec. Z velikim uspehom so jo predstavili hvaležnemu občinstvu. Za Fencem je umetniško vodenje prevzel profesor Vilko Videčnik, ki je 1951. l. ustanovil še moški pevski zbor in ga vodil skoraj štiri desetletja, do leta 1990.

Seveda je treba povedati, da so vse povojne pevske dejavnosti na svoj način le nadaljevanje zborovske tradicije. Pevske zборе že prej srečujemo kot samostojne skupine ali kot sekcije pri raznih društvih. Okrog leta 1900 je na primer v trgu organizirano deloval Pevski klub, ki se je potem priključil Sokolom. Z manjšimi krizami je ves čas prepeval tudi cerkveni zbor, nekaj časa ga je vodil celo znameniti slovenski skladatelj Matija Tomc, ko je sredi dvajsetih let kaplanoval v Mokronogu.

Moški zbor na Kozjem 1971, Tone Zidar, Leon Močan, Milan Uhan, Franc Okorn, Ludvik Debelak, Ferdo Gernedl, France Ziherl, Frane Videčnik, Jože Ziherl, Jože Metelko, Franci Strel in zborovodja Vilko Videčnik.

Če bi kulturniško dogajanje med petdesetimi in osemdesetimi leti želeli na nek način poimenovati, ne bi dosti grešili, če bi ga podpisali z Vilko Videčnik, saj v tem času ni bilo pomembnejšega dogodka v kraju, kjer ga ne bi našli že v sami ideji ali izvedbi. Tako pri Pustnem karnevalu, Kresni noči, gledaliških predstavah, pevskih koncertih, proslavah ipd.

Kulturne dejavnosti so dobile krila, ko so 29. novembra 1954 odprli nov združni (kulturni) dom, v katerem je društvo dobilo prostore za vaje in nastope. Kupili so tudi kinoprojektor in predstave so stekle celo dvakrat tedensko.

Proslava občinskega praznika pred novim Zadrugnim domom

Društvo se je l. 1960 preimenovalo v Kulturno umetniško društvo Emil Adamič. Deseti jubilej je proslavilo z Marinčevo veseloigro Ad akta. Zrežiral jo je Vilko Videčnik. Ohranjeni plakat pove tudi marsikaj o številčnosti društva, saj je v igri nastopilo 27 igralcev.

Prosvetno društvo "Emil Adamič" Mokronog
priredi veseloigro v treh dejanjih

Kulturna prireditev v Črni mlaki

Režiral: Vilko Videčnik

Spisal: Pavel Golia

IGRAJO

Mihael	Videčnik Franc	Bertoncelj	Borštnar Janez
Serjoža	Dvornik Alojz	Suša	Vovk Ivan
Lojze	Pavšič Ičko	Pismonoša	Murenc Alojz
Narobe	Uhan Milan	Nemec	Janežič Slavko
Opomba	Zidar Anton	Miler	Uhan Marjan
Prošek	Bijec Rafael	Kmetica	Uhan Metka
Glavar	Videčnik Vilko	Natakarica	Murenc Marta
Glavarica	Videčnik Lučka	Fruhschoppen	Bregant Miha
Stražmojster	Kralj Vojko	Berglez	Meglič Oto
Financar	Krese Tone	Jereb	Golob Albert
Puterletova	Videčnik Barica	Zlatica	Kralj Polonca
Narobetova	Zidar Anica	Policaaj	Saje Vili
Opombova	Koračin Just	Krčmar	Ivančič Alojz
		Krčmarica	Šinigoj Irena

Predstava bo v nedeljo, 26. 4. 1970 ob 17. uri. Vabljeni!

Mihail - Frane Videčnik, Serjoža - Alojz Dvornik

Nekako v tem času je kinosekcija preuredila kinoprojektor za projekcijo na široko platno. Kinopredstave so bile še vedno dvakrat tedensko. Zanimivo je, da je v domu našel prostor tudi društveni televizijski sprejemnik in da se je televizijska sekcija vzdrževala z vstopnino, ki jo je pobirala za ogled tv oddaj.

Več kot desetletje je trajal ta zagon. Društvo je iz sezone v sezono številčno in kakovostno rastlo. Poleg dramske družine, pevskega zbora, kinosekcije, knjižnice in folklornega plesa je deloval tudi instrumentalni ansambel »Trio Slavček« (Slavko Žnidaršič - harmonika, Frane Videčnik - kontrabas in Sandi Borštnar - kitara), ki se je v določenih obdobjih okreplil še s trobento, klarinetom, saksofonom, bobni... Ansambel je igral na domačih prireditvah in veselicah, sodeloval na medobčinskih srečanjih in tekmovanjih.

V mavrico mokronoške kulture je l. 1975 svojo barvo prispeval tudi zabavni ansambel AMIDI. Ime je pravzaprav nekakšen akrostih ustanoviteljev: A(nsambel), M(ilan), I(ztok), D(ušan), I (pa je zraven zaradi množine), se pravi: Milan Rman - klaviature, Iztok Zidar - bobni in vodja ansambla, Dušan Bijec - bas kitara. Za približno pol leta se jim je v začetku pridružil kitarist Leon Križman, potem ga je zamenjal kitarist Vojko Strmole, ki je v ansambelski zvok prispeval še vodilni pevski glas.

AMIDI so vztrajali na sceni dobrih dvanajst let, tja do leta 1987, z manjšo vmesno prekinitvijo, ko so brenkali na vojaške strune.

Za svoj največji uspeh štejejo osvojeno prvo mesto v radijski oddaji »Kar znaš - to veljaš«, ko so prepričali strokovno žirijo in poslušalstvo z lastno skladbo »Lutka« (resnici na ljubo: avtorstvo gre Iztoku Zidarju). Pesmica se je potem še večkrat pozibavala na valovih slovenskega nacionalnega radia.

Za uspeh tudi štejejo, da so vse instrumente in drugo tehniko nakupili z denarjem, ki so ga zaslužili z nastopi. Igrali pa so, kjer se je ponudila priložnost, od nastopov na običajnih veselicah, mladinskih plesih, v hotelih, letoviških krajih in toplicah do celovečernih koncertnih nastopov. Njihov menedžer (kot bi temu danes rekli) je bil ves čas Vili Lamovšek, tudi Mokronajzar.

Sredi šestdesetih let se je pojavila želja, da bi ustanovili moški pevski zbor Mirnske doline. Pravzaprav se je zbor neformalno celo organiziral, vadil na

AMIDI (1979) na Lanšprežu (z leve): Dušan Bijec, Milan Rman, Vojko Strmole in Iztok Zidar

Dobu, nekajkrat nastopil, vendar se ni obdržal. Verjetno gre iskati vzroke predvsem v težavah z udeležbo na vajah. Spomniti se je treba, da je bil takrat avtomobil še zelo redek pojav na naših cestah in za večino državljanov nedosegljiv.

Nastop moškega Zbora Mirnske doline in zabavnega ansambla KUD Emil Adamič na Čatežu

Za bobni Stane PEČEK, harmonikar Slavko ŽNIDARŠIČ, kontrabasist Frane VIDEČNIK, kitarist Sandi BORŠTNAR. Skrajno desno sedi zborovodja Vilko VIDEČNIK, poje Rozi PEČEK

Ob dvajsetem jubileju (l. 1971) je moški zbor pripravil slavnostni koncert. Gosta sta bila skladatelja Matija Tomc in Janez Kuhar. Veliko doživetje. Potem je začela vnema popuščati. V sezoni 1973/74 je zbor zaradi ostarelosti pevcev za nekaj časa celo utihnil. Z dobro akcijo so v naslednji sezoni le privabili toliko novincev, da so se lahko spet oglasili. Nastopali so na krajevnih proslavah in drugih prireditvah, vabili so jih v sosednje krajevne skupnosti. Vsako leto so se udeležili tudi občinske revije pevskih zborov in Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Nastop na občinski reviji v Trebnjem: Leon Močan, Anton Zidar, (ne vidi se Silvo Gregorčič), Ciril Tratar, Janez Borštnar, Jože Dreža, Frane Videčnik, France Ziherl, Stane Sebanč, Jože Peterle, Jože Bečaj in zborovodja Vilko Videčnik

Leta 1990 je zbor prevzel Stane Peček. Kadrovske težave so bile podobne tistim pred desetimi leti, soočiti pa se je moral tudi z drugimi. Zbor je vadil v garderobi kulturnega doma, ki je bila že toliko dotrajana, da ne bi zadostila nobenemu normalnemu kriteriju uporabnosti. Uničena tla, vegasta vrata in okna, ki niso tesnila, neuporabne sanitarije, nevarna električna napeljava, slaba vidljivost in kdo ve kdaj prepleskane stene so stvari, ki bi že na prvi pogled prepričale vsakega inšpektorja, da bi v prostoru prepovedal vsakršno dejavnost. Najhuje pa je bilo z ogrevanjem. Železna pečica prostora ni mogla ogreti. Pevce je v hrbte vedno zeblo. »Kako ste lahko vzdržali vsa ta leta?!« se je iskreno in ogorčeno čudil novi zborovodja. Pa vendar je potem tudi sam vzdržal naslednjih devet let in tudi sam večkrat od doma pripeljal naramek (dva, tri) drv, kot so to že leta počeli pevci, kadar je krajevna skupnost pozabila nanje. Vodstvo krajevne skupnosti takrat pač ni imelo niti posluha niti časa (in še manj denarja!) za take nepomembnosti, kot je pevski zbor oziroma kultura nasploh. Takrat je bilo pomembno predvsem asfaltiranje cest in urejevanje drugih komunalij. Vreme za kulturnike se je spet razjasnilo šele ob koncu tisočletja, ko je Svet krajevne skupnosti (Janez Bregant, Antonija Borštnar, Peter Deu, Borut Dvornik, Branko Janežič, Jože Kopina, Franci Kos, Peter Mikec, Zvonko Preskar, Adolf Urbič in Anka Zajc, na čelu s predsednikom Antonom Mavrom) korajžno prestopil prag nekakšne morbidne 'komunalne' miselnosti (pri tem nič grdega o komunalcih!) in v kulturni dom napeljal centralno ogrevanje, prenovil garderobo in sanitarije, kupil stole za dvorano.

V kulturnem domu je leta 1998 dobila na novo preurejen prostor tudi mokro-noška ljudska knjižnica oziroma knjižno izposojevališče, ki spada pod matično knjižnico Pavla Golie Trebnje. V izposojevališču je okrog 7000 knjižnih enot, med njimi tudi tri drobcene knjižnice pesmic, ki so jih med ljudi poslale mokro-noške osnovnošolke Petra REGENT, Franja MURN in Taja DREŽA.

Nastop na 5. reviji odraslih pevskih zborov Dolenjske in Bele krajine, v Črnomlju 1990. Jože Sebanč, Silvo Gregorčič, Milan Uhan, Ciril Tratar, Franc Okorn, Janez Borštnar (delno zakrit), Tone Sebanč, Frane Videčnik, Stane Sebanč, Jože Peterle, Sandi Ziherl in zborovodja Stane Peček

159

V novejšem času je zbor, skupaj z ženskim zborom z Mirne, postavil na oder dve zborovski spevoigri, ki ju je Stane Peček napisal tej združeni skupini tako-rekoč na kožo. Najprej so pripravili DARILO ZA GOD in z odmevnim uspehom gostovali na Mirni, v Šentrupertu, Trebnjem, Šentlovrencu, Novem mestu, na srečanju podeželskih gledališč Slovenije v Ljubnem, v Radečah, Krmelju, Gabrovki, Mostu na Soči, Senovem, Sevnici, Svetem Petru na Primorskem, na Dnevih slovenskega izobraževanja v Ljubljani. S predstavo OČE NEBEŠKI, GLEJ so marca 2000 gostovali celo v Splitu.

Leta 1998 je Zveza kulturnih društev občine Trebnje podelila moškemu pevskeemu zboru GOLIEVO PLAKETO, najvišje občinsko priznanje na

Z vaje za spevoigro GODOVANJE (Stojijo Jani Repovž, Tone Sebanč, Mitja Sebanč, Peter Camloh, Frane Videčnik s kontrabasom in Stane Peček s harmoniko; sedijo: Silvo Gregorčič, Jože Peterle, Stane Sebanč, Ciril Tratar, Gašper Peček s klarinetom, Jože Sebanč in Franc Okorn.)

področju kulture, z naslednjo utemeljitvijo: »V Mokronogu že skoraj pet desetletij nepretrgoma vztraja na okopih žive kulture dobra desetina moških, v prepričanju, da je ljudska pesem ena tistih sestavin v substanci našega naroda, ki vzdržuje njegovo viskoznost. Skozi to videnje se nam tudi zbor kaže kot neprecenljivo pomembna podrast, brez katere ne bi bilo visokih dreves. Nastopi ob raznih krajevnih dosežkih, ko se dokonča odsek ceste, napelje voda po hišah, krsti gasilski avtomobil, razvije vinogradniški prapor, poslovi od sovaščana... res niso dogodki, ki bi zanimale kulturne strani v časopisih, so pa življenje. Ob tem seveda ne preseneča, da pevci skrbijo tudi za ohranjanje ljudskih običajev, ki jih s pevsko in gledališko govorico oživljajo na odru. Z zborovsko spevoigro GODOVANJE, ki so jo pripravili skupaj z mirnskimi pevkami, so tako pred dvema letoma gostovali tudi na Srečanju podeželskih gledališč Slovenije.

Zbor se udeležuje vsakoletne občinske revije pevskih zborov, nekajkrat je zastopal občinske barve na medobčinskih revijah, letos bo že petnajstič sodeloval na Taboru slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Vsi pevci, ki danes pojejo v moškem zboru Emil Adamič iz Mokronoga, so prejemniki zlate Gallusove značke.«

PROSVETNO DRUŠTVO

PROSVETNO DRUŠTVO, ki ga je leta 1896 ustanovil župnik Virant, je imelo sedež v domu na Žalostni gori. Prirejalo je razne kulturne prireditve in je že med prvo svetovno vojno prenehalo delovati.

DRUŠTVO UPOKOJENCEV

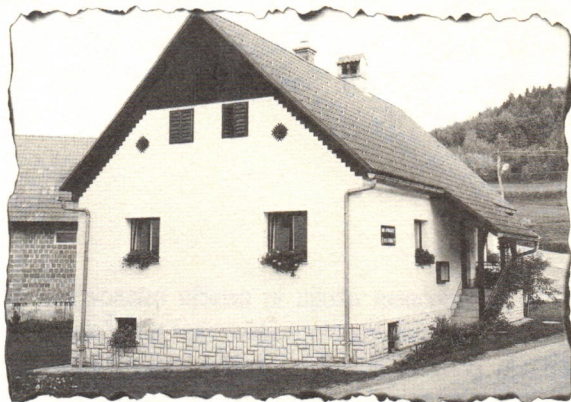
Društvo upokojencev Mokronog ima dve rojstni letnici. V trebanjski register društev je bilo vpisano marca 1948. l., Zveza upokojencev Slovenije pa meni, da se je to zgodilo 2 leti kasneje. Prvi predsednik je bil Jakob Majhen (Preloge), nato Franc Kovačič (Martinja vas), Andrej Zupančič, Marija Strel, Jože Jerič, Rudi Kuhar in Anton Koščak, od katerega je funkcijo prevzela sedanja predsednica Tončka Borštnar.

V sedemdesetih letih, v času predsednikovanja Marije Strel, je društvo v Paradižu kupilo manjšo hišo in jo začelo preurejati za svoje potrebe. Tempo obnove je narekoval predvsem denar, »ki ga je,« kot pravi sedanja predsednica Borštnarjeva, »za upokojence vedno samo toliko, kolikor ga ostane. Navadno ga ne!« V treh desetletjih so hiši vendarle uredili zunanjo podobo, jo znotraj usposobili in vgradili centralno ogrevanje.

V društvu so upokojenci krajevnih skupnosti Mokronog in Trebelno. V letu 2000 je članarino plačalo 206 članov. Organizirajo pohode v okolico (na primer na Debenc), izlete po Sloveniji; tudi državna meja ni ovira. Udeležujejo se re-

gijskih in republiških srečanj upokojencev.

Društvu niso tuje razne oblike samopomoči, vodeni pogovori, predavanja in druge aktivnosti. Skupina žensk, pod imenom Mokronožice, se je zbrala okrog pisateljice Anice Zidar. Svoje literarne prispevke objavljajo v internem glasilu Utrinki. Zidarjeva, Štefka Uhan in Slavka Šinigoj sodelujejo tudi v LIKUS-u, literarnem klubu upokojencev Slovenije, s sedežem v Mariboru.

Dom upokojencev v Mokronogu

MAJOLIKA UNIKATA

je najmlajše mokronoško kulturno društvo. Ustanovljeno je bilo 1. februarja 2000. Programsko je usmerjeno predvsem v ustvarjanje unikatnih (od tod "majolika unikata") izdelkov iz gline. Kot že vemo iz te knjige, ta prastara dejavnost v Mokronogu ni nova, saj nam komercialna tabela iz leta 1762 sporoča, da je nek mokronoški lončar takrat izdelal 300 loncev, 70 skled in 180 vrčev. Morda ustanovitev društva pomeni vračanje te domače obrti v naše okolje.

Del izdelkov s prve društvene razstave

Društvo je ustanovila predmetna učiteljica glasbe Duška LAH - PEČEK, ki je postala tudi prva predsednica, tajnica pa Milena RUPAR. Prvi tečaj za keramiko je stekel skoraj istočasno z ustanovitvijo, in tako so se člani že 20. aprila 2000 predstavili s prvo razstavo, ki so jo v okviru prireditve »Spoznamo se« postavili v mokronoškem domu kulture. Razstavljali so: Marko BREGANT, Mira DIM, Renata KOCIJAN, Nina KRMELJ, Tjaša MAJERLE, Tomaž PAVČIČ, Duška LAH - PEČEK, Alja PIRH, Anja REPINC, Milena RUPAR, Miljanka SIMŠIČ, Meta SMOLIČ, Mojca STARIČ, Urša ŠEPIC, Eva ŠEBIJAN, Slavka ŠINIGOJ, Suzi ŠKRAJNAR, Nika UDOVČ, Lena ZGONC in Lucija ŽGAJNAR.

TD OREL

1920. l. je bilo v podobnem okolju in ozračju ustanovljeno TELOVADNO DRUŠTVO OREL. S primerno prezidavo so na Žalostni gori preuredili domske prostore in postavili igralski oder. Prenovljeni društveni dom so Orli slovesno odprli 1926. Ob tem dogodku je bil na Žalostni gori organiziran velik orlovski shod. Leta 1938 je bil predsednik društva župnik Ivan Sladič, tajnik pa kaplan Jože Strah. Društvo je v tem času imelo fantovski odsek in deklški krožek. V obeh skupinah so gojili telovadbo in gledališko igro. Dramska skupina je v vsaki sezoni postavila na oder nekaj iger. Predstav se je še posebej veselil društveni blagajnik, saj je bila dvorana vsakokrat razprodana.

SOKOLSKO DRUŠTVO

SOKOLSKO DRUŠTVO je bilo ustanovljeno 1909. leta. Ob 25-letnici so izdali brošurico, ki so jo naslovili Spomenica ob 25-letnici Sokolskega društva Mokronog. Gradivo je zbral in uredil dr. Stane Skulj. Povzemimo iz Spomenice:

1909

Pripravljalni odbor, pod vodstvom sodnika Davorina Zwitterja, je zbral 155 kron za ustanovni fond in pripravil pravila, ki jih je deželna vlada 18. septembra potrdila. Ustanovni občni zbor je bil 21. oktobra. Na njem so bili izvoljeni v odbor društva Lovro Tepina, Franc Kolenc, Anton Žlajpah, Franc Kunstek, Srečko Šircelj in Josip Errath; za njihove namestnike Logar, Berger in Glušič; računska preglednika Edo Vencajz in Blaž Mevželj; praporščak Ivan Deu in namestnik Janko Mevželj. 12. novembra je bilo društvo sprejeto v Slovensko sokolsko zvezo.

Načelnik Pirnat je zbral 28 članov, ki so takoj začeli z redno vadbo.

Sokolu se je pridružil že obstoječi PEVSKI KLUB z vsem svojim inventarjem in hranilno knjižico s 160 kronami. Pevski klub je nadaljeval svoje delo kot društveni odsek.

1910

Božo Račič iz Kala je ustanovil odsek mokronoškega Sokola v Šentjanžu. Začetnih 20 telovadcev je kmalu narastlo na 44, v odbor pa je bil izvoljen Ivan Majcen. Akcijo za ustanovitev odseka v Šentrupertu je vodil Andrej Prah. Skupaj je društvo v tem letu naraslo na 94 članov.

Pirnat, Žlajpah, Repanšek, Račič in Podlogar so v tem letu sodelovali pri ustanovitvi novomeške sokolske župe, ki je istega leta priredila svoj prvi zlet v Mokronogu. Poleg mokronoškega društva so nastopila še društva iz Novega mesta, Kostanjevice in Trebnjega. Mokronožani so se predstavili s petimi telovadci na drogu, petimi na bradlji, vsi pa so sodelovali pri prostih vajah.

1911

Ker se je Zwitter odselil, je bil za starosto izvoljen Anton Zajc, njegov namestnik je postal Jurij Klemenčič. Za načelnika so izvolili Franca Žlajpaha, načelnik pevskega odseka je postal Kolenc, pevovodja pa Lindič.

Zaradi neprimernih prostorov je trpela telovadba, zelo pa se je razvil pevski odsek.

1912

Za starosto je bil izvoljen dr. Albin Češark, ki je na tem mestu vztrajal do 1923. Tajniške posle je prevzel Sikošek, načelnik pa je postal Ivan Čampa. V tem letu so organizirali odsek v Gabrijelah, ki je štel 8 članov. Društvo se je udeležilo zletov na Rakovniku, v Sevnici, Trebnjem in na Bledu. Doma so 3. avgusta, skupaj z BRALNIM DRUŠTVOM in podružnico CIRIL METODOVEGA DRUŠTVA, priredili narodno zabavo.

1913

Nastopile so velike težave. Telovadni prostori, ki jih je imelo društvo na mokronoškem gradu, so bili sodno odpovedani. Oblasti so prepovedale tudi Cvetlični dan, kulturno-zabavno prireditev, ki naj bi jo organizirali v korist Sokolov.

1914

Med aktivne društvene delavce se je vključil "preporodovec" Ivan Žgajnar. 6. avgusta je c. kr. okrajno glavarstvo v Krškem prepovedalo vsako delovanje mokronoškem Sokolu.

1915 - 1917

Sokolsko društvo ne deluje.

1918

20. decembra sokolski rog skliče zbor. Prešteli so svoje vrste. Smrt je pobrala Zwitterja, Klemenčiča, Ledenika in Kunstka. Načelstvo je prevzel Franc Žlajpah.

1919

Anton Žlajpah odda blagajniške posle. Vodil jih je od same ustanovitve.

1920

Za podstarosto društva je bil izvoljen Ivan Deu. Društvo se je udeležilo nastopov na Mirni, v Šentrupertu, Šentjanžu, Kočevju, Karlovcu, Novem mestu, Veliki Loki in v Ljubljani. Nastop so organizirali tudi doma.

Načelnik je postal Turnher.

1921

Za podstarosto je bil izvoljen Aleksander Majcen. Želja po lastni strehi je dobila toliko volje, da je društvo za 37.000 kron kupilo Kržičnikovo hišo z namero, da jo bo preuredilo v Sokolski dom. Z raznimi akcijami so potem začeli zbirati denar. Ivan Šetina in Franc Jerič sta med ameriški rojaki nabrala 51 dolarjev. Vencajz in Peter Strel sta organizirala loterijo s 50.000 srečkami po 2 din, dramska sekcija je v korist doma naštudirala igre Revček Andrejček, Pogumni Tonček, Velika repatica in Oproščeni jetnik.

1922

Načelnništvo sta prevzela Ladko Vanič in Joža Ahačič, ki je organizirala ženske oddelke. Z vajami so nastopili na vsesokolskih zletih v Metliki in v Ljubljani. Naštudirali so tudi igro Gozd in organizirali 3 predavanja.

1923

Politične razmere v državi so vplivale tudi na razmere v društvu. Starosta društva, dr. Češark, je odstopil z besedami: "Živimo v časih, ko se človek več ne spozna. Kar je bilo danes sveto, je jutri prekletost!" Nasledil ga je Edo Vencajz, podstarosta pa je spet postal Aleksander Majcen. Po Zorovih načrtih so Joža Ahačič, Vera Vencajz in Ida Žlajpah izvezle lep naraščajski prapor. Društvo ga je razvilo 5. avgusta, Pepca Majcen je bila botra. Med članstvom se je odprla dilema, ali ne bi bilo bolje, če bi zgradili novo stavbo, kot pa popravljali staro. Za 17.762 kron so že kupili stavbno zemljišče.

1924

Funkcijo podstaroste so zaupali Rudolfu Kuharju, načelnništvo njegovemu sinu Rudiju, načelnica ženskih oddelkov pa je postala Vera Vencajz.

Društvo se je udeležilo župnega zleta v Novem mestu.

1925

Aleksander Majcen je postal starosta, načelnik Rudi Kuhar, načelnica Vera Vencajz, tajnik Ivan Drašler in blagajnik Ivan Grahek. Odločijo se, da bodo preuredili Kržičnikovo hišo. Takoj so odprodali kupljeno zemljišče. Kljub prispevkom v denarju in materialu je preurejanje stavbe spravilo društveno blagajno v rdeče številke. Razpisali so notranje posojilo. Pozno jeseni so bila grad-bena dela dokončana in 28. novembra je bil sokolski dom s predstavo Mrakovi slovesno odprt.

1926

Dolžnosti staroste prevzame Edo Vencajz. Zatečejo ga dolgovi, ki jih je bilo treba odplačati. Mimi Kolbova in Herbst vodita mladinski sekciji. V pol leta so pripravili 11 prireditev. Pri nabiranju sredstev in organizaciji prireditev so se še posebej izkazali dr. Češark, Tekavčič, Kozinc, Zupančič in Perkova. Lepo gesto je naredilo bralno društvo, ki je Sokolu podarilo ves svoj inventar.

1927

Člani so se udeležili izleta v Šentjanž, proslave 40-letnice novomeškega Sokola in župnega zleta ter zleta v Zagrebu. Prosvetni odsek je naštudiral 6 iger in organiziral silvestrovanje.

Mokronoški sokoli na obisku v Šentjanžu

1928

Na čelo društva je izvoljen Pavel Herbst, za namestnika Aleksander Majcen, načelnik postane Boris Možina in načelnica Zora Kneisel. Telovadci niso bili kaj preveč aktivni, zato pa je prosvetna sekcija naštudirala 10 gledaliških predstav in pripravila 7 kino večerov. Uspela je tudi maškarada.

1929

Zagnanost v društvu pojenjuje. Načelnica postane Anica Žlajpah.

1930

Uprava društva je ista, le mesto načelnice je zasedla Kneislova. Preuredili so gledališki oder, nabavili kulise, kupili klavir. Pevski klub je svoj inventar podaril Sokolu.

1931

Kino sekcija je imela težave zaradi pomanjkanja električnega toka. Za popravilo doma je društvo najelo posojilo pri Kmetiski hranilnici v Mokronogu. Društvo je z uspehom nastopilo na meddruštvenih tekmah. Tombola je prinesla denar, s katerim so kupili novo kinoaparaturu in dinamo z bencinskim motorjem. Na ta način niso bili več odvisni od dobavitelja (usnjarne) električne energije.

1932

Na občnem zboru je Zora Kneislova poročala: "Telovadnica postaja čist, svetel hram, v katerem se kujejo sokolski značaji in oblikujejo ljudje." Društvo je nastopalo na prireditvah sosednjih društev v Krmelju, Novem mestu, Trebnjem, Žužemberku, Šentlovrencu, na Mirni in na vsesokolskem zletu v Pragi. Prosvetni odsek je naštudiral 6 gledaliških predstav, prikazali so 15 filmov, knjižnica je imela dober obisk. V sodelovanju s Kolom jugoslovanskih sester in Rdečim križem so priredili bogato Miklavževanje z obdaritvijo revnih otrok.

1933

Načelnik je postal Žanek Deu. Telovadci so sodelovali na pokrajinskem zletu v Ljubljani in na prireditvah v Trebnjem, Škocjanu, na Mirni, v Kostanjevici. Udeležili so se zleta in tekm v Novem mestu. Veliko članov se je udeležilo tudi

tajnega zleta na Rakovniku. Prosvetni odsek je ponudil članstvu tri predavanja, uprizoril tri igre, pripravil silvestrovanje in devet filmskih večerov.

Mokronoški Sokoli na konjih

1934

V jubilejnem letu je bilo društvo še posebej aktivno. Od Jugoslovanskega sokolskega saveza so uspeli dobiti 17.000 din brezobrestnega posojila. Z dobičkom od uspele maškarade so prebarvali notranjost sokolskega doma. Vencajzova, Perkova in Skuljeva so nabrale denar za nov prapor. Župa je podarila telovadnega konja. V počastitev 25-letnice društva so organizirali župni zlet in tekme v Mokronogu.

Leta 1938 je bil predsednik društva dr. Stane Skulj, blagajnik Franc Mišič in tajnica Minka Perko. Društvo je štelo 180 članov, ki so bili aktivni v telovadnem, dramskem in strelskem odseku. Strelci so tega leta začeli graditi v Cugljevi dolini moderno strelišče. Žal ga niso dokončali.

TVD PARTIZAN

Po drugi svetovni vojni se je skrb za telesno vadbo Mokronožanov organizirala v TELOVADNEM DRUŠTVU PARTIZAN. Društvo je bilo ustanovljeno l. 1949, očitno pa bolj po nareku od zgoraj, kajti zagnanosti, ki je bila tako značilna za Sokole, ni zaslediti. Tudi ljudje se ne spominjajo, da bi se v prvih letih kaj odmevnega dogajalo. Za ustvarjalno življenje telovadnega društva niti ni bilo dovolj vzpodbudnih pogojev. Iz statističnega poročila za leto 1958 zvemo:

- da je TVD Partizan Mokronog samostojno društvo, s sedežem v Mokronogu št. 89,
- da gobjo predvsem telovadbo,

- da je aktivnih 15 moških in 30 žensk; 12 je podpornih članov,
- da sta 2 ženski in 1 moški strokovno usposobljeni za vodenje,
- da se v tem letu niso udeležili nobenih tekmovanj.

Statistično poročilo za leto 1959 nam razkrije:

- da je v društvu 45 članov in 27 članic,
- da so 3 ženske in 3 moški strokovno usposobljeni za vodenje,
- da poleg telovadbe gojijo še odbojko - tri ekipe: moški (odigrali so 4 tekme), mladinci (7 tekem), mladinke (1 tekma); rokomet - mladinci (3 tekme); namizni tenis - člani (3 tekme), članice (1 tekma); streljanje z zračno puško - 12 članov (1 tekma),
- da poleti vadijo na prostem (igrišče pod gradom, nasproti pošte), pozimi pa v neprimerni telovadnici (bivši sokolski dom oziroma sedanja Mercatorjeva trgovina).

Zapisnik občnega zbora z dne 11. 2. 1960 pa pripoveduje:

»Poročilo upravnega odbora je podal tov. podpredsednik Kuhar Rudi, ker je predsednik Papež Vinko že med letom odpovedal sodelovanje s telovadnim društvom.«

Podpredsednik je poročal, da je notranjost dvorane obnovljena, račun izvajalcu pa še ni poravnán, ker ni denarja. Gospodar društva, Mirko Hrovat, je dopolnil Kuharja, da je s prenovitvijo notranjosti odpravljen samo delček težav. Predvsem je popravila potrebna streha, ki pušča, zaradi tega je postala nevarna tudi električna napeljava. Popravila sta potrebni še garderoba in klet.

Izvolili so nov upravni odbor. Rudi Kuhar je postal predsednik, Mihela Šinigoj tajnica, Milan Uhan blagajnik; tehničnemu odboru je načeloval Marjan Pivk, načelnica je postala Majda Nečimer, vodnici Rozi Peček in Majda Jazbec, vodnika pa Alojz Dvornik in Ivo Gojkovič.

Na naslednjem občnem zboru, 20. januarja 1960, je predsednik Kuhar poročal: *»Od zadnjega občnega zbora do danes smo imeli 14 sej. Na njih smo reševali težkoče in probleme našega društva, teh pa je ogromno. Sedaj, ko smo uredili, da imamo redno vadbo s člani, mladinci in pionirji, smo se spet znašli pred ogromnimi zaprekami. To so finančna sredstva! Kje naj jih dobimo? Ker nismo imeli niti toliko, da bi mesečno plačevali električni tok, smo sklenili, da naj bi hišnik plačeval najemnino. Toda kdo bo potem čistil telovadnico? Računali smo na pomoč šole, vendar spet ne gre, ker je šola že dala 5 m drv za kurjavo. Telovadnico sedaj čistijo sami telovadci, vendar le včasih, zato se v dvorani nabere ogromno prahu in v takem prostoru ni mogoče delati. Dom je star in slab. Opeka na strehi je uničena. Za električno napeljavo so strokovnjaki ugotovili, da bo treba elektriko izključiti, preden pride do požara. Pomoči ne dobimo nikjer. Republiška zveza Partizana je sicer poravnala račun za beljenje sten in popravilo poda...«* Takrat predsednik Kuhar še ni vedel, da je republiška zveza poravnala samo glavnico, za obresti in sodne stroške pa je račun še prišel, in sicer v obliki sodnega opomina, ki je zapretil z rubežem. Dolg so nekako poravnali in tudi volje še ni zmanjkalo.

21. februarja 1961 so občinskemu ljudskemu odboru Trebnje poslali dopis:

»Naše društvo je začelo redno delati v letu 1959. Res da imamo majhno število aktivnih članov (9 članov, 8 članic, 16 mladink, 18 mladincev in 12 pionirk), vendar se trudimo, da med naše vrste pritegnemo čim več članov. Imamo redno tedensko vadbo. Na vseh sejah smo skušali rešiti naše težave, vendar jih ne moremo sami. Naš največji problem so finančna sredstva. Mislili smo že, da bi priredili akademijo, kjer bi morda le prišli do kakšnih sredstev, vendar pa tega zaenkrat še ne moremo samostojno narediti, ker imamo v naših vrstah kmečko mladino, katera še ni vešča svojih nalog. Kljub temu da bi imeli akademijo, še ne bi prišli do tolikih sredstev, da bi nam zadostovale. Če pomislimo samo na naš telovadni dom, ki je v takem stanju, da bi se v letošnjem letu gotovo zrušil, če bi padlo le malo več snega! In s kakšnim občutkom pridejo telovadci k vajah, ko občutijo, da se jim strop nad glavo maje! In v deževnem vremenu, ko skozi strop pronica voda! Pereče vprašanje za redne vaje ob večerih je tudi električna napeljava. Strokovnjaki so ugotovili, da je napeljava tako slaba, da jo je neobhodno treba izključiti, da ne bi prišlo do požara, kar bi nas privedlo do velikih odgovornosti.

Za ureditev teh stvari je potrebno mnogo denarja, v naši blagajni pa je le 316 dinarjev in 2.500 din dolga. Kako naj s tem naše društvo upravlja?»

Dopis je bil dostavljen Občinskemu ljudskemu odboru Trebnje, okrajni republiški zvezi telovadnih društev Partizan, občinskemu komiteju Zveze komunistov Trebnje, občinskemu komiteju Socialistične zveze delovnega ljudstva Trebnje in okrajnemu odboru Socialistične zveze delovnega ljudstva Novo mesto.

Isti predsednik je naslednje leto spet pisal:

»Vsem krajevnim in občinskim ter tudi drugim organizacijam je znano stanje našega doma in tudi to, da ne moremo sredstev za popravilo nikjer dobiti. Ker vsem skupaj ni prav nič do ljudske imovine, smo na seji, dne 10.9.1962, sklenili, da v kolikor do 20. t. m. ne prejmemo od vas končne odločitve: da nam pomagata ali ne, smatrajte, da z naslednjim dnem po preteku roka odbor društva Partizan Mokronog odstopi od svojih funkcij. Ne rabimo pa moralne pomoči, temveč materialno.«

Odbor, v katerem so bili Rudi Kuhar, Alojz Dvornik, Milan Uhan, Mihela Šinigoj, Rudi Bizjak, Marjan Pivk, Frane Videčnik, Rozi Peček in Zvonka Udovč, je držal besedo.

Morda na tem mestu ne bo odveč droben komentarček. V času, kakršen je bil, z vrha navzdol usmerjan, se takle ultimativen nastop prav nič ne ujema z znanim vzorcem obnašanja. Zgodilo se ni sicer nič, ne ljudem, ne telovadnemu domu, le društvo je obmirovalo.

Mirko Hrovat se spominja:

Takrat sem z družino stanoval v telovadnem domu. Nekega dne me je spravil v slabo voljo pogovor z dvorišča.

»Takole, tovariši!« je nekdo razporejal. »Če tukaj postavimo drobilec, bomo lahko kar sproti podirali, drobili in odvažali. V enem tednu imamo vse pospravljeno.«

»Kaj boste pa podirali?« sem se oglasil s stopnic.

»Tole so tovariši iz cestnega podjetja«, je iz skupine pohitel Uhanov Milan, blagajnik telovadnega društva. »Dogovarjamo se, da bi dom zdrobili v šoder za cesto. Dom je tako in tako dotrajal, denarja pa tudi ne dobimo, da bi ga popravili. Je že bolje, če ga na ta način spravimo v denar, kakor da se sam sesuje.«

»Dokler sem jaz tu, ne!« mi je zavrelo.

»Kako to misliš?«

»Tako, kot sem rekel!«

»To je na občini že vse zmenjeno!«

»Hudiča! Pa kar brez mene? Lahko zvem, kam bom šel z družino?«

»To je pa občinska zadeva.«

»To je moja zadeva, če hočeš vedeti, dom je pa mokronoška zadeva!«

»Mirko, kaj ne vidiš, da se bo sam podrl?«

»Ga bomo popravili, če grem sam organizirat ljudi!«

»Tako pa do sedaj nisi govoril!«

»Pa sedaj govorim!«

Milan me je nekaj časa tehtal z očmi, potem se je s svojo značilno umirjenostjo obrnil k cestarjem:

»Tovariši, potem se boste morali pa kako drugače dogovoriti na občini. Mi bomo, kot ste slišali, dom popravili.«

Sokolski dom oziroma dom TVD Partizana v času, ko so ga hoteli zdrobiti v cesto.

Stvari so se potem res hitro premaknile. Veliko je pomenilo, se spominja Mirko Hrovat, da so se za akcijo takoj ogreli šolniki, z ravnateljem Vilkom Videčnikom na čelu. Na razumevanje smo naleteli pri gozdnem gospodarstvu, pri drugih podjetjih in posameznikih, tako da smo kmalu nabrali dovolj gradbenega materiala, predvsem lesa. Za vodenje del smo najeli mojstra, delovno silo pa organizirali in prispevali sami, udarniško, kot se je temu takrat reklo. Kmalu je v prenovljeni stavbi stekla šolska in večerna telovadba ter strelstvo in namizni tenis.

Podiranje lesa za ostrežje doma, v januarju 1962. V ospredju Mirko Hrovat, levo v klobuku Jože Simončič, Vinko Gašperin, Franc Hočevnar in Lojze Metelko.

TVD Partizan pa se kljub temu kot organizacija ni pobral. Razne dejavnosti so sicer formalno delovale pod društvenim krovom, vendar mladi ljudje že takrat niso radi prenašali uzd in vajeti, preveč ideološko obarvanih pravil, prekomernega administriranja in sestankovanja. Mladi ljudje so preprosto za dinamiko, igro, veselje, za šport. To je seveda čudovito in ima le to napako, da tisti, ki na raznih krajevnih, občinskih itd. forumih razpolagajo z denarjem, tega nočejo razumeti. Zato je Silvo Žnidaršič l. 1977 spraval skupaj t. i. iniciativni odbor za oživitev TVD Partizana. V njem so bili Tone Hočevnar, Jože Hočevnar, Frane Videčnik, Mišo Švorcan, Alojz Dvornik... Pripravili so vse za oživitev društva in ga 25. aprila 1977 vpisali v register delujočih društev v občini Trebnje. Predsednik društva je postal Tone Hočevnar, Silvo Žnidaršič podpredsednik in Slavica Jurglič blagajničarka. Pod krovom so bile zbrane sekcije: odbojka, roket, šah, smučarski klub, atletika ter ženska in moška rekreacija.

Morda ni odveč še enkrat povedati, da za določena obdobja skorajda ni ohranjenih zapisov in še tisti, ki so, so za naš namen premalo uporabni. Hiba ni samo »športna« niti samo mokronoška. Vzrokov je več. Med prvimi je gotovo neosveščen in nemaren odnos celotne družbe do dokumentaristike, saj iz tega odnosa med drugim izhaja, da v društvih ni bilo niti usposobljenih ljudi, ki bi vodili društvene kronike in druge zapise o pomembnih dogodkih, niti potrebe za to. Čisto drugačna je slika pri denarju. Zakaj? Zato, ker se je država vedno, nekdaj in danes, zelo potrudila za kontrolo finančnega poslovanja. Društva so bila tako prisiljena za to delo poiskati strokovno usposobljene ljudi in TVD Partizan Mokronog ni bil nobena izjema. O tem priča tudi ohranjen blagajniški arhiv, ki ga je več kot desetletje vestno vodila Dora Lovše (pred njo Erna Slak). Seveda se tak arhiv le sem in tja »zmoti« in postreže ob številkah še s kakšnim podatkom. Zvemo npr. da so bili predsedniki TVD Partizana tudi Silvo Žnidaršič, Jože Hočevnar, Bojan Koračin in Jure Žlajpah, ker so pač podpisovali račune. Račun zdravstvenega doma pove, da so l. 1982 opravili zdravniški pregled rokometarji: Jože Mikec, Tomaž Kolenc, Miha Bregant, Tomaž Vranešič, Jože Metelko, Vinko Frankovič, Borut Dvornik, Rok Dvornik, Marjan Kolenc, Stojan Golobič, Bruno Jurglič, Bojan Papež, Primož Žnidaršič

in Aleš Udovč. Račun je podpisal vodja rokometne sekcije Alojz Dvornik. Potrdilo o zdravstvenem pregledu so v tem letu opravili tudi odbojkarji Janez Florjančič, Jurij Žlajpah, Sašo Koračin, Mirko Hrovat, Emil Jevšek, Matjaž Mezgec, Rok Dvornik in Branko Pejovič. Seznam mimogrede razkriva, da so za Mokronog nastopali tudi igralci iz drugih krajev, npr. Matjaž Mezgec in Janez Florjančič iz Trebnjega. TVD Partizan je za leto 1982 Zavodu za statistiko sporočil, da ima 116 aktivnih članov, ki so vključeni v sekcije: rokomet (24 moških), odbojka (22 moških in 21 žensk), smučanje (8 moških), atletika (8 moških) in rekreacija (15 moških in 18 žensk). Kdo ve zakaj v statistiki ni omenjena Karate sekcija, čeprav med računi zasledimo, da je društvo poravnalo stroške za njene propagandne plakate.

Leta 1982 so bili v izvršnem odboru TVD Partizan Alojz DVORNIK, Lučka DREŽA, Jože HOČEVAR, Darja HOČEVAR, Franciška KAPUS, Bojan KORAČIN, Dora LOVŠE, Janez MALENŠEK, Sašo MURTIČ, Franc VIDEČNIK, Jure ŽLAJPAH in Slavko ŽNIDARŠIČ.

Kaj več se iz ohranjene računovodske dokumentacije ne da izbrskati. Zato je razumljivo, da je bilo sestavljanje podobe tega društva v veliki meri odvisno od spomina posameznikov, ki so dogajanje sicer živeli in soustvarjali, vendar so ga v časovni odmaknjenosti tudi zamislili in velikokrat prevrednotili.

Med vsemi sekcijami se je za najbolj trdoživo izkazala odbojka, ki se je pretolkla skozi vse scile in karibde in je danes... in je danes pokleknila pred problemom, ki presega njene moči (kot bomo prebrali na koncu).

ODBOJKA

Dva mlada miličnika, Mirko Hrovat in Milan Mrak, sta leta 1955 iz koncev vrvic, ki sta jih nekaj tednov nabirala po mokronoških trgovinah, spletla odbojgarsko mrežo. Napela sta jo med lesenima drogovoma, vkopanima na komajda dovolj veliki ravni ploskvi pri postaji ljudske milice, ki je bila takrat v hiši, kjer je danes Mizarstvo Žagar. Igra se je takoj 'prijela'. Ko se je pozneje milica preselila v stavbo, kjer je danes pošta, se je preselila tudi odbojka. Prostor je našla na igrišču pod gradom, ki so ga mladinci primerno uredili.

Prvo pravo tekmo so Mokronožani odigrali s Trebanjci in jo seveda izgubili. Tekme s Trebanjci so takratnim igralcem pustile lepe spomine. Poseben dogodek je bil, kadar se je moštvo odpravilo v Trebnje na treh ali štirih kolesih, saj vsi niso premogli lastnih koles. V Trebnje so prišli ravno prav ogreti za tekmo, morda celo malo preveč. Drugič so se v Mokronog pripeljali Trebanjci, vendar ne s kolesi, kajti premogli so dva avtomobila.

Preden je odbojka prišla do igrišča pri šoli, je nekaj časa poskakovala za sokolskim domom (med cesto in kamnoseško delavnico), nato še na prostoru ob takratni ISKRI oziroma ob današnji tovarni TOM.

Tekmovalna odbojka je zahtevala vedno več znanja in denarja. Klub se je izvijal na vse načine, od prevzemanja fizičnih del do organiziranja veselja in

Z odbojarske tekme

iskanja sponzorjev. Pri tem je, kot vsak živ organizem, doživljal boljše in slabše čase, sušna in deževna leta. V kriznih obdobjih se je vedno našel kdo, ki je se je vpregel v ojnice in voz potegnil naprej. V tej vlogi je največ vzdržal in prispeval Jure ŽLAJPAH, pa tudi Srečko STARIČ in Vid ZUPANČIČ. Vsi trije so začeli kot igralci, nato prevzeli vodenje in treniranje ekipe.

Leta 1998 preberemo v Mokronajzarju, informatorju KS Mokronog: »OK PNEUMA CENTER KOS MOKRONOG je novo ime odbojarskega kluba, ki je tako prvič v zgodovini dobil generalnega pokrovitelja. Nova uprava kluba, s predsednikom Mišom Hrovatom na čelu, si prizadeva postaviti trdne temelje za vadbo selekcij in napredovanje v II. državno odbojarsko ligo.« Naslednje leto Mokronajzar poroča: "V tekmovalni sezoni 1999/2000 aktivno tekmujejo selekcije dečkov, deklic in članov. Skupaj je pri Odbojarski zvezi Slovenije registriranih 42 igralcev. Dečke vodi Matej Dreža, deklice Franci Gabrijel, člane pa Gorazd Kosmina. Vse odbojarske selekcije vadijo v telovadnici osnovne šole. Dimenzije telovadnice ne ustrezajo zahtevam, ki so v Sloveniji že dolgo standard, to pa pomeni, da ekipe že v naslednjem tekmovalnem letu ne bodo smele igrati v domači telovadnici. Seveda je prostorska omejitev velika ovira tudi pri vsakdanjem delu šole, saj naši otroci nimajo enakih pogojev kot ostala mladež v državi.«

Za člansko ekipo se je leta 2000 črna napoved udejanila: moštvo je razpuščeno. Pionirsko ekipo še naprej trenira Franci Gabrijel, mladinsko pa Matej Dreža. Seveda je tudi za pionirske in mladinske tekme mokronoška telovadnica neprimerna, tako da tekmujejo v njej le s posebnim dovoljenjem.

V upanju, da se bo v tej državi vendarle našel denar za posodobitev šolske telovadnice, ki služi vsem mokronoškim generacijam, končajmo pripoved o odbojki. Zapišimo samo še imena tistih, ki so se morali ustaviti sredi skoka:

- člani: Tomaž BRZIN, Matej DREŽA, Stojan GOLOBIČ, Dejan GRIČAR, Matjaž GRIČAR, Kristian HAJNŠEK, Martin HREN, Valter JALŠOVEC, Toni KOS, Igor KUČIČ, Peter SAVŠEK, Srečko STARIČ, Peter STRMOLE, Dejan ŠKARJA, Sebastian VIRANT in Jožko VODOPIVEC;

- pionirji: Janko BREGANT, Grega ČULK, Marko HRASTAR, Igor HROVAT, Andraž KAPUS, Marko KOŠČAK, Borut LESKOVŠEK, Borut STRMOLE, Gorazd VOVK in Matic ŽLAJPAH.

- kadetinja: Taja DREŽA, Urška FINC, Mojca JAKUŠ, Monika JANEŽIČ, Maja JELENC, Saša JELENC, Petra JURGLIČ, Klavdija KNEZ, Ksenija KNEZ, Barbara KRAJŠEK, Tjaša KRŽIČ, Alenka KUČIČ, Selma MADUNIČ, Polona MEŽNAR, Darka MURN, Jerca STRMOLE in Vika ZORE;

- upravni odbor kluba: Mišo HROVAT - predsednik, Rok DVORNIK - sekretar, Borut DVORNIK - vodja marketinga, Marko KAPUS - predstavnik kluba staršev, Franci GABRIJEL - predstavnik strokovnega tima, Tone KOS

- predstavnik igralcev, Mirjana PENCA - blagajničarka;

- nadzorni odbor: Snežka BIZJAK, Jelka KLEMENČIČ, Jože HOČEVAR;

- disciplinska komisija: Matej DREŽA, Vili LAMOVŠEK, Vid ZUPANČIČ.

Gotovo pa si v tem poglavju zasluži vsaj en odstavek VID ZUPANČIČ. Začel je kot igralec, kasneje kot organizator, sedaj pa svojo ljubezen do te športne panoge uresničuje s sodniško piščalko. Dosegel je rang državnega sodnika in leta 1999 med drugim doživel zaupanje in čast, da je sodil v finalu državnega prvenstva.

ROKOMET

V osemdesetih letih se je mokronoška mladež navdušila za roket. Osnove za igro so dobili pri šolski telovadbi, vendar je bila njihova energija večja. Zdramila je starše, ti pa TVD Partizan. Hitro so ugotovili, da v kraju ni človeka, ki bil dovolj strokovno podkovan za vodenje roketne sekcije. Našli so ga v sosednjem Krmelju. »To so bili neverjetno nadarjeni otroci,« se danes spominja prvi trener Milan PAPEŽ, »in veselje je bilo delati z njimi, čeprav naporno. Vedeti je treba, da je bil to skup posameznikov, ki niso kaj dosti vedeli o kolektivni igri. Poleg tega pa tudi sam nisem imel tovrstnih izkušenj, saj so razmere v nekem uigranem klubu, kot je bil takrat Rokometni klub Krmelj, v katerem sem igral, precej drugačne. V klubu s tradicijo se mlajši že z opazovanjem starejše ekipe marsikaj naučijo. Skratka, v Mokronogu smo začeli od temeljev. Ujeli smo se dobro in že v prvi sezoni prišli pod sam vrh mladinske republiške roketne lige - jug.«

Na prvem seznamu, napisanem 18. 8. 1980, so bili: Miha BREGANT, Borut DVORNIK, Rok DVORNIK, Vinko FRANKOVIČ, Stojan GOLOBIČ, Rado KORAK, Marjan KOLENC, Tomaž KOLENC, Vili LAMOVŠEK, Jože METELKO, Jože MIKEC, Milan SAMIDE, Ervin SKOBE, Srečko STARIČ, Dare ŠEMROV, Matjaž ŠEMROV, Zvone TRATAR, Aleš UDOVČ, Marko UHAN, Tomaž VRANEŠIČ, Matjaž ZAKRAJŠEK, Robert ŽNIDARŠIČ in Sandi ŽNIDARŠIČ. Seznam je podpisal vodja Rokometnega kluba Mokronog

Alojz DVORNIK.

Prvo prvenstveno tekmo so odigrali 31. 8. 1980 v Mokronogu s trboveljskim Rudarjem. Ervin Skobe se spominja, da je deževalo kot iz škafo. Na igrišče so prišli turistično, z dežniki, saj so bili prepričani, da bo tekma odpadla.

»To je vendar prvenstvena tekma, ljubčki!« so jih podučili.

»Nič kaj prijazno!« so zagodrnjali Mokronožani, zaigrali in izgubili z rezultatom 2 : 14. Gola za Mokronožane sta zabila Marjan Kolenc in Ervin Skobe. V naslednjem kolu je moštvo že pokazalo zobe, z RK Dobovo so izgubili samo s tremi goli razlike. Tretja prvenstvena tekma je prinesla prve točke, Krmeljčane so premagali z 28 : 12. In tako naprej, včasih bolj, včasih malo manj uspešno, ob koncu tekmovalne sezone so v svoji tekmovalni skupini pristali čisto pod vrhom.

Spev mladinskega moštva je trajal tri oziroma štiri sezone. Leta 1984 je Papež zaradi prezaposlenosti predal dirigentsko palico Ervinu Skobetu. Ta je medtem opravil trenerski tečaj, pa tudi izkušnje, ki jih je pridobil kot igralec, so bile zlata vredne. Kazalo je torej dobro. Žal je nekako v istem času prišlo tudi v moštvo do menjave generacij. Igralci, ki so prerasli mladinske vrste, so sicer ustanovili člansko ekipo, vendar ni imela trenerja. Kljub temu so se vključili v področno roketno ligo, ki je bila ravno takrat (18. 9. 1984 v Šmartnem pri Litiji) ustanovljena za območje Zasavja, Posavja in Dolenjske. V tekmovalno komisijo je bil imenovan tudi igralec mokronoške ekipe Sandi Žnidaršič.

Obetavno, vendar samo to. Čez eno leto je Ervin Skobe razposlal naslednje

Ekipo veteranov - stojijo: Slavko BREGANT, Jože METELKO, Ervin SKOBE, Marjan KOLENC, Jože MIKEC, Tomaž KOLENC in Sandi ŽNIDARŠIČ; čepijo: Robi GREGORČIČ, Vili LAMOVŠEK, Marjan PIHLER, Miha BREGANT in Borut DVORNIK.

vabilo: »Vse člane roketne sekcije obveščamo, da je v soboto, 27. 7. 1985, ob 20. uri v prostorih doma Svobode sestanek. Dogovoriti se moramo o nadaljnji usodi rokometu v Mokronogu. Vsi, ki ste še zainteresirani za roket, pridite in s seboj pripeljite še koga.«

Žal pa je bil to labodji spev še ene mokronoške zgodbe. Poleg že imenovanih so v njej nastopali še naslednji igralci: Matej DREŽA, Robi GREGORČIČ, Jože GUTMAN, Valter JALŠOVEC, Bruno JURGLIČ, Polde KOLBEZEN, Bojan KORAČIN, Zoran KOVJANIČ, Ludvik LOVŠE, Robi OŠTIR, Bojan PAPEŽ, Boštjan PAVLIČ, Marjan PIHLER, Albin POLANC, Aleš VENE, Miro ZIDAR in Primož ŽNIDARŠIČ.

Med igralci sta največ dosegla Borut DVORNIK in Miha BREGANT. Dvornik je deset let igral pri ljubljanskem SLOVANU in z njim v prvi državni (jugoslovanski) ligi, kasneje v trebanjskem Akripolu, spet v državni ligi, tokrat slovenski. Tudi Bregant je igral v Akripolu.

ATLETIKA

Moderna kraljica športov je preveč zahtevna gospa, da bi se kaj dosti zadrževala na podeželju. Če že, potem se izkaže v panogah, ki ne postavljajo prezahtevnih tehničnih in materialnih pogojev.

Okoli leta 1980 se je skupina mladih začela navduševati za tek. Zbrali so se okrog Bruna GRIČARJA, ustanovili atletske sekcije in se vključili v TVD Partizan. Program sekcije je bil zelo preprost: izkoristiti naravne danosti okolja in ljudi ter jih športno razgibati. Izpeljali so nekaj prav imenitnih tekaških tekmovanj v naravi. Še najbolj odmevno tekmovanje je bilo 11. oktobra 1981, ko je v Mokronogu hkrati potekalo prvenstvo Dolenjske, mali maraton in trim tek. Podelili so 2 pokala, 21 medalj in ravno toliko diplom. Tekmovanja so se udeležili tudi tekmovalci iz Hrvaške.

Start tekmovalcev na malem maratonu

Najhitrejši na malem maratonu leta 1979, med njimi domačina Janez MALENŠEK (drugi z leve) in Bruno GRIČAR (desni).

176

REKREACIJA

Če rekreacijo opredelimo zgolj kot obliko telesnega in duševnega okrepčila, potem je v Mokronogu že stara znanka, precej mlajša postane, če kriterij zaostriamo še s pogojem strokovnega vodenja. TVD Partizan je sicer vabil in tudi organizacijsko pomagal raznim skupinam, ki so (predvsem pozimi) izrazile željo po večerni telovadbi, igranju odbojke ali namiznega tenisa, učenju družabnega plesa..., kaj več pa se Partizan ni naprezal. Strokovno in dolgo-ročnejše je dejavnost zastavila Frančiška KAPUS (učiteljica razrednega pouka

Rekreativci na Triglavu

na Osnovni šoli Mokronog). Podpisana kot voditeljica ženske sekcije je l. 1989 zaprosila matično društvo TVD Partizan, naj zagotovi denar za izobraževanje. »V izobraževalne tečaje na Fakulteti za telesno kulturo v Ljubljani smo prijavi-
ili: za vaditeljice plesne aerobike Franciško Kapus, Vanjo Penca in Suzano Kolenc. Slednja je tudi kandidat za nadaljnje izobraževanje za učitelja plesne aerobike.« Hkrati je Kapusova sporočila, da je v sekcijo vpisanih 43 članic in da bodo »po Metodologiji za vrednotenje usmerjevalnega programa in intenzivne športne aktivnosti ter množične športne aktivnosti imeli dve vadbeni skupini, ki bosta skupaj opravili 150 vadbenih ur«.

Deset let kasneje z veseljem preberemo v MOKRONAJZARJU, da »žen-
sko rekreacijo vodi Franciška Kapus, moško Jože Metelko, aerobiko pa Suzana Kolenc«. Torej se je naložba obrestovala. Med vaditelji najdemo še Franca Gabrijela in Tanjo Dvornik.

V tem času sta postali stalnici tudi pohodništvo in plavanje.

Vabilo

STRELCI

Poročilo Mirka Hrovata, prvega predsednika Strelske družine Mokronog, ki je ohranjeno v zapisniku občnega zbora z dne 24. januarja 1961, nam pripoveduje:

»Na ustanovnem občnem zboru, 13. julija 1959, smo ob navzočnosti 21 članov postavili temeljni kamen naše družine. Z elanom, ki je bil po tem ustanovnem občnem zboru zelo velik, smo pričeli nabirati denar za nabavo orožja in vsega potrebnega za pričetek vadbe s streljanjem. To nam je zadovoljivo uspelo, ker so organizacije in ustanove čutile potrebo po strelski družini. S tem denarjem smo si nabavili nekaj orožja in nabojev... Udeležili smo se dveh ekipnih tekmovanj v občinskem merilu in vsakokrat zasedli peto mesto.

Kmalu po ustanovnem občnem zboru smo pregledali staro strelišče za vojaško puško, naredili predračun, dobili tudi načrt, zgodilo pa se ni nič, ker za to ni bilo sredstev. Ko smo dobili malokalibrske puške, smo si s približno 100 urami prostovoljnega dela uredili zasilno strelišče na gradu.»

Načrt, ki ga omenja poročilo, je bil daljnosežno zastavljen in je pomenil nekakšno nadaljevanje ideje, ki so jo že leta 1937 začeli v Cugljevi dolini ureničevati Sokoli. V prostoru, spodaj omejenim z Ravnim potokom, zgoraj (v smeri proti Zapečarju) s hosto, na levi strani s potjo do Dolenškovega kozolca in na desni s travnatim pobočjem, naj bi zrastle najbolj moderno strelišče v takratni državi Jugoslaviji. 16. oktobra 1973 se je na lokacijski razpravi sestala ustrežna komisija in sprejela ugodne sklepe, ki jih je v svoji oceni povzel vojaški strokovnjak za balistiko:

1. Zemljišče, ki ga je predlagala in izbrala komisija v rajonu 3 Mokronog, ustreza pogojem za strelišče.
2. Izbrano strelišče omogoča vse vrste streljanja s pehotnim orožjem z razdalje do 300 m.
3. V smeri strelnega polja je naravna maska, prav tako je naravna maska (naravna vzpetina) na obeh bokih, kar omogoča razpršitev - rikošetiranje izstrelkov. V bližini ni naselja in objektov, kar omogoča popolno varnost pri streljanju.
4. Prek zemljišča ne vodijo nikakršne javne ceste, daljnovodi in TT vodi. Poleg samega strelišča je speljan kolovoz, ki omogoča vozilom dostop.
5. Za prebivalce, ki žive v okolici tega zemljišča, ni nobene nevarnosti glede ojačanega zvoka.

Na ogled zemljišča je prišla celo specialna komisija iz generalštaba Jugoslovanske armade iz Beograda, ki je bila menda navdušena nad izborom in seveda pripravljena vplivati tudi na finančni tok iz državne kase. Projektanti v pooblašeni organizaciji Dominvest iz Novega mesta so začeli risati in računati.

Vendar nekaterim političnim veljakom (predvsem trebanjskim, pa tudi domačim) to nekako ni bilo po volji. Prvim je menda šlo v nos, ker naj bi se gradilo v Mokronogu, domači pa se niso mogli sprijazniti, da se tega niso sami spomnili. Začeli so producirati raznorazne pomisleke, tehtne in ne, pametne in nespametne. Z zasedanja občinske skupščine v Trebnjem se je v spominu ohranila izjava nekega mokronoškega odbornika: »Če nam ne daste tovarne, tudi strelišča nočemo!« Vse skupaj pa je spodkopavalo voljo in zagnanost mokronoških strelcev. Končalo se je z obvestilom Temeljne telesno kulturne skupnosti Slovenije, da mokronoškega projekta niso uvrstili v program. Strelska družina Mokronog se je zato 31. julija 1974 razšla. Vendar samo uradno. Vezi v družini so bile vseeno močnejše. Nekatere stvari se vrtijo že po inerciji in se jih ne da kar ustaviti. Tako so se še vedno zbirali, čeprav so morali iskati prostor za vadbo in čeprav so se morali prilagajati novim, vedno bolj zahtevnim predpisom. Leta 1976 so oblast spet zaprosili za uradno registracijo. Takrat so bili člani: Rafko Bijec, Janez Borštnar, Martin Borštnar, Alojz Brunček, Tone Bulc, Alojz Dvornik, Franc Florjančič, Jože Hočever, Alojz

Hočevar, Dušan Hočevar, Mirko Hrovat, Danica Hrovat, Janez Hrovat, Vlado Hrovat, Albert Golob, Mirko Gorenc, Anton Gregorčič, Slavko Janežič, Ludvik Janežič, Silvo Jelenc, Nace Jelovšek, Jože Jevnikar, Anton Koračin, Anton Koščak, Aleš Koščak, Jurij Lindič, Ludvik Lovše, Anton Markovič, Otmar Meglič, Jože Metelko, Jože Mikec, Drago Miklič, Lojze Miklič, Stane Ornik, Ivan Ostreljč, Anton Krese, Andželko Polanc, Zvone Pungerčar, Zdravko Planinšec, Vilibald Saje, Peter Strmole, Jože Simončič, Marjan Slak, Tomo Strel, Tomaž Strel, Martin Strel, Miro Strupeh, Vlado Šinigoj, Anton Štimc, Ivan Tori, Anton Tratar, Tone Udovč, Stane Urek, Jože Urigelj, Oto Verbič, Ivan Vovk, Franc Videčnik, Drago Vitman, Niko Vranešič, Franc Zajc, Slavko Zakrajšek, Anton Zidar, Anton Žlajpah, Jurij Žlajpah, Slavko Žnidaršič; med mladinci so zapisani: Rudi Bizjak, Milan Bonča, Mišo Hrovat, Breda Hrovat, Helena Hrovat, Rado Jelenc, Bojan Koračin, Zvonko Kralj, Franc Lavrinšek, Boris Markovič, Mojca Ornik, Vinko Starič, Igor Udovč, Vid Zupančič; in med pionirji: Dušan Bijec, Janez Bregant, Slavko Bregant, Jože Kirn, Boštjan Koračin, Sašo Koračin, Miro Markovič, Polonca Lavrinšek, Tončka Ogrinc, Marjan Štimc, Zvonko Udovč, Tomaž Vranešič, Iztok Zidar in Robi Žnidaršič.

Predsednik družine je bil in ostal ves čas Mirko Hrovat, medtem ko so se ljudje v odborih menjavali. Prvi spisek upravnega odbora društva, ki ga je bilo moč najti, nosi datum 24. januar 1961 in ponuja naslednja imena: Anton Koščak, Zlato Tomažič, Franci Borštnar, Marjan Pivk, Bogo Mojsilovič, Ljuba Mojsilovič, Rozi Peček, Ludvik Modrc, Dolfi Nahtigal, Anton Štimec, Frane Videčnik in Jože Simončič. Čez dve leti so bili izvoljeni: Vinko Gašperin (podpredsednik), Tomo Strel (tajnik), Jože Romšek (orožar), Anton Štimec (propagandni referent), Jože Simončič (vodja vaditeljev) in člana Dominik Gimpelj ter Anton Markelc; deset let kasneje, leta 1973, pa Janez Borštnar, Anton Koščak, Alojz Brunček, Jože Simončič, Jože Metelko, Rafko Bijec, Alojz Dvornik in Miro Strupeh.

V družini so vsak čas lahko sestavili po nekaj tekmovalnih ekip. Seveda so se za tekmovanje morali dokazati najprej doma. Z rezultati so tudi dosegali naslov strelskega mojstra oziroma odličnega ali dobrega strelca. 1975. l. so poslali v Beograd poročilo, da je v družini 69 članov, 1 članica, 13 mladincev, 3 mladinke, 15 pionirjev in 3 pionirke. Od teh je 6 odličnih in 14 dobrih strelcev.

Leta 1977 so se kriteriji očitno spremenili, saj je moral tekmovalec za značko odličnega strelca doseči evropsko strelsko normo. Dosegli so jo: Mirko Hrovat, Mišo Hrovat, Danica Hrovat, Jure Žlajpah in Dušan Bijec. Značko dobrega strelca pa so v tem letu osvojili: Jože Hočevar, Alojz Dvornik, Vlado Horvat, Jože Simončič, Anton Žlajpah, Bojan Koračin, Helena Hrovat, Ivan Ostreljč in Slavko Žnidaršič.

V vsem času je največji uspeh dosegel Franc LAVRINŠEK, ki se je skozi kvalifikacije prebil do državnega prvenstva v Beogradu.

V duhu pregovora, da jabolko ne pade daleč od drevesa, povejmo, da je družina Hrovat včasih kar sama sestavila strelsko ekipo, saj so poleg očeta

Po tekmoivanju v Trebnjem (okrog l. 1963): Mišo Hrovat (otrok s puško), Vinko Gašperin s sinom, tajnica obč. str. zveze, Mirko Hrovat, Jože Simončič, Dušan Hočevar, Jože Hočevar, Tomo Saje, neznani otrok in Breda Hrovat.

Mirka odlično tekmovali še sin Mišo in hčere Helena, Danica in Breda.

Leta 1986 se je strelska družina z vsemi močmi uprla prodaji Sokolskega doma. »Že 27 let prosimo za prostore Sokolskega doma,« so zapisali v pismu krajevni skupnosti, »in prav strelci smo bili pobudniki, da se je izvršila adaptacija ostrejša in tudi veliko materiala smo vložili vanj - danes pa si nekdo jemlje pravico prodajati ta dom. Ali je res takšna nuja in potreba po teh borih nekaj milijončkah?«

Dom takrat ni bil prodan. Menda zaradi tega nekatere zamere še danes trajajo. Vendar, kar je bilo, je bilo. V bivšem sokolskem domu je sedaj Mercatorjeva trgovina, ki je odprta za vse.

Zadnji udarec je Strelski družini Mokronog zadala razpadajoča jugoslovanska državna oblast, ko ji je proti koncu osemdestih let pobrala orožje.

ŠAH

Gotovo ste že slišali za triatlon. Manj verjetno je, da poznate šahovski triatlon. Nekoč so se ga izmislili mokronoški šahisti, da bi šahovske dogodke, ki so že sami po sebi dovolj zapleteni, še bolj zapletli. Gre za tekmovanje v normalni šahovski igri, v hitropotezni igri in v reševanju šahovskih problemov. Zmagovalec je tisti, ki ima na koncu najboljši seštevek. Žal se ta šahovski triatlon ni uvrstil na olimpijske igre, čeprav je imel vrsto let posebno mesto na srečanjih med mokronoškimi in krmeljskimi šahisti.

Kraljevska igra se je v Mokronogu razvnela sredi šestdesetih let. Igralo je staro in mlado. Igrali so, kjer so se spomnili. To je leta 1966 pripeljalo do ustanovitve šahovskega kluba, katerega predsednik je postal Jože Hočevar, tajnik pa Anton Tratar. Klub je ob ustanovitvi štel 28 članov. Prostor so dobili

v kulturnem domu. Ob nedeljah sta šahovska zanesenjaka Jože Hočevar in Ante Žutič, oba učitelja v mokronoški osnovni šoli, vodila organizirano vadbo, ki se je obrestovala na medklubskih in občinskih tekmovanjih, na tekmovanju slovenskih mest in kakih šest let tudi v 2. slovenski šahovski ligi.

Šahovski klub je v tem času organiziral kar nekaj simultank, med drugim s priznanimi slovenskimi oziroma mednarodnimi mojstri šahovske igre. Tako sta v Mokronogu igrala šahovska velemojstra Bruno Parma in Albin Planinc.

Posebno pozornost je klub, ali bolje rečeno, sta Jože Hočevar in Ante Žutič posvečala osnovnošolcem. Rezultati so bili zavirljivi, zlasti pri deklicah. Leta 1969 je bila ekipa mlajših pionirk tretja v Sloveniji, leto kasneje druga. Potem so deklice prerasle v ekipo starejših pionirk in bile dve leti, 1971 in 1972, druge v Sloveniji. V ekipi so igrale Nada Peterle, Darka Zajc, Betka Borštnar in Milena Janežič. Slednjo je potem, ko je prerasla leta, v ekipi uspešno nadomestila Breda Hrovat.

181

Ekipa starejših pionirk na republiškem tekmovanju v Kočevju, ko so osvojile 2. mesto. Od leve proti desni so: Nada Peterle, Betka Borštnar, Milena Janežič in Darka Zajc.

Kot posameznici sta največ dosegli Nada PETERLE in Darka ZAJC. Darka je na republiškem prvenstvu dosegla enkrat 4. in enkrat 3. mesto. Nada je bila med mlajšimi pionirkami prva 1969. in 1970. leta. Prva je bila tudi leta 1971, ko je prestopila med starejše pionirke, naslednje leto je bila druga. Zanimivo je, da se je leta 1971 pomerila (kot pionirka) tudi na republiškem prvenstvu članic in si delila 4.-5. mesto. Dve leti kasneje je na hitropoteznem prvenstvu Slovenije za članice osvojila 1. mesto. Ni odveč povedati, da v vsem času, ko je tekmovala na republiških prvenstvih, ni izgubila niti ene igre. Privoščila si je le kakšen remi.

Tudi ne gre prezreti, da sta Nada in Darka sodelovali na državnem prven-

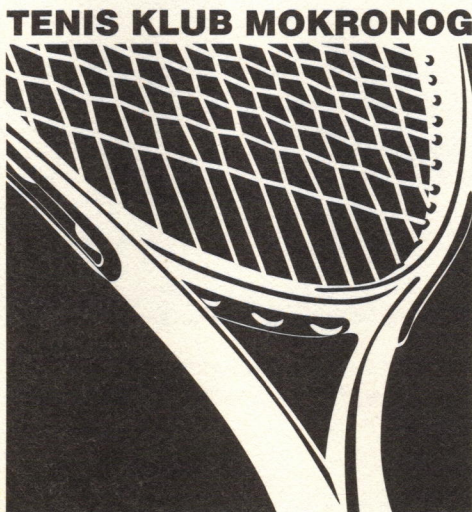
182

stvu v dopisnem šahu.

Seveda se ob tem nujno postavlja vprašanje, s kakšnim šahovskim znanjem sta bila oborožena mentorja Hočevar in Žutič, da jima je uspelo vzgojiti take igralke. En del odgovora nam razkrije diploma, ki sta jo dobila leta 1969 za prvo mesto na državnem (jugoslovanskem) tekmovanju v reševanju šahovskih problemov. Drugi del odgovora nam razkrijeta diplomi, ki sta ju dobila na I. in II. mednarodnem problemskem turnirju (1968 in 1969) v sestavljanju šahovskih problemov. Tretji del odgovora se ponuja sam: Žutič in Hočevar sta šahovsko vzgajala tudi drug drugega.

In kot smo bili že večkrat priča v zgodbah mokronogih: vrtiček zraste in ovne z vrtnarjem, v našem primeru z dvema. Ko je Ante odšel poučevat v Celje, je vse breme ostalo Jožetu. Med člani nekako ni bilo prave volje, da bi si porazdelili vsaj organizacijske posle, in društvo je začelo dremati. Luč je ugasnil tekmovalec, ki je več kot uro zamudil na prvenstveno tekmo s šahovsko ekipo iz Postojne z edinim izgovorom, da je zaspal. Seveda je bila to samo še zadnja kapljica čez rob.

TENIS KLUB MOKRONOG

Logotip kluba

Če želite v Mokronogu kaj zvedeti o tenisu, morate povprašati Jožeta Metelka. Poslušajmo ga.

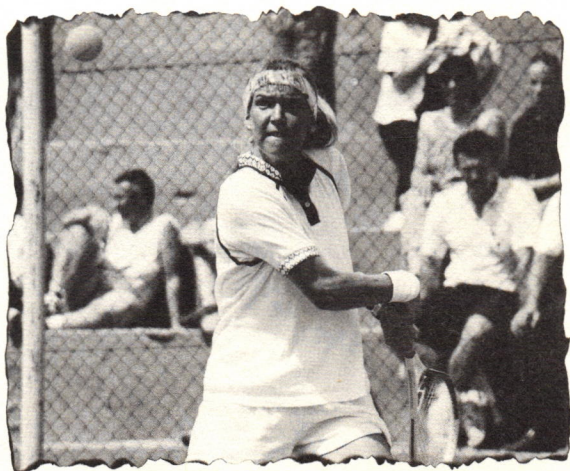
»Govoriti o začetkih tenisa v Mokronogu pomeni govoriti tudi o takratni organiziranosti družbe. Zaradi sindikalne zagnanosti, da bi v vsako delovno organizacijo pripeljala športno aktivnost, sem postal referent za sindikalni šport v mokronoški Iskri. Organizirali smo vse mogoče športne igre in nekako (morda sem celo sam dal idejo) prišli leta 1987 tudi do tenisa. Najprej smo ga igrali na

asfaltu, znotraj tovarniške ograje. To je bilo kar dvakrat nerodno: prvič, ker je tenis nekako veljal za igro, ki jo igra gospoda in drugič, ker so morali zunanji interesenti mimo kontrole tovarniških vratarjev. Tudi sicer ni najbolje, če se športna dejavnost odvija med proizvodnimi halami. Ko so ukinili staro mokronoško žago, sta tedanji direktor Iskre Ludvik Lovše in Jure Žlajpah, predsednik TVD Partizana, prišla z noro idejo, da bi tam naredili igrišče. Zakaj noro? Zato, ker ti je ob pogledu na opuščeno žago in teren okrog nje, prišlo vse prej na misel kot tenis, pa tudi, ker je bilo na vseh koncih potem slišati, da samo zapravljamo denar, saj da bo tako in tako čez tri leta vse zaraščeno s koprivami. Le kdo, lepo vas prosim, bo v Mokronogu igral tenis!?

No, noro idejo smo vseeno pripeljali do konca. Igrišče je sedaj urejeno, ograjeno in ponoči osvetljeno. Pa ni bilo tako preprosto. Za prostovoljno delo ljudi prepričaš, strokovnjaka tudi še najdeš, material pa moraš plačati s konkretnim denarjem. Brez tedanje Iskre, domače krajevne skupnosti, društva Partizan in drugih domačih darovalcev, ne bi šlo.

Ob tem je vredno povedati, da smo tudi kot društvo bolj zaživeli. Začeli smo organizirati tečaje tenisa, razna tekmovanja in turnirje. Najodmevnejši je vsekakor Turnir kresne noči, ki smo ga prvič organizirali 1990 in je pet let kasneje privabil toliko tekmovalcev, da smo jih morali 13 odkloniti, saj smo jih lahko le 32 spravili v en tekmovalni dan. Zasedba je bila mednarodna. Med Slovenci sta bila dva vrhunska igralca: Andrej Kraševac in Blaž Trupej. Na turnir KRESNA NOČ - MOKRONOG OPEN 97 se je prijavilo 50 tekmovalcev, verjetno tudi zaradi nagradnega sklada, ki je za moški del turnirja znašal 5.000 DEM, za ženski del pa 1.000 DEM. Tekmovanje se je odvijalo nekaj dni, med 3 in 6 julijem. Pri moških je zmagal Mariborčan Karner, pri ženskah pa takratna prva dama slovenskega tenisa Barbara Mulej iz Kranja. Leta 1999 smo pripravili odprto prvenstvo Dolenjske.

Trenutno je klubu malo pošla sapa, predvsem zaradi pomanjkanja denarja. Današnji standard zahteva ob igrišču vse kaj več, kot nudi naše. To pa stane!"

Med ženskami je zmagala državna prvakinja Barbara Mulej

SMUČARSKA SEKCIJA

Veselje na domačem smučišču v Kuretu

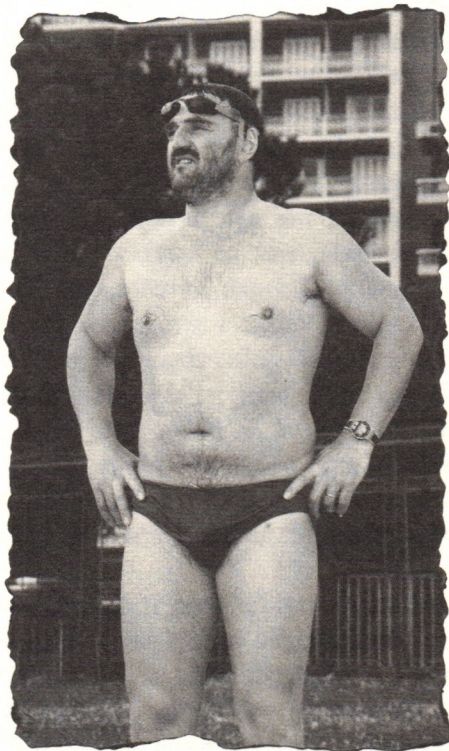
Čeprav na mokronoških gričih ni ravno pripravnih terenov za osvajanje smučarskih veščin, pa tudi zime so redkokdaj dovolj dolgo in debelo bele, mokronoška mladež ni odrezana od tega športa. Za to že leta skrbi mokronoška SMUČARSKA SEKCIJA, ki ji predseduje Marjan KOLENC. Vadbo za najmlajše organizirajo v Kuretu, za večje in odrasle pa v smučarskih središčih na Rogli, Krvavcu, v Cerknem in še kje. Vsako leto organizirajo klubsko tekmovanje. Tako so 29. februarja 2000 na Voglu v svojih kategorijah postali smučarski prvaki Mokronoga: Pika DVORNIK, Alja KORACIN, Karmen HRASTAR, Nataša ŠUŠTARŠIČ, Tilen MEGLIČ, Tadej MIHELIČ, Lovrenc KOLENC, Blaž DOLENŠEK, Matic ŽLAJPAH, Tjaša KRŽIČ in Marjan KOLENC.

Cicibani v "plugu"

POSAMEZNIKI

Med mokronoškimi športniki je nekaj posameznikov, ki bi zaslužili svoje poglavje v tej knjigi. Recimo HENRIK BULC, ki je v petdesetih letih spadal v sam vrh jugoslovanskega motociklizma (motor s prikolico), pa MIRO VENE, sovoznik mednarodno znanim voznikom avtomobilskih relijev. Tu je BOŠTJAN PAVLIČ, udeleženec mednarodnih tekmovanj v Praktičnem streljanju. Med drugim je 1998. tekmoval na svetovnem prvenstvu na Filipinih. Največ med vsemi pa je dosegel MARTIN STREL, vztrajnostni plavalec, ki sedaj živi v Trebnjem.

Martin Strel

Nase je opozoril s plavanjem v rekah. Leta 1992 je preplaval Krko od izvira do izliva. Naslednje leto je opravil s slovenskim delom Kolpe. Plaval je v Ljubljani in Muri. 1994. l. je v 55 urah opravil s 164,5 km morja med Legnanom in Raveno in postavil svetovni dolžinski rekord. 1997. je kot prvi Slovenec (in do sedaj edini) preplaval Rokavski preliv in isto leto (kot prvi zemljan) v nepolnih 30 urah povezal Afriko in Evropo - 80 km morja. Leta 1999 se je lotil 100 km dolge morske poti med Kopro in rtom Sabioni pred Benetkami, v istem letu je preplaval še najdaljše italijansko jezero Garda (65 km). Njegova najdaljša solo avantura pa se je začela 25. junija 2000 v Schwarzwald (Črnem gozdu), v mestu Donaueschingen, na izviru Donave, ko

je ob navzočnosti številnih gledalcev zaplaval proti Sulinu, 2860 km oddaljenemu cilju v čnomorski delti. Za to je potreboval 56 dni. In ker je bil že tam, se je potrudil še do 3004 kilometra in tako postavil nov svetovni rekord v etapnem vztrajnostnem plavanju. Zagotovil si je tudi prostor v Guinnessovi knjigi rekordov.

Martin Strel, ki je dober mesec po podvigu (1. oktobra 2000) dopolnil 46 let, je plaval za mir, prijateljstvo in čiste vode.

VORANČEVA POT

»S čudnimi občutki sem stopal v ta novi dolenski svet. In kot nalašč je ta z vsakim korakom postajal lepši. Ne morem trditi, da se je že mračilo, dasi se je sonce že skrivalo za trebanjskimi hribi, a večerna barva je že legla v dolino. Hribi okoli nje so postajali čudno modri, modrikasta je postajala dolina, polje, livade, gozdovi. Prejšnja podoba kraja se je neopaženo spremenila in postajala mehka in sanjava. Dolina se je zožila in vse, kar se je v njej dozdevalo silno daleč, cerkve, gradovi, zidanice, vasi - vse to se je zdaj zdelo mnogo bliže. Hodil sem morda po najlepših krajih sveta, po krajih, ki so po svoji legi, po svojem modrem nebu in po svojih prečudovitih barvah najlepši na Slovenskem.«

Če se zdi, da je Prežihov Voranc v svojem potopisu »Od Mokronoga do Pijane Gore« malce pretiraval, velja ubrati po njegovih stopinjah in se prepričati. Morda še bolj zaradi bolečine, ki je pisatelja prizadela na isti poti: *»Toda nikjer v naši domovini, ne v Halozah, ne na Krasu, ne v mežiških globačah na Koroškem in ne v revirjih trboveljskih premogokopov nisem našel toliko v nebo vpijoče revščine... kraji, kjer je nastal eden najbriдкеjših pregovorov našega ljudskega besednega zaklada: kajža je rajža. In če gospodar ni v rajži, pa kruha ni v kajži.«*

Pregovor še vedno drži in podoba kraja je še vedno »mehka in sanjava«. Toda že površen panoramski pogled ponudi paletu dokazov, da je danes, šest desetletij za Vorancem, v teh krajih kruha dovolj. Garaškega, vendar visoko hajanega. Kajže so se umaknile udobnejšim domovom. Vasi so večje, med seboj večinoma povezane z asfaltnimi potmi. Je vodovod, elektrika, telefon, radio, televizija. Iz vinogradov je izginila šmarnica, v zidanicah kletari znanje in vino ni več pijača za utapljanje revščine.

Po tem uvodu verjetno ni težko razumeti, kaj je skupino Mokronožanov pripravilo do tega, da so se dogovorili za pot. V priložnostni zloženki beremo: *»Prvi pohod je bil 25. vinotoka 1997. Člani odbora, ki so pohod pripravili, nosijo imena (po abecednem redu): Peter Deu (ekonom pohoda), Borut Dvornik (oblikovalec zgibanke) Alojz Gregorčič (organizator prevoza), Jože Luzar (organizator na cilju), Tone Maver (glavni odgovorni), Stane Peček (zadolžen za propagando), Frane Videčnik (vodja pohoda), Nada Videčnik (organizator informacijske pisarne). Pohodniški koloni je od starta pred gostilno Zlata kaplja v Mokronogu do cilja pred Luzarjevo zidanico na Pijani gori načeloval župan občine Škocjan Janez Povšič v spremstvu predsednika krajevne skupnos-*

ti Tržišče Marjana Jamška”.

Zapisano je tudi, da se je prvega pohoda udeležilo 47 pohodnikov, drugega že 130.

Pot (za užitkarje dolga do 4 ure) vodi od Mokronoga preko Svetega Vrha skozi Malkovec, Slančji Vrh, Telče in se na Pijani Gori, kjer je Voranc nekaj časa bival, zaključí. Nekateri pohodniki se vrnejo peš, večina pa sprejme ponujeno vožnjo z avtobusom.

Kot posebnost je treba povedati, da so vasi ob poti Vorančevo pot takoj posvojile. Nekaj je k temu gotovo prispeval še živ spomin na Voranca, večino pa široka dolenska duša. Zgled sta ponudili družini Silva Gregorčiča in Cirila Tratarja s Trščine, ki sta udeležencem pripravili domači kruh, orehe in rujno vince! Brezplačno, se ve!

»To je za odpustek, ker nismo prišli na start!«

»Hvala! Pa še drugič.«

187

Malica ob poti se prileže

Sodobno lovstvo je dejavnost, ki se na podlagi ustrezne zakonodaje ukvarja z varstvom, gojitvijo in lovom divjadi.

Najprej je lov seveda služil preživetju in oblačenju, že za Rimljane pa je bil tudi oblika športa in razvedrila. Zaradi vsestranskih koristi se je lov zgodaj ujel v določena lovišča, znotraj njih pa postal posebna pravica posameznih skupin oziroma njihovih poglavarjev. Od tu naprej je bila pravica do lova (zlasti v srednjem veku) ena od pravic, za katero so se naprezali vladarji, teritorialni zemljiški gospodje, plemiči, meščani, samostani in še kdo. Sredi 18. stoletja se je uveljavil lovni sistem, ki je bil posebej donosen za državno blagajno. Leta 1787 so imeli na Kranjskem pravico do lova le lastniki lovišč, če pa ga sami niso mogli opravljati, so ga lahko dajali v zakup meščanom in podložnikom. Tudi zakon, ki je v Dravski banovini stopil v veljavo 1935, je vseboval zakupni sistem. Lovišča so bila lastna in občinska. Občinska so dajali v zakup z dražbo.

Seveda se je razvijala tudi lovska dejavnost, vsebinsko in organizacijsko.

V Ljubljani je bil leta 1907 ustanovljen Slovenski lovski klub, ki je prerastel v Slovensko lovsko društvo in se leta 1935 preimenoval v Zvezo lovskih društev Dravske banovine. Leta 1946 je bilo lovstvo na novo organizirano, ZLD pa preimenovana v Lovsko zvezo Slovenije z nalogo zagotavljati enotno politiko pri varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter pri upravljanju lovišč.

Mokronoška Zelena bratovščina pred 2. svetovno vojno

LOVSKA DRUŽINA MOKRONOG je bila ustanovljena 22. 9. 1946. Na ustanovnem zboru v Majcnovi gostilni so bili Anton Bulc, Henrik Bulc, Peter Deu, Ludvik Janežič, Janez Mevželj, Aleksander Majcen, Jože Simončič in Anton Strupeh (Šordi). Prvi predsednik je postal Aleksander Majcen, tajniška in blagajniška opravila so zaupali Janezu Mevžlju, Anton Strupeh je bil izvo-

ljen za gospodarja.

9. oktobra 1946 je lovska družina dobila od Okrajnega odbora Trebnje v zakup lovišče v izmeri 2020 ha. Zanimivo je, da je bilo to isto lovišče, ki ga je imel pred 2. svetovno vojno v zakupu mokronoški gostilničar Anton Bulc.

1968 je lovska družina razvila svoj prapor. 1980 so zgradili stalno oboro za vzrejo mladih fazanov v izmeri 400 m. Obora obstaja še danes, vendar od leta 1992 ne služi več namenu, ker v lovišču ni več nobenih naravnih možnosti za nadaljnjo rejo fazanov.

1987 so začeli graditi lovski dom nad Prelogami. Otvoritev je bila v septembru 1989. Dom je namenjen sestankom in družabnim srečanjem lovcev, pa tudi drugih (v domu so npr. 1990. martinovali ministri prve Demosove vlade, skupaj z moškim pevskim zborom Emil Adamič iz Mokronoga).

V domu je zbiralnica in hladilnica za odstreljeno divjad.

Glavna divjad v mokronoškem lovišču je srnjad, ki pa iz leta v leto upada. Jesenske skupne love prirejajo v glavnem zaradi lisic, ker poljskega zajca skorajda ni več. Pozimi je lov na divje prašiče, ki so v predelih lovišč Čretež, Dobovec in Laknice. Vsako tretjo nedeljo v oktobru lovci organizirajo "Deuov lov", v spomin na ustanovnega in častnega člana Petra Deua.

V polstoletni zgodovini se je število članov gibalo od 9 do 28.

Poleg lova, skrbi za divjad in skrbi za čisto okolje so lovci ves čas gojili tudi bogato družabno življenje. Cenjene so bile njihove lovske veselice in na njih kulinarčne poslastice iz divjačine. Nemalokrat so se zbrali tudi na silvestrovanju, kjer ni manjkala šaljiva lovska kronika, ki jo je nekdo odpel na melodijo znane pesmi ali pa samo z občutkom prebral. Ena se je ohranila in jo objavljamo v celoti, ne samo da bi se ohranila, še bolj zato, ker nam pove, kako so se znali zabavati na svoj račun.

Bodite zdravi ino čili
kot divji kozel na planini,
nekaj tu se vam oznanja:
družina lovska se vam klanja.

Družina vsa pozdravljajoč,
razpoložena je na moč,
kar gradil je kdo med letom,
razgalilo se bo pred svetom.

Oče* naš'ga tajnika,
papači od blagajnika,
to je vrli Deuov ata
ves kreposten - duša zlata.

Ima puško piksarico,
z njo ustrelil bi lisico,

a ker on na lov ne gre,
lisice se ga ne boje.

*Ivan Deu

“Če prav'm, če prav'm”,
če Sandi* zdaj bi šel na lov,
bi v roke vzel debeli kol,
in s kolom zajca bi pritisnil,
ker mu Han** je puško stisnil.

“Če prav'm, če prav'm”,
je fejest možak,
da mu vsakdo ni enak,
in prav ta stari partizan
je tudi naš župan.

*Sandi Majcen, znan tudi po tem, da je vsako misel
začel s “če prav'm, če prav'm”; **Janči Mevželj

Toni,* gazda in pa ati,
prazne slame več ne mlati,
Marija mu rodila sina
in rešena je domovina.

Je Toni res lisičja smrt,
takšen je njegov načrt:
lisice mora vse pobit',
veselje kmetom naredit'.

*Toni Bulc

Henčitove* Osi, Kuni,
to so pasji prilizuni,
po otročje jih pestuje,
zaljubljene pripoveduje:

“Osi in pa Kunica,
je vsaka moja ljubica,
zraven pa še puškica
je moja zvesta dušica”.

*Henrik Bulc

Greti Petrova* je kužka,
rejena, lepa debeluška.
Ata Deu ne vidi rad,
da na jago hod' ta mlad.

*Peter Deu

Grof* si bil še lansko leto,
ime ti to je bilo vzeto.
Z Debenca hodiš k lepi vdovi,

prišli so pač zdaj časi novi.

Za vselej ti enkrat povemo:
pri nas streljati ti prepovemo,
če pri nas še kaj ustreliš,
pri vdovici kredit zgubiš.

*Janežič Janez - zaprisežen gozdar in lovec

Blaže Simončič*, miličar,
izgleda kakor graničar,
puško ima na strellov pet,
trebušček nosi pa napet.

Peruna mu nekdo prodal,
pošteno ga na šajbo dal,
Blaže se mu bo revanširal,
ko psa mu dohtar bo kastriral.

*Jože Simončič

Šordi Fordi ali Strpenček,*
svetovrški je ljubljencek,
vedno rad kaj žlobudra
in je bolj na hojladra.

Na jago hodi pa prav rad,
čas pa mu je drag in zlat,
malokdaj kaj ustreli,
ponavadi vse fali.

*Anton Strupeh

Mevželj Han in domačija
raj' s prašiči se ubija.
Kdo prašiče bo redil,
če v hosti se bo veselil?

Han pa slab je letos šic,
ker nič zajcev in lisic
ni mu še prišlo pod strel,
sam vrag mu bode jago vzel.

Ludvik Kamnar* v hoste kreše,
kjer se za gozdarske teše,
čez ramo svojo puškico,
svojo zvesto ljubico.

Je Diana mu naklonjena,
prevrne večkrat zajčeka,

lisica tudi mu diši,
zato preлива njeno kri.

*Ludvik Janežič

Lovski svet je naša dika,
med njimi vampež, kot se šika!
To je lovec DKW
z Mirne. Franci* mu je ime.

*Franjo Bulc

Dareta Brcetov pobec,
ima včas' na lovu velik gobec,
drugega pač ne nar'di,
kot zajca kakega fali.
Prasci mu po glav' roje,
ko po klobasicah diše.

*Dare Berce

Ludvik Strajnar, referent,
če te ni povohal šment,
prišel bodeš še na jago
v to lepo mokronoško Drago.

Puška tvoja je odlična,
uspehi tvoji pa so ničla,
če poboljšal se ne boš,
ob tvojo puško kmalu boš.

Trebanjski Rudi* bil bi lovec,
na škodo ima prevelik gobec,
ko šofira in drvi,
včasih zajca ulovi.

Za lov v host' mu dost' ni mar
in raj' med ščukami mesar,
tud' kleni, druge ribice
kažejo mu figice.

*Rudolf Grmovšek

Minil je davno fevdalizem,
mi, lovci, gremo v socializem.
Zadružni dom in republika
naša sta ponos in dika.

Lovska družina Mokronog 1999. Stojijo od leve proti desni: Roman Jevnikar, Franc Florjančič, Miran Zupet, Peter Deu, Ciril Janežič, Franc Lindič, Ludvik Lovše, Jože Hočevar, Zvone Žgajnar, Marko Žgajnar, Igor Ingolič, Janez Udovč, Bojan Koračin, Janez Kisovec, Vojko Urbič in Jure Žlajpah.

Sedijo: Karel Hribar, Tone Gregorčič, Ludvik Janežič, Stane Gorenjc, Anda Gorenjc, Franc Hribar, Brane Zoran, Jure Lindič in Alojz Gorenc.

193

KOLO JUGOSLOVANSKIH SESTER

je bilo humanitarno društvo, ki je nudilo pomoč revnim in drugače ubogim. Mokronoška podružnica je bila ustanovljena 17. marca 1932 in že 8. maja pripravila proslavo Materinskega dne. Prva predsednica je bila Anica Herbst, tajnica pa Roza Mejak. Leta 1938 je bilo v društvu 48 aktivnih članic. Predsednica je bila Nada Skulj, tajnica Nada Založnik.

Društvo je delovalo v Mokronogu že pred uradno ustanovitvijo. V šolski kroniki namreč zasledimo, da je organizacija Podmladka Rdečega križa 8. junija 1926 namenila od prihodka prireditve Cvetlični dan Kolu jugoslovanskih sester nekaj denarja za dečji dom, naslednje leto pa za revne matere.

Društvo ni preživelo 2. svetovne vojne.

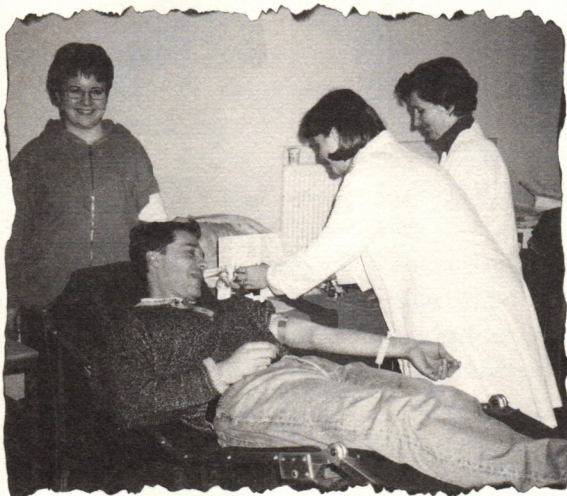
RDEČI KRIŽ

je v Mokronogu zanesljivo deloval že leta 1921. S prirejanjem raznih prireditvev in z zbiralnimi akcijami po hišah je organizacija Rdečega križa pomagala pomoči potrebnim. Druga svetovna vojna je tej organizaciji dala še dodatne naloge. Koračinova Mici se spominja, da je po kapitulaciji Italije mokronoško društvo RK vodil dr. Drago Mušič. Za članice je organiziral izobraževalni tečaj, na katerem so se seznanile s prvo pomočjo v vojnih razmerah. Tečaj je bil v gostilniških prostorih Franca Majcna, udeležilo se ga je 18 prostovoljk, med njimi tudi Marija Deu Kolenc in Vera Deu Penca. Tečajnice so se zlasti izkazale, ko so 1943. l. Nemci bombardirali Mokronog. V odboru Rdečega križa so takrat

17. 2. 2000 sta darovala kri tudi Darinka JERMAN in ...

bile Amalija Erjavec, Zora Dolenc, Lea Jerič, Anica Koželj, Lojzka Blatnik in predstavnice posameznih vasi. Tajnica odbora je bila Minka Perko, Zora Kneisel pa blagajničarka.

...Stojan GOLOBIČ

Delo Rdečega križa se tudi po vojni ni utrudilo. Danes organizira humanitarne akcije za pomoč socialno ogroženim, pomaga ostarelim in osamljenim ter ima zelo pomembno vlogo pri organizaciji krvodajalskih akcij in pri pridobivanju novih krvodajalcev. V letih med 1991 in 2000 so darovali kri: Ana Bevc - 35 krat, Anton Bevc - 45, Aleksander Blatnik - 37, Branka Brajer - 21, Franc Brajer - 31, Mihela Brcar - 21, Janez Bregant - 23, Cvetka Fišter - 18, Stojan Golobič - 19, Anton Grabnar - 54, Jožica Grabnar - 19, Janez Hribar - 17, Ciril

Janežič - 32, Anton Jerin - 17, Mirko Karakaš - 16, Janez Kolenc - 37, Jože Kopina - 44, Sašo Koračin - 21, Janko Krmelj - 24, Franc Lindič - 27, Jože Lovše - 18, Joži Madunič - 17, Matjaž Malenšek - 15, Anton Markelc - 24, Anton Martinčič - 22, Alojz Mercina - 25, Alojz Metelko - 19, Silvester Metelko - 25, Drago Miklič - 43, Kristina Miklič - 17, Marjan Novak - 17, Alenka Novak - 37, Alojz Obštetar - 36, Ivan Ostrelj - 36, Angela Perše - 19, Rotija Peterle - 15, Ljudmila Pihler - 17, Marjan Pihler - 24, Jože Polanc - 20, Ivan Pucelj - 20, Zvonko Pungerčar - 16, Stane Rajer - 46, Vilibald Saje - 31, Silvester Savšek - 31, Anton Sebanč - 21, Mitja Sluga - 26, Franc Stritar - 16, Marica Strmole - 49, Peter Strmole - 30, Franc Šere - 28, Matija Šircelj - 20, Branko Škarja - 30, Mirko Škarja - 27, Branko Škoporc - 22, Marjan Špelič - 17, Igor Špelič - 22, Franc Štamcar - 24, Franc Vrhovšek - 49, Milka Vrhovšek - 16, Jože Železnik - 20 in Franc Žužek - 28 krat.

Predsednica Krajevne organizacije Rdečega križa je Cvetka Dvornik.

KARITAS

je humanitarna organizacija, ki ima podobno človekoljubno poslanstvo kot Rdeči križ. Deluje pod okriljem katoliške cerkve. V mokronoški župniji je bil Karitas ustanovljen 9. decembra 1993. Prva predsednica je postala zdravnica Anica Berginc Dolenšek, tajnica in blagajničarka pa Darinka Jerman.

Družabna prireditev za ostarele in invalide

OGENJ GASITI

Najstarejša interesna mokronoška organizacija, ki je dobesedno preživela vse ujme, vključno z vojnami in družbeno-političnimi ureditvami, je PROSTO-VOLJNO GASILSKO DRUŠTVO. Ustanovni sestanek se je zgodil 3. julija 1882. Od ustanoviteljev lahko z gotovostjo naštejemo barona Ludvika Berga,

Janeza Pleskoviča, Franca Penco in Janeza Povšeta. V istem letu so zgradili gasilski dom, 1923 so kupili prvo motorno brizgalno, ob petdesetletnici razvili društveni prapor in leta 1938 kupili prvi gasilski avtomobil. Denar so nabrali v raznih akcijah in z veselicami. Posebno odmevna je bila vsakoletna gasilska tombola ob svečnici.

Blagoslovitev prve motorne brizgalne pred župno cerkvijo, 1923.

(Napisi na stavbah: Gostilna pri kroni Milan Šašelj, Pekarija, Trgovina z mešanim blagom Ziherl)

Vse kaže, da so pri Mokronožanih (ali pa kar pri Slovencih) okrogle obletnice tisti vzvod, na katerega velja pritisniti. Tako se je ob 90-letnici društvo obogatilo z novo 800-litrsko brizgalno Rosenbauer, ob 95-letnici je gasilski podmladek dobil motorno brizgalno Tomos (200 l), za stoti rojstni dan so pripeljali v garažo gasilskega doma sodoben orodni avto s cisterno in nov gasilski kombi. Ob 110-letnici je zrastel nov dom gasilcev.

»Pot do novega doma ni bila lahka, niti enostavna«, je zapisano v brošurici, ki je izšla ob tem dogodku. »Skupaj je bilo opravljenih 4.410 prostovoljnih delovnih ur; traktorji, motorne žage in mešalci pa so brneli 301 uro«. Med tiste, ki so presegli običajne okvire prostovoljnega dela, so na prvo mesto napisali Janeza Breganta. »S svojim traktorjem, mešalcem in motorno žago je delal na gradbišču nad 160 ur, sam pa še naslednjih 400. Prostovoljno in brezplačno, da ne bo pomote! Vsa hrana za ekipe na gradbišču se je pripravljala v kuhinji pri Bregantovih in obeh Jevnikarjih. Tudi sicer sta oba Pavla, oče in sin, med najbolj zaslužnimi. Peter Deu je na svoji žagi brezplačno opravil vse razreze lesa. Ni ga bilo malo. Vse do prerane smrti je bil zelo aktiven tudi njegov oče, ki je med drugim dal idejo za lokacijo doma. Da je bilo vse narejeno po načrtih, je skrbel Jože Grlica, medtem ko je inž. Brane Tratar opravljal strokovni nadzor. Seveda oba za malico, kot se temu lepo po domače reče.«

Gasilci so naleteli na razumevanje tudi drugje. Kmetijska zadruga Trebnje

je podarila zemljišče, občinske službe so pomagale pri dokumentaciji, mokronoška krajevna skupnost je gradnjo uvrstila v program krajevnega samopriskrbe, posamezniki so darovali les in denar.

V gradbenem odboru, ki ga je vodil Pavel Jevševar, so bili Janez Bregant, Rafko Bijec, Peter Deu, Franci Gregorčič, Pavel Jevnikar ml. in Adolf Urbič.

Ob jubileju je bilo na seznamu društva 106 članov in članic.

Iz Mokronoga: Lado Abina, Rafko Bijec, Olga Bonča, Janez Borštnar, Franci Brajer, Janez Bregant, Peter Deu, Pavel Dolenšek ml., Franc Florjančič st., Albert Golob, Franc Gregorčič, Franci Gregorčič, Robert Gregorčič, Robi Gregorčič, Tone Gregorčič, Darka Janežič, Marija Janežič, Nace Jelovšek, Andrej Jevnikar, Franci Jevnikar, Jože Jevnikar, Pavel Jevnikar ml., Pavel Jevševar, Jože Kirn, Peter Kolenc, Bojan Koračin, Marko Kotar, Jože Kovačič, Ludvik Lovše ml., Janez Metelko, Lojze Obštetar, Franc Pleskovič, Johan Rozman, Peter Savšek, Jože Simončič, Ivan Slinkar, Franc Stritar, Marica Strmole, Slavka Šinigoj, Silvo Švarc, Anton Tratar, Kristina Tratar, Janez Uhan, Slavka Uhan, Adolf Urbič, Vojko Urbič, Jože Urigl, Katarina Videčnik, Robert Zarabec, Anton Zidar, Tine Železnik.

S Svetega Vrha: Marjan Bale, Drago Kastelic, Boštjan Zupančič in Franci Žibert.

Iz Gorenjih Laknic: Tonček Markelj, Pavel Železnik in Peter Železnik.

Iz Srednjih Laknic: Egidij Bečaj, Peter Mikec, Igor Špelič, Jože Špelič, Marjan Špelič ml. in Martin Špelič.

Iz Dolenjih Laknic: Drago Gregorčič in Jurij Lindič.

S Prelog: Alojz Gregorčič, Franc Gregorčič, Lado Gregorčič, Marjan Novak, Andrej Popit in Franc Popit.

Z Brezovice: Jože Grlica.

Iz Ribjeka: Jože Gutman.

Iz Martinje vasi: Boštjan Hren, Martin Hren, Igor Kos, Vinko Kos st., Vinko Kos ml., Jože Lovše, Franc Štamcar, Franc Tršinar, Franci Tršinar, Marko Tršinar, Slavko Tršinar, Branko Zupančič, Stane Zupančič st. in Stane Zupančič ml.

Iz Brune vasi: Janez Uršič.

S Puščave: Jože Mikec st. in Jože Mikec ml.

S Trščine: Mitja Sebanc.

Z Loga: Mitja Smrke.

S Pugleda: Franc Šere.

Častni člani: Rudi Bizjak st., Miha Bregant st., Mirko Hrovat, Pavel Jevnikar st., Emil Jevšek, Ivanka Plavec, Vinko Starič, Jože Švarc, Marija Pungerčar, Ivan Vovk in Draga Železnik.

Upravni odbor ob 110 letnici društva: Pavel Jevševar - predsednik, Janez Bregant - poveljnik, Vojko Urbič - pomočnik poveljnika, Pavel Jevnikar ml. - blagajnik in voznik kombija, Rafko Bijec - tajnik, Franci Žibert - mentor pionirjev, Tone Gregorčič - orodjar in gospodar, Adolf Urbič - pomočnik orodjarja in gospodarja, Lado Abina - voznik orodnega vozila, Franci Jevnikar - stroj-

nik I in voznik kombija, Emil Jevšek - strojnik II, Franc Stritar - sanitetni referent, Marija Janežič - referentka za žene ter člani Franci Gregorčič, Janez Borštnar, Jože Simončič in Jože Mikec.

Vse je pripravljeno za parado ob 110 letnici PGD Mokronog

Praznovanje stodesetletnice je bilo več kot dostojno. Bila je velika parada. Kot slavnostni govornik je nastopil dr. Ludvik Toplak, nov društveni dom je blagoslovil stiški opat dr. Anton Nadrah. Zgodila se je tudi prava gasilska veselica.

Okrogle obletnice so tudi sicer vsakokrat precej zaposlile članstvo in kraj. To so priložnosti, ki so rezervirane za zahvale, priznanja in druge prijaznosti. Tudi za okrasitev kraja, organizacijo kulturnih prireditev, družabnost in, ne nazadnje, za zbiranje denarja. Pravi Mokronožan si obisk na gasilski veselici še danes šteje za dolžnost, čeprav ve, da mu bodo postregli z najdražjimi klobasami in najdražjim vinom. Pa kaj! Izkupiček gre vendar za skupno stvar. Od nekdanj tako. O tem pričajo tudi zapisniki, ki sledijo na naslednjih straneh.

Tukaj je pošteno povedati, da je avtor knjige dolgo mencial z odločitvijo, ali zapisnike uvrstiti v knjigo ali ne. Zdelo se mu je, da se v tej obliki nikakor ne ujemajo z osnovnim konceptom in bi gasilce kazalo predstaviti v posebni publikaciji. Hkrati pa je bil prepričan, da so ravno taki, z vsemi podrobnostmi, imenitna ilustracija nekega časa. To drugo je prevladalo in tako ste vljudno povabljeni k branju izbranih zapisnikov, ki bi lahko imeli skupen naslov

V JUBILEJNEM PETDESETEM LETU

ZAPISNIK

občnega zbora prostovoljnega gasilnega društva v Mokronogu dne 21. februarja 1932. Navzoči: 28 gasilcev, predsednik in načelnik Franc Majcen, zapisnikar in tajnik: Alojzij Mazgon

Dnevni red:

1. Nagovor načelnika
2. Poročilo tajnika
3. Poročilo blagajnika
4. Pristop novih članov k samopomoči
5. Slučajnosti

Razprava:

1. Načelnik otvori zborovanje, konstatira sklepčnost, pozdravi navzoče, se spominja dveh umrlih članov, Štefana Kumar in Ignacija Sitar, nakar vsi navzoči v znak žalosti vstanejo; omenja, kako je društvo napredovalo v preteklem letu, pohvali delovanje gasilcev ter jih pozivlje k še marljivejšem delovanju.

2. Tajnik poroča, da je imelo društvo v letu 1931 štiri seje in eno tombolo. Dopisov se je sprejelo v pretečenem letu 13, medtem ko jih ima v letu 1932 do danes uže 14. Vsi dopisi so bili rešeni, kar je razvidno iz vložnega zapisnika. Društvo se je udeležilo pogreba umrlih članov tovarišev Štefana Kumar, Ignacija Sitar, oba iz Mokronoga, Ivana Bulc z Mirm, ter po deputaciji pogreba pokojnega kapetana Josipa Šircelj. Nadalje se je na vabilo župnega urada v Mokronogu udeležilo 3 cerkvenih slavnosti. Požara sta bila dva in sicer dne 31. maja 1931 v Škrljevem pri Št. Rupertu in dne 1. avgusta v Martinji vasi. Dne 15. februarja 1931 je imelo društvo vajo v Martinji vasi. Vaje so se člani le deloma udeležili. Društvo šteje danes 30 izvršujočih članov, 2 častna člana, Deu Ivan in Tratar Josip, in 48 podpornih članov. Na novo so bili pri odborovi seji dne 11. januarja 1931 kot izvršujoči člani sprejeti: Bulc Anton ml. - Mokronog, Švarc Jernej - Mokronog, Hočevan Ivan - Preloge, Bovhan Ivan - Ostrožnik. V letu 1930 je bilo izvršujočih članov 26, 2 častna člana in 30 podpornih članov. V odlikovanje za 25 letno nepretrgano službovanje pri gasilskem društvu so predlagani sledeči člani: Koračin Anton star., Lindič Ivan, Glušič Alojzij, Kovačič Janez, Heferle Jurij in Žlajpah Franc. Prosilo se je jugoslovansko gasilsko zvezo v Ljubljani, da izposluje na merodajnem mestu, da se odlikovanja predlaganih gasilcev svečano izvrši na dan proslave 50 letnice društva. Nadalje se je na odborovi seji dne 11. januarja 1932 sklenilo, da se svečano proslavi zlati jubilej - 50 letnica obstoja društva, v nedeljo, dne 3. julija letos, in ob tej priliki razvije društvo nov prapor. Glede prapora smo se obrnili na g. ing. arhitekta Jankota Omahen v Ljubljani, ki je naš rojak in nam je obljubil, da bode za društvo napravil popolnoma moderen načrt, kakršnega nima in ne bo imelo nobeno društvo. Glede proslave 50 letnice in glede nabave prapora bode društvo sklepalo v svojih prihodnjih sejah. Naprošajo pa se uže danes vsi izvršujoči in podporni člani, da bodo šli društvu na roke in da bi sodelovali pri pripravi, ker dela bode ogromno. Udeležba bode, kakor dosedaj sodeč, velikanska, zato hočemo tujim društvom pokazati, da tudi Mokronog ne nazaduje, temveč napreduje in s tem končam svoje tajniško poročilo.

3. Blagajnik g. Heferle Jurij poda sledeče blagajniško poročilo:

Dohodki v pretečenem letu so bili sledeči: 10.689 din, 75 p. Izdatki: 8.709 din, tedaj čistega dohodka = 1.980 din 75 p. Od tombole je bilo dohodkov 2.632 din

50 p. Izdatkov 786 din 50 p. Čisti dobiček = 1846 din. Po izjavi pregledovalcev računov, da so vse uradne knjige ter računi v popolnem redu, se odobrita račun in proračun.

4. Kot novi člani k Samopomoči so sledeči člani pristopili: Švarc Jernej, Ivan Bovhan in Ivan Vrhovšek.

5. Pri slučajnostih poroča direktor drž. zavoda za pospeševanje ženske obrti, g. Božo Račič iz Ljubljane, glede nabave novega prapora. Prinesel je s seboj 2 načrta prapora, ki jih je izdelal g. ing. arh. Janko Omahen v Ljubljani, ter se je pri tem občnem zboru sklenilo, da se boljši načrt sprejme in da g. Božo Račič izdela podrobni proračun. Prapor izdela popolnoma z vsemi pritiklinami omenjeni državni zavod v Ljubljani. Ko bode proračun gotov, ga g. Božo Račič odpošlje društvu in bo v prihodnjih odbornih sejah podrobno razpravljaj. G. član Glušič predlaga, da naj samo izvršujoči člani raznašajo okrožnice društvom in sicer brezplačno, enkrat eden, enkrat drugi. Sprejeto. Glede nabave novih društvenih krojev poroča g. načelnik Franc Majcen in priporoča, da se društvo obrne na krojaškega mojstra g. Čeha v Ponikvah pri Trebnjem, ki ima tozadevno blago vedno v zalogi. Ako bo društvu ugajala cena, se bode pri njem naročilo blago. Nadalje se sklene, da pri pranju cevi pomagajo člani, da ne bode samo par članov imelo tozadevnih skrbi in truda. Ker je odbornik društva Kumar umrl, se namesto njega izvoli za odbornika Franc Kajbič in za njegovega namestnika Bulc Anton ml. Ker drugih predlogov ni, zaključi g. tovariš predsednik Franc Majcen - zahvaljujoč se navzočim članom za udeležbo - občni zbor ob 7. uri zvečer.

Alojzij Mazgon
t.č. tajnik

Peterlin Edvard
odbornik

Franc Majcen
t.č. načelnik

ZAPISNIK

o odborovi seji, ki se je vršila dne 4. aprila 1932. ob 2. uri popoldne pri načelniku Francu Majcen. Navzoči: načelnik Franc Majcen, podnačelnik Kladnik Cvetko, tajnik Alojzij Mazgon, blagajnik Jurij Heferle, ter vsi odborniki razen Ivana Šetina in Antona Strupeh, ki sta se opravičila.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora z dne 21. 2. 32.
 2. Sestava pripravljalnega odbora za proslavo 50 letnice društva
 3. Razgovor o naročitvi prapora in proračuna istega, ter odobritev
 4. Razgovor glede naročila godbe
 5. Razgovor glede slavnostnih žeblicev
 6. Razgovor glede naročila blaga za nove kroje
 7. Razgovor in natančna določitev programa za proslavo
- ad 1). Se soglasno odobri.
- ad 2). Glede sestave pripravljalnega odbora za proslavo 50 letnice društva se bo v eni izmed prihodnjih sej natančno sklepalo.

Na praporu je izvezeno:
»PROSTOVOLJNO GASIL-
NO DRUŠTVO MOKRONOG
1882 - 1932«. Na spominskem
traku pa »Kumica Beti Šircelje-
va«

ad 3). Prapor se naroči pri Državnem zavodu za pospeševanje ženske obrti v Ljubljani po načrtu, ki ga je napravil g. ing. arh. Janko Omahen v Ljubljani. Prapor bode stal glasom dopisa g. direktorja omenjenega zavoda Boža Račiča, brez droga, 5.600 din in se odobri. Načrt se je vrnil g. direktorju Božu Račiču v Ljubljano, da takoj prične z delom, da bode prapor gotov do 20. 6. 1932.

ad 4). Glede godbe se je sklenilo, da se naroči od prostovoljnega gasilskega društva v Kostanjevici za ceno, ki jo je društvo zahtevalo, to je 1.750 din.

ad 5). Slavnostni žebli se naročijo pri Državnem zavodu za pospeševanje ženske obrti v Ljubljani, kakor jih je oferiral g. direktor Božo Račič iz Ljubljane in sicer zlate po 25 din, srebrne po 18 din. Sklenilo se jih je prodajati in sicer zlate po 100 din, srebrne po 50 din, vsled tega, da društvo pridobi kaj denarja.

ad 6). Soglasno se sklene naročiti blago za kroje pri tvrdki Ivan Strjanšek v Ljubljani, ker je bila ponudba najceneja.

ad 7). Natančno določitev programa za proslavo se bo določila pozneja.

Ker se nihče ne oglasi k besedi, zaključí g. načelnik ob 4. uri popoldne sejo.

Alojzij Mazgon
t.č. tajnik

Franc Majcen
t.č. načelnik

ZAPISNIK

o odborni seji, ki se je vršila dne 10. maja 1932 ob 7. uri zvečer pri načelniku Francu Majcen. Navzoči: načelnik Franc Majcen, podnačelnik Kladnik Cvetko, tajnik Alojzij Mazgon, blagajnik Jurij Heferle, ter vsi odborniki.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnje seje z dne 4. 4. 32.
2. Sestava pripravljalnega odbora za proslavo 50 letnice društva
3. Natančna določitev programa za proslavo
4. Izvolitev kumice za nov društveni prapor
5. Slučajnosti (Določitev praporščaka in njegovega namestnika).

ad 1). Se soglasno odobri.

ad 2). Se soglasno sklene, da sodeluje pri pripravah celokupni odbor, pri končnih glavnih pripravah pa celokupno društvo. Odbor bo dela razdelil med posamezne člane.

ad 3). Program za proslavo se je sledeče določil:

Prostovoljno gasilsko društvo Mokronog proslavi dne 2. in 3. julija 1932 petdesetletnico svojega obstoja in razvitje novega prapora.

Spored:

V soboto, dne 2. julija 1932

- ob 20.30 uri. Bakljada po trgu in podoknica kumici.

V nedeljo, dne 3. julija 1932.

- ob 5.00 budnica

- od pol 9 do pol 10 promenadni koncert godbe na trgu.

- ob 10 sprejem došlih gostov z godbo.

- ob pol 11 zbiranje vseh gasilcev pred gasilnim domom, nato odhod k slovesni maši na prostoru pred farno cerkvijo. Po slovesni maši blagoslovitev društvenega prapora, pozdrav gospoda župana in drugih dostojanstvenikov, nato mimohod in defilarija celokupnega gasilstva.

- ob pol 13 slavnostni banket v restavraciji g. Franca Majcen.

- ob 15 začetek ljudske veselice na vrtu g. Aleksandra Majcen. Zabijanje žeblicev v novi društveni prapor. Vsakovrstna zabava. Paviljoni za vino, pivo, jestvine, kavarna itd. Za jestvine in pijačo bodo dame kar najbolj skrbele.

Pri proslavi sodeluje priznana mestna godba iz Kostanjevice pod vodstvom kapelnika g. Krinka.

- ob 21 umetni ogenj.

Vstopnina na veselični prostor prosta, vendar se prostovoljni pripevki hvaležno sprejmejo. Čisti dobiček je namenjen za vzdrževanje gasilskega orodja. Glede banketa naj društva in posamezni udeleženci natančno sporoče število članov najkasneje do 25. junija 1932 gasilnemu društvu Mokronog. Za obilen obisk se priporoča odbor.

ad 4). Izvolitev kumice se voli po listkih. Dobile so gospa Šircelj 8 glasov, gospa Čoš 3 glasove. Izvoljena je tedaj kot kumica prapora gospa Šircelj iz Mokronoga, ki je dobila 8 glasov. Podala se h gospej Šircelj deputacija, vključujoč g. načelnika g. Franc Majcen, podnačelnika g. Cvetkota Kladnik in blagajnika g.

Jurija Heferle, ki jo naprosijo, da sprejme to častno mesto kot kumica novega društvenega prapora.

ad 5). Slučajnosti: kot praporščak se soglasno izvoli g. Edi Peterlin st., kot njegov namestnik pa g. Šetina Ivan, oba iz Mokronoga.

Ker se nihče ne oglasi pri besedi, zaključi g. načelnik ob 10. uri zvečer sejo.

Alojzij Mazgon

t.č. tajnik

Franc Majcen

t.č. načelnik

ZAPISNIK

o odborni seji, ki se je vršila dne 19. junija 1932 ob 8. uri zvečer pri načelniku g. Francu Majcen. Navzoči: Franc Majcen načelnik, podnačelnik Kladnik Cvetko, tajnik Alojzij Mazgon, blagajnik Jurij Heferle ter vsi odborniki.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnje seje z dne 10. 5. 1932

2. Razgovor glede pripravljanih del za izvršitev del pri proslavi, to je: naprava odra, oltarja, paviljonov, čiščenje ceste, po kateri se bode vršil sprevod, izobešanje zastav, natančna izvršitev programa itd., postavitve mlajev, okrasitev trga, oken, posamezna razvrstitve moštva za pripravljala dela.

3. Slučajnosti (Vabiti vse državne urade v trgu in druge dostojanstvenike).

ad 1). Se soglasno odobri z dostavkom g. načelnika, da je gospa Beti Šircelj prevzela mesto kumice prapora.

ad 2). Napravi se majhen oder za govornika, blizu odra majhna mizica za postavljanje prapora ob blagoslovitvi. Po blagoslovitvi izroči g. načelnik z nagovorom prapor praporščaku g. Edu Peterlinu, star. Glede oltarja ima napravo istega v rokah cerkovnik. Sodeluje g. Peterlin Edi star. in g. Peterlin Edi ml. Kip sv. Florjana se prenese z dovoljenjem g. župnika Henrika Bukowitz iz cerkve sv. Florjana pred farno cerkev. Cvetlice in drugo za oltar preskrbi g. Peterlin Edi star. in če bo treba tudi 2 smreki. Po kumico pred blagoslovitvijo prapora in mašo se poda g. načelnik Franc Majcen z vozom do stanovanja kumice, ki jo nato pripelje pred gasilni dom. Pohod gasilstva od gasilnega doma do cerkve k maši in blagoslovitvi. Pri tej priliki se pelje kumica z načelnikom z vozom. Če je mogoče naj sodelujejo pri dopoldanski proslavi tudi dame in gospodi v narodnih nošah. Najbolje, da se napravi okrožnica na tržane, da izobesijo dne 2. in 3. julija zastave in da okrasijo okna s cveticami. Tudi da se napravi okrožnica za gostilničarje naj imajo svoje gostilne v nedeljo, 3. 7., od 3. ure popoldne do 9. ure zvečer zaprte. Paviljoni se napravijo in sicer za vino, pivo, jestvine, sladščičarno in kavarno ter trafiko.

Paviljon za vino: Strupeh Anton prevzame šotor in dekoracijo. Sodelujejo: žena Strupeh, Marija Kirn, gospa Kozinčeva, gospa Drašlerjeva, Gregorčič Jože, g. Anton Koračin ml.

Paviljon za pivo: Renko Janko prevzame šotor in dekoracijo. Sodelujejo gospodični: Peterlin Fani, Peterlin Mici in g. Kovačič Fonz, Peterlin Edi ml. Same dobijo še 2 gospodični.

Paviljon za jestvine: Kajbič Franc prevzame šotor in dekoracijo. Sodelujejo

204

gospa Bulčeva, gospodična Bulčeva, gospa Strupehova. Pomaga g. Lindič Viktor.

Paviljon za slaščičarno in kavarno: Renko Julij in Franc Čampa prevzameta šotor in dekoracijo, sodelujejo gospodične Širceljnovi (tri), pomaga g. Renko Julij in gospe Hegler ter Koračin Lenčka.

Paviljon za trafiko: Hajmerle Vinko prevzame šotor in dekoracijo. Sodeluje gospa Strelova. Pomagata njuni trgovski učenki (2).

Paviljon za cvetlice: Kladnik Cvetko prevzame paviljon in dekoracijo. Sodelujejo gospodične Kajbič Viki, Gorenc Dana, Humer Ana.

Glede iger se naproša g. Anton Bulc ml., da povpraša g. Lipuža na Mirni, ako bi posodil tozadevno igro z žogami.

V zadevi zabijanja žebļev v novi društveni prapor se napravi na veseličnem prostoru majhen oder s stopnicami. Oder napravi g. Šetina Ivan. Sodeluje g. Peterlin Edi st.

Napise na paviljone napravi g. Pfeifer Franc. Nadalje primerne napise za slavoloke. To se prepusti g. načelniku Francu Majcen, da se z g. Francem Pfeiferjem natančneje dogovori.

Razsvetljavo prevzame g. Koračin Anton star. in se mu prepusti, da sam osebno vse potrebno ukrene.

Pri vhodu na veselični prostor pobira prostovoljne prispevke blagajnik g. Jurij Heferle. Pri vhodu na plesišče pobirajo vstopnino po 1 din g. Starman Ivan, Vrhovšek Ivan, Bovhin Ivan.

Cestnega nadzornika se naprosi, da v soboto 2. julija in v nedeljo 3. julija da nalog svojim podrejenim organom, da cesto, po kateri se bo vršil sprevod, očistijo in popravijo.

Čiščenje gasilnega doma in okrog doma prevzame g. Peterlin Edi st. pri čemer mu morajo pomagati člani-gasilci.

Glede umetnega ognja se isti naroči pri tvrdki "Venera" v Grobelnem in se to prepusti g. načelniku Francu Majcen, da vse potrebno ukrene.

Postavitev mlajev. To bodo člani-gasilci sami ukrenili vse potrebno.

ad 3). Slučajnosti. Vsi državni uradi v trgu, nadalje vsi dostojanstveniki se bodo posebno povabili na proslavo s posebnimi dopisi. Sprejem gostov in društev v nedeljo 3. julija 1932. prevzame g. Mazgon, kateremu stoji ob strani g. Koračin Anton st.

Na novo sta sprejeta kot izvršujoča člana g. Pfeifer in Cirer Albin. Vzame se na znanje izstop iz društva člana g. Franceta Kodrič, kateremu se obenem naroči, da prinese svoj kroj nazaj.

Nadalje se sklene, da se vrši prihodnja seja v sredo, dne 29. junija 1932 ob 8. uri zvečer, in pa prihodnja redna vaja v nedeljo, dne 26. junija 1932. ob 6. uri popoldne. Zbirališče pred gasilskim domom.

Ker se nihče ne oglasi k besedi, zaključí g. načelnik ob 4. uri popoldne sejo.

Alojzij Mazgon

t.č. tajnik

Franc Majcen

t.č. načelnik

ZAPISNIK

o odborni seji, ki se je vršila dne 29. junija 1932 ob 1. uri popoldne pri načelniku g. Francu Majcen. Navzoči: Franc Majcen, načelnik, Cvetko Kladnik, podnačelnik, Alojzij Mazgon, tajnik, Jurij Heferle, blagajnik ter vsi odborniki, razen Antona Strupeh, ki se je opravičil.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnje seje z dne 19. 6. 32.
2. Natančni razgovor glede proslave dne 3. 7. 32.
3. Slučajnosti

ad 1). Se soglasno odobri.

ad 2). Vzame se na znanje, da je škofijski ordinariat v Ljubljani odklonil prošnjo za mašo na prostem, vsled tega bo maša v cerkvi, blagoslovitev prapora pa zunaj cerkve. Radi paviljonov so sledeče spremembe: Vino: namesto gospe Kozinčeve je v paviljonu gospodična Ida Žlajpah. Kavarno prevzame ga. Kozinčeva, pomaga ga. Renkotova in gospodična Ivica Glušič. Cvetlice imajo gospodične Fanči Deu, Viki Kajbič, Marija Mazgon. Rakete - spuščanje ima v rokah g. Pavel Koračin. Pomaga g. Starman Ivan. Pri igri "Pajaci" se plača 1 din za 3 lučaje. Prevzame g. Bulc Toni ml. Pomaga g. Starman. Preskrbita za ljudi, da bode eden vrtil kolo in dva, da pobirata žoge.

Kot natakarike se sprejmejo: Paula Pletersky, Tončka Bevc, učenke trgovine Koželj, Uhan Mici in Uhan Olga. Vino se bo točilo po 10 din liter. Pivo po 5 din vrček.

Natančni raspored proslavi se sledeče napravi:

V soboto, dne 2. julija 1932.

Točno ob 8. uri zvečer nastop pri gasilnem domu v paradni obleki. Ob 9. uri odhod po trgu do stanovanja kumice. Nato podoknica. Po podoknici pohod do cerkve, nato nazaj do gasilnega doma in razhod.

V nedeljo, dne 3. julija 1932.

Ob 5. uri budnica trobentačev - fanfare. Godba iz Kostanjevice pride okoli 6. ure zjutraj. Stopi iz avtomobilov pred gostilno Jerič, kjer jih pričaka tajnik Mazgon. Odkorakajo do načelnika Franca Majcen. Nato zajutrek pri Aleksandru Majcen. Od 8. do 9. ure promenadni koncert godbe na trgu. Točno ob pol 10. uri nastop domačega društva in eventuelno drugih uže došlih in zbranih društev pred gasilskim domom. Nato odhod na pokopališče, položitev venca umrlim članom pred Križanim, govor tajnika Mazgona, petje 1 nagrobnice. Po nagrobnici odhod pred pokopališče, kjer se pričakuje na dostojenstvenike in ostala društva, ki pridejo z vlakom. Pozdrav načelnika Franca Majcen na došle goste. Nato odhod skupno z godbo in društvi ter dostojanstveniki do gasilnega doma, kjer se vsa društva formirajo v čete in pričakajo prihod kumice. Nato odhod od gasilnega doma po sledečem vrstnem redu:

1. godba,

2. prapor, ki ga nosi praporščak g. Peterlin Edi st., praporščaka spremljajo namestnik praporščaka g. Šetina Ivan, tajnik g. Alojzij Mazgon, blagajnik g. Jurij Heferle,

3. voz s kumico in načelnikom,
4. civilni gostje, častni člani društva, občina, državni uradi,
5. starešinstvo in vsi ostali župni načelniki in podnačelniki,
6. tuji prapori, vsi skupaj,
7. častna četa, ostali župni funkcionarji in društveni načelniki in podnačelniki,
8. ostala društva.

Pohod po trgu do cerkve, pred cerkvijo nastop v kolonah. Na desnem vogalu cerkve se napravi oder za govornike. Nato blagoslovitev prapora pred cerkvijo. Kratek nagovor župnika, odhod v cerkev k maši. V cerkvi pred angelsko mizo bodo postavljene klopi in stoli za dostojanstvenike, zastopnike državnih uradov, starešinstvo in kumico. Po maši, zunaj cerkve, nagovori. Izročitev prapora po načelniku Francu Majcen praporščaku g. Peterlin Edi st. Po končanih govorih pohod do Jeriča, defilacija, korakoma po trgu do Koželja, mimo Deva nazaj po trgu do veselicega prostora, nato razhod. Ob 3. uri nastop društev z godbo pri načelniku g. Francu Majcen in odhod na veselični prostor.

ad 3). Slučajnosti. Kot reditelji na veselici so določeni sledeči člani: Žlajpah Franc, Ivan Florjančič, Josip Florjančič, Ivan Bovhan, Franc Gorenc, Albin Cirar.

sejo.

Alojzij Mazgon
t.č. tajnik

Ker se nihče več ne oglasi k besedi, zaključuje g.
načelnik ob 5. uri popoldne

Franc Majcen
t.č. načelnik

Gasilke na paradi (Justi Koračin, Helena Šetina ...; vodi jih Bovhanova

ZAPISNIK

o odborni seji, ki se je vršila dne 14. julija 1932 ob 5. uri zvečer pri načelniku g. Francu Majcen. Navzoči: Franc Majcen, načelnik, Cvetko Kladnik, podnačelnik, Alojzij Mazgon, tajnik, Jurij Heferle, blagajnik in vsi odborniki.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnje seje z dne 29/6 1932.
2. Poročilo o končni proslavi društva
3. Slučajnosti

ad 1). Se soglasno odobri.

ad 2). Tajnik izčrpno poroča o proslavi dne 3. 7. 32. Pripomni, da se je odposlalo vseh dopisov in pisem od pričetka, to je od 22. februarja t. l. do 3. 7. 1932, - 876, od teh se je kot tiskovina odposlalo 796 in kot zaprto pismo ostalo. Proslave se je udeležilo nad 600 gasilcev v kroju. Vsa proslava je potekala v najlepšem redu, kar je zasluga vseh gasilcev, ki so neumorno delovali pri vseh pripravah. Zahvala posebno g. ing. Zupančiču, ki je dal smreke zastonj na razpolago. Zahvala tudi g. Kramaršiču za vodstvo in skušnje pri pevskih vajah. Sploh zahvala vsem sodelujočim. Blagajnik poroča o rezultatih veselice. Sklene se, da se dvem sodelujočim dekletom da po 40 din. Soprogi Antona Koračina ml. 20 din, Viktorju Lindiču 20 din in tajniku za trud 200 din.

ad 3). Veselice na Mirni se društvo udeleži korporativno. Avto se da na razpolago brezplačno in na vsakega moža po 10 din za prehrano in pijačo. Zbirališče ob 3. uri popoldne, dne 17. 7. 1932. G. Glušič predlaga, da se naj društvo s kumico korporativno in s praporom fotografira. Odbor se strinja pod pogojem, da on vse poskrbi za najceneje in na njegovo odgovornost. V slučaju kake cenejše ponudbe, je njegov predlog brezpredmeten.

Prošnja za sprejem v društvo g. Uhan Josipa se enoglasno odkloni.

Ker se nihče več ne oglasi k besedi, zaključí g. načelnik ob 9. uri zvečer sejo.

Alojzij Mazgon

t.č. tajnik

Franc Majcen

t.č. načelnik

ZAPISNIK

občnega zbora prostovoljnega gasilnega društva v Mokronogu dne 19. februarja 1933. Navzočih 37 članov, predsednik - načelnik Franc Majcen in zapisnikar - tajnik Alojzij Mazgon

Dnevni red:

1. Nagovor načelnika
2. Poročilo tajnika
3. Poročilo blagajnika
4. Overitev pristopa novih izvršujočih članov
5. Volitev odbora za prihodnjo poslovno dobo
6. Slučajnosti

Razprava

ad 1). Načelnik g. Franc Majcen otvori zborovanje, konstatira sklepčnost, pozdravi navzoče ter pripomni, da izmed sedaj izvršujočih članov od lanskega

leta ni nihče umrl, pač pa podporni član Franc Jerič iz Mokronoga. Društvo je v preteklem letu lepo napredovalo, si nabavilo krasen društveni prapor; pohvali delovanje gasilcev bodisi pri požarih, bodisi pri proslavi zlatega jubileja društva - 50 letnici obstoja društva, bodisi pri ostalih društvenih proslavah in prireditvah. Društvo pa še nadalje poziva k še intenzivnejšem delu, da bode delalo čast društvu.

ad 2). Tajnik poroča: "Današnji občni zbor je prikazal prav pestro in živahno društveno delovanje. Društvo je imelo v letu 1932 11 sej, 1 tombolo in, ob priliki zlatega jubileja, 1 veselico. Društvo šteje danes 40 izvršujočih članov. Nadalje se je društvo v preteklem letu udeležilo pogreba podpornega člana g. Jerič Franceta, dne 17. septembra 1932. Dopisov je prejelo društvo v letu 1932 - 163, medtem ko jih je imelo v letu 1931 samo 13. Vsi dopisi so rešeni, kar je razvidno iz vložnega zapisnika. Društvo se je na vabilo župnega urada udeležilo tudi cerkvenih slovesnosti in sicer na dan sv. Florjana, na Veliko soboto in na praznik presv. R.(ešnjega)T.(elesa). Nadalje se je udeležilo po večji deputaciji g (nečitljivo) tudi proslave 50 letnice društva v Semiču, dne 2. avgusta 1932.

V letu 1932 so bili 4 požari in sicer:

1. Požar v Mokronogu (velik) dne 16. junija 1932 - en kozolec, last ljudske posojilnice v Ljubljani. Gašenja se je udeležilo 11 članov.

2. Požar v Spodnjem Lakencu (velik), dne 23. junija 1932 - hlev, pod, kozolec, last Franceta Penca. Udeležili 4 člani.

3. Požar v Spodnjem Lakenicu (srednji), dne 24. junija 1932, last Franceta Kragelj. Udeležilo se je 6 članov.

4. Požar v Mokronogu, Sveti Florjan (velik), dne 20. avgusta 1932. Hlev, last Golčar Janeza iz Mokronoga. Udeležili so se vsi člani. Pri vseh požarih je društvo stopilo v akcijo z motorko.

Nadalje je imelo društvo v letu 1932 tri redovne vaje in sicer: dne 12. maja 1932, 3. junija 1932 in 25. junija 1932, ter eno vajo z motorko dne 28. avgusta 1932. Vseh teh vaj so se vsi člani z majhno izjemo udeležili.

Društvo šteje danes dva častna člana in sicer: g. Deu Ivan iz Mokrooga in g. Tratar Josip iz Ljubljane. Pri tej priliki navedem, da je gasilska župa Mokronoška ob zadnjem občnem zboru v Mokronogu, dne 3. aprila 1932, župnega načelnika, sedanjega načelnika našega društva g. Francita Majcen za njegovo vestno, pridno in neumorno delovanje, enoglasno imenovalo častnim članom in častnega načelnika gasilske župe Mokronoške, glasom zapisnika z dne 3. aprila 1932 št. 32. Ker je gasilska župa uvidela neumorno delovanje našega sedanjega načelnika g. Francita Majcen, predlagam, da ga tudi današnji občni zbor izvoli za svojega častnega člana in obenem za častnega načelnika. Kaj je naš načelnik g. Franci Majcen društvu, se izprevidi iz tega, da je Njegovo Veličanstvo Kralj Aleksander I. odlikoval z redom sv. Save V. razreda, in to uvidimo tudi sami. Vsled tega prosim kot tajnik društva in upam, da ni nobene ga med nami, ki bi temu oporekal, da se mojemu predlogu ugotovi." (Se je nato enoglasno, z navdušenjem sprejelo). "Podpornih članov šteje društvo 50. Na novo so bili v letu 1932 sprejeti sledeči, kot izvršujoči člani: Tratar Ivan - Ribjek,

Florjančič Jože in Florjančič Ivan oba iz Brune vasi; Gorenc Ivan, Bovhan Ivan, oba iz Ostrožnika; Pfeifer Franc, Sitar Albin, Jerič Franc, Bulc Toni, Januški Vinko vsi iz Mokronoga, ter Gregorčič Franc in Gregorčič Jože iz Spodnjega Lakenca. V letu 1931 je imelo društvo 30 izvršujočih članov, 2 častna člana in 48 podpornih članov. Tedaj smo v letu 1932 napredovali za več 10 izvršujočih članov, 1 častnega člana in pridobili 20 podpornih članov. V odlikovanje predlagani gasilci so: g. Žlajpah France, Jurij Heferle, Anton Koračin st., Alojzij Glušič, Ivan Lindič ter Janez Kovačič. Društvo je potom gasilske župe dne 18/2 1932 pod št. 11 vložnega zapisnika odposlalo tozadevni seznam na jugoslovansko gasilsko zvezo v Ljubljani s prošnjo, da izposluje na merodajnem mestu, da se odlikovanja zaslužnih predlaganih gasilcev izvrši svečano na dan proslave zlatega jubileja društva, dne 3. julija 1932. Do danes ni prejelo društvo od nobene strani nikakega odgovora. Društvo bode v tem oziru storilo svojo dolžnost, ter napravilo primerne korake tako pri jugoslovanski gasilski zvezi, kakor tudi pri poslancu g. (nečitljivo) iz Kamnika, da pospeši rešitev vloge. Glede proslave 50 letnice obstoja društva in razvitja prapora dne 3. julija 1932 sledeče: Prapor se je naročil pri državnem uradu za pospeševanje ženske obrti v Ljubljani po načrtu, ki ga je napravil naš rojak g. inž. arh. Janko Omahen v Ljubljani. Prapor je stal 7.600 din - brez droga. Da se prapor plača kar najprej, so se izdale posebne prošnje na domačine, društva, na veljake in dostojanstvenike, da zabijejo v novi prapor žebliček po ceni 50 din, oziroma 100 din. Izdanih in odposlanih je bilo teh prošenj - dopisov 1876; od teh se jih je odposlalo kot tiskovine 796, ostalo pa kot zaprta pisma. Društvo je ob tej priliki pristopilo k uradu kraljeve poštne hranilnice v Beogradu, ter ji na vsak dopis glede prošnje za prispevke - žebliček priložila poštno položnico, da omogoči brezplačno vpošiljatev prispevkov strankam, odnosno olajšavo pri knjigovodstvu in računovodstvu.

Društvo je prejelo krasen prapor, kakršnega do danes nima še nobeno društvo, kar so sami ugledni gospodje pripoznali in ob priliki proslave iskreno čestitali društvu. Glede proslave same na dan 3. 7. 1932. ne bom podrobneje poročal, saj vsak član dobro ve, ki je bil navzoč, da se je ista izvršila kar najdostojneje in kar najsvečaneje, brez vsakega najmanjšega incidenta. Pri tej priliki naj bodo člani ponosni, da so z vso vmeno sodelovali in storili vse, kar je bilo v njihovih močeh, da je proslava tako veličastno izpadla. Kumica, ga. Šircljeva je z največjim veseljem in takoj drage volje na prošnjo društva prevzela kumstvo prapora. Za njen velikodušen dar in krasen trak se ji bode društvo vedno in vedno spominjalo z največjo hvaležnostjo. Tudi naj se izvede pristrčna zahvala jugoslovanski gasilski zvezi v Ljubljani, posebej našemu neumornemu delavnemu in nadvse spoštovanemu g. starosti Josip Turk-u z osebno navzočnostjo pri proslavi, g. sreskemu načelniku g. dr. Čuš-u, nadalje g. banu dr. Dragu Marušiču, g. podbanu dr. Otmarju Pirkmajerju, ki jih je pri slavnosti zastopal g. sreski načelnik dr. Čuš iz Krškega. Nadalje pristrčna zahvala g. duhovnemu svetniku in župniku Henrik Bukowitzu, ki je šel društvu v vsakem oziru rade volje na roko, za blagoslovitev prapora, za njegov navdušen govor, ter daritev svete maše."

Na tem občnem zboru so s tajnim glasovanjem izvolili tudi nov odbor, pravzaprav so potrdili starega: Franc Majcen - načelnik, Cvetko Kladnik - podnačelnik, Alojzij Mazgon - tajnik, Jurij Heferle - blagajnik, Anton Strupeh, Anton Koračin st., Edi Peterlin st., Franc Žlajpah - odborniki, Toni Bulc ml., Franc Jerič, Ivan Lindič - namestniki odbornikov.

1933 je zakon predpisal novo organiziranost. Ukinil je župe. Društvo se s tem ni strinjalo in je poslalo pisno zahtevo za preklíc, vendar je dobilo odgovor, da mora zakon spoštovati. Po volji novega zakona so se organizirali na izrednem občnem zboru, 12. novembra 1933. S tajnim glasovanjem so izvolili nov upravni odbor: Franc Majcen - predsednik, Toni Bulc ml. - poveljnik, Ivan Šetina - namestnik poveljnika; Alojzij Mazgon - tajnik upravnega in nadzornega odbora, Jurij Heferle - blagajnik; odborniki: Franc Jerič, Anton Strupeh, Alojzij Glušič, Anton Koračin, Edi Peterlin st. - vsi iz Mokronoga. V nadzorni odbor so bili izvoljeni župan Ivan Deu, kot predstavnik občine, Franc Žlajpah, Ivan Kovačič, Florjan Kladnik, Franc Kajbič, Albin Cirar - vsi iz Mokronoga. Vsi so morali zapriseči. Z zbora so odposlali dve vdanostni brzojavki, Njegovemu veličanstvu kralju Aleksandru I in Njegovi ekselenci ministru za telesno vzgojo naroda dr. Handžiću.

Med drugo svetovno vojno v društvu niso pisali kronike. Nekatera dogajanja je po vojni po spominu zapisal Cvetko Kladnik. Čas po osvoboditvi pa je ostal ohranjen v zanimivi pisni izjavi Franca Florjančiča.

Parada 3. julija 1977. Zastave nosijo Oto Verbič, Franc Stritar in Janez Uhan

»Po drugi svetovni vojni je bilo prav težko začeti z obnovo gasilstva. Gasilni dom je bil porušen, nekaj od bombardiranja, nekaj pa od nevzdrževanja med vojno, tako da že med vojno ni bil več uporaben za shranjevanje orodja in druge opreme. Poleg tega se je moralo med vojno skrivati orodje in opremo, da ju okupator ni zaplenil ali uničil. Po vojni smo bili primorani shranjevati orodje in

opremo, kolikor je bilo še uporabnega, po raznih kletah, šupah in vežah.

Po " aferi Strel " so bili odstavljene s strani notranje uprave Strel Franc - predsednik društva, Kladnik Cvetko - tajnik, Borštnar Alojz - blagajnik in Ivančič Alojz - poveljnik. Takrat sem bil poklican na občino Mokronog, da postanem tajnik društva. Ali sem bil postavljen ali izvoljen, še danes ne vem. Takrat je bil izvoljen za predsednika Alojz Kastrevc, za blagajnika Ivan Lapuh (rajonski električar) in za poveljnika Ciril Reholc. Po izvolitvi tega upravnega odbora je predsednik Kastrevc Alojz takoj odšel v rudarsko šolo v Ljubljano, tako da ni niti enkrat sklical seje ali ji prisostvoval, in je potem tudi prenehal biti član našega društva. Čez tri mesece je odšel tudi blagajnik Lapuh, ker je bil premeščen v Brežice. Par mesecev zatem je odšel še poveljnik Reholc na delo v Kranj. Tako sem ostal sam za vodenje društva, kajti nihče od članstva ni hotel sprejeti nobene funkcije. Predvsem zaradi omenjene afere.

Za časa mojega vodenja tega društva je bila na občini Mokronog (pod predsedstvom Aleksandra Majcna in nadalje tudi še pod predsedstvom Jožeta Jeriča) odobrena precejšnja vsota denarja za rušenje starega in postavitve novega gasilskega doma. Po odobritvi finančne pomoči smo začeli rušiti stari dom in graditi novega. Gradnja se je zavlekla čez več let, to pa zaradi tega, ker je včasih primanjkovalo finančnih sredstev, včasih pa gradbenega materiala. Veliko so nam pri gradnji pomagali bivši občani, današnji krajan, ker so nas nesebično podpirali v denarju in lesu. Mnogo dni in ur so naši člani delali najprej pri rušenju, nato pa pri gradnji doma, največ pa je od vseh članov pri fizičnem delu delal današnji praporščak Jože Jelenc. Vsem skupaj se danes še enkrat najprisrčneje zahvaljujem.

Za časa mojega vodenja društva smo dom zgradili do pokritja strehe, stolp pa v celoti. Po mojem triletnem vodenju (mislim, da je takrat trajal mandat 3 leta) je sprejel predsedništvo društva Rudi Bizjak.

Mojo izjavo bi rad dopolnil s tem, da v aferi »Strel in ostali« ni bilo nič pogršnega storjenega, ker ni bilo kasneje nobenega sodnega postopka. Ob tej zadevi nam je notranja uprava zasegla ves gasilski arhiv, ki pa ga nam ni vrnila. Na večkratno urgenco oziroma terjatev od strani društva, naj vrnejo zaseženi arhiv, se je po treh ali štirih letih znašel na čuden način na prodajnem pultu v trgovini Kmetijske zadruge v Mokronogu, kjer sem bil takrat v službi. In to samo nekaj zapisniških knjig, brez ostalega arhiva. Kdo ga je dostavil, mi to danes še ni znano.

Franc Florjančič je izjavo napisal 22. decembra 1981. V » aferi « pa naj bi menda šlo za sum o nepravilnem gospodarjenju z gasilsko imovino in za krajno gradbenega materiala, predvsem lesa.

Veterani, člani in podmladek

NA VODI LEŽI - PA SE TUŠIRA

213

Takrat, ko zemlja okrog Mokronoga še ni vedela za umetna gnojila, si vodo lahko zajel v kateremkoli studencu, ki jih ni manjkalo. Premožnejši so na dvoriščih izkopali vodnjake in s pomočjo ročnih črpalk pripeljali vodo v hiše. Vendar Mokronog ne bi veljal za napredno naselje, če Mokronožani ne bi izkopali javnih vodnjakov in postavili črpalk. Kot začarane vile so stale na pomembnih mokronoških pomenkovališčih in s svojim litoželeznim dostojanstvom vabile žejne. Ljudi in živino. Na Glavnem trgu, na Frengi, Za zidom, pri sodniji, pri Bregantovih. Svoj vodnjak je imela tudi šola, grad in Tratarjeva hiša v Škarpi. Tako nekaj desetletij.

1933 je v Mokronogu in okolici stekla velika akcija za vodovod. Izdelani so bili načrti, ki so predvidevali napajanje vodovoda iz studenca v hosti Bezgovica nad Gorenjo vasjo. Kasneje so v načrt vnesli še zajetje iz višje ležečih studencev v področju, ki mu domačini pravijo Stara voda. Začetna vnema se, žal, ni razvnela in akcija je za nekaj let zlezla v brezplodno besedičenje.

Ugoden veter se je spet predramil 1939. l. in vse je kazalo, da bo tokrat imel dovolj moči. Pristojno ministrstvo je za začetna dela odobrilo pol milijona dinarjev in menda so Mokronožani za ta denar že nakupili cevi.

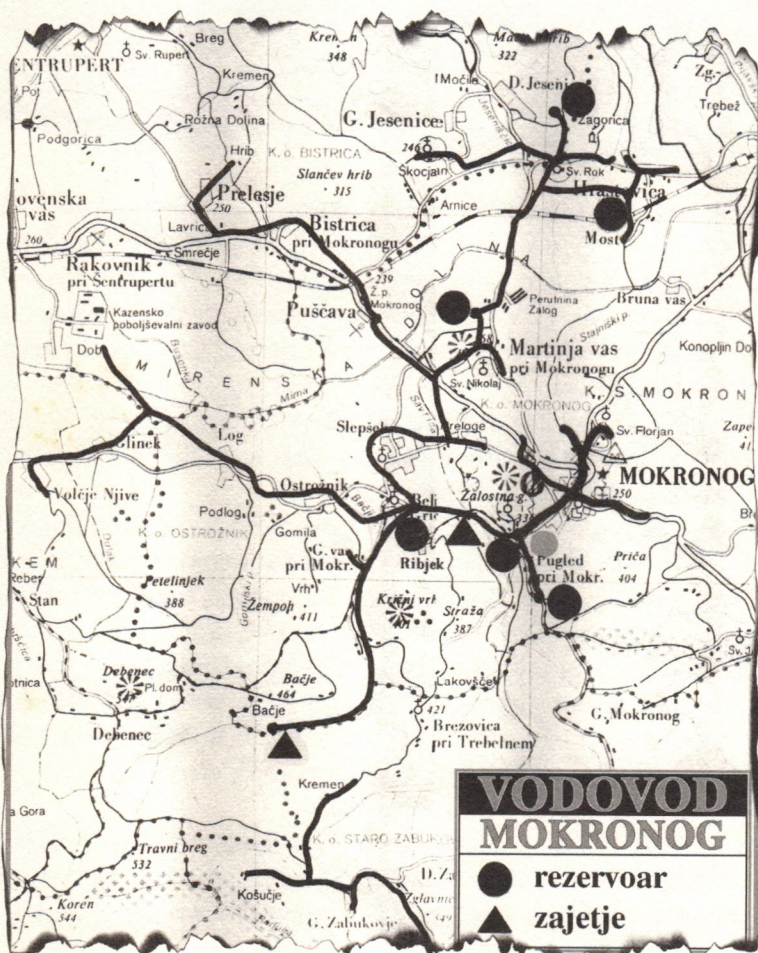
Potem je akcijo s cevni vred pobrala vojna.

Šele spomladi 1964 se je Mokronožanom spet glasno stožilo po vodovodnih pipah. Poiskali so stare načrte, osnovali gradbeni odbor in se zagnali na delo. Med počitnicami se je na trasi oglasila tudi brigadirska pesem. Potem je šlo hitro.

Bila je velika veselica.

Žal pa so kmalu nastale težave s kakovostjo vode. Zajetje pod Bačjem je onesnaževal višje ležeči gnojnik in tudi sicer se je zajetje neodgovorno obnašalo do potrošnikov, predvsem po nalivih, ko je po ceveh pritekla bolj beli kavi podobna tekočina, le okus in vonj je imela manj prijeten. Marsikaj je bilo potem postorjenega, da bi se zagotovila vsaj nenehna neoporečnost vode, vendar je šele vrtina zahodno od Žalostne gore, v Ribjeku, ob potoku Savrca, Mokronogu natočila čisto vodo. Izdatnost vrtine je 11 lit/sek., sam sistem pa deluje takole: voda priteče do potrošnikov iz vodohranov na Žalostni gori in na Belem Griču. Vodohran na Žalostni gori, s prostornino 130 m³, je na nadmorski višini 288 m, vodohran na Belem Griču, (50 m³) je na 294 m nadmorske višine, medtem ko je vrtina na 242 metrih. Zaradi tega je bilo potrebno zgraditi črpališče in postaviti črpalko, ki poganja potrebno količino vode v rezer-

voarje. Vklon in izklon črpalke v črpališču uravnava tlačno stikalo, ki je po UKV zvezah povezano z nivojskima stikaloma v vodohranih. Ko nivo vode doseže dovoljeno višino, se črpalka izklopi.

Skica mokronoškega vodovoda

In če boste po 24. aprilu 1998, ko je bila otvoritev, še kje naleteli na zabavljivo uganko

*Tik nad vodo v žeji večni,
kakor Prometej nesrečni,
hodi človek mokronog
s suhim grlom naokrog...?*

zamahnite z roko: »To je bilo!« Razen, če zabavljac ne bo namigoval na kako drugo žejo!

Ja, na vprašanje, postavljeno v naslovu: NA VODI STOJI - PA SE

TUŠIRA, pa je pravilen odgovor MOKRONOG V DEŽJU. In ta drži tako danes kot pred sedmimi stoletji in čez, ko je bil ta čudoviti slovenski kraj prvič dokazano zapisan v zgodovino.

Panorama Mokronoga

216

Panorama Mokronoga

NEDOKONČANA ZGODBA

217

Med stikanjem za mokronoškim časom sem pri Devovih naletel na žepni Mokronoški koledarček za leto 1938. Napisal in izdal ga je Jože Kralj (srečali smo ga v vlogi tajnika Delavske strokovne organizacije mokronoške tovarne usnja). Med prispevki je tudi njegovo razmišljanje z naslovom MOKRONOG KOT LETOVIŠČE. Brez opravičila in pojasnila bralcu z njim zaključujem svoj poizkus kukanja skozi ključavnico v mokronoško preteklost. Spis je star šest desetletij. Z malo popravki bi bil prav lahko napisan jutri.

Po svoji krasni naravni legi bi Mokronog lahko postal važno središče turizma v Mirnski dolini. Lepa kotlina, v kateri se nahaja sam trg, gozdnata okolica, ki prehaja v višjih legah v vinograde, ki dajejo izboren dolenski cviček, je s svojo blago klimo kakor nalašč ustvarjena za oddih.

Izmučeno oko celo leto v delo vpreženega uradnika ali nameščenca, pa tudi vseh, ki si ne morejo privoščiti za svoj letni odmor svetovnoznanih in dragih letovišč, dobi ob pogledu na mehko zasanjano položeno gričevje mokronoške okolice kmalu spet svojo naravno čilost in človek se vrača na svoje delo kot pre-rojen v srečni zavesti, da si je zopet nabral zadosti energije za boj z življenjem.

Najbolj pa se razveseli človek srednjega staleža (ki ne razpolaga z bogve kolikim denarjem), če lahko ugotovi, da je udobno in dobro združil s koristnim, to se pravi, da je ob primerno majhnem trošku imel dosti ugodnosti in zabave.

Mokronog kot sedež trške občine, sreskega sodišča, davčne uprave in drugih uradov premore temu primerno malo gostiln in restavracij, ki bi zadoščale večjemu številu letoviščarjev. S količjak agilno privatno inicijativo, pa tudi s podporo občine, kot to delajo v drugih krajih, bi se pa temu stanju lahko kmalu odpomoglo.

V trgu samem, pa tudi v okolici je precej imovitih ljudi, ki bi, če ne eden sam, pa lahko na združni ali delniški podlagi zgradili vsaj en moderen hotel, ki bi odgovarjal vsem sodobnim zahtevam tujskega prometa. S primerno reklamo bi se lahko v kratkem času privabilo dosti letoviščarjev, tako da bi se zgradba hotela lahko hitro rentirala. Lep prostor za tak hotel bi se lahko hitro našel; so krasne parcele v središču trga, kjer bi zidava večnadstropne hotelske palače dala trgu izgled, ki pristoja tujskoprometnemu kraju. Edinstvene, s krasnim razgledom daleč na vse strani, so pa za zgradbo hotelov ali vil-penzijonov parcele z naravnimi terasami na posestvu Franceta Jeriča. Iz te posesti bi se dalo napraviti na ta način v par letih milijone. Pa tudi na vseh drugih koncih in krajih Mokronoga in okolice so krasni položaji za graditev, tako pod sv. Florijanom,

pod Goro, na Prelogah in sploh povsod, kamor pogledaš. Podnebje je zdravo in zrak radi smrekovih gozdov, ki je trg z njimi obkrožen, naravnost bajno poživljajoč.

Z električno lučjo in pogonskim tokom je ves kraj preskrbljen, edino kar Mokronogu manjka, je dobra pitna voda. Že desetletja stoji zadeva z vodovodom na istem mestu. Zdrave in dobre pitne vode je v bližini v izobilju. Načrti za zajem izvora v Bačju, ki bi zadostoval za preskrbo z vodo tudi za desetkrat večji Mokronog, so menda že strohnili kje v kakšnem arhivu. Treba bi bilo pravega možakarja, ki bi imel kaj besede, obenem pa energije za delo, pa bi bil vodovod v kratkem tukaj. Takemu zaslužnemu možu bi Mokronajzarji kakor tudi okoličani gotovo že za življenja postavili spomenik, pa tudi zaslužil bi ga bil.

In še ena naprava je Mokronogu nujno potrebna, to je kopališče. Poleti se vsi ljudje hodijo kopat v zamazano Mirno, ki je povrh tega še precej oddaljena. Je pa v neposredni bližini kraj, kjer bi se lahko napravilo fino letno, kakor tudi zimsko kopališče. Z zajemom potočka v Ančkini dolini, ki je sedaj v lasti gospoda Kalina, bi se dalo urediti moderno kopališče (lahko kar tam v dolini ali pa niže na Zihelovem ali pa Šetinovem svetu).

Pa bo takoj kdo rekel: za to je pa treba dosti denarja in tudi ne izplačalo bi se. Če bi se malo poživil tujski promet, bi se denar lahko hitro dobil. Lahko bi kopališče postavila občina ali pa tudi privatniki. In še v kako kratkem času bi se izplačal kapital, ki bi ga uložil kdorkoli v tako podjetje. Kdor še ni videl, kako so iz neznanih in zanemarenih vasi nastala cvetoča mesta in slavna letovišča, seveda ne bo verjel ter bo rekel, da so to neumnosti in proč vržen denar. Toda temu ni tako, kajti iz Mokronoga bi lahko en sam energičen, pravi mož na pravem mestu napravil zlati rudnik, iz katerega bi potem črpali blagostanje vsi. Samo začeti je treba.

Saj, samo začeti je treba!

NEKATERI DATUMI,

KI SO OMENJENI V POSAMEZNIH POGLAVJIH

POZDRAVLJENI

4.11.1964

Heferle piše direktorju Dolenjske založbe

pred letom 1935

so spadale pod občino Mokronog vasi: Martinja vas, Zg., Sr. in Sp. Laknice, Trščina, Malkovec, Škovec, Sv. Vrh, Pavla vas, Slepšek, Pugled, Bačje, Križni Vrh, Gorenja vas, Ostrožnik, Log, Glinek, Ribjek in Sv. Križ

1935

Iz obč. Mkg. izločene Trščina, Malkovec, Škovec in Pavla vas, priključena pa Bruna vas

1937

Trg Mokronog je imel 809 prebivalcev, 164 hiš in 20 bajt, občina Mokronog pa 2.045 preb., 452 hiš in 81 bajt.

ZA OGREVANJE

8. st. p. n. š.

Star. železna doba - žgani moški grob na Rojah nad Ribjekom.

6. st. p. n. š.

Skeletni ženski grob na Rojah nad Ribjekom

1885

Jernej Pečnik odkrije žgane grobove na Rojah

1879

Ivan Šašeljk izkoplje 4.000 rimskih srebrnikov

476

Odoaker odstavi zadnjega rimskega cesarja

okoli 580

Slovani prodrli do Petovie

590

Slovani prodrli do Celeie

595

Slovani premagali Bavarce

602

Slovani (skupaj z drugimi) oropali

Istro

623

Slovani ustanove Samovo plemensko zvezo

po letu 628

Tok preseljevanja se umiri

KAKO JE MOKRONOG DOBIL IME

1736

Mokronoški gostilničarji nočejo kupiti vina od grofa

1. 10. 1742

Ukaz za izgon Reissigove priležnice Barbare

1751

Umre grof Reissig

15. 4. 1681

Velik požar v Mokronogu

1692

Baronica Kheysell oprosti župnika Schrota davkov

1768

Votivna slika v cerkvi na Žalostni gori

Jernejevo 1911

Katastrofalen požar prizadene Mokronog

1440

Jan Vitovec zavzame mokronoški grad

1515

Kmečki upori

1882 - 1957

Jakob Kelemina

1641 - 1693

J. V. Valvasor

1859 - 1944

Ivan Šašelj

1900 - 1967

Hinko Heferle

1137

Najstarejši zapis imena Mokronog

1279

Prvič omenjan trg Mokronog

1349

Prvič omenjan Dolenji Mokronog

TRŠKE PRAVICE

1280

Rudolf I. podeli Krki pravico krvnega sodstva

1072 - 1616

Krški škofje tudi mokronoški zemljiški gospodje

23. 2. 1531

Antonijeva listina

1567

Škof Urban prepove tržanom prodajati hiše brez njegove vednosti

1502

Urbar: teritorialni obseg mokronoškega gospodstva

1951

Wiesser objavi Urbarje škofije Krke

1502

J. Kos: Vinske gore... 1502 na Šent-

janškem

1306

Škof Henrik Krški kupil Martinjo vas

1318

Škof Henrik Krški kupil Drago pri Šentrupertu

1326

Škof Gerold kupil devet kmetij pri Bruni vasi

1341

Krški škof kupil 61 kmetij na Priči

Sredina 18. st.

Obseg deželne sodnije Mokronog

1526 - 1787

Mokronoško deželno sodišče lahko izreka smrtno kazen

22. 10. 1736

Obešen zadnji obsojenec na Gavžnem hribu

1608

Pogodba o oskrbištvu mokronoškega gradu

1740

Gradič Zagorica v oskrbi dedičev Bartholisa

1784

Izdan Nov načrt upravljanja

1809 - 1813

Napoleonove Ilirske province

1754

Prvi popis prebivalstva

1770

Oštevilčenje hiš

1775

Iz davčne napovedi mokronoškega trškega sodnika

1774

Popis za vojaške potrebe

1814

Dunajski dvor uzakoni občine

1822

Kot župan občine M. omenjen Janez Knoblehar

1826

Kot župan občine M. omenjen Franc Deu

1830

Kot župan občine M. omenjen Janez Pibernik

15. 3. 1848

Pismo cesarja Ferdinanda I.

10. 9. 1848

Na Otočcu proslava Praznika pobratimije

1849

Izšel Provizorični zakon o občinah

1865

Kot župan občine M. omenjen Jožef Pehani, tajnik Janez Pober

1862

Sprejet okvirni zakon o občinah

1874

Ustanovljena glavna občina Mokronog

1911

Županstvo prevzel Josip Gorjup

1921

Župan postane Franc Penca

1929 do 2. svet. vojne

Občina Mokronog v Dravski banovini

1947

Odpravljena okrožja

1952

Občina postane najmanjša lokalna enota

1955 - 1957

Združevanje občin

1955

Trebelno in Mokronog združeni v občino Mokronog

1959

Občina Mokronog priključena občini Trebnje

SPORI

1616

Krški škofje prodali grad v posvetne roke

1672

Tožba grajskih zoper trškega sodnika

1737

Grajski podtaknili za trškega zaupnika Antona Lukmana

1672

Pritožba v zvezi z obdavčitvijo rešena v korist grajskih

1774

Sprožena preiskava o trških prekrških

1. 2. 1775

Grof Turjaški izda Instrukcije za municipalni trg Mokronog

10. 6. 1775

Pritožba lastnika mokronoške graščine

5. 4. 1776

Baron Formentini mora v 14 dneh vrniti trško žezlo

1785

Za trškega sodnika izvoljen Mitja Povše

maj 1803

Delo na »komercialni cesti«

28. 7. 1793

Razglasitev, da je trg popolnoma položen graščini

1803

Grajski porušili trško sodno hišo

1756

Protipostavno spremenjena vrednost denarja

22. 6. 1804

pl. Sturmbrand kontrolira kruh

7. 3. 1721

Dokument o patronatskem pravu pri nastavljanju župnika

GRAJSKI**11. stol.**

Mokronoška gosposčina v lasti Viljema iz Brež

1016

Umre savinjski grof Vilijem (Hemin mož)

1035

Umreta Hemina sinova

1045(?)

V samostanu na Krki umrla Hema Krška

1616

Krški škofje prodajo mokronoško posest Jožefu Maheriču

1693

Marija Margareta Kheysell proda gospostvo Wintershofu

1750

Posestvo dodeljeno Mariji Jožefi Reissig

1758

Grofica Christalnig podari posestvo Formentiniju

1789

Formentini izroči posestvo baronici Schafmann

1850

Mandlova hči Luiza podeduje del posestva, drugi del dobi baron Gustav Berg

1876

Dobi posestvo Ludvik Berg, sin Gustava

1868

Na grad speljana dovozna cesta in urejen park

1902

Grad kupita trgovca Hladnik in Bahovec

26. 3. 1912

Dr. Valenčak kupi grad na javni dražbi

1940

Grad kupi Savel Kalin

5. 10. 1943

Nemci bombardirali grad

do leta 1902

V grajskem salonu shranjen Hemin »šolenc«

1840 - 1918

arheolog Alfons Mullner

1287

Hema proglašena za blaženo

1938

Hema proglašena za svetnico

1279

Turn (sedanji Strelov turn) omenjan v listini

1822

Gosposčina Turn spet priključena mokronoški gosposčini

RIBIČI**1437**

Krški škof Sodrman se spre s Celjani

1440

Stotnik Dirmbacher organizira obrambo Mokronoga

O OBTI IN TRGOVINI**1762**

Komercialna tabela - 17 obrtnih mojstrov

7. 1. 1768

Pogodba z novomeškimi usnjarji

1814

Razpuščen ceh mokronoških usnjarjev

1789 - 1797

Usnjarna grofov Barbo

1828

Penca razširil obrtno delavnico

1911

Tovarno usnja uničil požar

1920

Tovarniška elektrarna oskrbuje tudi

trg

1938

Zgrajen transformator - javno omrež-
je

1936

Stavka v tovarni usnja

5. 10. 1943

Nemci bombardirali tovarno

6. 11. 1943

Partizani zažgali tovarno

1944

Kalin prenesel proizvodnjo na
Vrhniko

1569

Pisni dokument o mokronoških
sejmih

17. 2. 1571

Nadvojvoda Karel ukazal poizvedbo
o sejmih

1. 1. 1575

Ponovna dodelitev tedenskega sejma

1747

Ukinili letne sejme

14. 9. 1767

Odobreni trije letni sejmi

28. 10. 1767

Prvi obnovljeni letni sejem

31. 10. 1842

Potrditev letnih sejmov

1905

Oblasti odobrile še dva sejma

1908

Železnica Trebnje - Šentjanž

FRENGA

1749

Upravitelj otoške graščine obišče
Kalčiča

1610

Frenga z Žalostno goro postala ses-
tavni del mokronoškega trškega
ozemlja

PRI FARNI CERKVICI

1249

Omenjan mokronoški župnik Oto

1370

Omenjena »capella de Nazzenfues«

1296

Zgrajena prva cerkev (?)

1349

Omenjan oltar Naše gospe v
Spodnjem Mokronogu

1364

Postavljena cerkev sv. Tilna

1509

Ustanovljen župnijski vikariat

1649

Zapisana ustanovitev župnije

20. 4. 1646

Župnik Wallej dobil listino o imeno-
vanju

1677

Waleja nasledil župnik Janez Schrott

1681

Strahoten požar

1650

Zgrajena cerkev sv. Florijana - po
Heferletu

1660

Zgrajena cerkev sv. Florijana - po
Enciklopediji Slovenije

1595

Zgrajena cerkev na Žalostni gori -
ljudski glas

1767

Zgrajene Svete stopnice

1797

Dokončana ladja v cerkvi na Žalostni
gori

1735

Franc Jelovšek poslikal obok v cerkvi
na Ž. gori

1753

Mokronoška župnija prišla pod
goriško nadškofijo

1784

Mokronoška župnija pod ljubljansko nadškofijo

1786

Opuščeno pokopališče pri župni cerkvi

1790

Priključitev nekaterih vasi mokronoški župniji

1811

Škofija zahteva, da se popravi trška cerkev

1814

Sporočilo, da nameravajo v M. zgraditi novo cerkev

1815

Trška cerkev se sama zruši

1822

Začnejo graditi novo cerkev

1824

Langusova slika dobila prostor na oltarju

1828

Trška cerkev posvečena

1832

Cerkev proglašena za župnijsko

1875

Popravljen zvonik na Žalostni gori

1879

Župnija začela uporabljati slovenski pečat

7. 4. 1888

Imenovan župnik Janez Virant, prvi mokronoški duhovnik, ki se je z oblastmi dopisoval v slovenskem jeziku

1897

V župnijski cerkvi postavljene nove orgle

1906

Župnijo prevzel Henrik Bukowitz

9. 5. 1910

Začeli s prenovo župnijske cerkve

17. 10. 1915

Popis zvonov na zahtevo vojske

1917

Vojaki odpeljali zvonove decembra 1926

Novi zvonovi na Žalostni gori

1931

Vasi Sv. Vrh, Zg., Sr. in Sp. Laknice priključene mokronoški župniji

1931

Posodobljen zvonik cerkve sv. Florijana

1934

Miha Maleš prenovil Langusovo oltarno sliko

3. 11. 1937

Upokojen župnik Bukowitz

marca 1940

Začeli s preurejanjem cerkvenega zvonika v Mokronogu

ZGODBA O MOLKOVI

1573

Redna poštna zveza med Ljubljano in Gradcem

1722

Poštna služba pod državno upravo

1. 11. 1751

Z uredbo določena poština

19. 7. 185?

Prvi mokronoški poštni žig

okoli 1901

Vzpostavljena poštna zveza s Sevnico

1928

Železnica od Šentjanža (Krmelja) do Sevnice

UČILNA ZIDANA

1774

Na Dunaju sprejeta Splošna šolska naredba

1805

Nov zakon o šolstvu

1782

Omenjen mokronoški učitelj Vlado Schmidt

15. 9. 1806

Pismo nadškofijskemu ordinariatu za izboljšanje razmer

1808

Mokronog dobi šolsko poslopje

28. 6. 1808

Za učitelja nastavljen Franc Malenšek

1814

Učitelj Štefan Strnad premeščen v Kranjsko Goro

1815

Z dekretom postavljen učitelj Gašper Pevec

1808

Šteje kot začetek osnovne šole v Mokronogu

3. 1. 1809

Pismo na cesarski Dunaj za izboljšanje razmer v šoli

1809

Ustanovljene Ilirske province

8. 7. 1815

Pismo Kresiji za izboljšanje razmer v šoli

26. 9. 1815

Ukaz Kresije o odpravi pomanjkljivosti v šoli

1853

Porušili staro šolsko poslopje in zgradili enonadstropnico

1890

Trirazrednica razširjena v štirirazrednico

1905

Zgrajeno novo šolsko poslopje

19. 3. 1913

Dovoljenje za obrtno šolo v Mokronogu

1927

Prenehala obrtna šola

1918

Mokronoška šola pohvaljena z »Musterschule«

1. 4. 1940

Poizkusna evakuacija

4. 9. 1976

Pouk v novih prostorih

1790 - 1847

Janez Strel, pesnik

1808 - 1875

Ivan Gutman, politik

1959 - 1944

Ivan Šašelj, zbiratelj ljudskega izročila

1834 - 1872

Fran Ksaverij Dev, izdelovalec orgel

1881 - 1942

Viktor Grčar, politik

1867 - 1940

Oton Papež, pravnik

1876 - 1956

Jože Pleteršek, rezbar in fotograf

1892 - 1973

Ante Kornič, fotograf

1915 - 1992

Danijel Smrekar, konstruktor, statik

1915 - 1977

Rafael Ajlec, glasbeni pisec in pedagog

1915 -

Gojmir Demšar, pianist in glasbeni pedagog

1919 - 1985

Nace Majcen - Taras, politični delavec

1922 -

Milan Rijavec, slikar

1925 - 2000

Slavko Žnidaršič, glasbenik

1936 -

Janez Mejač, baletni plesalec in koreograf

1936 -

Anica Zidar, pisateljica

1948 -

Lojze Peterle, prvi predsednik vlade v samostojni Sloveniji

1959 -

Mitja Berce, akademski slikar

DRUŠTVA

REPUBLIKA BOSIH NOG

1969 - 1977

Pustni karnevali

KRESNA NOČ

1973 - 1993

Prireditve Kresna noč

IGRAJ KOLO

1974 - 1989

Prireditve Igraj kolo

1973

Na osnovni šoli ustanovljena folklor-na skupina

1978

FS se preimenuje v FS KUD Emil Adamič

1990

Folklorna skupina se razide

KUD EMIL ADAMIČ

1948

Ustanovljeno Prosvetno društvo Emil Adamič

1951

Vilko Videčnik ustanovi moški pevski zbor Emil Adamič

1990

Vodenje moškega zbora prevzame Stane Peček

29. 11. 1954

Odprihi zadružni (kulturni) dom

1960

Društvo se preimenuje v KUD Emil Adamič

1975 - 1987

Deloval ansambel AMIDI

1998

Moški pevski zbor prejme Golievo plaketo

PROSVETNO DRUŠTVO

1896

Ustanovljeno Prosvetno društvo

DRUŠTVO UPOKOJENCEV

1948

Ustanovljeno društvo upokojencev Mokronog

KUD MAJOLIKA UNIKATA

1. 2. 2000

Ustanovljeno društvo KUD Majolika unikata

TD OREL

1920

Ustanovljeno Telovadno društvo Orel

1926

Prenovljen Orlovski dom na Žalostni gori

SOKOLSKO DRUŠTVO

1909

Ustanovljeno Sokolsko društvo Mokronog

TVD PARTIZAN

1949

Ustanovljeno Telovadno društvo Partizan Mokronog

25. 4. 1977

TVD Partizan ponovno vpisan v register društev

ODBOJKA

1955

Prvi začetki odbojke v Mokronogu

1998

Klub se preimenuje v OK Pneuma center Kos Mokronog

ROKOMET

31. 8. 1980

Prva prvenstvena tekma

ATLETIKA

11. 10. 1981

Mali maraton v Mokronogu

STRELCI

13. 7. 1959

Ustanovni občni zbor Strelske družine Mokronog

31. 7. 1974

Strelska družina se začasno razide

1976

Strelska družina ponovno zaprosi za registracijo

1986

Strelska družina se upre prodaji Sokolskega dom

ŠAH

1966

Ustanovljen šahovski klub (sekcija)

TENIS KLUB

1987

Tenis na tovarniškem dvorišču

1990

Prvi turnir »Kresna noč«

POSAMEZNIKI

25. 6. 2000

Martin Strel, vztrajnostni plavalec, na izviru Donave zaplaval proti Črnemu morju

VORANČEVA POT

25. 10. 1997

Otvoritev Vorančeve poti

LOVCI

22. 9. 1946

Ustanovljena lovska družina

septembra 1989

Otvoritev lovskega doma

3 nedelja v okt.

»Deuov lov«, v spomin na častnega člana Petra Deuva

KOLO JUGOSLOVANSKIH SESTER

17. 3. 1932

Ustanovljena mokronoška podružnic

RDEČI KRIŽ

1921

Je v Mokronogu že delovala organizacija

KARITAS

9. 12. 1993

Ustanovljena župnijska Karitas

OGENJ GASITI

3. 7. 1882

Ustanovljeno prostovoljno gasilsko društvo

1923

Gasilci kupijo prvo motorno brizgalno

1938

Gasilci kupijo prvi gasilski avtomobil

1992

Otvoritev novega gasilskega doma

NA VODI LEŽI - PA SE TUŠIRA

1933

Prva večja akcija za javni vodovod

1964

Mokronog dobi vodovod iz zajetja Bačje

24. 4. 1998

Otvoritev vodovoda, ki se napaja iz vrtine v Ribjeku

NEDOKONČANA ZGODBA

1938

Jože Kralj izda »Mokronoški koledarček

Fotografije so prispevali:

Ovitek je oblikoval Borut Dvornik. Za sliko na naslovnici je v potopisu »Od Mokronoga do Pijane Gore« Prežihov Voranc napisal: »Pred odhodom se nisem mogel nagledati neke krasne oljne slike, ki kaže Mokronog pred več ko sto leti in ki jo je naslikal neznan domačin. Taka stvar bi spadala v Narodno galerijo, ne pa v zakajeno gostilniško sobo«. Slika sedaj krasi dnevni prostor v hiši Anke in Darke Zajc

Na zadnji strani ovitka je »Pokrajina« akad. slikarja Mitje Berceta v fotografiji Boruta Dvornika.

Fotografije so prispevali:

Borut Dvornik - naslovnica, portret avtorja in na str.: 4, 31, 47, 78, 85, 86, 103, 109, 161, 172, 182, 183, 184, 185, 198, 201, 212, 215, 228 in 229.

Marko Kapus - 61, 74, 76, 81, 142, 147 in 216.

Stane Peček - 161, 187 in 194.

Fotografije so posodili:

Tončka Borštnar, stran: 158

Liljana in Peter Deu, stran: 62, 85, 110, 165, 166, 188, 196

Borut Dvornik, stran: 49, 54, 206, 210

Franc Hribar, stran: 193

Jože Hočevar, stran: 175, 176, 181

Mirko Hrovat, stran: 169, 170, 180

Marko Kapus, stran: 67

Jože Kolec, stran: 52

Mici Koračin, stran: 58, 70, 96, 128 (druga), 149, 155

Justi in Tone Koračin, stran: 136, 140

Vili Lamovšek, stran: 174

Pavle Pleteršek, stran: 9, 55, 56

Frane in Nada Videčnik, stran: 141, 144, 154, 156

Anka in Darka Zajc, stran: 63

Zavod za varstvo NKD Novo mesto, stran: 50

Iztok Zidar, stran: 157

Tončka Žlajpah, stran: 64, 111

Jure Žlajpah, od strani 114 do 128

Nataša Žnidaršič, stran: 150

Jelka Godec Schmidt, Mokronožci (risba), stran 22

VIRI IN LITERATURA

- HEFERLE, Hinko: Zgodovina Mokronoga (nepopoln tipkopolis), 1964
- MAL, Josip: Zgodovina slovenskega naroda (16. zvezkov), Celje, Družba Sv. Mohorja, 1928 do 1939
- ZGODOVINA Slovencev, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1979
- GRAFENAUER, Bogo: Zgodovina slovenskega naroda V., Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1947
- SMOLE, Majda: Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1982
- JAKIČ, Ivan: Grajski objekti na območju občine Trebnje, Trebnje, Občina Trebnje, 1994
- ENCIKLOPEDIJA Slovenije
- MARIN, Marko: Žalostna gora (zloženska), 1997
- PLETERSKI, Andrej: Arheološka pot pri Sv. Petru (zloženska in predavanje), 2000
- STELE, France: Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja, Ljubljana, Slovenska matica, 1969
- BLAŽIČ, Damjana: Razvojne stopnje OŠ Mokronog od njenih začetkov do II. svetovne vojne (diplomska naloga)
- KRONIKA župnije Mokronog
- KRONIKA Osnovne šole Mokronog
- Arhiv Prostovoljnega gasilskega društva Mokronog
- Arhiv Strelske družine Mokronog
- Mokronoška lارفarija (priložnostni časopis)
- Privatni arhivi (fotografije)
- Ustni viri

IZID KNJIGE SO OMOGOČILI:

- AKRIPOL Trebnje
- DOLENJSKA BANKA Novo mesto
- GOSTILNA DEU Mokronog
- KAMNOSEŠTVO MEGLIČ PETER Mokronog
- KNJIGOVODSTVO MOJCA VOVK Mokronog
- KOVINOPLASTIKA ZAJC Puščava
- KRAJEVNA SKUPNOST MOKRONOG
- OBČINA TREBNJE
- OPTIKA LAH Ljubljana
- TOM COMMERCE, d. o. o. Mirna
- TOM OBLAZINJENO POHIŠTVO, d. o. o.
- TRIMO Trebnje
- ŽAGA DEU Mokronog

Zgodba o moji družinski veji se je začela v hosti pod Savinčevo domačijo, ko sta se Tončka in Jože srečala pri nabiranju borovnic. Pustimo ju tam, saj so bili verjetno to najsrečnejši koraki njune skupne poti, kajti kmalu je prinorela vojna, ki je očeta pahnila na Rab in Dachau, mamu pa v bitko za golo preživetje. Ta se zanjo ni nikoli končala: oče je že l. 1947 umrl in ostala je s štirimi otroki (moji sestri Rozi in Nika ter brat Jože).

V tej stiski je bila sreča in rešitev, da so me leta 1953, petnajst let starega, sprejeli v vojaško glasbeno šolo. Družina se je rešila lačnih ust pa še prihodnost mi je bila zagotovljena. Vendar nisem zdržal med vojaki, preveč svobode je bilo v meni. Takoj ko sem odslužil štipendijo, je uniforma dobila prosto in čez nekaj mesecev sem že delal kot ekonom v mladinski delovni brigadi, ki je kopala jarek za prvi mokronoški vodovod. Potem zaposlitev v šolstvu in od leta 1973 do upokojitve profesionalno delo v ljubiteljski kulturi.

Ves čas sem (ob delu) vodil pevske zборе (otroške, mladinske, ženske, moške, mešane), režiral gledališke in lutkarske predstave ter proslave. Sedaj vodim ženski zbor Svoboda na Mirni in moški zbor Emil Adamič v Mokronogu. Že dve desetletji se trudim pri Taboru slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Sem in tja kaj napišem. Izmisлил sem skrate Mokronožce in Dobrega vojaka Janzeja. Nekaj besedil mi je objavila revija Rast, nekaj nacionalna radijska hiša, nekaj jih čaka na založnika. Kako in zakaj sem se lotil zgodb, ki so pred vami, pa v uvodu, če se boste odločili, da knjigo preberete.

In na koncu, ki je pravzaprav začetek, hvaležno segam v roko vsem, ki so mi pri nastajanju in izidu knjige pomagali.

Stane Peček

